
dumitru almaș
NECUNOSCUȚA
DE LA SUCEVIȚA
CARTEA DE
VACANȚĂ

Dumitru Almaș

NECUNOSCUȚA DE LA SUCEVIȚA

editura SPORT- TURISM

București-1982

„L'amor che muove il sole e l'altre stele”

Dante Alighieri (*Divina Comedie*)

„Suflete! de-ai fi chiar demon, tu ești sfântă prin iubire...”

M. Eminescu (*Venere și Madonă*)

„Pietrarii au obicei a fura *umbra* cuiva, adică a-i lua măsura umbrei cu o trestie și a o zidi apoi acea trestie în talpa zidirii. Omul cu umbra furată moare până la 40 de zile și devine *stafie* nevăzută și geniul întăritor al casei”.

(V. Alecsandri, *Poezii populare ale Românilor*, 1908, p. 126)

Cîteva

Întâmplări neobișnuite și câte ceva despre cei cu care vom drumeți de-a lungul acestor pagini

În ziua de 6 august 1598, când începe această povestire, mănăstirea Sucevița era aproape gata. Se mai lucra doar la desăvârșirea chiliilor, a stăretiei și a casei domnești, iar meșterii zugravi pregăteau începerea frescelor.

Ridicată la poalele Obcinei Mari, la întâlnirea râului Sucevița cu pârâul Neagului și al Berchezei, pe o așezătură nivelată de oameni, cu pământ săpat din Dealul Crucii și

bătucit peste prundișul lăsat de ape în revărsarea lor, noua ctitorie a Movileștilor se întrecea cu cea veche, aflată ceva mai sus, pe tăpșanul dinspre asfințit. Meșterii o înzestraseră cu ziduri împrejmuitoare, înalte de peste zece metri și groase de trei, late de o sută și lungi de o sută patru, din piatră alb-sură, strașnic încremenită în mortar; ziduri de cetate încheiate, la cele patru colțuri, cu câte un turn: trei în opt laturi și unul în patru, toate ca niște țâțâni de porți uriașe. Drepte, fără podoabe, cu acoperiș în două ape, cu drum de strajă pe dinăuntru, cu firide pentru arcași și ochiuri pentru balimezuri, zidurile Suceviței păreau încruntate, neprimitoare, reci. Turnul clopotniței, ridicat în colțul de nord-vest, și cel al porții, așezat în mijlocul laturii dinspre nord, mari, puternice, se sumețeau cu acoperișurile lor înalte și ascuțite, ca niște sulii înfipite în cer. Din cărămidă roșie, pe temelie de piatră, acoperită cu plăci cenușii de plumb, biserica sta dreaptă între ziduri, mai aproape de turnul de poartă; fără zugrăveală părea o mireasă în așteptarea înhorbotării pentru nuntă. În ogradă se mai căra încă piatră de râu pentru casa domnească. De vreo patru ani, călugării se tot adunau aici, orânduindu-și chiliile, trapeza, cuhnia și paraclisul. Din porunca mitropolitului Gheorghe Movilă, starețul Mitrofan urcase clopotele - trei la număr - mari și scumpe, turnate de meșterul clopotar Richard, din cetatea Bistrița; iar acum se îngrijea de săvârșirea zidăriei și de daniile domnești închinat acestui nou lăcaș. Scria el însuși în catastif moșiile, turmele, podgoriile din Hârlău și Nicorești, odoarele și cărțile trebuitoare unei ctitorii voievodale. Căci Sucevița menită era a se întrece cu Putna și cu Probota, într-o bogăție și strălucire.

Dar acum grija cea mai însemnată era zugrăvirea. Porunca măriei sale Ieremia vodă Movilă, ctitorul cel mare, era: „Să fie cea mai frumoasă, din aceste părți de țară românească”. Și voia mai marilor împlinită trebuiește. Se cam îndoise Ieremia de priceperea meșterului Eli Ilarion; dar privind

zidurile puternice, turnurile semețe, cu coperișurile țuguiate și înfipite în cer, a suspinat, într-o sîine, mîndru: „Te-am biruit Petru Rareș! Sucevița-i mai ceva ca Probota...” Dar nu voia să dea arhitectonului prilej de îngîmfare și să ceară alte pungi de aur: „Că așa-i ist soi de oameni, meșterii: nu-i mai satură de bani nici ucigă-l toaca.” Și-atunci a zis, aspru: „Să văd. acum, zugrăveala! De-i mai prejos de Moldovița ori Probota, în ștreang v-atîrn!” Așa cum s-a sfătuit, cu șapte ani în urmă, mîria sa cu mitropolitul Gheorghe, cu Elisabeta doamna, arhitectonul Eli Ilarion, adusesese cel mai bun zugrav din țările române, pe meșterul Ion, din neamul Șarpe, care lucra împreună cu fratele său Sofronie. Arhitectonul Eli, din neamul Tomșa a vrut, într-o vreme, să se călugărească; de atunci i-a rămas porecla Eli Ilarion, Chiar din cele dintîi zile de lucru la Sucevița și-a luat ucenic tînar, cu gând să aibă omul lui în împlinirea zugrăvelii. De trei luni se întorsese cu el din străinătate. Umbletul peste țări și mări, vreme de cinci ani, n-a fost o haihuală fără noimă, ci o călătorie cu un țel anume: pe acest ucenic al său, zis acum Ieronim, iară pe numele lui de acasă Iliuță, al răzeșului scăpătat Cumpătă, din satul Bodești, ținutul Neamțului, să-l ajute a se desăvârși în meșteșugul zugrăvirii. Fiindu-i învățăcel încă de la vîrsts de opt ani, se încredințase că avea har și mare osîrdie pentru arhitectură, sculptură, dar mai ales pictură; era zămislită în el o neobișnuită putere de a-și tălmăci gândurile și simțămintele prin linii și culoare. Pînă la opt ani, Ieronim a crescut în pacea poienelor de pe Holm, cu oile, păsările, fluturii și florile, cu veverițele și, arare, cu cerbii și lupii. Măcar că neamul lui scăpătase și sărăcia li se cuibărise în bordei, ca o piață rea, pentru el a trăi însemna a ști, a simți și a făuri frumuseți. Sorbea cu lăcomie contururile brazilor, chipul florilor, zborul păsărilor, culorile lumii în zori, în amiez și-n amurg. Rămînea mut și beat de fericire cînd, pe cer, se-așternea curcubeul pe straiul nourilor. Desena, cu cărbune ori cu cîră, brazi falnici ori tei

bătrâni și ciotoroși, cu scorburi adinei, lăcaș pentru Muma pădurii; desena oi și berbeci, flori de măr sălbatic ori de măcieș și fluturi în multe și minunate culori. Pentru el a desena însemna a vedea, a grăi, a tălmăci, a gândi, a iubi. Încă de la șapte ani încondeia, în fel și chip, ouăle de paști pentru femeile și fetele din sat. Pornind de aici, nevestele au început a-i cere să le izvodească tipare noi pentru țesături și altițe. Avea opt ani când a văzut întâia oară Voronețul. L-a înconjurat, încet-încet, de trei ori, vrăjit. La al treilea ocol l-au podidit lacrimile și s-a lăsat în genunchi. A plâns de bucurie că se află în fața unei asemenea frumuseți făcută de mina omului. Și-atunci, sub acea vrajă, a jurat în sinea-i să se facă zugrav. Desena, de obicei, pe seândurele bine geluite. Dar îi trebuia o falce de seândură netedă și zeci de ocale de cărbune ca să-și sature foamea de forme și culoare. Zămislea chipuri îneântătoare: feți-frumoși și cosânzene, după făptura flăcăilor și a fetelor din sat. Mulți se recunoșteau, se speriau și porunceau să șteargă desenul ori să ardă scindura: se temeau ca nu cumva ghibirdicul ista va să le fure chipul, și să-l vândă necuratului. Uneori, din vârful cărbunelui ieșeau chipuri înspăimintătoare: balauri, babe hârci, schilozi, draci de care el însuși se îngrozea. Desena pe pereți, pe scoarțăalbă de mesteacăn, pe lespezi de piatră, de butuci, pe scânduri, cu cridă, cu cărbune, cu cerneală din bobite de boz ori funingine. Din cincișase linii, gata: un cal, o vacă, un cocoș, un berbec, o rață, un fluture, o floare. O vreme s-a străduit să deseneze vântul, nevăzutul. L-a prins când mișca ramurile stejarului din mijlocul satului. Nu știa să prindă gândul, și-i părea tare rău. La opt ani l-a luat slugă un baci de pe Obcina Mare: om gras. buhăit și rău. De câte ori îl prindea desenând, îl amenința: „Cu bâta te-oi tămădui eu de-aiureala mângălelii, ghiavole! Te-am luat să-mi argățești cioban, nu inchipuitor de draci beți pe cei pereți”... „Dar ce stric, dacă...”... „Strici! Că zezecia asta nu te lasă să vezi lupul că-ți înhață oile, nepricopsitul!” S-a răzbunat desenându-l, pe ușa stânii, cu

cap de mistreț. S-a ales cu o mamă de bătaie: „Tot îți mai arde de mângăleli, zănatecule?”... „Numai dacă mă ucizi, n-ajung zugrav...” Apoi l-a întâlnit pe Eli Ilarion. Acesta l-a luat, l-a ținut pe lângă dânsul și l-a trimis la Râșca, să învețe meșteșugul zugrăvelii de la dascălul Stamatelos Kotronas.

După doi ani a drumețit, împreună cu meșterul Eli Ilarion, prin Țara Românească și la muntele Athos. Aici a lucrat o jumătate de an, pe lângă meșteri vestiți, care însă nu se deosebeau de dascălul de la Râșca, și el tot meșter athonit.

Iar, într-o dimineață au urcat pe o corabie și, ocolind Grecia, au plutit până la Veneția. În Italia, ce viață! Îl dojenea Eli Ilarion: „Mânzule, fără cumpătare sorbi toată dulceața și amărăciunea trăirii. Ci arta cere strădanie și muncă de rob, dăruire schivnicească și neprihană, nu sburdăciuni de armăsar hrănit cu orz”. Iar el: „Numai cine-i mort nu cântă și nu iubește... Dar și acela ascultă și jinduieste”.

Gândind la acea călătorie, hotărâtoare pentru soarta lui, Ieronim pășea acum, în amiaza zilei de 6 august 1598, pe râul Sucevița în sus: prindea chitici, cu mâna, de sub bolovanii lucii și-i vâra în trăistuța din pânză de în, atârnată de gât, cu baieră de sfoară. Era senin, soare, cald. Își lăsase straiile și sandalele sub o tufă de arin, într-un pâlc de mentă și brusturi. Pășea atent prin apa limpede, cleștar, cu ochii după roiul de peștișori iuți, ieșiți la soare, într-un hârjoană.

Gol, precum Adam în rai, își zărea, din când în când, în oglinda apei line, trupul voinic, umerii lați, boiul subțire, șoldurile și coapsele puternice, bărbătești, musculoase, picioarele înalte, zvelte. Părul castaniu, ondulat, îi flutura, ușor pe tâmpile și ceafă sau se înfiora la orice subțire adiere de zefir pe de-asupra știoalnelor mărginite de lespezi mari și înalte de piatră albastră-argintie. Fața ovală, cu ochi mari, căprui, bine umbriți de sprâncene dese, fruntea înaltă și senină, cu o singură cută abia urzită deasupra rădăcinii

nasului, dăltuit și așezat fără greș, între obrajii oleacă oacheși, gura puternică, buzele mascate și mereu înfiorate de „patima sărutului”, cum îi spusese o fată. Toată zidirea-trupească vădea vâjnoșie, frumusețe și feciorelnicie. Acestea l-au îndemnat pe Giulio Penata, dascălul lui din Florența, să-l ia ca model pentru un și'ânt Sebastian, străpuns de treisprezece săgeți.

Era „frate”, dar, cu toată stăruința starețului și, într-un fel, a meșterului Eli Ilarion însuși, n-avea gând de călugărire; își rădea barba și umbla cu capul descoperit, ocrotit de păru-i des, larg vălurit și moale, abătut spre tâmpla stingă, parcă anume ca să-i înrămeze larg fruntea și întregul chip, și încă mai frumos să-l arate.

Meșterul Eli Ilarion îl statuia, cu stăruință: „Dacă vrei să nu-ți pierzi harul minunatei zugrăviri, trebuie să te păstrezi neprihănit!” Cât au călătorit prin lume, l-a ținut „în frâu”, ferindu-l de „ispita muierescă”. L-a mai scăpat, totuși, la vreo grecoaică drăcoasă, la vreo florentină cu trup de flacăra ori la vreo olandeză cu belșug de sâni și șolduri. Din asemenea „scăpări” s-a ales cu gust de leșie și înclina să dea dreptate meșterului. Asta nu-l împiedica de a-și visa ursita: o fată frumoasă, ca o madonă de Rafael, ori ca Venera lui Botticelli, născută din spuma mării. Chiar acum când prindea chitici în unda limpede a Suceviței, își trimitea g'ândul să sărute gura celei mult dorite. „Dorul... Când e doru-așa de mare, nu-l mai pune la-n[*]ercare; că dorul n-are măsură; iese-n cale și te fură...”

...” N-am timp să-mi fac prieteni. Trudesc ca un rob: citesc din cărți și schițez, desenez, colorez. Poate ceilalți zugrăvi mă disprețuiesc că nu mă prea înghesui la petreceri. Poate mă invidiază că lucrez o icoană într-o zi, pe când altora le trebuiesc cinci. Iar invidia sporește când a mea se vinde cu un zlot, iar a lor... Ah, frumos ești, boișteanule!... Vrei să trăiești?... Poftim: înapoi la știoală. Dar nu mai spune și altora că-s milos... Doamne, pe ce Golgotă va să urc crucea însingurării? De ce nu mă culege, de pe cărarea vieții, o

fată vrednică a mă scoate din golul vânat al singurătății, să-mi răcorească arșița buzelor în roua buzelor ei? O femeie iubită... Dar dacă mă încătușează, cum încătușez eu păstrăvul ista și-l vâr în trăistuță, să-l fac borș?... Eli Ilarion spune că am schițat câteva scene din Acatist mai deosebite. Ci mie nu-mi plac. Altfel le-am văzut în mintea-mi; dar cărbunele ori mina nu mă ascultă... Cum să mă asculte când, în loc să desenez, pierd vremea la prins chitici pe Sucevița?... Râvnind desăvârșirea, mă zbat în durerea neputinței... Ei, du-te și tu, mi'eană becisnică și nevinovată... Te-am strâns prea tare? Ce să-ți fac, dacă azi trebuie să fiu pescar? Ce izvor rece are știoalna asta... Ei, de-aș izbuti să născocesc un albastru cu luciri de soare, ca albăstrimea apei, în care se uită seninul din august și verdele codrilor din obcine... Numai o fată cu mine însumi m-ar împăca și talantul mi-ar spori întruchiparea frumuseților din mine. Deci zic: Surâzătoare vino; cu un sărut pecetluiește-mi pleoapele mai lin să dorm și-n veci să te visez. Necunoscuto, de ce te ascunzi, acolo, departe? Mă pândești? Hai, vino... Apropie-te"...

Cind vraja asta i se stinse în gând, își aminti că aici greu va găsi modele pentru frescă. Ortodoxia are legile ei pentru zugrăvire, scrise în erminie, bucvarul zugravului, și nu îngăduie, pentru nimic în lume, să faci o icoană după model pământesc. „În Moldova, nicio muiere, s-o pici cu ceară, nu s-ar arăta goală unui pictor. Aici, în mănăstire, până și Muta care cară piatră cu căruța trasă de bivolițe și-a acoperit fața cu broboada, ca turcoaicele... Erminia? Da: poruncește chipuri uscate, înțepenite, fără frumusețe, dacă nu chiar slute"...

Plăcut răcoroasă, apa nu se tulbura nici când, cu amândouă mâinile, Ieronim mișca pietrele de la locul lor. Mâinile mari, puternice, dedate pe ciocan și daltă, dar și mlădioase, sprintene, vrednice a mânuși până cea mai gingașă, acum prindeau peștișorii cu mare ușurință și îndemănare, Am pentru un borș, azi, de probajeni: boișteni,

câre, moine, roșioare și... A, te-am prins, păstrăv de aur... Te zbați cu deznădejde... Și ce linii armonioase ai! Solzișorii verzui, argintii, auri, sticlesc în soare. Pe spinare, pistrui sângerii. Te mângâi, fricosule... Na! te-am scăpat... Lunecos, ca norocul”...

Mergea pe râu în sus, din știoală în știoală, iar gindul i se muta ca o libelulă nestatornică.

„Înainte de a ne apuca de zugrăvit, a zis meșterul Ion, să le-avem pe toate gata: schițele, culorile, tencuiala, schela, locul hotărât pentru fiecă tablou”... Azi se hotărăște ziua când va să ne înfățișăm la ctitori, să dobândim încuviințarea. După asta va să schițăm chipul lui vodă și al doamnei, al coconilor și domnitelor. Ctitorii!... Apoi să ne „facem mina”, adică să tencuim. să netezim cu iuțeală de pehlivani și, mai ales, să zugrăvim, în galop și fără greș, să pătrundă culoarea cât mai adânc în zidul crud. Mult se pricepe meșterul Ion la orânduirea lucrului... Toate-i merg șfară. Strigă: „Nu ce vreți voi, ci cum zice erminia și cum poruncesc ctitorii, așa zugrăvim! Erminia! erminia! eretic isihast ce ești... Ca să n-o iei razna cu chipurile tale, văzute la talieni ori la frânci, trebuie să-ți strâng zăbăluța ca la armăsari. Frânează-te! Fă chipurile supte, nu rotunde și bucălate ca dosul de muiere... Nu umbla cu gura căscată după noutăți, că noutățile merg, prea adesea, în pas cu păcatul”... Se temea de ocara meșterului Ion, dar se bucura că, întors din pribegie, nu se sperie, ca apusenii, de pândă Sfântului Oficiu. „Hei, tu, păstrăvoaico, prea ești de-a minunea... Trăiește și sporește-ți neamul, că ți-i pântecuțul plin de icre”...

Dar, deodată, după cotul râului, înălțând privirea, spre dreapta, sus, pe-o stâncă argintie, înaltă, netedă, prelungită pini în malul cu iarbă și rugi de zmeură, sub un arin stufos, o fată, cu totul și cu totul goală, răzimată în cotul drept, cu capul întors oleacă spre stânga, culegea boabe de zmeură din rugul de alături și, zâmbind abia ghicit, le așeza tacticos pe lespede de piatră, ca pe niște hurmuji de rubin, gata

parcă de înșirare pe un fir de aur. Părul lung, legat cu o cordică verde să nu i se răvășească pe umeri, lucea la soare cu răsfrângeri roșcate; trupul armonios, sâni rotunzi, gâtul mlădios, mijlocul vânjos, șoldurile și coapsele prelung ovale, gleznele subțiri, tălpile fine...

Ieronim se trase ușurel înapoi, uluit:... „Aievea ori vedenie?”...

Se adăposti după o stâncă, alese o așchie de cremene și scrijelă, fulgerător de repede, chipul și trupul fetei pe lespedea din față-i; și mult îi părea rău că n-avea culori și penel s-o zugrăvească aidoma, cu vrăjita lumină ce-i izvora din trup. Dar, când își privi desenul, se cutremură:... „Eva... Eva lui Michelangelo din Capela Sixtină... Asemănare ori nălucire?... Nu; e vie!... Dar, uite-o, stă drept ca Eva când întinde mina după fructul cu care-o ispitește șarpele încolăcit în jurul pomului oprit. Numai că fata asta e singură; se sorește și culege, alene, rugi de zmeură-’...

Stătu tupilat și pâncli câteva minute, cu teamă, și evlavie acest model ivit ca din senin. O undă de bucurie îi picura în suflet.

Fata sări în știalnă, se roti, înotând ca o sirenă, apoi urcă iar pe stâncă. Picuri mărunte ele apă îi broboneau pielea ușor castanie, parc-ar fi fost toată presărată cu diamante semteietoare în lumina soarelui. Se știa cu desăvârșire singură și se purta firesc și pur, ca o sălbăticiune lângă culcușu-i bine adăpostit.

Vrăjit, Ieronim uită că era dezbrăcat și se ridică în picioare. Se simțea chemat de acea frumusețe fără samăn și o porni lăsându-se în voia unei muzici pe care nici când urechile lui n-o mai auziseră.

Slânca se făcu mai argintie, iar trupul gol al fetei dobândi nimb auriu.

Zărindu-l, fata tresări: ciută speriată, dădu să salte și să fugă spre pădure. Dar, repede, ivirea unui bărbat, cu totul dezbrăcat, tinăr, liniștit, zâmbitor, o opri; uită parcă starea

în care se afla și se așează la loc, cuminte, învăluită într-o feciorelnică sfială.

- Ești știmă ori ființă omenească? întrebă el blajin, în nedumerirea-i.

- Sint ca tine, aidoma: știmă, dacă tu ești nălucă, femeie, dacă tu ești bărbal.

- Atunci, rogu-te, nu fugi și nu mă alunga.

Fata îl măsură, din priviri iscoditoare, și încruntarea de pe față i se preschimbă în zâmbet:

- Cum de te-ai rătăcit pe-aici, prin împărăția mea?

- Am intrat în râu să prind chitici pentru... Uite-i ici, în coștei, vorbi leronim, cu tremur în glas.

Văzându-l sfios, fata râse șagalnic: - Ei, dacă facem ioc, îi prăjim coala, pe pietre.

- Bucuros! și se repezi să afle pe prund două bucăți de cremene, iar pe-o cioată, o fărâmă de iască. Scăpără, în grabă și aprinse o moviliță de frunze uscate. Apropiindu-se, fata înteți focul cu găteje tot mai groase; apoi, cu o așchie de cremene curăți peștișorii și-i spălă în râu, iar când lespezile de piatră se înfierbântară, îi înșiră la fript. Se rumeniră repede, sfârâind +

- N-avem sare.

- Am, în straie...

- Ad-o! porunci ea, cu zâmbet ciudat.

S-a întors, în galop, cu punguța cu sare, temător să nu piară nemaivăzuta vedenie. O află risipind floare mărunțită de cimbrisor peste peștișorii prăjiți. Luă sarea cu virful degetelor și presără, câte trei fire pe fiecare peștișor. Parcă-i descânta. Apoi, fripți, îi rânduie pe foi de podbal, pe stânca argintie, ca pe-o masă. Se așezară de-o parte și de alta, cu picioarele atârând, în apele știoalnei. Se îndemnară din priviri și ciuguliră carnea albă de pe oscioare subțiri ca acele. Era gustoasă și înmiresmată.

- Ce faci aici, singură?

- Mă dăruie soarelui și apei.

- Cine ești? Cum te cheamă?

-
- O fată de pe Sucevița.
 - Și nu ți-i teamă de mine?
 - Nu. Ești așa de bun, că milă ți-i chiar și de peștișori.
 - Mă cunoști?
 - Te văd. Și te ghicesc.

În jur toate păreau împlânzite, cuminiți, prietenoase: apa molcomită în știoală, malurile dormitânde în umbra arinilor; soarele îmbrăca feeric în aur trupul fetei. Ieronim simțea că i s-a lărgit și adâncit sufletul ca în fața nesfârșitului. Parcă s-ar fi depășit pe sine și, înfrățit cu lumea toată, ar pluti descătușat, slobod, vrăjit. Îl bucura totul, începând cu făptura de lângă dânsul. Era ca atunci când copia frescele de pe plafonul Capelei Sixtine, unde trupurile oamenilor și ale zeilor plutesc, ca niște uriașe statui suspendate în gol.

- Știi? Mi se pare că asta-i... cina cea de dragoste. Fata îl privi stăruitor, cu ochi strălucitori ca oglinda știoalei. Tresări:

- A, am uitat să mîncăm zmeura.
- Te-am văzut culegând-o. Ești stângace?
- Sunt o... ambidextră.
- Știi... latinește?
- Nu, surâde fata. Mă grozăvesc cu câteva vorbe, auzite la un dascăl bătrân. Și... fericită aș fi dacă, într-un acest ceas, și așa cum ne aflăm... ne-ar călăuzi înțelepciunea dragostei.

Ieronim coborî în apa adâncă până la brâu. Fata, răzimată în cotul drept, culese câteva bobite de zmeură și i le duse la gură. Degetele îi atinseră buzele. Zmeura era catifelată și dulce. Îl furnica un fior necuvântat de plăcut. Ci, dintr-o dată, se stârni în el patima îmbrățișării, cu fulgerări de flacără și gheață. O prinse de umerii fierbinți și rotunzi, o privi în ochi, drept, stăruitor, și-o trase spre sine, încet, biruindu-i împotrivirea.

Ci, în clipa asta, dangăt de clopot sparse tăcerile din obcine. Și parcă și stânca se mișcă; iar apa din știoală se vâluri ciudat.

Tresăriră ca treziți din vis. Se descoperiră goi și se sfiiră. Mai ales ea:... „Ce tânăr, femeiește frumos și totuși bărbat deplin: mă tulbură, mă amețește, mă ucide”... Iar el gândi: „De ce tremură pământul sub tălpi? Unde mă aflu? Ce vreau?” Vorbi, ca să-și afle stăpânirea de sine:

- De mult mă așteaptă meșterul Eli Ilarion, cu chiticii... Straiele mi-s mai la vale. Vino, te rog, și tu la mănăstire.

- Urc în munte. Nu ne-am întâlnit: am visat.

- Ești păstorită?

- În vis poți fi orice. Du-te și... uită visarea asta! Și pe când Ieronim trecea prin știalnă și se apleca să-și ia trăistuță fata dispăru.

Câteva minute crezu că s-a ferit, după arini, să se îmbrace, și o așteaptă. Îndată însă se văzu singur. Cu desăvârșire singur. Strigă:

- Hei, fată necunoscută! Unde te-ai ascuns? Strigatul i se resfiră, sec, fără putere, și se pierdu între ramuri de arin. Lumina îl orbi, parcă acum ar fi deschis ochii după un somn lung, cu răscolitoare vise. Își frecă pleoapele și fruntea. Își scutură pletele. Îl cuprinse o tristețe amestecată cu veselie. Sufletul îi era când gol, când neîngăduit de plin. Vru să pornească în susul apei, dar se clătină lovii de un val. Porni la vale, târânci picioarele prin apă. După ce făcu vreo cincizeci de pași, se întoarse, în fugă, furios pe sine: „De ce-am lăsat-o să plece?”... Dar stânca argintie era goală, pustie. Și niciun semn c-ar fi fost cineva pe-acolo. Se descumpăni și mai tare:... „Vedenie? Călugărul Damian ar zice că m-a ademenit necuratul. Sau poate am prins și-am dat drumul reginei păstrăvilor, iar ea, drept răsplată, mi-a dăruit bucuria întâlnirii cu Știna Suceviței... Dar zmeura? Și focul? Și desenul pe lespede de piatră?... Uite-o: Eva lui Michelangelo, răzimată în cotul drept, cu mâna după fructul oprit oferit de satana... M-a impresionat nespus de mult, acolo, în Capela Sixtină, și acum mi se năzare... Eu umblu după năluci, iar meșterul Eli Ilarion așteaptă, flămând. Va să mă ocărască”...

Și, în grabă, s-apucă iar de prins peștișori. Mergea în sus, scociorând sub pietre, cu înfrigurare.

Într-un ceas a umplut iar trăistuța. S-a îmbrăcat și-a alergat la chilie.

Pe meșterul Eli Ilarion l-a întâlnit în afara zidurilor, pe iarbă, la sfat cu starețul Mitrofan, cu zugravii Ion și Sofronie Șarpe. Zicea meșterul:

- În orice iscusită înfăptuire a cugetului este trebuitoare noutatea, *novita*, cum spun italienii. Ea izvodește minunea, *maraviglia*.

Starețul cerea să înceapă zugrăvirea cât. mai repede. Meșterii voiau amânare până spre toamnă, când mai scade căldura, se mai umezește aerul, iar tencuiala se usucă mai greu.

- Unde-mi umbli, hoinarule? întrebă meșterul Eli Ilarion, cârmind obrazul spre dânsul și privindu-l pieziș, a dojana. Ai adormit în luncă ori te-a prins vreo știmă, pe Sucevița?

- O știmă?... Chiar așa!... se bâlbâi tânărul, mirat foarte că meșterul ghicise. Mă duc să fierb chiticii.

- Pare încurcat și fâstâcit, observă Eli Ilarion, ca atunci când l-am întâlnit întâia oară: desena pe-o lespede de piatră, cu humă, o mieluță albă, întru totul asemenea celeia pe care-o păzea. Pentru acea mieluță albă scrisă cu crida, l-am luat cu mine și l-am dat în seama meșterilor zugravi de la Râșca.

Ieronim a rugat-o pe lelea Călina să facă borș de chitici pentru meșterul Eli Ilarion.

- Adă-mi pătrunjel, mărar și foi de ceapă din grădină. Cit mai multe... Trap!

Împlini porunca bucătăresei, „trap”, și se întoarse la sfatul meșterilor. Ion Șarpe întinsese pe iarbă o parte din schițele migălite de Sofronie și Ieronim, din mai și până acum. Era un bărbat voinic, trecut de patruzeci de ani; se purta cu ciubote roșii, din piele moale, cu pantaloni strimți, verzi, cu tunică și cușmă neagră, peste pletele-i bine însurite. Fiind cam cepeleag, vorbea pripit, să nu i se bage de seamă

beteșugul. Ochii mici, verzi, lunecoși, șireți, pânditori. Nasul, mare, ciolănos, copleșea gura cu buze subțiri, îngurzite ca punga zgârcitului. Bărbuța ascuțită, tușinată scurt. Învățase la Putna și la Moldovița și lucrase mult, în tot («prinsul locuit de români. Desena repede, ținând cărbunele ori pana numai cu două degete, clătinând din cap când spre dreapta, când spre stîngă, rotind limba în gură ori mușcându-și buza de jos. A ajuns starostele „Frăției zugravilor” din Suceava și nicio biserică nu se picta fără știrea lui. Îi plăcea mai ales să privegheze ucenicii când lucrau, să-i zorească și să-i silească a munci până leșinau de oboseală. Câteodată lua penelul și, în urmă, cu uimitoare repeziciune, dregea stângăciile începătorilor.

Fratele său, meșterul Sofronie, era cu șapte ani mai tânăr și nu-i semăna de fel: nici la înfățișare, nici la fire. Nimeni n-ar fi bănuț că-s cimotoii: unul drept ca bradul, celălalt ghebos. De altfel Ion, aspru și tiran, își strunea fratele și-l batjocorea, ades, că n-are har; „Mâzgălici! De n-aș fi eu, câinii te-ar mânca”.

Din primul ceas s-a răstit și la Ieronim: „Să trudești până cazi în bot. Altfel n-ajungi! Și să nu cutezi a strecura pe-aici năravuri de pe la papistași! Errninia, asta-i catehismul zugravului. Înțeleș?”

În cele trei luni, de când lucrau împreună, Ieronim se încredințase că Sofronie, în ciuda beteșugului, era om bun și cu deprindere multă la desen; migălea, șovăia, ștergea, rupea hârtia, dar, până la urmă... Ci lui Ion nici când nu-i plăcea: „Cu belciug în nas am să te târâi după mine, ca pe urs, ca să nu pieri de foame, neisprăvitule h... Ocărâțul își clătina cocoașa, înclina capul mare într-o parte, parcă anume ca să i se vadă pleșuvia din creștet. Spânatec fiind, nu pizmuia nimic mai mult ca barba deasă a fratelui său. Clipea greoi peste ochii mari, albaștri și bulbucați. I se zgârcea nara dreaptă ori de câte ori frate-su îi arunca vreo vorbă aspră. Își mușca buza de jos și rinjea ciudat și umilit, descoperind un canin mare și lucios.

Cel care-i întrecea pe toți, în toate, era meșterul Eli Ilarion, arhitectonul Suceviței. Împlinea în vara anului 1598, cincizeci și opt de ani. Cine-l vedea nu-l mai uita niciodată: chip frumos, oleacă smolit, cum stă bine omului care își petrece viața sus, pe ziduri înalte. Părul sur, stufos, vălurit. Umeri puternici. Palme mari, ca niște căușe. Ochii negri, vii și iscoditori, răspindeau în jur când bunătate, când neliniște. Râdea foarte rar; dar când se dczlănțuia părea a nu se mai opri: „Meșterul râde o dată pentru un an-’, spunea ucenicul Ieronim. Se silea să fie liniștit și calm: o liniște impusă, aspră, tristă. În taină, se alipise de tagma isihăștilor, a călugărilor athoniști, ucenici ai sfântului Grigorie Palamas, trăitor acum mai bine de două sute de ani. Când lucra se transfigura, se îmblânzea, se înfrumuseța de-a minunea. Fusesse însurat de două ori. Intâia nevastă, frumoasă, aprigă, mofturoasă, i-a amărât viața până în ziua când au robit-o niște tătari prădalnici. „Singura dată când nohail au făcut o... faptă milostivă”, ofta Eli Ilarion, a ușurare. A doua și ea frumoasă și nurlie, după ce i-a cheltuit averea, a socotit că nu mai era potrivită pentru un bărbat care stă, cu lunile și cu anii, prin cele pustietăți, cocoțat pe schele și s-a înhăitat cu un leah, căpitan de lefegii. Și a plecat cu el, tot peste Nistru; dar nu roabă, ci stăpână pe o moșie bună, lângă Bar. Suferința părăsitului a fost cumplită: urla, blestema, spurca prin cuvinte grele toată tagma muierască. Mânia l-a împins spre păcatul punerii de foc la schela bisericii pe care o construia la Ștefănești. Bolr^v de durere și de furie, s-ar fi aruncat în flăcări, dacă nu i-ar fi ieșit în cale un leah cu care s-a luat la bătaie, blestemând toți hoții de femei din lume. Ci leahul, mult mai puternic. l-a stâlcit în pumni, de-a zăcut mai bine de o lună. În estimp s-a împrietenit cu călugărul Mina, care l-a ascultat, l-a înțeles și i-a dat leac, îndreptându-l către cele trainice și adevărate, către frumos, nepieritor și atotevorbitor. În mai, când s-a întors din călătorie, l-a rugat pe meșterul Ion să aibă grijă de Ieronim: „E foarte, foarte talentat, ci mă tem să nu se

izvodească în el păcatul trufiei”. „Păcat ucigaș! a adăugat Ion. Dar eu știu să retez coarnele unor tăurași ca el, ele rămân doar niște monturi”.

În străinătate, la Roma de pildă, Eli Ilarion n-a copiat numai coloane, cupole, fresce și statui, ci a învățat și istorie. S-a învățit mult în jurul Columnei traiane, povestind ucenicului tot ce aflase despre războiul scris acolo, în marmură albă: „Aici se vede cum Traian, împăratul romanilor, s-a bătut cu Decheval, riga dachilor. Pe urmă, neamul roman s-a amestecat cu cel al dachilor și am ieșit noi, românii, acolo, pe pământul Dachiei... Așa scrie, în cronică, Enea Silvie”... Asemenea învățătură s-a întipărit adine în mintea lui Ieronim: „Va să zică așa: de asta înțelegem ușor limba italienilor”. Apoi când s-a întâlnit cu Fra Geremia Valacco, adică Românul, pribeag de la Moldova, intrat în tagma franciscanilor, l-a ajutat să afle încă mai multe despre istoria cea îndepărtată a românilor și a strămoșilor.

Găsindu-și meșterii în dispută despre rânduielile subiectelor din altar, Ieronim îi ascultă, cu ochii după priveliștea domoală din jur, cu înălțimile ca niște stoguri uriașe, în felurite nuanțe de verde, începând cu cea închisă a pădurilor de brazi și sfârșind cu verdele de otavă din jurul zidurilor. Știa că frații Movilă - Ieremia, Simion și Gheorghe - nutresc pentru Sucevița, încă de pe când erau doar boieri - e drept dintre cei mai bogați din Moldova - un interes deosebit: să construiască nu numai o mănăstire, ci și o cetate tare, să se apere de prigoane și podgheazuri străine, dar să se și fălească lumii cu bogăția, gustul artistic și cultura care va să se urzească aici.

Când a pornit zidirea, Gheorghe Movilă era doar episcop de Rădăuți; ceilalți doi frați Movilă, mari boieri în. sfatul țării. Bogăția îi ajutase, pe amândoi, să-și ia soții răpitor de frumoase și de râvnitoare spre

- Fără supărare, meștere loane, a grăit Eli Ilarion, dar pentru că cu am zidit lăcașul aista, ține seama și de dorința mea într-u zugrăvire.

- Am făcut trei rânduri de schițe pentru altar; pe care le primiți? întrebări Ieronim, cu îndrăzneală. Aș putea...

- Nu te trufi, tinere! îi astupă gura meșterul Ion. Nu poți nimica fără mine. Chiar de-ai avea talant cu carul, ești nula fără meșterul Ion din neamul Șarpe. Drept aceea să mă ascuți! Cu sfințenie, să mă ascuți; iar pe stăpâni să-i cinstești, că fără banii lor nimica nu putem făptui.

- Ctitoria asta se va numi a Movileștilor care au dat aurul, nu a lui Eli Ilarion care a înălțat zidurile ori a lui Ion Șarpe care a zugrăvit-o, surise, într-un dinte, Sofronie. Lucrarea noastră va dăinui în veac, dar numele nostru se va uita mâine, dacă-l va fi știut careva...

- Noi, zugravii, povestim, prin linii și culoare, durerile și bucuriile, înfățișăm rănilor și frumusețile cele duhovnicești, zâmbi Ieronim. \$

- După erminie! se oțărî Ion, îngurzându-și și buzele.

- Îmbinată cu ceea ce izvodesc mintea și inima noastră.

- Cum adică? se nedumiri Sofronie, hurducându-și gheba.

- Nici Giotto, nici Rafael n-au văzut-o pe Fecioara Maria, aieveau cum a fost. Dar au gândit că nu putea fi decât întruchiparea Frumuseții. Și atunci au luat un model și i-au sporit însușirea asta până a ajuns să semene cu cea din închipuirea lor. Adică au întregit modelul cu frumusețea din mintea lor. Spunea un meșter italian: ca să înfăptuim frumusețea visată ar trebui să luăm modele din rai, culori din curcubeu și pană din aripă de înger.

- Peste puțință! scânci Sofronie, surâzând ironic.

- Și totuși dacă noi, zugravii, n-am fi înfățișat sfinții chiar mai... înțelepți, mai drepti, mai curajoși, mai frumoși decât vor fi fost, mulți s-ar fi topit în negura uitării.

- Erezie! Noi nu facem sfinți frumoși, ci... sfinți, cum zice erminia.

- Dacă Botticelli n-ar fi pictat-o pe Venera așa de strălucitoare, plutind pe scoica ei deasupra mării, acum ar fi stat cufundată sub valuri, iar noi n-am fi știut nimic despre dânsa.

- O idoliță păgână!

- E desăvârșit frumoasă așa cum s-a plămădit în Gândul, în închipuirea lui Botticelli. Iar năzuința Gândului este să urzească zei și oameni minunați de frumoși. Din noianul de nedesăvârșire ce ne înconjură, noi, zugravii, alegem acele însușiri vrednice a ne da Desăvârșirea. Spre asemenea treaptă țintesc și eu: făptuirea Frumosului. Și mai știu că Frumusețea e floarea Tinereții, iar Tinerețea-i coroana de aur a Omenirii...

- Nu se află și o Idee a... urâteniei? Întrebă Sofronie, mai mult ca să iasă de sub vraja vorbelor lui Ieronim.

- Se află, bădiță Sofronie, și o vădăm în tot ce-i răutate, ticăloșie, netrebnicie, în tot ce-i drăcesc. Cele două idei: bine și frumos de-o parte, rău și urât ele altă parte, trăiesc împreună în lume și se bat între ele, încă de la zămislirea a tot ce există. Dacă nu cumva lupta între ele înseamnă chiar nașterea lumilor.

- Mă amețești... Eu zugrăvesc după erminie, cum cere meșterul Ion. Să n-am bătaie de cap.

- Unul din dascălii mei din Italia, Michelangelo Caravaggio, zugrăvește oamenii și natura așa cum sunt: nu-i pasă de-s frumoși sau urâți. Într-un tablou l-a făcut pe sfântul Pavel căzând de pe cal; dar locul cel mai mare pe pânză îl ocupă crupa calului și tălpile noduroase ale sfântului, răsturnat în pulbere.

- Batjocură!

- Caravaggio mă îndemna, meștere loane, să cred și să talmăcesc Adevărul. De învățătura asta va să mă țin când zugrăvesc portrete: dacă îndrept ori înfrumusețez, nimicesc asemănarea. Mi-i sete de Adevăr, Bine și Frumos.

- Vorbești înaripat. Ci eu îți poruncesc să lucrezi după datină.

- Pictura n-are glas, dar nici mută nu-i. Glăsuiește prin linii și culoare și tălmăcește toate stările sufletului.

Meșterul Eli Ilarion ascultă vorbirea cu obișnuita-i liniște. Îl bucurau ideile lui Ieronim și gândea: „Dacă oamenii s-ar fi mulțumit cu ceea ce le-a dat natura, și cu ceea ce s-a îndătinat, nu și-ar mai fi construit nici măcar case, ci ar fi rămas în peșteri” ’, îl sprijini:

- Pictorul trebuie să știe ¥ înfățișa pornirile sufletești izvorâte din cele douăsprezece patimi: bunătatea, mila, dreptatea, dărnicia, zelul, curajul, rușinea, indignarea, frica, pizma, mânia, ura.

- Ai uitat dragostea, meștere.

- Prea multe! se codi Sofronie. Ajung dragostea și ura, curajul și frica.

- Pricep, Iercnime, că ai cuget înclinat spre veșnică schimbare, că ești mereu în răzvrătire. Ci tocmai de aceea, aici, la Sucevița, și eu, ca arhitecton, am respectat datina. Priviți, arată Ilarion spre biserică: o singură turlă pe soclu înstelat. Prin arcaturi am despărțit părțile zidirii unele de altele. Am făcut ferestre boltite la partea dinspre altar, iar la pronaos și pridvor le-am zidit în arcuri frânte. Zic, deci, să spunem și prin fresca Suceviței cel din urmă cuvânt în meșteșugul zugrăvirii din Moldova, început de la Alexandru cel Bun și Ștefan cel Mare. Totuși, nu se poate să nu punem și ceva de la noi, ceva nou. Ca lăcașul ăsta să nu semene prea mult cu ale lui Petru Rareș, i-am adăugat ceste două pridvorașe pe stâlpi, ca să îmbogățesc datina. Deci nu strig: Nu ieșiți din tiparele consfințite! Dar zic: Folosiți-le până la limita cea mai înaltă: Desăvârșirea. Firea însăși izvodește mereu alte idei în capul oamenilor și alte simțăminte seamănă în inima lor. Vă spune asta un om al liniștii, tăcerii și cumințeniei, care, totuși, îl osândește pe vechiul lui prieten Nicanor că, pentru o dezamăgire, s-a tras și mucezește într-o peșteră de la izvoarele Berchezei. Ci eu am avut mai multe dureri și tot mă zbat a trăi ce mi s-a dat.

- Noi, meșterilor, trebuie să mergem mai repede, cuteză Ieronim să adauge, pentru că am pornit mai târziu. Când Giotto zugrăvea la Assisi, noi trebuia să ne batem cu tătarii și cu alte neamuri prădalnice, care ne spulberau și cenușa din vatră.

- Asta așa-i, încuviință Sofronie, bucuros că Ieronim își înfrângea sfiala în fața meșterilor și spunea ce gândește.

- Iar acum am săvârși mai multe și mai vrednice de laudă, dacă vitejia lui Mihai vodă de la Țara Românească am uni-o cu averile Movileștilor și cu meșteșugurile transilvănenilor.

- Spui adevăru, se ridică meșterul Eli Ilarion, să se dezmoștească, ci vorbim prea mult. Și nu-i bine.

Mustrarea dascălului îl pogorî pe Ieronim iar în sfială. Surise stânjenit. Dar zgândărit de-un demon al neliniștii întrebă în șoaptă:

- Mata, bădiță Sofronie, crezi în știma râurilor?...

- Întreabă-l pe moș Andrei, prisecarul, că, uite-l! cum ne-a văzut strânși la sfat, și-a lăsat știubeele și se apropie de noi.

Prisecarul atât a așteptat: o întrebare.

- Toate râurile au zâne care-și iau înfățișarea voită: frumoase, ori hâde. Și chiar, mai ciudat: se fac sirene, adicătelea jumătate femeie, jumătate pește. Șăd în apă ori pe stânci, la soare. Când e secetă, cer cap sau inimă de om, să-și potoale setea. Când cresc apele, știmele ies înaintea. Și pe unde-o cotesc ele, puhoaietele îneacă totul. Mai au și alte metehne. De-o pildă, Știma Bistriței tropotă și nechează la Toance, mai tare ca o herghelie de iepe bune. De tropotul și nechezul lor se cutremură toți munții. Altminteri, ar fi prielnice bărbaților, dacă nu le-ar fura mintea, lăsându-i zăluzi.

- Atunci aceea a fost știma Suceviței...

- Care? se miră, râzând, Sofronie. Ce bâigui?

- Uite-o... și, într-un minut, schiță pe un petec de hârtie făptura de pe stânca argintie.

- O... nerușinată, surise prisecarul; ci eu mă cam feresc de muieri despuiate. Se aude că la talieni, un zugrav din cei mari a făcut sfinții precum născutu-i-au mumele, goi-goluți.

- E-adevărat, moș Andrei; dar și noi, în „Facerea”, zugrăvim oamenii fără veșminte. La fel în „Judecata din urmă”. Și dacă trupul păcătosului se poate arăta despuiat, cum să nu se poată al celui drept? Sufletul curat sălășluiește în trup curat și frumos.

- Asta cam așa-i... Dar mata, câ ești tânăr, se cuvine a ști că vasiliscul, știmele, ielele, ivindu-se goale, ori numai cu văluri străvezii, pot omorî omul, zăpăcindu-l.

- Mie mi s-a arătat o... știmă și, iaca, n-am murit. Era frumoasă, neuitat de frumoasă.

- Hm... Nu simți că aiurezi?

- Nu, bădiță Sofronie; am văzut o știmă, pe stânca argintie, dezbrăcată, ca Eva sub arborele ispitei.

- Mă uit la matale, meștere, surise prisecarul, vorbind încet să n-audă starețul și meșterul Ion, care cercetau la schițele întinse pe iarbă, mai încolo, și, nu știu cum, dar îmi vine să te-aseamăn cu inorogul, care cică a fost cândva om tânăr, frumos și foarte deștept. Dar un sfânt, pentru nu se știe care pricină, l-a prefăcut într-o gadină sfoasă, ciudată, gingașă, miloasă, iubitoare de singurătate și de locuri sălbatice. Și totuși vâjnoasă și chiar crudă, câteodată. O gadină cu trup de cal alb, cu copite și coadă neagră, cap roșu și ochi albaștri, cu un corn răsucit în frunte, lung de doi coți; la rădăcină, cornul inorogului e alb, la mijloc roșu, iar vârful împrăstie scânteii de purpură. Prinde căprioara în corn, o poartă patruzeci de zile și-i linge sângele, care se prelinge în jos, ca pe-o țăpușă. Ci, mai ales, îl atrage curățenia, neprihana și aduimică mireasma fetelor fecioare. Cum vede una, aleargă la dânsa, o drăgălește, se îmbată de dragoste și-adoarsne cu capul în poala ei. Și-atunci vin vânătorii și lesne-l prind și-lucid.

- Lăsați basmele prisecarului! se răsti meșterul Ion, făcându-le semn să se apropie de schițele înșirate pe iarbă. Să hotărâm cum și ce înfățișăm măriei sale domnul.

Ieronim se apropie de meșterul Eli Ilarion care-i arată turnul de la intrare, puternic, cu doi contraforți ca două uriașe picioare de elefant:

- Tot așa trebuia să sprijin și turnul clopotniței.

- Da, meștere; mai ales că s-a îngreuiat cu trei clopote mai mari decât am socotit noi. Și-apoi, fiind mai înalt decât celelalte, pare prea subțire.

- Mda... Acum, după ce am văzut catedralele din Apus, aș mai înălța turnul porții cu încă un cat.

- Păi, e ușor.

- Nu, e greu; pământul nu-i bine așezat și cam lunecă. De aceea i-am și pus aceste contraforturi groase.

Meșterul Ion înfățișă trei variante privind tabloul „Înălțarea Fecioarei”. Starețul nu se rosti asupra nici uneia.

- Să le arătăm ctitorilor; să aleagă ei.

Pe Ieronim îl mâhni nehotărârea egumenului. Îl știa teolog bun, dornic să-și ducă „la ceruri turma de suflete”, călugări și frați, viermuind de păcate și ticăloșii, care zic că viața-i fum de bălegar, iute și înecăcios, dar o sorb, pe furiș, cu patimă.

Sosi și meșterul cioplitor în lemn, Dragoș, să spună cum merge lucrul la catapeteasmă, strane, jilțuri arhieresti și la tot ce-i lemnărie în ctitoria asta. Vorbea cu glas răgușit, înclinând fruntea către fiecare. Avea cap mic, rotund, cu frunte îngustă și păr gros, ca tătarii, iar ochii oleacă pieziși. Părea înalt, pentru că avea picioarele prea lungi: catalige, nu picioare. Lui Ieronim îi venea să întrebe: „Cap micuț, de ce te-ai urcat așa de sus?”

Eli Ilarion scoase din tașcă schițele pentru absida altarului, lucrate de Ieronim sub a sa nemijlocită priveghere și le întinse pe iarbă, cu dichis. Meșterul Ion le cercetă cu luare aminte și rosti:

- Să fie făr' de-asemănare și laudă multă să ne-aducă măriă sa!

- Umbli mult după laudă, meștere! zâmbi blajin Eli Ilarion.

- Mai ales după cea care nu-i deșartă.

- Cunoaștem, îngână starețul, acru. Ci se cuvine ca zugravii să fie oameni curați, lepădați de plăcerile, desfătărilor deșarte ale acestei lumi. Zugrav, înseamnă neîntinare. Să nu vă luați după proba ereticilor.

- Auzi, Ieronime?

- Aud, meștere Ioane! Ci doresc să-l ascultăm pe meșterul Eli Ilarion: va să ne vorbească despre înțelesul zidurilor acestei ctitorii.

- Da: asta vreau. Zidul împrejmuitoare are formă aproape pătrată. Fiecare latură închipuie un anotimp: cel de miazănoapte-iarna, cel de răsărit-primăvara, cel de miazăzi-vara și cel de apus-toamna. Turnurile din colțuri întruchipează cei patru stâlpi ai lumii. Le-am făcut cu câte opt laturi, pentru ca fiecare să aibă de două ori mai multe decât toată zidirea asta. Când le plănuiam am visat pe Grigore Palamas: scria cu bățul în pulbere cifrele: $24 = 3 \times 8 = 12 \cdot 2$. Din aceste numere am înțeles că trebuie să fac doisprezece contraforți.

Ieronim știa că meșterul arhitecton iubea cifra 8, ca număr al soartei, chiar dacă nu i-a adus totdeauna noroc. Și deodată gândul la nenorocul meșterului îi aminti fata de pe stânca argintie: „Nălucirea unui năzărelnic... Trimisă de satana, ca să mă fac de râs acum, povestind. De ce n-am tăcut? Și ce nepotrivit este să gândesc la femeiasca frumusețe, tocmai acum când plănuim sfinte icoane, iar dinspre râul Sucevița, se ivește căruța trasă de două bivolițe, negre ca smoala, îndemnate de femeia asta urâtă, înveșmântată în rantie neagră”.

- Muta cară piatră și în zi de sărbătoare? se miră Sofronie.

- De ce-i spui, Muta? întrebă Ieronim compătitor.

- Gum ai vrea să-i spun dacă nu-și poate rosti nici numele?

- „Muta” seamănă a ocară. E ca și cum... - Da: ca și cum mie mi-ai zice... Gheboștl; nu-i așa?

Ieronim își aminti că, acum trei luni, în ziua întoarcerii din pribegie, a întâlnit-o pe malul râului; păștea bivolițele. A întrebat-o ce mai e prin mănăstire; ea l-a privit ținută, îndelung, i-a arătat cu mâna intrarea, fără a scoate un sunet măcar. Îmbrăca rantie de șiac negru, lungă până la glezne, încinsă cu un curmei de lână țigaie, albă. Se îmbrobodea strins cu o basma tot neagră, anume cusută ca să-i acopere cu totul fața. I se vedeau doar ochii, mari, codați, căprui, rourați de lacrima întristării. Încălța opinci groase și purta mănuși, cu degete, iarna și chiar vara. Când încărca ori descărca piatra. Arăta puternică, viguroasă, când ridica jugul pe umeri și înjuga bivolițele, diriguindu-le cu lovituri scurte, mângâioase, cu restetul, ori când împingea căruța s-o vâre sub șură și, mai ales, când încărca și descărca piatra. Dar, mută fiind și cu fața acoperită, nimeni nu-i știa vârsta. Starețul Mitrofan povestea că s-a ivit într-o seară, îmbrăcată așa cum se vede, cu căruța gemând din osii sub greutatea încărcăturii de piatră. Prin semne, a cerut meșterilor învoirea s-o descarce și s-o așeze lângă zid. De aproape doi ani jumătate lucrează aici, ca o roabă, pe mâncare și îmbrăcăminte. Muncește tristă, împovărată de taine. Zidarii și meșterii s-au obișnuit cu dânsa; călugării se miră doar eând o văd că vine în strană și răsfoiește în câte o carte, ca și cum ar citi. Drept aceea unii cred că-i călugăriță caterisită, izgonită din vreo mănăstire. Alții zic că-i o biată zăludă care atâta mai știe: să adune piatră, s-o încarce, s-o descarce lângă ziduri și, uneori, chiar s-o dea la mâna zidarilor. Cititul? Un fel de joacă nevinovată a unei făpturi slabă de minte. Ieronim' zâmbi, gândind întru sine cum ar putea zugrăvi părul bivolițelor, negru, lucios, pe verdele pajiștei, lângă albul sur al zidurilor. Își aminti că dascălii italieni ziceau: „Ca să înveți a picta trebuie să cercetezi cu luare aminte arborii și florile, cerul și nourii, toate vietățile pământului și, mai ales, oamenii.

Cercetându-le cu stăruință, îți pătrund în minte, în simțuri și le pictezi ca și cum tu ai fi zămislatorul lor. Drumetia și privirea iscoditoare, sânguincioasă asupra lumii, învață, descătușează gândurile, simțămintele, închipuirea. Zugravul umblă mereu după visuri și după minuni. Căci, la urma urmelor, numai visătorii fără frâu făptuiesc ceva de seamă, adică minunățiile lumii...” Și pe când gindul lui Ieronim rățăcea așa, Eli Ilarion lămurea de ce a făcut intrarea în latura miezului de noapte, sub acest turn trușez, de ce a boltit gangul semicilindric, cu arcuri dublouri la ambele capete, de ce a deschis în zidurile laterale firide sau sânuri largi, încheiate în semicerc și de ce a urcat paraclisul aici cu absida altarului scobită în grosimea zidului, ca o jumătate de coajă de nucă.

Ieronim cunoștea planul mănăstirii în tot amănuntul, încă de pe când se zidea; iar acum, împreună cu Sofronie, a măsurat pereții palmă cu palmă. Biserica are peste 70 de coți (35 m) lungime și o înălțime, la cupola turlei, de 40 coți (20 m). Au însemnat totul pe scândurele de brad și, sub privegherea celor doi meșteri, au făcut câte două, trei și chiar patru schițe pentru fiecare tablou. Ca și alte ctitorii moldovene, Sucevița are un pridvor, închis, cu trei ferestre mari spre apus, cu chenare de piatră cioplită, cu arc frint și împodobit cu câte o treflă, cu două uși: una spre miazănoapte și alta spre miazăzi. În mijlocul pridvorului, u cupolă largă, impunătoare. În pronaos se intră printr-o ușă mare cu patru nervuri din piatră la ușori, încheiate în arcuri frânte. Având patru ferestre, ca mărime și tăietură asemeni celor din pridvor, pronaosul este partea cea mai luminoasă. E înzestrat cu două bolți rotunde, despărțite printr-o arcadă largă, sprijinită pe zidurile exterioare. Printr-o ușă joasă se trece în gropniță sau camera mormintelor, despărțită de pronaos și naos prin ziduri pline; e pe jumătate mai scundă și mai scurtă decât pronaosul: o luminează, din laturi, două ferestre mici, boltite; în stânga, printr-o ușă joasă și o scară în zid, se urcă în tainiță, o încăpere fără ferestre, doar cu

două răsuflători mici, cât ai vârî pumnul. Lumina scăzută din gropniță îndeamnă la reculegere și meditare. Printr-o ușă strimțată, închenarată în piatră, cu nervuri drepte, se ajunge în naos. Lărgit cu două sînuri sau abside, fiecare cu câte trei ferestre, cu bolți rotunde, îmbinându-și lumina cu cea coborâtă din turla înaltă, înzestrată cu șase ferestre înguste și lungi. Razele de lumină se adună sub bolțile sprijinite pe arcuri înguste, în consolă. Naosul e încăperea cea mai lucrată, mai plăcută; pandantivii și tamburul sprijină cele patru arcuri piezișe care țin tamburul cilindric al turlei, terminată printr-o calotă sferică. Dacă pronaosul pare mai mult înalt decât lat, naosul parcă țâșnește prin turlă spre cer. Altarul, adânc și spațios, se arcuiește într-o semicalotă boltită spre răsărit, mai joasă decât naosul; ferestre mici asemeni celor din naos îi trimit lumina dinspre miazănoapte, miazăzi și răsărit. Când va fi împodobită cu catapeteasmă, cu candelabre, cu iconostase și, mai ales, când va fi zugrăvită, din cupola turlei până-n podele, pe dinlăuntru și pe din afară, Sucevița va întrece toate ctitoriile domnești de până acum. Grăise Ieronim, într-o zi, către Sofronie: „Aici nu-i ca la unele uriașe zidri catolice, ca de pildă Capela Sixtină, unde Michelangelo a avut la îndemână o boltă și nu perete orb. Întins cât ograda noastră. Noi va să ne mulțumim cu tablouri mici, de migală, unde va să orânduim totul cu grijă și socoteală; adică să zugrăvim aceleași fapte și aceleași chipuri pe un cuprins micuț. Siliți suntem a întruchipa măreția, în spații de trei palme”.

Știind că niciodată ctitorii n-au fost prea mărinimoși, când Eli Ilarion sfârși vorba, meșterul Ion se căi nă:

- Părinte stareț, cuvine-se a ne plăti mulțumitor.
- Meștere loane, mitropolitul Gheorghe a cetit precuvântarea la erminie unde scrie așa: „Câți... pentru a banilor iubire cu lăcomie, fără de evlavie și cu nebăgare de seamă se apucă de zugrăvit, aminte să-și aducă de Iuda, iubitorul de arginți, că iau același nărav și se gătește întru chinuire în al gheenei foc”...

- Părinte stareț, cunosc scrisul erminiei; dar dacă-i pe asta, împart chinurile iadului cu înalt preasfințitul și cu cuvioșia ta, care primești arginți pentru slujbele cele de cuviință.

- Noi nu cerem pentru noi, ci pentru biserică.

- Nu mă prosti, părinte! Eu am gustat din pastrama de căprior și din vinul de la Cotnar de pe masa prea sfințitului, nu de pe altar.

- Vorbești cu patimă și necuviință!

- Eu, părinte stareț, sunt cel mai mare zugrav...'

- Ioane, potolește-te! interveni Eli Ilarion. Când vedea-vor ctitorii frumusețea și măreția lucrării noastre, își vor dezlega pungile și ne vor dăruia.

- Eu nu vreau dăruire, meștere Eli Tomșa: vreau plată dreaptă pentru muncă cinstită! Altminteri plec la Mihai vodă, în cealaltă țară română, că și el zidește lăcașuri mărețe.

- Bine, bine, îl liniști starețul. Dar nu uita că de la Athos ori de la Novgorod putem aduce, oricând, meșteri din cei mai iscusiți.

Pe Ieronim îl dureau sfada și amenințările starețului, mai ales că aici meșterul Ion avea dreptate. Se ridică și intră în ogradă. Privi în jur și gândi: „Albastru-] Voronețul... Noi să-i facem strai asemeni ierbii și frunzelor de plop în mâzga primăverii”. Urcă pe scara străjerilor și se așeză pe pragul chilieii din turnul de la sud-vest. Soarele, în chindie, aurea acoperișul și zidurile cărămizii ale bisericii și casei domnești. Îi răsăriră în minte minunatele pridvoare și coloane de la Athos, de la San Vitale din Ravena, de la Santa Maria delle Grazie din Florența: „Noi n-avem marmură albă, verde și roz. Și atunci va să îmbrăcăm cărămida cu mătăasă, aur, smaragd și azur”. Intorcându-se la sfatul meșterilor, trecu pe lângă fata mută care, spre mirarea meșterilor și a starețului, descărca piatră lângă turnul clopotniței.

- Ce faci, Muto? strigară: Ei, zăludo! De ce-o lepezi acolo?

...

Fata arătă cu mâna turla și continuă să stivuiască piatra. Meșterii și călugării râdeau și ocărau....” C făptură urgisită de toți, gândi Ieronim. Numai bivolițele o înțeleg, o ajută la muncă, o hrănesc cu laptele lor: două dobitoace mari, puternice, bolovănoase, greoaie, tăcute, gânditoare, triste, domoale și, totuși, încăpățânate. Poartă coarnele aproape lipite de greabăn, încovoiate unul spre altul ca două seceri așezate față-n față. Se tologesc în mâl ori de câte ori e cald, iar stăpâna mută, singuratecă, bolnavă ele tristețe ca și ele, le spală în râu, le freacă pielea cu șumuioage de iarbă oii fân, le curăță, le usucă, le țesală, le netezește și le face părul lucios, cu dragostea cu care oșteanul își îngrijește calul ce-l poartă în luptă. De două ori pe zi le spală țâțele și pulpele negre-vineții, ca să mulgă lapte alb-gălbui, untos și dulce, parc-ar fi îndoit cu miere... Se scoală odată cu zorii, mulge bivolițele, le paște două ceasuri, apoi le înjugă. Cară, de obicei, câte patru căruțe de piatră pe zi: două în popasul de dimineață și două în cel de după amiază. După ce descarcă a doua căruță, iar le paște și le adapă în Sucevița. Ospătează și ea, odată cu dobitoacele, prin poiene, pe iarbă: pâine, brânză, lapte din ploscă, oleacă de miere. Mătușa Maria, gazda din satul Sucevița, îi spune: „Fiica mea, trimisă de ceruri „... în ziua pripășirii, povestesc meșterii și zidarii, în căruță avea ceva straie, într-o ladă, și un malac, adică un vițeluș de bivoliță, de-o săptămână, slăbuț, negru smolit și blând ca mielul. Apoi, în anul următor, cu o săptămână înainte de a făta una din bivolițe, fata s-a înjugat alături de cealaltă și-a cărat piatră”...

- Feronime, porunci starețul, vezi de ce descarcă piatra acolo.

- Ia și bățul ista cu tine, râse Sofronie. Când n-o lăsăm să facă ce-i trăsnește prin cap, pufnește și dă cu restetul.

- E-ndărătnică și furioasă ca mița sălbatică, zise și călugărul Damian, frecându-și mâinile groase, lipicioase. Fii cu băgare de seamă: diavolul umblă tiptil pe la urechile oamenilor și iscă nășlnice gânduri.

- Ieronime, urmă Sofronie şuguirea, ia cu tine şi iarba fiarelor să-i... dezlegi limba.

- Prin cele străinătăţi, izbutea să se înţeleagă cu oricine, surise Eli Ilarion, domolind ironiile lui Sofronie.

- La netoata asta nu foloseşte nimic a vorbi greceşte, turceşte ori italieneşte.

- O fiinţă neajutorată, vai de capul ei, o compătimi stareţul.

Ieronim porni spre fata cu bivoliţele; o urmări cum ridica pietrele din căruţă, voiniceşte, şi le stivuia la zece paşi de turn. Luă şi el o piatră şi-o aşeză în stivă. La a treia, întrebă:

- N-ai adus-o pentru Casa domnească ?

Fata dădu din cap: „Nu”; apoi îl aţinti cu ochii mari, luminoşi - singura parte a feţei neacoperită de broboada neagră, trasă peste frunte, peste gură şi peste nas. Şi, în sclipirea ochilor ei, Ieronim citi un fel de spaimă ciudată. Se apropie de zid şi puse dreapta înmănuşată peste o crăpătură piezişă, cât ar încăpea, un fir de pai, iar cu stânga făcu semn că turnul trebuie sprijinit. Ieronim înţelese, surise şi mulţumi:

- Bravo! Ai ochi de arhitecton! şi se întoarse repede la sfatul meşterilor: A descoperit o crăpătură în zidul turnului şi propune să-l întărim cu un contrafort.

Meşterul Ion râse cu hohot: dar Eii Ilarion se îngrijoră.

- Şi... cum a zis... contrafort? chihoti Sofronie.

În clipa asta, în ogradă, la cuhnii s-auzică găini cârâind a mirare, iar câţiva cocoşi dădură glas de spaimă. Căinii de la stâni prinseră a urla sinistru. Bivoliţele lăsară păscutul şi o luară la goană spre răsărit, ca înţepate de streche. Caii stăreţiei forăiră, nechezară şi galopară cu coamele-n vânt. Şi pe când oamenii priveau nedumeriţi, dintr-odată pământul se zgâlţâi smucit o dată, de două ori, de multe ori. Copacii îşi clătinară vârfurile. Boldurile turnurilor se înclinară în dreapta şi în stânga. Toţi simţiră că le fuge pământul de sub picioare şi se plecară, în brânci, descumpăniţi. '

- Cutremur!... cercă starețul să însaile o cruce și se prăbuși în genunchi, pe pământul cu huruit greu, din străfunduri. Eli Ilarion văzu zidurile legănându-se într-o lumină ciudată, roșiatică, portocalie: pocneau, gemeau, scârțâiau.

Clopotele zăngăniră, ca izbite de-un vânt rău. Totul dură cât ai număra până la patruzeci.

Când zdruncenul fioros al pământului se potoli, meșterii se apropiară de ziduri. Se bucurau că erau întregi. Numai la turnul clopotniței, crăpătura arătată de fata mută se lărgise de-o șchioapă.

În inima lui Sofronie se înșurubă o spaimă rece, vrăjmașă: se depărtă de ziduri, ținându-se de cap și bâlbâind rugi. Starețul își pierdu graiul. Mai stăpâni pe sine, Ion și Eli Ilarion cercetară clopotnița și descoperiră încă șase crăpături mai mici, de la ferestre în jos.

- Săpătorii n-au mers până la pământul neumblat. Iar cutremurul... Feriți! Colțul acesta cade.

- Pedeapsa lui Dumnezeu! se crămălui călugărul Damian, fugind și privind cu groază, cum se surpă pietrele din zid.

La fel priveau toți. Nici nu băgară samă că fata mută și-a domolit bivolițele și făcea semn lui Ieronim să vină după dânsa. Il duse la malul Suceviței și-i arătă un izvor puternic și tulbure. Toți se minunară și, mai rău, se înspăimântară. Cel dinții Eli Ilarion înțelese că apa acestui izvor a săpat la temelia turnului, iar cutremurul a adâncit săpătura.

- Dacă se surpă de tot? se îngrijoră starețul.

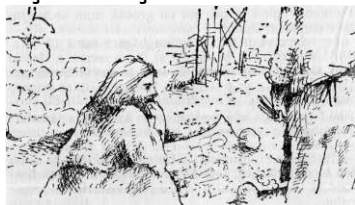
- Îl întărim cu contraforți. De altfel așa trebuia dintru început. Iar tu, fată necunoscută, ești isteață foc. dacă ai văzut crăpătura în zid și apa tulbure a izvorului.

- Așa să-i zicem: Necunoscuta de la Sucevița! hotărî Ieronim, bucuros că i-a găsit altă poreclă, mai puțin înjositoare. Călugărul Damian ar fi vrut s-o Împroaște cu vorbă urâtă; dar, văzând că toți ceilalți o firitisesc, bâigui:

- Minunea lui Dumnezeu, arătată nouă prin mintea unei nemernice...

Înainte de a însera, starețul Mitrofan plecă la Suceava să roage ctitorii să amâne primirea meșterilor cu o lună.

Așa sfârși ziua de 6 august 1598, la Sucevița.

Când au mers meșteri! ia Curtea domnească

Crăpăturile din turnul clopotniței nu-l mâhniră prea tare pe Eli Ilarion. Aminti lui Ieronim vorba unui arhitecton din Ferrara: „Pune necazurile într-o ladă, împreună cu gândurile negre. Încuie lada și pierde cheia. Așa poți trece senin pe lângă ele”. Și, împreună cu Ieronim, întocmi, în câteva ceasuri, schițele pentru cele trei contraforturi. În zilele următoare aduse o sută de săpători și le porunci să urmărească firul izvorului din poala Dealului Crucii și, printr-un șanț adânc, pornind din dreptul bisericuței vechi, să-i ducă apa spre răsărit, pe la miazăzi de zidurile Suceviței, și s-o verse într-un iaz adânc. Așa, niciun firicel de apă nu s-a mai strecurat pe sub temelii, iar izvorul din malul râului a secat. În schimb, starețul Mitrofan s-a bucurat că avea acum și un iaz bun, numai să-l înzestreze cu puiet de pește. În același timp, zidarii au dat jos toată piatra clătinată de cutremur, au săpat adânc, până au dat de stâncă și, apoi, au pus temelia celor trei contraforți colțari, puternici.

Câteva zile, Necunoscuta a fost făptura cea mai de seamă din cuprinsul Sucevitei. Toți se minunau:

- Cum de-a simțit primejdia?... A găcit cutremurul?... Are darul proorocirii?... Simte primejdia ca sălbăticiunile pădurii?

Dar pe fată laudele și mirările o supărau. Nu răspundea. Clătina doar, ciudat, din cap și lăcrăma într-o tăcere încremenită, înverșunată. Acum toți o respectau și chiar o ocroteau. Călugării îi aduceau mâncare: pastramă, caș, pește afumat; ea le lua cu liniște și muțenie, mulțumea cu

strângere de pleoape peste luminile mari ale ochilor, și le da săpătorilor, acolo, pe șanțurile lor. Călugărul Mina îi dăruia șiac subțire și moale pentru o rantie, iar starețul o broboadă și o pereche de ciuboșele, cumpărate din Suceava. Călugărul arhondar a poftit-o la masă în trapeză. A venit; dar, după ce și-a primit blidul cu bucate, s-a ferit în spatele chiliilor să mănânce în singurătate.

Căra piatră cu aceeași liniște, osârdie, umilință și întorcea spatele celor care o lăudau. Trecea pe lângă ziduri sfioasă, cu capul plecat, cu privirea în pământ. Numai o dată, în fața lui Ieronim, puse palmele mmănușate pe niște lespezi de piatră încastrate în zidire, făcând semn că ea le-a cărat.

- Te mândrești, Necunoscuto?... Bine faci. Scrie în erminie: „Întâi privește-te și te judecă pe tine, o zugravule, să afli dacă ești sau nu dăruit a te îndeletnici cu acest fel de meșteșug...”

Descărcând piatra, Necunoscuta trăgea cu urechea la vorba zidarilor:

- Vina-i a meșterului Eli Ilarion, zicea unul: în loc să zidească ciobănașul la temelia asta sau măcar umbra lui, i-a îngropat mieluta albă.

- A vrut să păcălească știma zidirilor; dar, vezi? nu i-a mers.

- Pe băiețaș l-a făcut ucenic și, uite-l acum: zugrav umblat prin străinătăți și școlit, gata a se întrece din penel cu meșterul Ion.

- Zidirile mari cer suflet de om, nu de dobitoc. Dacă nici acum nu împlinim datina, iar se-ntâmplă vreo boroboază.

- Dacă a scăpat atunci, să-i îngropăm noi umbra, acum.

- Chiar așa... Tot e prea frumos, ca să-l vezi îmbătrânind.

- Se zice c-a uimit pe talieni cu talantul lui. Păcat să...

- Ce-i prea mult, strică. În patruzeci de zile, fiut! gata: bate la poarta raiului.

Fata dejugă bivolițele, le slobozi la păscut și stătu, o vreme, pe gânduri. Apoi, desculță, se strecură printre meșteri și se urcă pe zidul contrafortului de miazănoapte,

înalt acum de zece palme deasupra pământului, intră în scobitura făcută în zidul vechi, lăsă mâinile în jos, își sprijini pieptul și fruntea de pietre și încremeni așa. Zidarii înlemniră și ei, câteva clipe:

- Feri și coboară, Muto! Vrei să mori? Ptiu!... Poznă pe două picioare!

- Ba, lăsați-o! Cerul o trimite!

- Sau poate iadul!

Și mai în șagă, mai în batjocoră, mai în serios, mai din nedumerire, grăbiră și înălțară zidul până la genunchi, apoi până la brâul fetei. Și cu cât zidul se înălța cu atât veselie zidarilor creștea, zgomotoasă, rea, păgânească. Asta îl făcu pe Ieronim să lase schițele și să vină între zidari:

- Oameni buni, ce faceți? Scoate-ți fata din zid!...

- Se jertfește de bună voie, într-o împlinire a datinei.

- Se zice că la Curtea de Argeș...

- Poveste! Necunoscuto, vrei să fii zidită?

- Ei, și dac-o întrebi, crezi că-ți răspunde? Pentru dânsa, o necunoscută, cel mai bine-i să devină stafia nevăzută a istui turn.

- E cam zăludă!

- Și voi vă credeți teferi, zidind-o! se răsti Ieronim și se urcă la dânsa, cu iuțeală de jder furios. Hai, jos! Feriți! Doborâți pietrele neprinse în mortar... Feriți!

Fata sta liniștită și mută, hotărâtă să împlinească o credință veche și păgână. Dar când Ieronim o smulse cu putere, și-o coborî în brațe, ea se zbatu, împotrivor:

- Nu te pune tu cu mine. M-am cățărat pe multe schele... Am urcat multă piatră... Degeaba cerci a mușca: dinții nu-ți trec prin broboadă.

- Uite, că tot nu-și ferește cârpa de pe față, observă careva.

- Smulge-i-o, zugravule, s-o vedem de-i hâdă ori zână.

- Îi sângeră picioarele... se înduioșă zidarul cel mai bătrân.

Și toți se feriră mai deoparte, lăsând cale deschisă lui Ieronim să treacă, ușor, cu fata în brațe. O duse ia malul

Suceviței, îi spală picioarele de sânge, îi aduse colțunâi și opincile de la căruță și i le puse în față:

- Poftim. Lipește frunze de patlagină peste zgârieturi, să nu se obrintească. Încalță-te și du-te la bivolițe. Fii înțeleaptă, Necunoscuto, te rog! Mai ai de cărat piatră și la Dragomirna.

Vorba lui caldă, frățească, o cumiți.

Zidarii ar mai fi sporovăit, mai departe, despre întâmplarea asta, dacă n-ar fi venit meșterul Eli Ilarion, cu ocară:

- Nu șuguiți cu viața oamenilor! Cred în multe; dar în prostia asta, nu. Când am început lucrarea, unii au cerut, în taină, să-l jertfesc pe Ieronim. Și n-am scăpat de ei, până nu i-am zidit mieluța albă, singura lui avere.

- Văd că mă priviți cu fereală, cu dușmănie. De ce? Întrebă Ieronim.

Nu răspunse niciun zidar; în schimb unul aduse o vițică de bour, prinsă azi dimineața și propuse s-o zidească în locul Necunoscutei. Patru tăbărâră, legară animalul de picioare, îl așezară în zid, în locul unde stătuse fata, și-l zidiră în câteva minute, turnând mortar și pietre peste el. Ieronim băgă de seamă că acum nimeni nu mai șuguia: păreau a săvârși un lucru cumplit, dar foarte trebuitor. Și se cutremură: „Dacă e-adevărată credința lor? Dacă soarta a trimis fata asta aici tocmai întru jertfire, iar eu cerc a opri împlinirea sorții?...” Se frământa Ieronim în cugetul lui, dar nu știa că frânghioara cu care zidarii legaseră vițica de bour însemna măsura umbrei lui, la acel ceas de chindie.

Călina, bucătăreasa, se mira mai mult ca toți:

- Nu-i a bună, cu fata asta. Cred c-a văzut vreuna din cele trei Rusalii, adicătelea Savatina, Mădălina ori Rujalina, fiicele împăratului Ler, cărora noi le zicem Milostivele, ca să le-mblânzim, că sunt duhuri foarte rele. Dorm pe lângă izvoare și stropșesc oamenii cu pocituri. Aleargă noaptea prin nouri, cu alai mare de vrăjitoare. Cântă ciudat din gură ori din cimpoi. Țipă sălbatic, umflă, adică fură copiii de

lângă mume și-i duc peste codri și munți. De aceea se și zice: „E umflată de Rusalii”...

- Să știi c-așa-i, încuviința Sofronie. Rusaliile au stuchit asupra-i cu necazuri și slutenie.

- Poate-o fi rămas mută pentru c-a lucrat și-a răs în joia a patra după Rusalii. Ori a ghilit pânză. Rujalina i-a-n^{*}urcat bucățile de pânză, i le-a rătăcit pe ape; iar ea, adicătelea, de scârbă, a amuțit.

- Atunci înseamnă că și eu m-am strâmbat în ziua de Rusalii și-am rămas pocit, cu gheabă.

- Da, dar vezi, după ce v-au pocit, v-au dat puteri mari: mata să zugrăvești, ea să presimtă cutremurele. De-atunci, când o văd, descânt în gând: „Voi lelelor, lelelor Rusaliilor, dușmanele oamenilor, stăpânele vântului, dușmanele pământului”...

- Îndrugi basme, lele Călino! râse Ieronim.

- Nu crezi? Ci ai să vezi cum muierea asta, adicătelea o să nască furtuni și vârtejuri și-o să te spânzure cu pânzele cele albe, bine ghilite.

Cu toată stricăciunea pricinuită de cutremur, Eli Ilarion n-a întrerupt zidirea Casei domnești. Sfârși stăreția, arhondaricul și chiliile, apoi trecu la ateliere și magazine. În estimp, struniți de meșterul Ion, zugravii și-au sfârșit planul general al lucrării. Au pregătit, pe hârtie bună, schițele cu temele mai de seamă, să le înfățișeze voievodului și mitropolitului, spre încuviințare.

Schițele cereau mult cărbune; și, așa cum învățase la Athos, Ieronim luă ramuri de alun, mai grosuțe, drepte și fără cioturi, bine uscate, le tăie, cu ferăstrăul, în bucățele, le despică și le netezi cu cuțitul. Le așează în șase oale mari, de lut, până le umplu, îndesat. După cea de a doua căruță de piatră, Necunoscuta se apropie și-l privi cum lucrează. Apoi se apucă să taie și ea, cu ferăstrăul, pe măsură; Ieronim le despica.

- Știi ce fac cu bețișoarele astea de le pun în oală? Nu, nu fac borș, ci cărbuni pentru desenat. Înțelegi? Bine. Ai tăiat pe măsură, fără cioturi... Așa, hărnicuțo!

Și, poate ca să țină în preajmă-i făptura asta singură și mută, Ieronim vorbi ca pentru sine:

- Eu n-aș putea tăcea, nici când așa mult și adânc ca tine... Taci și nici știi că se află o tagmă a isihăștilor, care tocmai pentru că au grai, se silesc a tăcea. Eu nu pot fi un taciturno, *cum* zic italienii. Am limbariță. Să-ți povestesc ce-am pățit pe mare, când am mers de la Salonic la Veneția...

Fata îl asculta potolind hârșăitul ferăstrăului, ca să audă mai bine, semn c-o interesa. După ce au umplut cele șase oale cu bețișoare de alun, le-a legat bine la gură cu pânză deasă, iar pânza a uns-o cu strat gros de tină. Între timp, cuptorul s-a înfierbântat, tare. A tras jarul cu cociorba, a vârât oalele înlăuntru și a așteptat să se aprindă bețișoarele, cú văpaie. Au stat amândoi, la pândă, până a conținut văpaia. Ieronim a povestit mereu, despre cele văzute în Flandra, ori în Italia.

- Acum le scoatem repede... Așa! ajută-mă cu cociorba. Le acoperim, repede, cu cenușă și cu țărână uscată. Așa... Merge repede când ai totul pregătit...

A, vrei să știi ce facem acum? Așteptăm să se răcească. Nu mai am lemn de alun, drept și uscat... îmi aduci tu?... Dar să nu fie răscopt, fată dragă... Chiar acum te duci?...

Necunoscuta luă o bardă de la stolerie, înjugă bivolițele și plecă în pădure. Pe înserate se întoarse cu o căruță de lemn de alun: unele bucăți uscate bine. altele ceva mai verzi: toate însă drepte și fără cioturi. Pe cele verzi le așeză în prepeleac, într-o parte a ogrăzii, la umbra zidului; pe cele uscate le și retează în bucăți, la lumina lunii. A doua zi le-a despicat, le-a cioplit neted și le-a așezat în oale. A pregătit singură focul în cuptor și tot dichisul oalelor: a scos încă două rânduri de testele de condeie din cărbune, drepte, subțiri, bine arse, moi. Erau așa de bune că Sofronie nici nu vru să creadă că le-a preparat singură.

A doua zi, meșterii și starețul s-au înfățișat cu planurile frescelor la Suceava. Fiind măriă sa Ieremia vodă oleacă bolnav, i-a primit în iatac, îmbrăcat în halat de catifea cu o blană de jder. Față mai erau mitropolitul Gheorghe și Simion Movilă, doamna Elisabeta, marele logofăt Luca Stroici, vornicul Nestoi Ureche și vistierul Pinteă. Cu vorba-repezită, meșterul Ion înfățișă schițele, tălmăcindu-le cu amănunțime. Ieronim înțelese repede că pe măriă sa îl cam plictiseau amănuntele, dar mitropolitul Gheorghe voia să afle tot. Stăruia îndeosebi asupra chipului „Pantocratorului”, al „Treimei”, al „Fecioarei” din altar. Se vădea vorbitor ales: cuvintele-i curgeau când ca un râu lin și limpede, când ca un torent. „Stăpînește anevoiosul meșteșug de a împreuna vorbele cu gindurile și cu simțămintele, gândea Ieronim. Și știe teologia ca nimeni altul. Uite, cum îl ascultă meșterii. Numai Simion Movilă moțăie”... Dar mai ales doamna Elisabeta încuviința ori întreba și comenta. - Meșterilor, umpleți pereții cu toți sfințișorii, până și pe Iuda îl puneți în vreo două locuri parcă anume ca să rămână cât mai puțin loc pentru noi, ctitorii, stăpânii, coborâtorii din Ștefan vodă, noi care dăm pungile de aur pentru zidirea cestui lăcaș... Tu ce zici, arhitectoane?

Eli Ilarion simți usturimea dojanei mai mult decât Ion; dar nu se lăsă, ci glumi, cu blând surâs:

- Nu-i vina noastră, măriă ta: scriptura are mii de sfinți și, în aspra războire cu necredincioșii, se nasc mereu alții.

Slujitorii aduseră pe tăvi pocale cu vin de la Cotnar. Cu mai multă bună dispoziție, trecură la înfățișarea frescei exterioare. Vodă vru să știe pe ce perete și ce va avea mai deosebit trupina sau arborele lui Ieseu.

- Pe cel de miazăzi, măriă ta, în dreptul camerei mormintelor, ca de obicei. Filosofii îi așezăm pe rândul de jos.

- Și pe zidul de miazănoapte? întrebă Elisabeta doamna.

- „Facerea”, „Izgonirea din rai”... Iar dedesubt, cum a dorit înalt prea sfințitul, viața sfântului Pahomie, rânduitorul vieții monahicești și „Scara” lui Ion Sinaitul.

- Nu știu ce-i... această „Scară”, zise vodă. Mitropolitul Grigore grăbi să lămurească.

- O aveți schițată?

- Încă nu-i gata. O lucrează acest tânăr, Ieronim.

- Să vină Ieronim să ne-o înfățișeze, ceru doamna.

Când trecură să vadă schițele pentru „Cin”, meșterul Ion găsi prilejul să vorbească despre calitatea culorilor și despre scumpetea lor.

Arată că Ana, fiica lui Arbore cel bătrân, a plătit lui Dragoș zugrav, fiul popii Coman din Iași, 20 de zloți pentru zugrăvirea bisericii la anul 1541. Scrie asta în naosul bisericii Arbore, în unghiul din dreapta al ușii ce duce din naos în pronaos. Și Arbore-i biserică mică, boierească, nu domnească.

- Ci eu știu că Marcu zugravul de la Voroneț, în 1536, deci acum șaiszeci și doi de ani, n-a luat niciun ban, surise mitropolitul. A zugrăvit cu evlavie, iar mitropolitul Grigorie Roșea i-a îngăduit a iscăli deasupra ușii dinspre miazăzi.

Târguiala asupra prețului a durat mult. Vodă și mitropolitul se zgârceau; doamna însă se arăta mai binevoitoare, ambițioasă și dornică de mărire.

- Să fie frumos, măreț, și-om mai vedea.

Ca să-și apere arginții, vodă Ieremia, ca om învățat, pomenea de Cicero, „cel foarte bun cuvântător”, zicea din Platon și Aristotel gândiri vrednice a fi scrise pe filactere și se bucură foarte aflând că Ieronim cunoaște stihuri din Virgiliu și nici Tacit, istoricul cel mare al Romei, nu-i era străin.

- Ți-au folosit drumețiile în Apus, tinere, îl lăudă doamna Elisabeta, ațintindu-l cu ochii ei mari, iscoditori și necuvântat de frumoși.

Ieronim simți cum tot sângele i-a venit în față și o nădușeală fierbinte i-a scăldat trupul:

- Meritul este al meșterului Eli Ilarion care m-a crescut și s-a ostenit a bate drumurile lumii, înțelepțește călăuzindu-mă.

Dar când vistierul aduse două pungi de aur, glasul lui vodă se aspri:

- N-ați venit pregătiți cu toate schițele și vreți banii înainte?

- Iertare, măria ta, se înclină Eli Ilarion, dar din greu mai lucrăm fără clipă de hodină.

- Am avut multă alergătură cu orânduirea lucrului, sări meșterul Ion. Și-apoi hârtia-i foarte scumpă. Vopselele, la fel.

Doamna îl fulgeră c-o privire aspră: îl afla îndărătnic și așteptă să-l dojenească vodă sau mitropolitul; dar ei tăcură. Ca să nu pară înfrântă, își înghiți năduful, surâse, sporindu-și frumusețea chipului până dincolo de uimire și porunci:

- Peste zece zile, meștere loane, vii să ne faci schița pentru tabloul votiv. Și voiesc, cu îngăduința măriei sale, să văd schițele care înfățișează sinoadele, viața lui Moise și, mai ales, „Scara” Sinaitului.

- Vom împlini întocmai porunca măriei tale.

- Și lămuririle să le dea acest tânăr, mai pofti doamna Elisabeta. Să aflu și eu ce roadă culeg feciorii noștri când umblă prin cele țări străine.

- Ci să nu întârziați! apăsă vodă pe cuvânt. În jurul nostru se întâmplă lucruri mari. Trebuie să rânduiesc labăra în miazăziua țării. Las ctitoria în sama doamnei și a mitropolitului.

Meșterii și ajutoarele lor ieșiră, înclinându-se și pășind cu spatele până aproape de ușă.

Porunca voievodului sili meșterii și ucenicii să muncească opt zile și opt nopți fără eontenire. Furau câte un ceas de somn, în atelier, cu capul pe masă. Sofronie adormea subit, ghemuit într-un colț, cu fruntea pe genunchi. Lucrară îndeosebi la tablourile sino'adelor și „Scara” lui Ion Climax, asupra cărora se oprise prea iscusita doamnă Elisabeta.

Pentru „Acatist”, Ieronim schiță după modele aduse de la mănăstirile din Muntele Athos, îmbinându-le cu izvoadele scoase de la Voroneț, Moldovița și Humor; și așa ticlui lucru nou. Mult se ciorovăiră ce teme să zugrăvească pe cele două pridvorașe. Eli Ilarion propunea să rămână albe:

- Albul îndeamnă la tăcere și adâncire a cugetului întru sine.

Meșterul Ion a poruncit să se zugrăvească stâlpnici. Dar, mai îndrăzneț, Ieronim a închipuit pe fiecare stâlp câte doi voievozi: Dragoș, Bogdan, Roman, Petru, Alexandru, iar în boltă Ștefan cel Mare, însoțit de Gelu Românul și Iancu de la Hunedoara. Pe stâlpii pridvorașului dinspre miazăzi: Negru Vodă, Mircea, Vlad Țepeș, Neagoe Basarab...

- Mda, poate ai dreptate, s-a răzgândit Eli Ilarion, ascunzându-și admirația pentru ucenicul său, cu o vorbă filozoficească: să cauți și să găsești, e un mare noroc. Să știi găsi fără a căuta, e har. Oamenii de rând se hrănesc din ce află în jur. Cei miruiți cu talant, ca Michelangelo ori Tizian, au totul în ei, înlăuntrul lor, ca izvoarele și ca florile.

- O, meștere și părinte al meu, ai mare dreptate; dar și izvoarele se hrănesc cu apa ploilor și a omăturilor, se limpezesc în măruntaiele cele negre ale pământului și împrumută strălucire din cerul senin. În Transilvania m-ai dus să văd castelul de la Hunedoara și ctitoria de la Densuș. În Țara Românească mi-ai arătat Târgoviștea, Curtea de Argeș și Cozia. Aici m-ai pus să citesc letopisețele și pomelnicele de la Putna și Bistrița. De aceea, măcar în pridvoare să așezăm stâlpii acestor țări, care una s-ar cuveni să fie. - Cum? Vrei să schimbi erminia? se supără meșterul Ion.

- Ne osândește mitropolitul ca eretici, întări Sofronie.

- Strâmb gândim, dacă numim erezie cinstirea celor care, cu pricepere și vitejie, ne-au ocârmuit.

- Dacă te-arăți clonțos, nu duci casă bună cu mine. Meșteșugul zugrăvirii cere supunere, fără cârtire. Ci pregătește-te a lămuri, în fața doamnei Elisabeta, înțeleșul

„Scării” Sinaitului. Dar vezi să nu spui vreo prostie, că te-azvârl, din clopotniță, drept în Sucevița.

- Mă supun, meștere. „Scara” Sinaitului întruchipează, în fapt, gândirea noastră despre desăvârșirea omului, despre înfrumusețarea lui cu virtuți: cumpătare, nădejde, bunătate, dragoste, adevăr.

Își luă schițele și le așează afară pe iarbă. Soarele trecuse de amiază și căldura se domolea. În latura de răsărit a ogrăzii mișunau zidari, căruțași, călugări fiecare cu treburile lui. Doar arare, câte unul arunca vreo privire fugară spre zugravul care fixa hârtiile cu câte o piatră la colțuri, apoi, cu cărbunele, cerceta și mai adăuga, ici-colo, câte o linie, două, mai îngroșa o umbră ori o lumină, dând diavolilor un adaos de slujenie, iar îngerilor mai ușoară fâlfâire de aripi. Nu simți când Necunoscuta s-a apropiat de dânsul, călcând în vârful picioarelor, pe iarba moale și deasă. A îngenuncheat și a mai așezat o piatră albă pe o margine de hârtie, să n-o miște vântul. Văzând-o, Ieronim se bucură:

- A, bine c-ai venit... Tocmai voiam să fac o... repetiție. Știi ce înfățișează schițele astea? Nu? „Scara” prea cuviosului Ion zis Climax, adică Scărarul, egumenul mănăstirii Sinai. A trăit în vremea lui Justinian împărat și a fost mare învățat. Iubea Dreptatea, Binele și Adevărul. Vorbea limpede, cald, cu mare putere de încredințare. Și-a strâns predicile într-o carte numită „Scara1-”, o „scară” duhovnicească, înzestrată cu 30 de fuștei sau trepte, pe care trebuie să urce sufletele monahilor, dacă vor s-ajungă la cer, de-a dreapta Tatălui. Uite-i aici: ies din mănăstire, adică... mor. Vezi? Acesta-i el, Climax: călăuzește sufletele călugărilor din mănăstire spre „Scară”. Întrebi de ce tocmai treizeci de trepte? După numărul anilor desăvârșirii lui Isus. Numai cine le urcă pe toate e primit în rai.

Fata îi surise cu ochii înveseliți, înțelepți. Ieronim povesti înainte, ca și cum ar fi vorbit în fața doamnei Elisabeta. Se bucura că-l ascultă careva, că nu boscorodește singur.

- Întâia treaptă este pentru fugirea de lume, a doua pentru neîmpătimirea lucrurilor celor pământești, a treia pentru înstrăinare... a șaptea pentru plâns... Tu îți plângi singurătatea? Nu?... Nu jeli, fată, că lacrimile fac singurătatea și mai amară. A opta pentru mânie, a noua pentru pomenirea necuratului, a zecea pentru grăirea de rău, a unsprezecea pentru tăcere - pe asta o urcă, triumfător, meșterul Eli Ilarion, isihastul. Dar mai ales tu: taci ca piatra... A douăsprezecea treaptă pentru minciuni, a treisprezecea pentru trândăvie... Tu, fată fără grai, ai inimă ori n-ai? Ci rău îmi pare că nu cuvântezi: m-ai ajuta să vorbesc mai frumos, mai cu miez, să placă măriei sale doamna. Că vorbirea asta, făptură negrăitoare, va s-o țin în fața măriei sale! De asta atârnă toată viața-mi. Dacă mărita doamnă strâmbă din năsucul măriei sale cel frumos și năzuros, gata! Pot să amuțesc, să-mi cumpăr două bivolițe sau să car piatră pe la mănăstiri, cu spinarea. Că zugrav, aleluia! nu mă mai tocmește nimeni. Ci, ca să fie cu noi mai darnică, am să-i spun: „Numele bun al unui voievod se dobândește nu numai cu biruințe în războaie, ci și cu zidiri mărețe”. La ce treaptă am rămas? A nouăsprezecea? Da, e pentru somn, în ceasurile convenite cântării psalmilor. Apoi treapta pentru slava deșartă... Slavă deșartă? Dacă vreunul din boierii de față la sfat, năzuitor spre sânul lui Avraam, se simte eu musca pe căciulă? De pildă chiar fratele măriei sale, Simion Movilă; cică uneltește, împreună cu pribegii de la Țara Românească, să fie domn la Târgoviște, în locul lui Mihai vodă, cel care, de vreo patru ani, strașnic îi bate pe otomani. Nu știu ce înțelegi tu din palavrele mele, dar te uiți la mine ca și cum ai pricepe tot. Ochii tăi mă îndeamnă să nu mă tem?... Dai din cap că-i adevărat? Deci vorbești, nu-i așa? Cu privirea și eu înclinarea frunții, cu clipirea genelor și cu mișcarea pleoapelor... Am urcat deci până la treapta douăzeci și treia. Vezi ist nefericit agățat cu picioarele de scară? Cade în gheena pentru mândrie și hulă... Poate aici ar trebui să fac chipul tău urcând treapta asta eu ajutorul

îngerilor, pentru că ești bună și trăiești în nevinovăție, ea pasărea cerului. Singura ta ciudățenie-i broboada cu care-ți acoperi fața... Să nu minți, că te smulge scaraosehi cel bătrân de pe fuștelul al doisprezecelea! A douăzeci și cincea treaptă-i pentru smerita cugetare, pe care-o urcă, sigur, Eli Ilarion. A douăzeci și șasea-i pentru deslușirea gândurilor; pe ea o trec și eu, dacă ghicesc gândurile măritei doamne Elisabeta; dacă nu, uite cum mă trage un ducă-se pe pustie spre cazanul cu smoală al iadului... Dorințele doamnei? Eu nu pot desluși gândurile unei salahorițe ca tine și-o să pricep ce gândește o înaltă doamnă? Pic la treapta prea cutezanților!... Treapta a douăzeci și șaptea-i pentru liniște. Adică pentru isihastăii, cei netulburați în fața oricărei ispite ca și a oricărui frământ. Ci eu cum s-o trec, când nu pot tăcea? Când tremură inima-n mine ca mărghica-n șuvoi, iar teama și neliniștea mă chinuie și-mi întunecă mintea? Cum s-ajung la treapta a treizecea? Cum să mă smulgă, din ghearele îndoielilor, ale întrebărilor fără răspuns, cei cincizeci și doi de îngeri pe care i-am schițat aici, bătând văzduhul cu o sută patru aripi, când sunt un suflet chinuit de o mie de demoni? Și chiar dacă-i înșel ori îi înduioșez pe unii, îngerul care stă aici, deasupra iadului, îl vezi fată dragă? mă simte și mă împunge cu sulita, prăvălindu-mă în hăul cel amețitor, cum îl prăbușește pe acest biet suflet care a urcat, săracul, douăzeci și nouă de trepte, dar n-o poate urca și pe-a treizecea. Se prăbușește. Cade mai de sus decât nevrednicul care a urcat doar o treaptă. Ce zici? Dreptu-i ca ticălosul să fie pedepsit mai ușor decât cel care a fost mai vrednic?... Dacă reușesc acum, în fața înaltei ctitorițe să lămuresc, limpede și iscusit, ce-i cu „Scara” lui Ion zis Climax, atunci înseamnă că mi se deschid, dacă nu porțile cerului, măcar ale Curții domnești. Auzi, Necunoscuto? Căci nu râvnesc să urc altă scară decât cea a sfântului meșteșug de a zugrăvi Frumusețea... Am vorbit șuguind; ci, tu ascultându-mă, cuminte, m-ai încurajat. În fața doamnei am să mai adaug cuvinte

însuflețitoare despre lumina înțelepciunii și a bunătății izvorând din aripile și țarcălancele de aur ale îngerilor care, cu blândețea și liniștea lor, stau împotriviți cumpetei zburcunări, haotice, smintite a prăbușitorilor în gheena...

- Hei, Ieronime! îl strigă Sofronie. Vorbești singur? N-auri că te cheamă meșterul Ion?

- Vin îndată!.... Și altele am să-ți mai spun, Necunoscuta. Acum ajută-mă să strâng sul hârtiile astea. Așa... Vezi? Te pricepi și la altceva decât la cărat piatră... Mă iartă că nu ți-am spus: cărbunii arși de tine sunt foarte buni. I-a lăudat și meșterul Ion.

Când îi puse sulurile de hârtie în brațe, Necunoscuta îi sărută dreapta prin broboada cernită și fugi spre poartă, în felul fetelor ce-și așteaptă flăcăul, în poiana înșorită.

Ieronim tresări foarte mirat și, fără să știe anume de ce, desfăcu un sul și acolo, pe iarbă, înfrumuseța chipul unui înger, gândind la fata de pe stânca argintie și șoptind ca din „Cântarea Cmtărilor”. „Sabia cea cu două tășuri îmi străpunge pieptul și-mi pătrunde în inimă... O, tu mireasa sufletului meu, unde ești?”... Apoi, în drum spre atelier, se trezi îngânând cântec auzit în Obține, la ciobani și murmurat adesea în rătăcirile prin străinătate: „Dorină, Dorină, floare din grădină, floare de-iasomie, ia spune tu mie: care frunză cade, vântul când nu bate?... Frunza plopului și cu-a dorului, acea frunză cade vântul când nu bate. Care frunză-nfloare noaptea pe răcoare? Floarea spinului și cu-a dorului din inima omului, că tu-ntârzi, Dorină, floare albă de sulfină, cu lumină”...

- Ce mai nume! Auri: Dorina... râse Sofronie, ciudos.

- Născocit anume pentru fata dorită, care-ntârzie să vină.

- Ciudat, se destăinuie celălalt, picurând în glas picuri de miere; și eu, de mulți ani, visez o femeie să mă vrea de bărbat. Dar cine să vină în pustietatea asta? Cine, afară de o nevolnică încotoșmănită în rantie și broboadă, mută și zăludă? - Cu ce ți-a greșit, bădiță, de o ocărăști? - Cu asta: că nu-i muiere ca lumea, ci mai mult un fel de piază rea. Eu

cocoșat, ea mută; iată cine înalță o biserică... frumoasă. Oameni însemnați, ca mine și ca ea, sunt sculele necuratului. S-o știi! Ea poate fi chiar dracul gol, îmbrobodit să nu i se vadă cornițele.

Cu două ceasuri înainte de a pleca la Suceava, Ieronim urcă pe râu în sus, să se dezmoștească, după nouă zile de trudă grea, fără preget. Starețul Mitroi'an l-a povățuit, „întru curtenie”: „Ca să dobândești slujbă și cinste la curte, trebuie să fii: sprinten la minte și la trup, cu năravuri alese, cu vorbe bune și cu dulce răspuns la întrebările mai marilor”. Îi vine să se dezbrace și să prindă chitici: „Meșterului Eli Ilarion mult îi plac... Uite că m-am și dezbrăcat... Dar în ce-i pun?... Pe frunze de brustur... Apa s-a cam răcit” ’... Prindea ușor, mai de sub fiecare piatră cite unul. Gindea când la arcada din pridvor unde va să zugrăvească zodiacul, când la locul hotărât pentru scenele din viața sfântului Ion cel Nou... „Să-l fac pe Alexandru cel Bun evlavios și măreț. Dacă le place, mă lasă a zugrăvi și alți voievozi... Dar ce? Columna traiană ar strica acolo, pe zidul de apus, în stânga, semn de la zămislirea istui neam român?... Ce limpede și lucie-i apa... Are dreptate Leon Battista Alberti: toate culorile depind de lumină. Sint surorile ei; o dovedește lucirea pietrelor, a peștișorilor, a frunzelor, a florilor, a fluturilor... După el, albul și negrul sunt culori stricate. Culori de bază sunt doar patru: roșul, culoarea focului; albastrul, culoarea aerului; verdele, culoarea apei și cenușiul sau vântul, culoarea pământului. Și totuși albul izvodește strălucirea luminii, așa cum negrul întruchipează întunericul... Te-am prins boistene!... Ce grație, ce perfecțiune, ce frumusețe izvorăște din liniile trupului tău... Du-te în știalnă, la casa ta și fii frumos, mai departe”...

Deodată inima îi tresări: ajunsese în dreptul stâncii argintii și, în scăpărarea unei clipe, i se păru că fata fără strai îl aștepta acolo, răzimată în cotul drept, cu stânga întinsă

după rugi de zmeură. O frunză de arin foșni încet, prin văzduh, și se rostogoli în știoală.

... „Păreră. Și acum și atunci... Și atunci?” îl înfiora teama. Pipăi stânca: aievea, tare, argintie, pustie. Dezamăgit se întoarse la lespede pe care scrijelise cândva, dintr-o trăsătură, chipul fetei de pe stâncă. Găsi urmele, șterse de ploaie la șold și la picioare. Le dresă la loc, mai apăsător. „Am schițat Eva din Capela Sixtină și-am gândit atât de adânc, încât mi s-a arătat ca o nălucă. Frumusețea ei o am în mine. Chipul ei se îmbină cu o necuprinsă dorință de fericire. Mă urmărește, ca o nălucă... La Roma, eram în țara unde frumusețea se respiră odată cu aerul și cu parfumul trandafirilor... Acum sunt aici, în obcinele cu boncăluit de bour și cântec de privighetoare, cu brazi înalți la căpătâiul celor întru veșnică pace adormiți, iar pe stânci se ivesc știmate și cu bobite de zmeură mă hrănesc”... în Italia, meșterul Eli Ilarion îl silea să-și astâmpere dorințele în isihie: „Ci fata de pe stânca argintie a stârnit în mine o dorință nouă. Dar unde-i mult dorita? în aievea ori numai în smintita-mi închipuire?” '... Se îmbracă repede și alergă la mănăstire, neliniștit și bucuros.

- Ți-i dor de-o... Dorină, Ieronime, de-al pornit ian după chitici? îl întâmpină Sofronie cu ironie, în' glas și-n zâmbet.

- Dorul e boală grea: doare și mistuie tot ce cl însuși naște.

La Curtea domnească au fost primiți, fără zăbavă. Așezând schițele în lumină, meșterul Ion a lămurit-o pe fiecare. Mitropolitul vru să știe dacă a ales vorbirile pentru toate filacterele. Citind câteva dintre ele, înaltul prelat a zis:

- Nu prea vă pricepți la slavonă.

- Ne-ar fi mai ușor în românește! Le-am lua din tipăriturile lui Coresi:... „cere fiului pâine au doară piatră da-va lui; sau de va cere pește, doar șerpi îi va da”...

- Tinere, datina-i în slavonă.

- Iertare, înalt prea sfințite, dar nici popii nu mai știu slavona. Dovadă că starețul, cuviosul Mitrofan, n-a aflat greșelile.

Meșterii schimbă priviri speriate, ci doamna îl lăudă:

- Vorbirea ta îmi place, Ieronime. Ce ziceți, cinstite fețe, le tălmăciți?

- Numai latina, ebraica, greaca și slavona sunt îngăduite de soboare.

- V-ați gândit s-o puneți și pe sfânta Elisabeta? Întrebă doamna, cu oarecare supărare în glas.

^ Ion dădu lămuririle, ci doamna nu se mulțumi; făcea ochii mari și privea aspru.

Lovit drept în creștet de supărarea ei, Ieronim începu vorbirea cu glas scăzut, ușor tremurat: dar îndată obrajii i se înbușoră, ochii îi scânteie și cuvintele i se înșiră harnice, colorate, bogate în înțelesuri. Doamna s-a înșeninat la față și l-a ascultat cu bunăvoință.

- ... Se mai numește și „scara cea duhovnicească”; deși Ion Climax Sinaitul a izvodit-o pentru tagma călugărească, se potrivește totuși tuturor oamenilor. La noi, întâi și-întâi, a fost zugrăvită la Sfântul Ilie de lângă Suceava; apoi la Râșca, după modelul de la Vatopedi, din Athos, unde am văzut-o și eu, pe o arcadă din pridvor. În tabloul nostru, pe Isus l-am pictat sus, la porțile cerului, de pragul cărora se sprijină capătul de sus al „Scării”. La capătul de jos, de pe pământ, l-am așezat pe Ion Scărarul: privește cum moartea cosește viețile monahilor. Sufletele lor, ajutate de îngerii din partea dreaptă, urcă fușteii cu osteneală mare; pe cei care n-au păzit virtuțile dracii îi smulg de pe scară și-i prăbușesc în gheena, cu nemilă.

- Deci nu-i „scara păcatelor”? Întrebă doamna.

- E scara virtuților monahicești. Și zugrăvim acest tablou pe zidul de la miazănoapte, să-l vadă călugării chiar de la intrarea în mănăstire. Să știe ce-i așteaptă.

- Bună idee! Poate așa se fac ceva mai cuvioși.

- Va cuprinde tot zidul gropniței, cu ferestruica la mijloc, aici.

- Câți îngeri ai pus întru sprijinirea virtuților, meștere?

- Cincizeci și doi, în șapte rânduri, se emoționează tânărul, auzind că-i zice „meștere”; i-am înșirat pe aproape toată jumătatea din dreapta, dacă socotim că scara duhovnicească taie în două pătratul hărăzit acestui tablou. Cele o sută patru aripi fâlfâitoare vor să tălmăcească râvna oamenilor de a pluti pe calea cea dreaptă a Binelui, Adevărului și Frumosului. Așa cum hotărât-au meșterii, aici de față, voim a pune culori pline, saturate: verde, roșu, galben, negru, albastru, vânăt. Și, fără trufie, nădărdim că vom izbuti să înfățișăm, pe înțelesul tuturor, bătaia între o legiune de îngerii și una de draci, adică între Bine și Rău, Cinste și Tâlharie, Frumos și Urât. Cuvintele din urmă le-a rostit cu putere, insuflate de o credință firească, iar glasul i-a tremurat parcă anume ca să capete mai multă crezare. Spre a se convinge de istețimea tânărului, doamna i-a pus mai multe întrebări. Răspunsurile au venit fără greș. La sfârșit, a poruncit:

- Meștere Ioane, să-l trimiți și pe acest tânăr să facă schițele pentru tabloul ctitorilor.

- Precum e porunca, înaltă doamnă, câtă Ion să-și ascundă îngrijorarea.

Leșind cu toții din Curtea domnească, egumenul Anastasie Crimca îl pofti pe Ieronim la dânsul acasă, pe Ulița Argintarilor, la sfat. S-a minunat tânărul de casa bogată, cu multe lucruri de preț împodobită: vase de aur și argint, cărți, țesături și cusături, cruci scumpe, lucruri cum numai la meșterii italieni mai văzuse. Dar mai cu seamă l-au atras miniaturile lucrate de egumen, iar priceperea cu care le cerceta, seriozitatea cu care le judeca, bunăvoința cu care povățuia plăcură mult gazdei.

- De unde cumperi vâpselele, prea cuvioase?

- Însumi le fac după vechi învățături aflate la bătrâne boiangițe. Uite, roșul acesta-i din flori de măr sălbatec, iar cestălalt din crenguțe de pădureț, fierte cu frunze de șovârf.

- Un meșter din Florența zicea că un pictor trebuie să învețe, cu supunere, stăruință și dragoste, sub oblăduirea

unui maestru, doisprezece ani. Săânceapă, așa cum m-a învățat și pe mine dascălul de la Râșca, Stamatelos Kotronas, cu alesul pietrelor și al lutișoarelor, cu măcinatul și amestecatul culorilor în mojar sau piuliță. Să învețe a, scădea vopselele prin fierbere până dobândește nuanța dorită. Să știe pregăti cleiurile și tencuielile și să deprindă meșteșugul de a le întinde pe pânză, lemn sau perete. Culoarele să vină sub penel singure, cum vin slovele în vârful peniței, când scrii. Să poată zugrăvi bolți și să poleiască în aur. Dar, mai ales, să deseneze fără întrerupere, după modelul celor din jurul său. Atanasie Crimca îl poftise la el, cu gând de povățuire; și iată că tânărul zugrav da el povețe.

- În străinătate, meșterul Eli Ilarion m-a ținut în frâu scurt. Am făcut sute și mii de izvoade sau copii. Și aici, și la Cozia, și la Curtea de Argeș, dar mai ales la Athos. Iar în Italia am trăit, amândoi, vânzând copii după tablourile cele vestite. Le dam pe hrană, pe găzduire, pe câte un strai ori o pereche de încălțări. Am pictat zece „Madona della Sedia”. Nu erau prea bune, dar clienții se bucurau pentru asemănare și, mai ales, că le dam ieftin. Mi-aduc aminte că, pentru o Evă izvodită după cea din Capela Sixtină, un neguțător florentin ne-a ținut, pe amândoi, o lună de zile pe casă și masă, iar la plecare ne-a dat și un asin, să ne poarte poverile pe drumurile Italiei.

- Ci nu ți-ai papistășit meșteșugul zugrăvirii?

- M-am deprins a crede că acesta nu-i un păcat. Și, eu îngăduința cuvioșiei tale și a meșterului meu Eli Ilarion, mult doresc a face portrete boierilor și boieroaicelor, așa cum am deprins la Roma ori Florența.

- Se cam tem de porunca din decalog: „Să nu-ți faci ție chip cioplit”...

- Icoanele sunt îngăduite prin soborul al șaptelea de la Nicheea. Și, al doilea, zic că astă poruncă privește pe trufașii care se cred buricul pământului și se idolatrizează pre sine.

- De la cine ai învățat... teologia asta?

- Mi-am ticluit-o singur, prea cuvioase, umblând prin lume. Parc-ar fi fost rânduie anume, în clipa aceea, de după perdeaua care împărțea odaia în două, s-a ivit o jupâniță'cu surâs pe buze și cu încruntare pe frunte, grăind:

- Cum? Pentru doamna Elisaftha și pentru domnițele ei nu-i păcat, iar pentru noi, boieroaicele, este?

- Ei, nepoată poznașă, tragi cu urechea, hai?

- Trag, că suntem, noi femeile, ținute sub obroc și nimeni nu ne bagă în samă, parc-am fi toate roabe. Văzând că pe Ieronim l-a -cam descumpănit furtuna învinuirilor jupâniței, egumenul surise sub mustața-i neagră, micșoră oleacă ochii și lămuri:

- Dumneaei e Sofia, fiica lui Luca Stroici, logofățul cel mare. Te rog să-i faci portretul. Dar vezi: dacă iese urât, Stroicii te dau călăului.

- Primesc! se bucură Ieronim. Și nu mă tem de osândă, când modelul e frumos... E așa de frumos!

- Ehe, trufașe! Cu mine-ți afli ușor nașul, dacă cerci a te-ntinde la cașcaval.

- Ci asta doresc: să-mi găsesc... nașa.

Pe egumenul Crimca îl încânta înfruntarea dintre cești doi tineri.

Hotărâră, în scurt, ziua când să vină la lucru.

- Dar păstrezi taină, să nu se supere doamna. - La Sucevița o să desfășor erminia. N-o să ies din cuvântul meșterului Ion. Dar după asta vreau să pictez așa cum simt și cum îmi poruncesc mintea și inima. Sucevița va să fie, pentru mine, un popas în meșteșugul de datină moldovenească și un punct de plecare spre înnoiri.

Trufia jupâniței Sofia izvodise în el o ciudată nevoie de a vorbi despre sine și a se lăuda, cum nu făcuse niciodată. Îi vorbise răstit, ca unei slugi; și ceva, din adâncuri, îl împingea să arate că-i stăpân pe unele lucruri de care o jupâniță din neamul Stroici nici n-a auzit. Ar fi vrut să spună

că știe sculpta în lemn și în piatră, că a învățat grecește și italienește, că născocește vopsele noi, dar se opri.

- Nu ești cam încrezut? Întrebă Sofia, cu iz de batjocură în glas.

- Fără încredere în tine nu izbutești nimic. Ci, iertare cer, părinte egumen și jupâniță, pentru păcatul îngâmfării. N-am săvârșit încă nimic. Sunt doar un biet ucenic, care vrea, nebunește vrea, s-atingă Desăvârșirea. Și, întru aceasta cere sprijinul tuturor binevoitorilor.

- Tinere, eu, cu frații Stroici râvnim a ctitori o mănăstire mai măreață decât Sucevița. Alcătuim planurile împreună cu meșterul Eli Ilarion. Îți oferim deci încă un prilej întru vădirea talentului.

- Mulțumesc, din inimă, părinte arhimandrit! se ridică Ieronim și sărută mâna gazdelor.

Pe drum, până la Sucevița, meșterul Ion a vrut să afle de ce l-a chemat arhimandritul Crimca și ce au pus la cale. Ieronim a lăudat miniaturile și și-a arătat bucuria că a cunoscut-o pe Sofia. N-a pomenit de invitația de a-i picta portretul. Și nici despre Dragomirna n-a spus nimic.

- Hai, galop! a poruncit meșterul. Avem multă treabă.

Ieronim dădu pînteni calului, ținându-se după meșter. Îl durea în suflet că nu-i putea spune tot. Ar fi primit sfat acătării, de la om hârșăit cu lumea. Dar fără dezlegare nu putea grăi. Și egumenul Crimca nu i-o dăduse:... „Dacă a cerut taină pentru portret, cu atât mai mult s-ar putea să aibă nevoie pentru ctitorie... Mi se pare însă că meșterul Ion Șarpe bănuie ceva”...

Greu se fac ipsosurile, culorile și se macină pietrele; dar mai ales greu primesc oamenii a fi oameni

Cât a lipsit Ieronim din Sucevița, a ars bordeiul babei Maria, iar ea a murit, de mihnire. Rămasă fără adăpost, Necunoscuta s-a aciuat, cu îngăduința starețului, într-o chilioară de lângă clopotniță. Pe meșterul Sofronie îl mira stăruința ei de a rămâne aici. Călugărul Damian povestea că un pădurar ar fi auzit-o bocind într-o poiană de pe Bercheza: o jelea pe bătrâna Maria.

- Bocea cu vorbe: deci nu-i mută. Ne păcălește!

- Ești un... zvonar, îi înțepă Sofronie. Vezi-ți de alte minciuni.

Ieronim primise porunca să schițeze chipuri de patriarhi și heruvimi pentru absida altarului, dar n-avea spor la treabă. Cărbunele se împiedica pe hârtie. Chipurile ieșeau strâmbe, crăcănate, caraghioase. Mototoli hârtia și o aruncă în foc. Se vedea mai stângaci ca atunci când desena mieuța albă, cu crida, pe lespede de piatră. Ieși din atelier și ocoli biserica, gândind și socotind ce chipuri să zugrăvească în fiecare firidă.... „Cum va arăta zidirea asta când va fi gata? Dar va fi vreodată?”... Din trapeză luă un stâncen și un ghem de sfoară să mai măsoare o dată pereții, să numere ocnițele. Dar n-avea cine-i ține de capătul sforii; se chinuia așezându-l sub pietre. Ocoli absida și, când se întoarse, văzu cu Necunoscuta ținea sfoara. O rugă să-l ajute; ea primi, bucuroasă. Înseamnă măsurătorile pe-o tăbliță de brad, urcă scara pe drumul de strajă și se așeza pe pragul ușii la turnul dinspre miazăzi-apus. Privi zidurile luminate de soare.... „Toate aceste lungimi și lățimi va să le zugrăvim. Vom putea?” Și, de-odată, un gând anapoda: „Sofia purta rochie din catifea de Ypres, în culoarea vișinei coapte... Necunoscuta, într-o rantie de șiac aspru, castaniu”... Iar gândul acesta, fără noimă, îl întristă foarte.

- Pentru care faptă te căiești? Întrebă Sofronie, de jos. Tot ielele? Tot știmele? Ori drăcoasele rusalii, care se întovărășesc cu fetele lui Iuda?

- Ce zici, bădiță Sofronie: pot zugrăvi clipa când o știmă îmi fură inima?

- Vrei să spurci erminia cu credințe păgânești?
- În limba latină sat se zice pagus. Deci la început păgân a însemnat săcean. Iar noi săteni suntem, de baștină.

- Multe mai știi!

- Nu știu, bădiță, ci doar vreau să știu, surise și, deodată, se trezi schițând, cu cărbunele, peste și printre cifre, florile trebuitoare într-o înrămarea chipurilor. Gândea:... „Aici, spre miazăzi, în lumina soarelui acest „arbore” va fi mai frumos ca o tapițerie flamandă. Culori smulse din soare și din curcubeu, din nouri și din iarbă, din flori și din stânci, toate frământate în mojarul sufletului. Va fi o

Dar, în clipa următoare, iar se amări:... „Sute, mii de asemenea vedenii am avut, ci niciuna n-am putut-o prinde pe hârtie ori pe lemn, aidoma cum am văzut-o, în sinea-mi, măreață și strălucitoare. Nu, nimic n-am să pot... Va trebui să rămân în coada lui Ion și Sofronie: rânduș, slugă la zugravii din neamul Șarpe. Când am câte-o sclipire, n-am hârtie și cărbune la mine; când le am, îmi seacă închipuirea”... În vuietul sfădăliei din el, n-a auzit când Necunoscuta a urcat scara și s-a oprit în dreapta lui, privind, cu multă luare aminte, schițele de flori.

- Îți plac, Necunoscuto? Întrebă răstit, mai degrabă ca s-o alunge decât ca să-i afle părerea.

Fata încuviință, din cap; ochii îi jucau în scaldă bucuriei, arzând parcă de un foc tainic. A dat să rostească un cuvânt, dar n-a scos decât un icnet ciudat, dinlăuntru, poticnit și s-a frânt iar în crâncenă muțenie.

- Necunoscuto, filosofile, oricât de adânci, și religiile, oricât de evlavioase, sunt doar niște povești închipuite întru încântarea necurmărilor copilăriei a omenirii. Religia-i o poveste, o mitologie, care cearcă a lămurii nelămurite și a domoli spaimele. Mă ascuți? Te uiți la mine parcă m-ai înțelege. Mitologia-i un șir de năzbâtii născocite despre zei. Adică despre puterile cele mari ale firii. Ție-ți spun, că nu mă pârăști: și credința creștină-i tot o mitologie. Biblia? Evangheliile? Cărți de povești, pe care eu, cu închipuirea și

talentul meu, va să le zugrăvesc pe ziduri. Dumnezeuul meu e Frumusețea. Sunt eretic? Da?... Nu?... Și starețului i-am spus: dacă închinarea la Frumusețe se cheamă erezie, eretic mă numesc... Într-un anume fel seamăn cu tine: mă osândesc singur la o muncă fără istov întru aflarea și făptuirea Frumuseții... Bănuie că n-ai mai mult de douăzeci de ani; ai putere de flăcău pădurar și îndemânare de țesătoare de macaturi în douăsprezece ițe. Dar în tine porți noian de mâhnire și întristare izvoditoare de plânset; iar plânsul, cum învață Grigorie Palamas, plânsul mării tăceri izbăvește de orice păcat.

Vorbea parc-ar fi grăit sieși; iar dreapta, harnică și destonică, da la iveală, pe hârtie, chipuri de bărbați și femei, cetăți și case, dealuri și munți, copaci și flori. Toate i se păreau vii, aievea, și-l furau așa de tare, că nici nu băga de seamă că Necunoscuta-i ascutea condeiele de cărbune și i le întindea, firesc, parc-ar fi făcut asta de la începutul lumii. Abia când Sofronie, de jos, se răsti la dânsa:

- La bivolițele tale, Muto, trap! Nu mai paște bobocii în jurul istui tânăr neprihănit și isihast.

- Lasă fata în pace, bădiță!... E-un suflet prietenos și bun, înveșmântat în tăcere.

- Ce tot bâigui acolo, ca năucul? Toanta asta nimica nu înțelege...

- Hai să ardem ipsosul.

- Hai... Ne-ajută și tu, Necunoscuto? Da?... Foarte bine! Dovedești cuminenie și înțelepciune, dacă la ocări nesăbuite răspunzi muncind în tăcere.

Pe malul Suceviței adunaseră piatră albă, sclipitoare și acum o iărâmau, cu barosul, în bucățele. Necunoscuta trudea alături de zugravi, de ucenicii lor și de trei călugări trimiși de stareț să-i ajute. Găsea pietrele cele mai bune și-i scânteiau ochii de bucurie când le putea fărâma, fără să le împrăstie prea departe. Alegea bucățele curate, albe și le căra lângă cuptoare. I se brobonea fruntea de sudoare, clar nu se desbrobodea. Se retrăgea pe râu în sus, după arini, își

răcorea fața și se-ntorcea la muncă. Pe când meșterii sfărâmau piatra, în cele trei cuptoare ardea foc tare, cu lemne de fag, sub privegherea ucenicului Gligorie. După șase ceasuri de ardere duduitoare, meșterul Ion a pus să se tragă jarul cu cociorbe mari, să se măture, fără zăbavă, lăuntru cuptorului; să se arunce pietrele și să astupe gurile cu lespezi de piatră, fierbinți, pe care Ieronim, Sofronie și Ion le lipiră, repede, marginile cu humă, muiată în apă fierbinte, să nu rămână nicio crăpătură cât de mică: piatra de ipsos se arde înăbușit. Necunoscuta îl ajuta pe Sofronie, dar el:

- Leapădă dracului feregeaua ceea ce de pe față, Muto!"

Fata îl privi lung și lipi, cu grabă și îndemănare. răsuflăturile fierbinți ca focul.

- Urâtă trebuie să mai fii, dacă nici pe zăpușala asta nu te descoperi.

- Stați la gura cuptoarelor și privegheați să nu răsuflă pe undeva, că se trezește ipsosul, ceru meșterul Ion. Cum se ivește o crăpătură, astupați-o repede la loc.

Când lipitura cu humă s-a întărit la toate și nu s-a mai ivit nicio crăpătură, Necunoscuta a luat pe umăr ciubărul cu rămășițele humei, s-a ferit dincolo de un cot al râului și, după o jumătate de ceas, s-a întors curată, parcă nici n-ar fi umblat cu lut.

A treia zi, au fiert culori. Fata, tot printre dâșii. Dar parcă nimeni n-o mai lua în seamă: era de-a lor. Doar Sofronie, >când o văzu plecând să-și hrănească bivolițele:

- Minte are puțină, clar încolo, după cât îi gâcesc formele printre rantie, e întreagă și chiar bine clădită. Numai bună de... Ce liniște ar fi în casă cu atare nevastă...

- Nu-i proastă, bădiță. Iar dacă fața nu i-i slută...

- Călina a auzit c-ar fi turcoaică și vrea și treacă la legea noastră. La noapte mă năpustesc peste dânsa, în chilie.

În zorii zilei următoare, Necunoscuta a mulș bivolițele, apoi a trecut la prisacă să-l ajute pe moș Andrei la așezat stupii

pentru iernat. Aprinzând focul sub ceaunele cu boiele, Sofronie îl muștra pe Ieronim:

- Te-a... părăsit roaba? Ea-i mută și tu limbut.

- Cum adică?

- Adică i-ai spus că vreau să mă năpustesc asupra-i și s-a încuiat în chilie.

- Jur că nici nu m-am gândit să-i spun, deși acum văd că trebuia.

- Atunci cum a aflat!

- O fi având puterea de a găci gândurile. Ochii ei pătrund în cuget și văd. A... uits-o: bate toaca...

Și, câteva minute, ascultară și priviră, uimiți. Ci, Ieronim:

- O fată care știe să bată toaca atât de meșteșugit nu poate fi prea departe de un clopotar iscusit, ca matale, bădiță Sofronie.

- În adevăr: să vezi și să nu crezi.

- Aseară, în strănă, a arătat călugărului Misail, cu degetul, rugăciunea ce trebuia citită.

- Taci, năzărelnice! N-ai să pretinzi acum că știe și acatistul mai abitir ca starețul Mitrofan.

- Adevărat: greu de crezut. Deci mai bine să citim din erminie. „Cum se zugrăvesc minunile vechii scripturi”... Ascultă:... „Și din josul lor dealuri și o prăpastie mare și cleasupra ei să se scrie «Tartarul» Și ceata Luciferiului surpându-se de la ceriu; și pre cât mai sus, luminoși sunt îngerii, iară mai jos alți îngeri mai negri, și mai jos alții mai întunecați; și mai din jos alții jumătate draci și jumătate îngeri; și alții iarăși desăvârșit dimoni întunecați și negri; și din jos de tot, înlăuntru în Tartar, Luciferiul, diavolul, mai întunecat și decât toți, mai sălbatec, zăcând lungit cu fața în jos și în sus uitându-se”. Hai acum să trecem pe hârtie întâmplarea asta.

- Să vedem cum... desenăm un drac cu fața în jos și, totuși... „în sus uitându-se”.

Absorbiți de lucru, n-au auzit când a venit Necunoscuta și-a adaos lemne pe focul de sub oalele eu boiele.

- A, uite, avem și un judecător, a tresărit Ieronim, când a sfârșit lucrul. Spune, Necunoscuto: care schiță-i mai bună?

Surâzând din priviri, fata arată îngerii lui Ieronim și diavolii lui Sofronie: la Ieronim privirile-i râdeau de bucurie; la Sofronie se încrâncenau de spaimă.

- Mi-ai încondeiat, bădiță, niște draci fioroși și sălbateci, cum n-am să pot eu face niciodată. Ce Lucifer groaznic la chip și la trup, cu coarne de bivol! Eu l-am închipuit cu coarne de rădașcă.

- De rădașcă?

- Poporul crede că unii îngeri n-au voit să-l ajute pe Sfântul Ilie să-și înhame caii la căruța de foc, și-atunci ziditorul lumii i-a prefăcut în rădașce. Îmbinăm îngerii mei cu dimonii matala și scoatem ceva de seamă: iadul din fresca Suceviței.

- Mai cercăm încă o probă, așa în joacă?

- Da... Am nimerit la faptele uriașului Saffison: Ascultă: „Samson îl omoară pe leul... Stând Samson, cu un picior pe un leu călcând și cu mâinile sale capul întorcându-i și zdrobindu-l pre dânsul...”

- Nu, nu știu să desenez lei.

- Atunci: „Samson țiind o falcă de măgariu în mână, îi lovește înaintea pe cei de altă seminție; și mulți omorâți în urma lui”...

Când au sfârșit desenele, au constatat că Samson al lui Sofronie arăta voinic și aspru, dușmănos, rău, iar al lui Ieronim, senin, bun, frumos.

- Ei, ce zici, Muto? Tu, dreaptă judecătoare... Fata privi, pe rând desenele și autorii și roti de două ori dreapta într-un sens și în celălalt.

- Nu înțeleg; ce naiba vrei a spune?

- Zice că Samson, fiind un binefăcător al neamului său, se cuvine să aibă bunătatea scrisă pe chip, ca în desenul meu, și vânjoșenia celui desenat de mata, tălmăci Ieronim. Deci să lucrăm împreună.

- Născocire! N-a spus asta, cum nu-s eu mitropolit.

- N-ai spus așa, Necunoscuta?

Fata încuviință din cap, cu hotărâre: „Așa am spus!”

- Măi, să fie... V-ați vorbit. Vorbit? Cum?

Spre seară, Sofronie o pândi pe malul Berchezei, când își adăpa bivolițele: țâșni dintre arini și, ca un dihor, îi sări în spate. Dar fata se răsuci, îl pocni cu restelul peste gheabă, peste față. C ocotind de furie, cercă, încă o dată, s-o doboare și să se arunce peste dânsa. Dar una dintre bivolițe mugi și se repezi să-l ia în coarne. Noroc că s-a ferit după tulpina unui arin, a intrat în tufișul unde pândise și s-a strecurat pe râu, la vale, până în fața mănăstirii. Se văzu plin de sânge pe față și se spălă; dar îl durea gheba, iar în cap îi creșteau cucuie. La masă, în trapeză, Ieronim îl întreabă, îngrijorat, unde s-a lovit.

- M-am bătut cu niște ciobani, minți îmbufnat. -Te-au prins la urdă dulce?

- Cam așa... răsă călugărul Mina. Eram pe-aproape: Te-a pălit... urda dulce, cu restelul... Și-ai avut mare noroc că nu te-a luat bivolița în coarne, meștere Sot'ronie.

Toți înțeleșeră ce i s-a întâmplat, răsă cu poftă, și lăudară bărbăția Necunoscutei. Ca să nu se lase batjocorit, Sofronie se prefăcu vesel:

- Știți, Muta, are chip frumos; nu-i mâncată nici de porci, nici de vărsat, nici de sfrenție, nici de lepră, cum ziceam... Acum știu cum mușcă și, a doua oară, nu-mi mai scapă.

- La mata, bădiță Sofronie, am auzit vorbă înțeleaptă: sacul știe să-și afle petecul și spinarea scărpinătoarea.

- Iar eu, interveni starețul, poruncesc să nu te mai legi de ființa asta: este sub a mea ocrotire și nu îngădui!

Meșterul vru să se răzvrătească, dar își aminti de fratele său Ion și tăcu. Lui Ieronim i se făcu milă de el și, după masă, îl pofti la plimbare:

- Bădiță Sofronie, privindu-te, îmi amintesc de Socrate fiziozoi'ul cum a băut cupa cu cucută, s-a întins și s-a acoperit cu mantia, să nu i se vadă chipul schimonosit de durere.

- Așa să lac și eu?

- Amândoi să facem așa. Că zbuciumul din noi a început să ne cam sluțească mutrele. Viața mi se pare brăzdată numai de șanțuri și opreliști: să nu mănânci, să nu bei, să nu iubești, să nu cântîl, să nu guști bucuria împreunării... Mereu „să nu”, deși privighetoarea cântă, mieii zburdă și soarele-i luminos ca dumnezeirea. La toate mi se spune: Nu! Să te frînezi când ți-i a te da veseliei, plăcerilor și petrecerilor bune. Dacă-s gata să muncesc până la leșin, de ce mi-i oprită desfătarea năucă? Arta? Ce-o să-mi dea arta, la urma urmelor? Faimă? Prețuiește faima asta măcar cât sărutul unei fete? Sărutul, pe care mi-l închipui izbăvitorul a o sută de chinuitoare întrebări: de ce m-am născut? de ce trăiesc? unde aflu Adevărul, Dreptatea, Dragostea, Frumusețea? Dacă dospesc chinuri și dureri în mine ca să făpuiesc artă, înseamnă că arta nu-i mântuirea, ci blăstămul meu, pieirea mea.

Răsărea luna în vârful brazilor; cei doi zugravi se simțeau triști, dar prieteni, aproape unul altuia, frățeste trebuitori.

După osteneala sfărâmării la piatră și arderea ipsosului, meșterul Ion îngădui lui Ieronim trei zile la Suceava.

Jupânița Sofia a venit să pozeze în casa arhimanditului Atanasie Crimca, unde Ieronim își pregătise totul: jilț, pânză, culori. Schițându-i chipul, îi descoperi însușiri puternice, voință și o anume poftă, lăcomie de viață, care o înfrumusețau. Se emoționează când îi rotunjea contururile, îi colora obrajii, când îl ațintea viclean cu privirea; dar se înfiora când o descoperea rece, ciudat de străină și depărtată, ca dintr-o lume a zăpezilor fără soare. Cercă să-i încălzească inima. îi povesti întâmplări de haz din Anvers și Rotterdam, îl înfățișă în chip hazliu pe meșterul Stamatelos Kotronas de la Râșca, dascălul lui cel dintâi:

- Zicea: „Să nu-ți spurți harul zugravindu chipurile oamenilor cu care te întâlnești zilnic, c-azunzi să ți le faci idoli de închinare și ruga”.

Jupânița râdea ori se făcea a râde și cerea să-i povestească și altele.

- ... într-o noapte, după ce m-am întors de la taverna Il Babuino, dintre caravaggiștii cei besmetici, meșterul Eli Ilarion m-a ocărit foarte: „Te lași ademenit de dragostea pentru muieri! mi-a zis. Ai petrecut printre cortegiane. Ai izvodit un psalm întru slava târfei”... Și a urmat cu dăscăleala pân-am jurat: „Nu mai fac!” Dar parcă m-a iertat: „Dragostea muierescă prăbușește bărbatul în deznădejdea cea diabolică și-l umple de un pandemoniu, unde toți monștrii: groaza, tortura, îndoiala, nebunia, moartea, se unesc și pricinuiesc smintita dulceață a durerii pe care dorești s-o păstrezi veșnic, ci ea se topește, se stinge, pierе în clipa următoare, lăsând în cuget și în toată ființa-ți numai cenușă și mătrăgună...

- Zugrave, cum vorbești cu mine? Uیți că sunt boieroaică? Tata are douăzeci de moșii, trei case în Suceava, două în Hârlău, patru în Iași, două în Galați, șapte mori, zece pive, optsprezece oloinițe, zeci de turme de oi și cirezi de cornute, face negoț cu bistrițenii, cu brașovenii, cu leșii, la Liov și Danzig. Iar aur și giuvaieruri are aproape cât și vodă Ieremia. Va fi ctitor la Dragomirna!

- Cer iertare... N-am vrut să te supăr, se bâlbâi Ieronim, îndurerat c-a vorbit necugetat, dar și bucuros că i-a descoperit o sclipire trufașă în privire. Gândi: „Să-i pun culorile superbiei în ochi și-n obraji... O, Caravaggio, câtă dreptate ai! Și domnia ta, meștere Eli Ilarion, ai dreptate. Toți aveți...” Dar, după câteva minute de îmbufnare, tocmai când se pregătea să-i spună că, pe ziua de azi ajunge cât a pozat, Sofia îl pofti la plimbare pe ulițe.

- Bucuros, jupâniță... Dacă asta nu strică numelui Stroici.

- Știu eu mai bine ca tine ce strică și ce drege numelui meu!

De pe ulițe, au urcat până la cetate; el i-a povestit întâmplări vesele, i-a arătat florile toamnei, i-a cântat, așa

că jupâniță a uitat, aproape cu totul, că-i fiica marelui logofăt Luca Stroici.

În trei zile portretul a fost gata. Nici n-au știut când a trecut timpul. De mai multe ori i-a spus cuvinte drăgălașe, nu atât c-ar fi fost adevărate, cât, mai ales, ca s-o vadă zâmbind. Sofia îl privea cu tot mai multă stăruință, cu interes și cu un fel de vinovată plăcere. Când îl întreabă ce planuri are pentru viitor, tânărul se grozăvi:

- Nutresc gândul de a îmbogăți meșteșugul zugrăvirii, deprins la Athos și în Italia. Vreau să samăn flori noi pe ogor vechi, ca să-l imprimăvărez. Să zămislesc chipuri bizantine cu sămânță de la Moldova. De pildă: sfântul Ilie să meargă prin cer într-o căruță țărănească de la noi. La județul din urmă, dreptii să stea pe laiță, cum stau bătrânii la sfat ori la priveghi. Păstorii să-i fac drept ca în obcine. Iar domnia ta, cu priceperea și dragostea domniei tale pentru frumos, să-mi fii ctitorită. Că nouă, meșterilor, ziditorul lumii ne-a dat talant fără... talanți.

- Te-ajut, Ieronime. Te-ajut, măcar că în ist tablou m-ai făcut cam prea trufașă.

- Așa ești, cinstită jupâniță. Iar boierie fără trufie...

- Așa voi fi fost. Acum, de când te cunosc, m-am mai schimbat. N-am stat, nicicând, atât de mult de vorbă cu un tânăr umblat prin lume, învățat și cu har ca tine.

- Sunt un biet zugrav de biserici... se umili Ieronim, anume ca s-o audă lăudându-l.

- Nu sameni cu niciunul din cei cu care părinții vor să mă mărite.

- Ca zugrav, n-am nici când liniște. De când m-am adunat de pe drumurile străinătății, umblu după piatră și lutișoare, după cleiuri și rășini, după ipsos și var. Caut lemn de paltin, nuc ori tei pentru scânduri pe care să zugrăvesc icoane. Le cioplesc, le geluiesc, le fierb în rachiu amestecat cu arsenic, în oțet, în ulei de în. Când văd un paltin drept ori un tei fără cioturi mă bucur parc-aș vedea trup de fecioară. Când îți sărut mâna cu degete subțiri și piele catifelată, aburind

mireasmă de trandafir, gândesc că cu lucrez cu cleiuri și boiele rău mirositoare și că sunt, prea adesea, mânjit ca un Homar.

- Mi-a spus arhimandritul Atanasie că acel ce-ți zugrăvește chipul, te supune. Fug cu tine în munte, Ieronime!

Uluit de vorbele ieșite din căpușorul jupâniței, tânărui pildui:

- La Florența a trăit un pictor, Filippo Lippi; orfan și sărac fiind, l-a crescut un călugăr și l-a învățat pictura. Era foarte talentat, dar și foarte chinuit de întrebări fără răspuns. Ca să sfârșească un tablou pe care-l tot amina, Cosimo cel Bătrân, din stirpea Medici, mai marele cetății, l-a încuiat în atelier. Ci el a fugit, pe fereastră, cu funie împletită din cearșaf. S-a ascuns într-o mănăstire de călugărițe. Acolo, stareța l-a pus să picteze pe sfânta Margareta; ca model i-a dat o încântătoare călugăriță, numită Lucreția. Filippo s-a îndrăgostit de dânsa și a răpit-o. Ea a zis: „Părăsesc mănăstirea și-mi păstrez iubitul”. Papa, auzind, a dezlegat-o de legământul călugăriei, ca să se poată căsători, după lege. Dar rudele s-au împotrivit cu atâta înverșunare, încât fata a trebuit să se întoarcă la mănăstire. Din acea răpire s-a zămislit un bastard, Filippino, pictor ca și părintele său...

- Frumosul meu zugrav, sărută-mă!

Ieronim o prinse în brațe și-o sărută pățimaș. Era fierbinte și li se potriveau buzele și trupurile, parcă numai o greșeală le-ar fi desprins. Se trezi vorbind:

- Hai! Lăsăm părinților tabloul, să-și potoale dorul de tine, și ne adăpostim la o stână, în obcini.

- Intâi, mă pictezi goală, se răsuci, aesfăcându-și rochia la sâni, așa cum ai zugrăvit itaiiencele de care ai povestit.

- Haida, de! se desmetici Ieronim. Mă temeam că aici n-o să aflu femeii îndrăznețe, care să se dezbrace în fața unui...

- Ești un prost! Toate boieroaicele râvnesc să-și scoată rochiile în fața căpitanilor de lefegii, darmită în fața unui tânăr vrednic a le înveșnici frumusețea făpturii!

- Pozezi îmbrăcată pentru sfânta Ana și goală pentru Venus.

- Cine-i jupâneasa asta?

- Zeița frumuseții, la grecii cei vechi,

- Credeam că-i vreo leahă ori unguroaică... Dar dacă mă află părinții, măucid... Să cercăm a ne întâlni în casa de la Ilișești; că tata m-a sortit unui pan leah, trecut de patruzeci de ani și nu vreau să-i...

slujesc fecioară. Înțelegi? Peste cinci zile, la Ilișești!

Ieronim ieși din odaie, ușor ca fulgul; dar în cerdac îl întâmpină logofeteasa:

- Zugrave, portretul e bun: seamănă cu fiica noastră, aidoma. Ia-ți plata: poftim! Și să nu te mai prind pe-aici.

- Cinstită jupâneasă, eu... noi ne gândeam...

- Pleacă! Fiica noastră se-ndrăgostește ușor și se leapădă repede. Neamul Stroici nicicând nu-și va amesteca sângele cu al unui zugrav murdar de boieie și cu ochii roșii de colb și var. Te-am plătit? Pleacă!

Ieronim vru să-i strige: „Domnia ta ești mamă ori neguțătoareasă?” Dar își aminti vorba lui Eli Ilarion: „Ispitele femeii iad și pierzanie înseamnă”. Descumpănit, înțepat de-o teamă ciudată, coborî scările casei unde o clipă i se păruse că a întâlnit dragostea. Ogar căruia i-a scăpat o iepuroaică, s-a întors la Sucevița, a patra zi, împovărat de amărăciune și umilință. Soironie l-a găcit:

- Ce te clatini așa, în ciuda cărării? Ori ești beat?

- N-am văzut fața vinului, de-o lună de zile.

- Atunci ai mâncat ciurnăfaie și-ai dat bâca.

- Mai rău: parcă m-a călcat în copite o turmă de măgărițe.

- Te-a prins la furat inimi și ți-a cam muiat ciolanele?

- Am aflat că săracul va să se mulțumească doar cu mirozna bucatelor.

Meșterul Eli Ilarion l-a citit din prima clipă și l-a luat la zor:

- Becisnicul meu fecior, dacă te îndrăgostești de fiecare model, te destrami ca fumul de tămâie în văzduh.

- Meștere, Sofia-i frumoasă și...

- Treci la scos ipsosul din cuptoare, la pisat și cernut, strigă meșterul Ion. Munca te tămăduiește de nerozie și te ispășește de păcate.

- Meștere, eu vreau...

- La treabă! Nu-i iertare... Aleluia!

Gâtuit de supărare și amar a prins să piseze piatra arsă pe lespezi netede, izbind cu un ciocan mare și cu mânie multă. Pulberea o cernea prin sită deasă din fir de borangic. Au venit să ajute: călugărul Mina, moș Andrei prisecarul, toți ucenicii și Necunoscuta. O vreme au tăcut. Pe urmă, călugărul a povestit despre râvna lui Simion Movilă și, mai ales, a jupânesei Harghita, de-a ajunge doamnă. Cu încetul, meșterul Ion a cârmuit vorbirea spre dragostele acestei jupânese cu un frumos pan polonez. Și pe când toți o osândeau, Ieronim:

- Eu zic că dragostea, ca și arta, e râvna de a scăpa de singurătatea care rodește deznădejde.

- Pentru mine, trupul femeii e o taină, se spovedi Sofronie.

- Și sufletul ei e învălit în ciudățenii; da»- dragostea-i tocmai strădania de a descâlci tot ce ni se pare neînțeles. Ci eu sorb și trăiesc cu zbucium și durere.

- Hm... Ce de filosofie risipiți voi, meșterilor... surise prisecarul Andrei. Ca și bărbatul, femeia-i trup și suflet. Ci trupul ei e oleacă mai gingaș, poate mai frumos și mai încărcat cu abur de ispite, iar sufletul îi stă mai la față și de-aceea lunecă ușor.

- Dar dragostea?

- Să mă ierte fețele bisericești, dar eu zic, la bătrânețele mele, că dragostea-i un fel de împărtășanie arzândă a două trupuri și a două suflete care sufăr și se bucură, cântă și plâng împreună.

Ieronim se ocări pe sine: „De ce n-am prins în brațe fata de pe stânca argintie și, cu sete, s-o sărut?... Dar oare am văzut o fată acolo, pe stâncă?... Năzăreală!”

Cind toată piatra arsă a fost pisată și cernută mărunț, meșterul Ion a pregătit cinci hârdaie mari cu apă caldă. Toți

și-au dezbrăcat halatele și-au suflecat minecile și au turnat praful de ipsos în apă: câte 20 oca de ipsos, presărat, câte puțin și mestecat bine, în 50 ocale de apă.

Ieronim nici n-a băgat samă când Necunoscuta s-a apucat și ea de sfărâmat cocoloșii: o simțea aproape, ca pe o soră. Mâinile, unse de ipsos alb, li se întâlneau, blând, prin apa din ciubăr, călduță și albă. El surîdea; îi venea s-o prindă, în joacă, dar nu îndrăznea. Când ipsosul, muiat în apă, s-a făcut ca laptele, l-au lăsat două zile să se limpezească, apoi au scurs apa, încetișor și au așteptat să se închege, ca untul. După asta l-au întins la soare pe mese mari, curate, să se usuce bine. Uscat, l-au pisat din nou și l-au ars în cuptor, a doua oară.

- Ce trudă, Doamne! se căina Sofronie.

- Nurrmi așa căpătăm ipsos bun și trainic, îl încurajă Eli Ilarion. Hai să dezvelim gropile cu var stins, acoperite acum cinci ani.

Se bucurară mult, găsindu-l alb și gras, ca seul iarna.

- Vom face o tencuială cum n-a mai fost! Odihniți-vă două ceasuri.

Ieronim urcă pe Furcoi și privi mănăstirea, munții, cerul: „... De ce-s așa de minunați nourii în seara asta? De ce-s tiviți cu strămătură roșie și albastră, albă și galbenă? De ce codrul e atât de măreț, de liniștit, iar eu așa de trist, de fără rost, de zbuciumat? La vârsta mea, meșterul Eli Ilarion ridicase trei clădiri; Rafael era Sanzio-sfântul... Eu de-abia am mâzgălit câteva icoane copiate după niște modele... Și vreau să mă numesc meșter zugrav... mare meșter zugrav! Sofronie m-a râs ieri: „Muncești cu înverșunată mînie, ca să uiți iarmarocul cu... jupânița Stroici?... Când văd ce opărit și trist ești, îmi vine să dau dracului orice dragoste”... „Hm... Grecii cei vechi povățuiau: n-o mâniați pe Afrodita, zeița dragostei; răzbunarea ei e năprasnică. De altfel de aceea și-a ales ca ibovnic pe Ares, zeul războiului”... „Mă cam amețești cu poveștile tale”... „După învățătura isihiei îmi impun liniște ori de câte ori mă tulbură ori mă supără ceva.

Adesea, când dau să mă răzvrătesc, aflu că meșterul Eli Ilarion are dreptate: femeia este chinul cel mare al bărbatului”.

Lelea Călina a venit și ea cu vrăilele: „Ai grijă, în noaptea dinspre joia patimilor să aprinzi în ogradă foc cu lemne de jugastru, de alun și ele corn, iar lângă foc să pui un ciob cu tămâie, un pahar cu apă și trei scaune”... „Și... să aștept să vină știma de pe stânca argintie?” „Nu știu cine-i 'mneaei, dar dacă ți-i ursită, vine!”... Gândindu-se la Sofia, se apucă de lucrat, împreună cu Sofronie, schițe pentru figurile din altar. - Știi ce-am băgat eu de seamă, bădiță? Și la noi și în țările pe unde am umblat: că dacă un pictor umblă mânjit de vopsele, bărbos, desculț, cu ochii roșii de var, de colbul zidurilor netezite cu cârpa de cânepă, dacă pierde de foame și de disperare, ori se-mbată de amar ori de bucurie că a primit un ban de la meșter, sau de la ctitor, și cade pe drum, dacă doarme sub schelă, cu capul pe o piatră ori într-o chilie întunecoasă, dacă-i ursuz ca un urs înțepat de viespi, dacă are cincizeci și cinci de ani și se împreună cu călugărițe tinere ori cu ciobănițe proaste, nu se mira nimeni: e un miruit al Domnului, are talent și i se îngăduie orice. Chiar moartea prin foama și păduchi îngăduită îi este. Dar dacă se spală când coboară de pe schelă, dacă se îmbracă îngrijit, dacă are un cal și chiar o trăsură, dacă are nevastă și copii de care se îngrijește ca un părinte bun, dacă-i place, tovărășia oamenilor, atunci toți se întreabă: are oare talent? Nu cumva muncesc alții pentru dânsul, iar dumnealui s-alege cu faima?

- Bați șaua la armăsarul fratelui meu, meșterul Ion? - Nu; mă gândesc la soarta mea: mai bine-i să mă îmbogățesc și să mă creadă lumea fără talent, ori să trudesca ca un artist cerșetor?

- Nu aștepta de la mine răspuns la filosofie zălaltă, băiete.

Ci, auzindu. -I, meșterul Eli Ilarion a început să grăiască despre isihie. Ucenicii, Ieronim, Necunoscuta îl ascultau cu multă luare aminte, chiar dacă nu înțelegeau totul.

- Ce-s isihăştii? Sunt liniştiţii, împăcaţii întru sine. Sunt cei care se roagă mut şi neîntrerupt spre a se curăţi de patimile izvodite de minte, inimă şi poftă. Ce-i care se leapădă de zgârcenie, lăcomie, ambiţie, făţărnicie, slugărnice, trufie. Adicătelea singuri se osândesc la sărăcia duhului, singuri îşi pricinuesc plâns şi lacrimi, ca să spele cugetul de păcate. Simţurile fură, împrăştie, risipesc mintea, iar isihastul trebuie să stăvilească risipirea asta nelegiuită. Apoi ca să-şi ţină cât mai mult mintea în f'râu, isihastul caută omul lăuntric, se roagă cu sânguinţă şi respiră ritmic, cu privirea pironită asupra unui punct neclintit: un semn de pe piept şi mai ales asupra buricului, a ombilicului cum se mai zice. Pentru că buricul este nodul tuturor păcatelor: de aici se ajunge la pânze, la inimă şi la mădulele zămislitoare de urmaşi; de aici se stârnesc toate dorinţele cărnii şi se răspândesc în tot trupul.

- Unii isihăşti au ajuns să caute sufletul în buric.

- Poţi râde, Ieronime, cum râd şi eu de omphalopsihi. Căci prin isihie călugării de la Bizanţ şi Athos şi-au zăgăzuit calea spre cugetarea liberă. Au frânt vlăstarele firave ale umanismului, ale ştiinţei din Bizanţ. Dintr-o gândire filozoficească, isihia a ajuns o dogmă potrivnică vieţii. Înrobea fiinţa omenească, propovăduia cele mai molâi forme de ascetism. De teama turcilor, mulţi tineri deznădăjuiţi se refugiau în mănăstiri. Certurile pricinuite de isihăşti au tulburat, au zguduit împărăţia bizantină. Sinoavele se sfădeau pentru cuvinte neroade şi le păsa prea puţin că otomanii ocupau Constantinopolul şi masacrau zeci de mii de oameni. Astfel împăratul Constantin Paleologul, în deznădăjduita bătălie cu Mahomed sultan, avea doar câteva mii de soldaţi, în vreme ce în toate mănăstirile din împărăţie, mucezeau sute de mii de bărbaţi tineri călugăriţi, viermuind prin chilii ori peşteri sălbătice, aşteptând sfârşitul lumii. Dar tot pe atunci, în Apus, oamenii descopereau „Lumea nouă”, ocoleau globul pământesc, născociau multe maşinării, dezgropau statuile

grecești și romane și înălțau zidirile uriașe pe care le-am văzut la Roma, Veneția ori Florența.

- Deci... nu ești isihast, meștere, se bucură Ieronim.

- Ba sunt, dar nu ticăloșit. Altminteri nu te-aș fi purtat prin lume să înveți meșteșuguri înalte, ci te-aș fi trimis la peștera lui Nicanor, ici, pe Bercheza în sus.

- Dar tu ce crezi, Ieronime? Întrebă Sofronie.

- Că suntem sortiți trecătoarei clipe. Dar că tot mai bună-i semeția zămislitorilor de fapte mari și de lucruri durabile, decât scirbavnica pândire a fumurilor pretinse a izvorî din buric.

Abia acum Sofronie observă că, lipită de zid, Necunoscuta asculta cu multă luare aminte. îi făcu semn aspru să se depărteze:

- Piei din calea noastră, neisprăvito!

- De ce-o alungi? Întrebă Ieronim, mirat și îndurerat, cuprins de un tremur lăuntric, parcă i-ar fi fost frig la inimă.

- Cască gura de pomană, neajutorată la minte și...

- Nu vorbește, dar pricepe orice, bădiță.

- Și eu cred că pricepe, zâmbi meșterul Ion, corectând o schiță a lui Sofronie și urmând: Ci nu înțeleg să mă lipsesc de plăcerile acestei lumi, să nu mănânc, să nu beau, să nu mă folosesc de femei.

- Meștere, nimic nu-i bun sau rău, drept sau strâmb, dulce sau amar, urât sau frumos în sine. ci numai mintea și inima noastră dau lucrurilor o însușire sau alta.

- Gândești ca filosoful Platon, surise Eli Ilarion; că noi nu cunoaștem, nu știm cum arată, nici copacul, nici calul; avem doar ideea despre cal sau copac.

- După mine și creștinismul a devenit o poveste, o mitologie. David l-a făgăduit lumii pe Mesia, proorocii, sibilele și filosofii l-au vestit, magii și craii de la răsărit l-au preamărit în ieslea unde-l născuse Fecioara, iudeii l-au osândit, Pillat din Pont s-a spălat pe mâini, că n-a avut curaj nici să-] învinuiască, nici să-l apere. Așa, fariseii l-au

răstignit, femeile cele evlavioase l-au pus în mormânt, apostolii i-au propovăduit învățătura, martirii i-au apărat-o.

- Cum, păgânule, într-acest chip vorbești despre Fiul lui Dumnezeu? se răsti, c-o întrebare, călugărul Damian. Iriticule! Ba te mai aude și Muta asta. Pleacă de-aici, nevolnico!

- De ce vă înverșunați toți împotriva ei? îi luă iar apărarea Ieronim.

- Pentru că peste doi ani de când robotește aici, a stat zburlită ca o bufniță în lumină. Și-acum, așa deodată...

Sofronie a vrut să strige și el împotriva Necunoscutei, dar își aminti păliturile de resteu peste ghebă și tăcu: nu de frică, dimpotrivă, din admirație: „își apără viața”...

Fata se retrase, încet, cu capul plecat. Ieronim o privi, gândind: „Alungată, deși a cărat mii de căruțe de piatră. Și nimeni nu-i ia apărarea... Dreptu-i?” ’

- Acoperiți ciuberele și covețile cu ipsos și culori, cu scânduri! porunci meșterul Ion. La noapte nu plouă.

Dar. în zori, le găsiră răsturnate și totul vărsat, băltoacă.

- Bivolițele Mutei! strigă Sofronie; și toți crezură.

- Să vină aici! porunci meșterul Ion, arzind ele furie. Fata sosi, într-un suflăt, alergând în urma lui Gligorie.

- Uite! Bivolițele tale... Câtă pagubă!...

- Am muncit două săptămâni, de pomană! îți luăm bivolițele...

Fata se lăsă în genunchi, pe iarbă, lângă ciubărul răsturnat, în care frământase ipsosul împreună cu Ieronim și hohoti de plâns. Sofronie crezu că se roagă de iertare și-o dojeni:

- Te smiorcăi? În loc să păzești năpăștile astea negre și urite ca dracul... și-o izbi cu piciorul în coaste.

Necunoscuta strânse tare pleoapele să stoarcă lacrimile, se ridică, făcu un pas, doi, trei și arătă, într-o moviliță de vopsea verde urmă de copită de cal.

- Adevărat! lămuri Ieronim. Cal, nu bivoliță.. Peste un sfert de oră aflară că trei dintre caii stăreției aveau copitele

mânjite de vopsea și ipsos. Trudiră încă o săptămână la scosul culorilor, la arderea ipsosului, la prepararea cleiului. Dar nimeni n-a mai alungat-o pe Necunoscuta. Dimpotrivă: i-au cerut să lucreze mai mult ca înainte. Între timp avură și o bucurie: mitropolitul Gheorghe și Ursachi, negustor bogat din Galați, le-a trimis patru putini cu clei de cegă. Dar încercarea culorilor departe de a fi mulțumitoare: verdele, ori prea spălăcit ori prea tare, roșul era murdar și fără strălucire; galbenul aducea mai mult cu miezul de bostan turcesc decât cu auriul.

- Meștere Ioane, zic să întrebăm și femeile bătrâne, boiengețe...

- Că n-o să mă iau acum și după babe!

- Cunoaște careva o boiengeță? nu se lăsă Ieronim. Nimeni nu răspunse; doar Necunoscuta ridică mâna în sus și făcu semn: „Eu”.

- O poți pofti până aici?... Da?... Măine?... Foarte bine, citi tânărul semnele Necunoscutei.

- Mă hlizesc de răs, îl luă Sofronie peste picior, când te văd cum îți tot bagi în cârd cu muta asta neajutorată.

- Uneori cei loviți de soartă sunt făpturi aducătoare de noroc.

- De cele mai multe ori sunt sculele dracului! o întoarse Sofronie, râzând de sine însuși.

Toți hohotiră, dar Ieronim se simți rănit, mușcat și îmbăloșat, așa, fără pricină. Și pofta de a munci se preschimbă în lehamite. Puse erminia sub braț și porni pe Sucevița în sus. Auzi pe meșterul Ion, în urmă-i:

- Ei, te-mbolnăvești și tu de muțenie? Asfințea soarele; raze piezișe străbăteau frunzișul galben al răchitelor și mestecenilor de pe mal. Pășea pe prund și aduna pietre colorate: roșii, negre, albe roze, verzui; umpluse buzunarele când ajunse la stânca argintie. Privi câteva clipe locul unde-a întâlnit fata cu trup mlădiu și surâs blând; apoi, cu un ascuțiș de cremene reînnoi desenul scrijelat pe lespedea de piatră: „Să nu pieri și tu, firav semn al fetei din vis!”

Așezat pe stânca argintie se privi în limpezimea știoalnei și se află dureros de singur, de nefericit. Și, așa, fără gând, izvodi, cu un căpețel de cărbune, chipul, părul, umerii, sânii, mâna stângă întinsă după rugul de zmeură, boiul, șoldul sting, genunchiul: „Chiar aici sta... I-am găsit conturul în piatră. Îl văd!... Îl văd!... Dar mi s-a sfârșit cărbunele... Cărbune!... Ori o daltă! O daltă...” Se scotoci nervos și, în buzunarul de la piept, mai găsi încă o frântură de cărbune. Îi desenă și picioarele, sprâncenele, ochii, gura, obraji.... „Da, așa a fost... Aieveya ori în vis?” Tremura de bucurie, de fericire; dar repede se întristă: „Acuși asfinte soarele și singurătatea mă copleșește”...

Șopti, cu patimă, verset din „Cântarea Cântărilor”: „Stârnește-te vânt de miazănoapte, vino vânt de miazăzi, suflați prin grădina mea și miresmele-i stârniți; iar iubitul meu să vină, în grădina inimii mele să intre și din scumpele-i roade să se înfrupte”... Se întinse pe stânca argintie, cu fața spre cer și gândi:... „La Sucevița zugrăvesc după datină... Apoi, dacă izbutesc a câștiga bunăvoința ctitorilor Crimca și

Stroici, pictez icoane ca în Italia. Chiar ele mă aiuri esc toți călugării. Iar arătarea din iua Schimbării la față o iau drept semn că trebuie să aduc cinstire trupului omenesc... Amintirea fetei de pe stânca asta - o fericire chinuitoare, pierdută, fără speranță. Dar cine-și pierde speranțele e mort, iar viitorul se-ntunecă și pierde dacă se uită trecutul. Ci eu să uit fata care... De ce? Când o să mai văd atâta caldă frumusețe și sfântă curățenie?”

Suflând ușor din spre dealul Furcoi, vin tul smulgea câte o frunză din arini și mesteceni, f/uturmdu-le ca pe niște aripioare de aur, așezându-le pe luciul șovăitor al undelor, să le plimbe, la vale.

Ieronim desenase vreo patru ceasuri, în atelier, neîntrerupt, și acum ieșise în ogradă să mai cerce culoarea verde și roșie. Invârtea morișca de măcinat piatră și șoptea versete: „Ale tale buze miere izvorăsc, iubito”...

Necunoscuta se apropie și, cu un gest hotărât, ceru să învârtă ea morișca.

- Dar eu ce să fac? Să-ndrug versete?

Ii aduse, repede, o scândură lată și netedă, un cărbune și-i făcu semn, poruncitor, să deseneze.

- Frumos, dar azi mi-am făcut... porția la desen. Totuși, ai dreptate. Poftim... A, mi-ai făgăduit să aduci o meșteră boiangiță?... Vine? La prinz? Bine. îmi trebuie un roșu străveziu ca floarea macului. Să încerc și cu boiele din buruieni.

Și pe când Necunoscuta învârtea, cu putere, de minerul râșniței, Ieronim verifică, pe rând, ceaunele unde fierbeau boielele.

- Nu, nu-i bună, fir-ar să fie! blestemă supărat, vîrînd lemne sub pirostrie. Dar nu mă las; ie mai fierb o dată. Și încă o dată!

Necunoscuta îl încurajă, făcând ochii mici și dînd ușor de două ori din cap: „Așa-asa!” Ieronim ațâță focul cu flacăra mare și stătu o vreme fără gând, privind jocul pălălaiei. Și deodată, în văpaia roșie, îi apărură fata de pe stîncă argintie:

- Ei, dacă le ivești și în flacăra și dănțuiești, nu ești făptură omenească, diavolițo... Lasă-mă! Nu mă mai ispiti, tu, năluca lui nimenea... Lasă-mă în sărăcia duhului meu, să-mi văd de meșteșugul schivnicesc cu care-s miruit. Lasă-mă nepăsător și nvndru: nu-mi mai urgisi simțurile cu vâlvătaia nepotolitelor dorinți. Fii heruvim neprihănit acolo, pe mal de apă, în luminoasă zi de vară, dacă vrei la tine să mă uit și ție să mă închin. Dar ești nălucă simtă ori drac împiefițat ițit pe stîncă argintie?...

Numai când răsuci capul și o zări pe Necunoscuta, își dădu seama că vorbea tare, ca și cum ar fi cântat psalmi. Surise, stingherit, sfios:

- Mă bucur, Necunoscuta, că și ție îți plac culorile și m-ajută a le pregăti. Dar le cunoști tilcui? Nu?... Să-ți spun, pe rând: verdele simbolizează viața sănătoasă, puternică, mulțumită, încrezătoare, viață încărcată de belșug,

dragoste, speranță, tinerețe, mindrie, curaj, slavă și chiar sfințenie. De asta vreau ca sub picioarele sfinților de la Sucevița să așez iarbă verde, ca în poienele noastre.

Necunoscuta arată oala cu roșu și întrebă din sprâncene; iar Ieronim:

- Purpura? Simbolizează sinceritatea, noblețea, atotputernicia, avuția, însușiri care înalță omul. Ți place culoarea albă? Da? Bravo! Și mie. În heraldică se aseamănă argintului, întruchipare a bunei credințe, a luminii, a nevinovăției și neprihanei. Albastrul este imaginea cerului, adică a dreptății, a frumuseții, a păcii; tălmăcește blindețea, frumusețea, biruința, vegherea, odihna, liniștea... Pe mine culorile mă îmbată de plăcere și fericire, ca vinul și ca dragostea. Și le caut de când am deschis ochii asupra lumii. Caut, mereu, culori, bucurie și dragoste, dar pe niciuna n-o aflu.

- Măi-măi... ce vorbire tristă! îl întrerupse Sofronie, în batjocură, venind din atelier. Ci dacă nu le afli, lasă-te păgubaș și hai să mâncăm, că-s mai rupt de foame ca opincile Mutei.

- Sfârșesc ist măciniș și vin... Grea treabă zugrăvirea, urmă să vorbească, lăsându-l pe Sofronie să-și vadă de cale. Trudim de o jumătate de an și încă n-am izbutit să scoatem toate culorile. Și pe câte le-am preparat nu știm, întocmai, cum vor prinde pe zid și cum vor dăinui la soare, umezeală, vânt ori ger. Un pictor italian ne învăța să măcinăm piatra neagră numai pe o placă de porfir, turnând apă curată de izvor ori de fântână, iar în timpul măcinării nu cumva să cadă praf ori gunoaie... îl urmez pe Cimabue, în meșteșugul frescei: desenez totul cu cărbune ori cu un condei bine ascuțit. Văd care părți ale tabloului sunt de aceeași culoare: roșu, verde, albastru, galben, liliachiu, adică așa cum am însemnat pe schiță. Apoi zugrăvesc câmpul sau fundalul, adică locul unde va să așez chipurile omenești, turlele, casele, copacii, draperiile. După asta fac veșmintele, mâinile, picioarele, obrajii. Adică aștern o dată tot ce-i de

aceeași culoare și repede-repede, să nu se usuce zidul. Greu e de zugrăvit pielea omenească: bălaie, roșcovană, negricioasă. Pentru chipurile negricioase italienii frământă culoarea cu „ou de găină de la sat” cu gălbenuș de culoare închisă, pentru cele bălai pun „ou de găină de la oraș”, cu gălbenuș mai deschis. Carnația, adică fețele, mâinile, picioarele le fac suprapunând patru straturi de culoare, începând cu cea cărămizie și sfârșind cu cea ușor trandafirie. Când se mai usucă, acopăr totul cu lac, zămislind o pojghiță gălbuie, ca împrumutată din soare. Cum zice meșterul Eli Ilarion; tablourile care nu cântă psalmi, nu plâng, nu grăiesc inimii sunt seci, moarte... Culoarele sunt minunile lumii, vorbesc ochiului și sufletului. Îmbracă lucrurile și ființele în strai de sărbătoare. Uită-te la flori, la fluturi, la libelule! Fără culori, panseaua ar fi doar o biată buruiănă, s-o pască bivolițele. Dar crăița? Condurașul? ... La noi zugravii au născocit, pentru fiecare ctitorie, o culoare dominantă care covârșește pe celelalte; Voronețul - albastrul asemenea cerului, limpede, spălat de ploile primăverii; Moldovița - luciul sidefat al lacurilor în zori de zi; Humorul pare scăldat în aur, presărat cu diamante. Noi vrem să punem Sucevița sub puterea culorii verzi, s-o îmbrăcăm în strai cu smaragde, așa cum e toată firea împrejmuitoare, primăvara și vara. Uite, Necunoscilto, culorile în mii de nuanțe ale codrului toamna se aștern toate, pe verdele otăvii din poiene. Asemenea verde vrem să găsim și să-l potrivim cu toate culorile cele asemeni mișcărilor din sufletul nostru: bucurie și tristețe, liniște și frământ, teamă și neînfricare. Toate culorile, toate nuanțele lor grăiesc despre cumpăna dintre bine și rău, dintre drept și strâmb, dintre lumină și noapte... - Ieronime! strigă Sofronie din trapeză. Lasă vorbăria, că s-a răcit borșul călugăresc. Iar filosofia c-o nățângă duhnește a prostie.

Abia începuseră masa, când în ograda mănăstirii a intrat o bătrână cu traista în spate, sprijinită într-un băț mai lung decât dânsa. A spus că-i din Drăgușeni, o cheamă Ana și

caută o fată mută. Călugărul Miña a dus-o la chilia Necunoscută:

- Am venit, fetico... Ei, dar tu mă primești cu masa pusă? Brânză de bivoliță, piine de secară... vorbi după ce lepădă traista pe pat și gustă din bucate, până când Necunoscuta l-a adus pe Ieronim:

- Știi să faci boiele, mătușă Ana?

- Am fost, cândva, vestită; dar acu, iaca, nu mai pot. Mă dor ciolanele, vătămătura. Toate mă dor și mai cu samă minurile, că le-am ținut, săracele, v-o cincizeci de ani, tot în apă. Apă rece și fierbinte, fierbinte și rece, verde și roșie, neagră și albastră... Și de n-or putrezit până amu, e-o minune. Iar dacă nu mai lucru, m-a îmburuieat uitarea.

- Nu ține taină, mătușă. Învățătura matale, un dar pentru frumusețe.

- Boielele pentru icoane au altă socoteală decât cele pentru linuri.

- Mătușă, fata asta, căreia noi în zicem Necunoscuta, m-a povățuit să cerc a folosi și culori din buruieni, coajă și smicele.

- Păi, eu feciorașule, am boit galben cu frunză și flori de droghiță, fiartă cu borș, împietrită cu piatră acră, pisată mărunt. Droghiță se culege vara, când înfloare. Se uscă la umbră, în pod, la loc ferit de umezeală. Tot boia galbenă am scos și din coajă sau smicele de măr dulce și din măr pădureț, din ramuri tineri de salcie, din lemnul câinelui cu șovârf, fierte cu piatră acră. Altădată am tocat siminoc și l-am fiert în plămadă de borș, ca să scot un galben-auriu foarte frumos. Dacă am potrivit bine măsurile, din coajă de arin negru, mi-a ieșit un cărămiziu închis.

- Dar albastrul?

- Boia gingașă și tare scumpă, feciorașule. Oleacă dac-ai greșit măsura, iese ori liliachie, ori vinețeală. Am scos albastru plăcut din viorele, fierte bine cu apă curată, proaspătă. Dar trebuie o mare câtime de flori și-s migăloase de cules; îți înțepenesc șalele de-atâtea plecăciuni. Dacă

am împietrit-o cu piatră acră, am ciobindit albastru stânjeniu, străveziu, bun mai ales la borangic, cum place jupânișelor. Dar cel mai suferitor albastru l-am scos din usuc de oaie, leșie și, să ierți matale, din ud de femeie. Am strâns, câte o săptămână, udul într-un vas, am pus boia liliachie și piatră acră și am fiert bine în acea zamă sculele de lână, în sau borangic. Le-am lăsat să se usuce, apoi le-am mai fiert, în altă zamă, de două sau chiar de trei ori, până s-au boit albastru după plac. La urmă, le-am spălat bine-bine în apă rece și le-am împietrit în apă caldă... Ci eu am spus ca o poveste și mata n-ai să ții minte.

- Țin, mătușă, că-am însemnat aici, totul.

- Ai scris vorbele mele?... Bine, dar după ce le-nveți, să arzi hârtiile. Să nu ți le fure careva.

- Și pentru verde?

- Am folosit alior ori răchițică, fierte tot cu piatră acră sau cu usuc de lână laie și cu ud de vacă. Verdele burătăciu, adică de culoarea buratecului, l-am scos din droghiță fiartă cu borș, în anume măsură. Și din dedețel se face un verde spălăcit, dar gingaș. Cel mai tare verde l-am făcut din frunze de nuc și coajă de arin. Unele femei scot boia verde și din sâneală cu smicele de măr dulce. Iaca: am ostenit tot sporovăind...

Necunoscuta asculta cu mare luare aminte, dornică să învețe și ea taina boitului. Puse în fața bătrânei, pe un taler de lut, o bucată de turtă de hrișcă, două plăcinte și o ulcică de apă, alături.

- Acu, c-am mai prins oleacă de putere, să grăiesc... Roșul l-am scos din frunze și flori de măr acru, frecate bine-bine în palmă și fierte în borș. Dacă-i spălăcit, se sporește măsura. Crenguțele de măr pădureț, strânse în ziua de Foca sau Maria Magdalena, și fierte cu frunze de șovârf dau roșul cel mai aprins. De negru să nu mă întrebi, că-i culoarea inimii mele, a tristeței, a mâhnirii, a bătrânețelor și știe orice babă, oricât de nepricopsită, cum se cătrănește pânda ori pânura. Mai dă-mi o ulcică de apă, fată nocuvântătoare, că

bune or fost turta și brânza... Așa! Dulce apă-i la Sucevița: aghiazmă, nu alta... N-ai ce face, mata, tinerelule, cu negru, culoarea morgii.

- Ba îmi trebuie, mătușă, să-l zugrăvim pe satana.

- Ducă-se pe pustie!... De ce să-l zugrăvești?

- Pentru că, vezi mata, mătușă, iadul nu-i înfricoșător, dacă nu-i împânzit cu draci.

- Mda... La noi, pe lângă casa omului se țin numai ciinele, mița și păsările negre, tocmai pentru că necuratul fuge de ele.

- Ei, mătușă, dar când ai fost tânără, nu ți-au plăcut flăcăii cu părul ca pana corbului?

- Ba am și cântat: „Pentru ochi ca murele, ocolesc pădurile”... Că mai avea dumnealui și un armăsar negru-lucios, de sticlea la soare ca oglinda.

- Atunci, vezi? Din ce scoți negrul?

- Din coajă de arin negru, cu calaican și sare ori din coajă de arin și nuc cu piatră acră și huște. Atâta mi-am mai adus aminte.

- Mulțumesc, mătușă. Pentru știința aflată de la mata, poftim un galben.

- Un galben? Nu, feciorașule... Dăruiesc toată știința mea, așa cum ai zis, pentru mănăstire. Și fac pomană și toate buruienile, smicelele și cojile strânse, de ani, dacă vine fata asta, cu căruța, la Drăgușeni, să le ia. Că dacă ea, beteagă cum e, cară piatră, eu să nu vin măcar cu un dar așa de micuț? Și-apoi aș vrea să calc, pe lumea cealaltă, tot pe covoare frumos colorate și să-mi îmbrac sufletul în pânză de borangic ori albastru, așa cum am boit vreme de cincizeci de ani... Măsurile la fiecare boia le alegi după nevoie și după gust.

În chilia Necunoscutei coborî liniștea. Ieronim sărută mâna bătrânei și-o pofti să vină, peste o jumătate de an, să vadă cum a știut să se folosească de învățătura primită întru scoaterea boielelor din buruieni, flori și smicele. Necunoscuta îi întinse și lui o bucată de plăcintă; îi

tremurau ușor și mărunț rîinile de emoție, iar ochii îl rugau s-o primească.

Bucuros, Ieronim o prinse pe după gât și-o strânse la piept.

- Nu bănuiam că ești și gospodină. E așa de curat aici, la tine... Îmi îngădui să mai vin?

Fata încuviință din cap: „Da! Da!” Și parcă ochii i se umplură de necunoscute depărtări. Suferea și visa ceva între mîhnire și durere.

Ieronim vorbi ca să-i mute gândul spre veselie:

- Aș vrea să fii ucenica mea și să înveți a desena steluțe, în șase colțuri. Uite-așa, vezi? Un cerc și șase unghiuri foarte ascuțite. Și, fulgerător, scrise cu cărbunele pe zidul chiliei o stea, două, trei. Apoi îi puse cărbunele în mîna: Cearcă!

Încet, cu ușor tremur în degete, fata desenă o stea, cam strîmbă.

- Încă una... Așa... Vezi? e mai bună. După cîteva sute, dese-nate cu răbdare, ți se dă mîna și le faci cu ochii închiși... Avem nevoie de ajutoare, că meșterul Ion, l-ai văzut! vine, poruncește și pleacă. Aleargă după parale. Celălalt meșter, Eli Ilarion, zice: „O sută postesc - ucenicii; și unul singur se îngrașă - meșterul”. Ion strigă: „Nu pierdeți vremea cu căutatul culorilor. Să pornim de la ceea ce avem: albastrul folosit de Marcu la Voroneț. îl scoatem din azurit măcinat: îl așezăm pe un strat subțire de cărbune, să vedem ce dă”. Dar dacă stă mai mult în apă, acest albastru se înverzește, adică se schimbă în malachit, pentru că arama din el coclește. Eu cred că dacă îl țin în zamă de alior și răchiță, verdele va ieși mai cald, mai asemeni ierbii și buratecului, mai frumos.

Pentru că în el se ciocneau învățătura din Moldova și Athos cu cea din Italia și Flandra, Ieronim căta să cunoască adînc erminia. Desena mereu, cu cartea în față.

- Vezi, tu, Necunoscuto, Fecioara Maria trebuie zugrăvită mijlocie cu vîrsta, cu părul galben, de culoarea griului copt, frumoasă la ochi, cu sprîncene lungi, cu nările mijlocii, cu

mâini și degete lungărețe, cu îmbrăcămintea cucernicoasă, smerită, neprefăcută, fără de prihană... Nu-i ușor, Necunoscuto, a tălmăci din linii și culoare chipul și însușirile sufletului omenesc. Uite, aici, am făcut trei chipuri de femeie: care arată neprihană și care smerenie? Fata arătă, repede:

- Ești foarte isteță:.... Mata ce zici, mătușă Ana? A arătat bine?

- Bine. Și grăiește prin semne aproape ca prin cuvinte.

Dar oricât de grăbit era meșterul Ion, Ieronim și Sofronie tot mai găseau răgaz, câte o zi-două, să otrocolească prin orașe. Și cum azi se simțea iar neliniștit, descumpănit în cugetul lui, pe furiș încălecă murgu-i pintenog și galopă până la Suceava. La han, petrecu flăcăiește cu tinerii Stroici; apoi, a doua zi, se furișă în casa logofătului, s-o vadă pe Sofia. Broda la o nebederniță pentru viitoarea ctitorie a Stroicilor de la Dragomirna.

- Vii la mine numai când ești trist. Ori te-ai dăruit... neprihanei, ca sihastrul Nicanor?

- M-am dăruit artei, Sofia.

- Și... o fată ca mine, ți-ar strica?

- Nu!... o prinse în brațe, o sărută și-o strânse, s-o frângă.

- Ah... mă ucizi! Acum pleacă: vine mama.

S-a întors la Sucevița ca bătut cu maiul, cu inima strivită. Și totuși trebuia să lucreze. Se destăinuie către Sofronie:

- Muncesc până dau în brânci, dar liniște n-arn. Tare mă tem că fresca Suceviței nu va fi nicicând așa cum o visăm. Mă întreb: cum respectăm datina fără a o copia? Cum?

- Și Muta se miră cât te frământă. I-i milă și vrea să te ajute. Te pomenești c-ar pofti s-o punem printre ctitori.

- Ar merita mai mult ca Simion Movilă, de pildă, care ne-a ascultat moțâind de somn și n-a înțeles nimica.

A fiert, la foc domol, argint viu amestecat cu pucioasă și a ieșit chinovar roșu, ca sângele:

- Frumos, dar va rezista?

Până acum n-a izbutit să prepare verdele curat, proaspăt, lucios, burătăciu. A stricat multe foi de aramă, fără izbândă. De la Athos și Florența a furat el, cu ochiul, câte ceva, ci taina, chițibușul nu l-a putut prinde.

- Cele șapte culori sunt asemeni celor șapte minuni ale lumii; dar ce greu s-ajunge la ele...

Pe un taler de lut a pus un pumn de sare, a acoperit-o cu cărbuni, l-a așezat la foc, seara și l-a păzit toată noaptea, să ardă. Când s-a răcit, a pisat scrumul, mărunț-mărunț, pe-o lespede de piatră lucie. A uns zece foițe de aramă cu miere, pe amândouă părțile, le-a presărat cu sarea arsă și le-a așezat în două cofițe de stejar, pe smicele de măr dulce, aduse de la mătușa Ana. A acoperit totul cu un capac de stejar, iar prin găurile făcute cu sfredelul, a turnat în unul oțet fierbinte, iar în celălalt, ud cald. Le-a dus la grajduri și le-a îngropat în gunoi pus la putrezit. Se destăinuie Necunoscutei:

- După patru săptămâni, scoatem plăcuțele de aramă și răzăluim cocleala de pe ele. Să vedem ce fel de verde o ieși.

Ca să mai potolească neliniștea mereu vâlvorită în el, a mers la mănăstirea Neamț și a copiat șapte sfinți din menolog. I se părea că mucenicii, arși de vii în flăcări, semănau cu el: focul îi mistuie, iar ei rabdă drepti și senini: „Așa vreau să stau și eu, orice s-ar întâmpla”...

La Sucevița, Sofronie râdea batjocoritor:

- Ce-i, Muto? tânjești după frumosul Ieronim 1 Sufere, draguțo, că-l prăjește-n frigare fata logofătului Stroici. Nu vreau să-ți spun unde-i. Perpelește-te!

Dar Necunoscutea a aflat, ea știe c.um., că, de la Neamț, a trecut la Moldovița, să scoată izvoade de pe icoanele zugrăvite acolo. În ograda Moldoviței Ieronim desena, însemna culorile și gândea la fata de pe stânca argintie... „Dacă limpezimea apei, zvâcnetul boiștenilor, fluturarea frunzelor de arin, zborul libelulelor pe de-asupra știoanelor, toate au fost aievea, cum să fie o năzăreală fata, cu şuvița

de păr căzută pe umăr, acoperindu-i țâța dreaptă, cu mâna întinsă după bobیțele de zmeură? Fata de pe stânca argintie, năluca nimănuia?" '

În clipa aceea o călugăriță se apropie, încetișor:

- Meștere, te caută o fată mută. Ți-a adăpat calul și-acum paște bivolițele pe malul Ciumârnei. Zărintu-te trudind în fața zidurilor, n-a vrut să te tulbure.

Lăsă totul jos și alergă spre malul pâriului. Fata îi nuse în fata trei șipuri cu bolele, câteva suluri de hârtie, condeie de cărbune și o legăturică de pânză cu schimburi curate.

Lucră, cu plăcere, trei copii după icoana „Fecioarei
îndurătoare” din luneta ușii din pridvor:

- În Sucevița am s-o pictez în ulei, pe lemn, și ți-o dăruiesc. Apoi, sehițind chipul ctitoricei: Foarte frumoasă Elena Rareș. Las' că nici voievodul nu-i de lepădat. Păcat că fiii lor au fost așa de netrebnici... îi copia părul, nasul, buzele, straiul și, mai ales, coroana de aur, cu cinci colțuri. Trebuie să născocesc un model de coroană, s-o arăt doamnei Eiiisabeta. O desenez de mai multe ori, ca să-mi umble mâna ușor, să-mi zboare ca aripa rândunelei.

Zăbovi mai mult scotând izvod după „Rug”.

- Nu știi ce-i „Rugul”? Să-ți spun: simbolul arderii fără a se mistui, așa cum Maria naște pe Isus rărnânând, totuși, fecioară.

Măcar că nopțile se lăsau tot mai reci și mai brumose, Necunoscuta a dormit în căruță. Dimineața, din clopotniță, Ieronim a văzut-o cum își spăla fața în pârlul Ciumârnei. Întâi a vrut să alerge la dansa, dar s-a răzgândit: „Dacă, așa cum zice Sofronie, cu broboada își ascunde chipul hâd? De ce să mă cutremur ori să încremenesc de spaimă? Iar dacă și-a luat osânda tăcerii, bine este s-o ajut a și-o împlini, nu s-o împiedic”. Intrând în ogradă îl află copiind „filosofii”. Povestește, cu ochii și cu mâinile, că i-a hrănit și adăpat calul. Apoi, cu o mișcare a dreptei deasupra capului, a întrebat de ce toți filosofii zugrăviți pe zidurile Moldoviței poartă coroane împărătești.

- Pentru că au iost Împărați ai înțelepciunii, lămurește surâzând. Și Sibila: a proorocit izbăvirea oamenilor din păcatul lui Adam, dar nu renunțând la cunoaștere și la dragoste, ci adâncindu-le, înfrumusețându-le, desăvârșindu-le. Cine-i acesta cu sicriul pe cap? Platon, gânditor elin, despre care unii zic că n-ar fi mai prejos decât Isus. A, mă crezi eretic? Iaca tac. Aș vrea doar să știi că, pentru mine, pictura e meșteșug ales, înalt și cucernic: ajută cugetul omenesc să se ridice spre desăvârșire. E doină și psalm, bocet și chiot spus prin linie și culoare. Este un veșmânt în care vrem să îmbrăcăm dragostea și ura, viața și moartea.

Necunoscuta îl asculta cu ochii țintă la Sibila înveșmântată în rochie de mătase vișinie, cu tiv lat, cu flori de aur, cu coroană în cinci colțuri, cu voal alb pe tâmpile și pe umeri. Când îi întoarse spre Ieronim. avea rouă sub pleoape.

- De ce plângi? Ți-i milă de mine?... Nu?... Ești bucuroasă că mă poți ajuta?... Da? Mulțumesc. Socrate filosoful, dascălul lui Platon, spunea: „E ceva sfânt în omul care jertfește ale sale întru ajutorul altuia”... A, vrei să pleci? Bine. Dar, te rog, ia cu tine și copiile făcute. Despovărează-mă, că vreau să m-abat și pe la Popăuți. Să văd o dată cum sunt zugrăvite acolo sinoadele. Să copiez, și de acolo, pe sfântul Gheorghe.

Fata plecă genunchii în iarbă și, o clipă, își sprijini fruntea de coapsa lui. Apoi, repede, înșfacă sulurile de hârtie, schimburile lăsate lângă zidul bisericii, și cu pași mărunți, lini, grăbi spre căruță, înjugă bivolițele și porni pe Ciumârna în sus.

De la Popăuți, Ieronim se abătu pe la Suceava și-i cumpără douăzeci de coți de pânză de în, o pereche de ciuboțele, o basma albă de bumbac și un fluier cu încrustături, de la un baci hazliu, șugubăț: „Cumpără-! flăcăule, să-ți tălmăcești dragostele prin vrana lui”.

- Să cânti când ești singură, îi zâmbi, dăruindu-i-l; adică să-ți împodobești singurătatea cu glas de doină.

Aflând despre vizita Necunoscutei de la Moldovița și despre darurile cumpărate pentru dânsa, meșterul Eli Ilarion întrebă cu îngrijorare:

- Ce-o să iasă de-aici? Eu ți-am propovăduit isihia, nu samaritenia.

- Meștere și părinte, nu eu am grijă de ea, ci ea! de mine.

- Primejdie și mai mare, surise arhitectonul.

- Dacă a aflat că ești la Moldovița, fără a întreba pe careva, observă călugărul Damian, înseamnă că-i vrăjitoare. Unealta diavolului! Și umblă a te ispiti pe căile pierzaniei.

- Tace, dar e așa de vicleană și de iscusită, că știe tot ce se întâmplă în mănăstire, părea c-o laudă Sofronie.

- Dacă te lași în voia ei, s-ar putea să-ți șterpelească harul, Ieronime! se temu Damian.

- Dacă se dovedește că n-am talent, mă ascund în pustietate, ca Nicanor.

- Uitându-mă, mai cu băgare de samă, prin schițele tale am văzut că femeile, toate, sunt prea frumoase. - Sfintele nu pot fi slute. Iar frumusețea-i sfântă, meștere Ioane.

- Păi, da!... Așa zic și eu: să fie și să rămână sfinte Dair, goale, se preschimbă în scule ale diavolului.

- Meștere Ioane, vorbești ea acel Savonarola care...

- Scutește-mă de pilde... papistașe. Habar n-am cine-i,, Sbrânaiola acela.

- Bine, te scutesc. Dar spun că femeiiari totul: e matricea omenirii. Din ea ne-am zămislit. Iată, aici, am făcut o schiță unde „Arborele lui... Ieseu” răsare din coapsa femeii, nu din mădularul bărbatului.

- Cazi în erezie! strigă meșterul Ion, furios. Zugrăvești măscări în loc de...

- În erezie se află acei care stâlcesc natura și spun că Ieseu ar fi putut zămisli un neam întreg fără... femeie. E ca și cum ai crede că aruncând sămânța în vânt, pot răsări stejari și flori pe nouri. Și-apoi... Fecioara și nenuntită naște!

- Cum? Nu crezi în minuni?

- Numai când nu înțeleg sau când e ceva nefiresc de frumos, zic: minune!

- Totuși, Ieronime, vorbi Eli Ilarion, domol dar apăsător, gâza, numită călugăriță, întruchipează cruzimea muierii și ura ei împotriva părții bărbătești. Gândacul umblă după ea și cu patimă neroadă cerșește împreună. Ci văzându-l beat de poftă, afurisita de muierușcă se repede, îl prinde cu dinții de cap și începe să-l dumice; iar el, nepricopsitul, tot nu se lasă: fără cap, urmează s-o însămânțeze spasmodic. N-am văzut ceva mai scârbelnic și mai pilduitor.

- Atunci, priviți: o schițez la loc pe soția lui Ieseu, altminteri... Pofțiți! Așa s-a zămislit neamul lui Ieseu...

Toți, și mai ales Sofronie, priviră cu nesaț și vinovăție, schița pe care Ion o categorisi, răstit:

- Nerușinare! Pângărire!

Ieronim se mira de propria-i îndrăzneală. Dar, în același timp, se întreba de ce meșterul Eli Ilarion se temea de o femeie fără grai și poate chiar schiloadă, și nu de dragostea Sofiei, dibuită ori născocită de tinerii din Suceava, mult scornitori de fajimă rea. Unii îl compătimeau: „Ce-o să-l mai ferchezuiască jupânița asta”... Alții îl luau peste picior: „Nu ești tu petec la asemenea sac”...

Peste un ceas, Sofronie, văzându-l ieșind din chilioara Necunoscutiei, a râs:

- Sameni cu cerbul care, scăpând din capcană, cade într-o râpă mocirloasă. Barem te-alegi cu... ceva?

- Îți pare rău că fata asta nu are grijă de mata, bădiță?

- Îmi pare... Să știi! Dar aș plesni-o peste mutră să-și culeagă dinții în broboadă. Că poate atea s-o dezbrobodi, să-i vadă lumea slujenia și să se curme o dată cu taina asta tâmpă.

- Bădiță Sofronie, rostesti vorbe aspre ca să-ți ascunzi gândurile cele adevărate. Te-am văzut, de multe ori, privind după dânsa, cu jind, ca vițelul flămând de lapte dulce. Așa că...

- Aha, mă faci bou?

- Eu am zis vițel. Și nu m-am gândit că orice vițel crește și tăuraș și-apoi bou se face. Dar, lăsând ș-a'ga răutăci oasă: Necunoscuta-i și ea făptură omenească. De ce s-o ponegrim într-una?

- Aiurea! Doi ochi boldiți, de sub o cârpă cernită. Strigoaică! A supt sângele mirelui chiar în noaptea nunții și-acu o face pe pocăita.

- De unde știi? se tulbură liniștea lui Ieronim.

- De la cea pe care tu ai pictat-o, iar maică-sa te-a trimis la mama dracului, să stai în vârful acului...

Gluma lui Sofronie se încărca de ură prostească. Ieronim învârtea pisălogul în piulița de pisat piatră pentru culori și se întreba întru sine: „De ce apăr ființa asta schiloadă? Ca să stric prietenia cu Sofronie și să mă ocărăscă meșterii?... Ca să-mi sporesc neliniștile? Cum să-mi ling rănila pe cajre însumi mi le fac? Inimă pustie, tristă, copleșită de cocleala părerilor de rău, cine-o să-ți pot oale dorul, dorul arzător de ea? De făptura pe care mereu. În trezie și-n vis, o văd și spre însoțire mă cheamă? Ea! Unde-i? Și cine-i?... Privesc la Necunoscuta: o femeie ori umbră neagră și mută? Sub rantia ei aspră se chinuie un suflet amărât ori chihotește un demon? Cerca pulberea între degete să-i simtă mărunțirea până la catifeiare și își urmă gândul:... „La Assisi am stat. ceasuri, în fața tabloului lui Cimabue în care apare sfântul Francisc desculț, cu stigmată în palmi, cu o înfățișare liniștită, biruitoare a omeneștii suferințe și Magdalena, cu pătimașă-i durere pentru dragostea pierdută... De ce Necunoscuta stăruie, cu gingășie, să mă ajute? Grăiește numai cu ochii. Broboada-, i acoperă zâmbetul. Da! r poate nici n-o fi zâmbet, ci rânjet amar și hâd... Se zvonește că și-ar fi ucis mirele? Adică mâinile astea care lucrează cu atâta îndemânare la măcinatul culorilor au sugrumat o viață? Mâini ucigașe? Scânteierea ochilor și pâlparea genelor grăiesc de bunătate și dragoste. Cum ar fi putut ucid? Necunoscuto, trebuie să mă tem de tine și deci să rămân singur, cu sufletul gol, în rândurile țepoase ale săracilor cu

inima?" I se făcu milă de sine însuși și se opri din măcinat. Privi, departe, peste toți cei care trudeau în ograda Suceviței și parcă, sus, spre vârful Dealului Crucii, zări fata de pe stânca argintie. „Ce zi fericită și afurisită a fost a^eea... Că nu sunt în stare să-mi dau seama dac-am visat sau aievea a fost. dacă am stat într-adevăr eu, acolo, sa’u m-am întruchipat în Adam și Eva, zugrăviți de Michelangelo... Nu cumva adevărata mea viață-i cea din vis? Cele trăite aievea sunt searbăde: număr clipele trăgând linii de cărbune pe hârtie ori lovind cu pisălogul în piuliță. Sofia... Cum pot crede că o boieroaică, țâfnoasă și trufașă, se uită la un zugrav murdar de vopsele și mirosind a clei de cegă?” Lovea tare în grăunciorii de ipsos să-i fărâme, cernea măcinișul prin sită cis mătăasă și se întrista, parcă pulberea i-ar fi nins mazăgă pe inimă. Fiind[ă]-l dureau șalele, lăsă sita, trase un capăt de cărbune din buzunarul de la piept și, pe masă, însăilă câteva linii, fără gând. Tresări descoperind c-a desenat fata despuiată de pe stânca argintie. Se-nfurie și se răsti:

- Necunoscute, toarnă ipsosul cela în covată și pleacă la bivolițele tale!

Fata împlini porunca, supusă și mută. Dar Sofronie îl întreabă:

- De ce ești trist ca rumegătorii de pelin?
- Mi se tot izvodesc furtuni în cuget.
- Diaivolești ori îngerești?
- De amândouă... Deși diavoli sunt pretutindeni, iar îngeri nicăieri. Sunt zămisliri ale închipuirii noastre ca să întruchipăm Binele și Frumosul. De aceea îi și punem pretutindeni unde vrem să împodobim viața... Ei, ce-i cu dumneavoastră, femeilor? Întrebă văzând un cârd de țărănei că-i înconjură, pun traistele jos și scot din ele: ouă, bulzuri de ceară, balercuțe cu miere, coștee cu clei de oase bine uscat, scânduri netede de tei și câlți moi de în sau fuioare de cânepă bine melițată.
- Cine v-a trimis? Cine v-a chemat?

- Fata asta mută ne-a rugat să venim cu daruri.
- Dar cum v-ați înțelese?
- Prin semne: cu mâinile, cu sprâncenele și, mai ales, cu ochii.

Alte femei au adus tărâțe de grâu și huște, cu care Necunoscuta să umple borș pentru pregătit culorile.

- Dacă știe să umple și borș, și-i iese acru potroacă înseamnă că-i vrăjitoare crisnică, se înspăimântă Călina. E scula necuratului. Auzi?

Furnicat de-o undă rece de spaimă, Ieronim se apucă de lucru la probele de zugrăvire pe tencuiaja proaspătă. Încercările nu-i reușeau. Meșterul Ion i) dojeni:

- De alaltăieri trebuia să începi probele; de ce întârzii?
- Mă cam chinuie multe întrebări.
- Ce fel de întrebări?
- Putea-voi săvârși ceva de samă aici? Am har ori ba? Să trăiesc smerit în singurătate, închipuind sfinți și draci pe pereți ori să dau naibei cumințenia și să intru în viitoarea patimilor pidosnice?

- Te-am crescut în liniște isihastă, surise Eli Ilarion, și-acu luneci tot mai adine într-o rătăcire și răzvrătire. Îți amintești de Domenico, prietenul tău din Roma, caravaggistul care s-a aruncat în Tiberu?

- Da; nu găsisese răspuns la întrebările din el. Mult aș vrea să stau în fața minunilor firii și ale artei, așa cum m-ai învățat domnia ta, meștere; să stau, să cuget și să mă bucur. Ci iată că mereu se stârnește viitoare în inima mea. Mai întâi dorul de lume, de prietenii din Suceava; apoi nevoia de a îmbrățișa o femeie.

- Isihastul n-are dușman mai rău ca femeia și tristețea. Una îi fierbe trupul în zama poftelor trupesti: cealaltă îi învâluie sufletul ca o pâclă, îi ascunde lumina cerului și-l prăbușește într-o ticăloșie din noaptea negrelor păcate.

Deși Eli Ilarion o privea cu ochi de gheață, totuși Necunoscuta s-a apropiat de Ieronim să-i ajute a netezi, repede, tencuiala cu malaua sau netezitoarea cu două

minere. El a învățat-o să rânduiască ulcelele cu boiele ca să i le poată da la mână, când s-o apuca de zugrăvit; și-o punea să facă asta de multe ori, ca să se deprindă a o împlini iute și fără greș. Și, poate, ca să răspundă, într-un fel, meșterilor, o învăța și ceva în plus:

- Zugrăvelii în culori de apă pe tencuială crudă, proaspătă, preparată cu cllți, italienii zic *al fresco*; noi, frescă. Uite, scriu cu acest cui de fier contururile chipurilor și ale caselor, munților, copacilor, straielor pe care voiesc a le zugrăvi. Apoi le umplu, imediat, cu boiele, după nevoie. Roșu!... Așa, deci, ulcica de roșu... Verde!... Așa, aceea... Vezi, cer cu câteva clipe nai înainte culoarea care-mi trebuie, iar tu o ridici la mina mea. Dacă ești atentă, e foarte ușor. Nu?... Albastru! Cu pensula... Așa! Repede... Buun... Aici trebuie puțin galben. Pensula! Așaaa. Nu te speria, chiar dacă se varsă oleacă de boia. Un meșter italian:: punea: „Zugravul e zugrav numai dacă poartă pe straie tot șirul culorilor.... Altminteri e... apoteker, adică făcător de leacuri... Alb! Așa. Bine! Îți pilace boiaua asta portocalie? Arn pus și miere: să văd cum pătrunde-n tencuială și cum rezistă... Ei, îți plac straietele, chipurile, copacii?... E numai așa, o probă.

- Cum? Ți-o faci ucenică? Întrebă meșterul Ion, apropiindu-se de zid să vadă ce-a lucrat.

- Mare scofală? se zbârli Sofronie. Ucenicii cu care ne-ai încălțat sunt niște berbeci buccii la cap. Uite: Muta-i mai îndemânatecă decât...

Se apropie și starețul Mitrofan, bucuros că Ieronim nu se mulțumea să facă probe înșirând câteva pete de culoare pe tencuiala proaspătă, ci zugrăvea în lege.

- Cum ți-a ieșit verdele?

- Peste câteva zile voi ști, părinte.

- Măine începem zugrăvirea altarului! porunci meșterul Ion.

Dar a doua zi văzură că boielile probate își schimbau nuanțele. Nu erau nici destul de curate, de calde, de strălucitoare. Meșterul Ion îl ocări:

- Ești așa de nevrednic? Cât ai să le mai moșești?... Ieronim se întristă foarte.

Se apucară iar de cercat și pritocit oalele, lutișoarele, calaioanurile. Văzându-l necăjit, abătut, amărât, Necunoscuta îl mângâie și-i zâmbi cu privirile; iair a patra zi, dimineața se înfățișă cu două oale de lut negru, pline. Și, cu multă stânjenire, i le puse înaintea, făcându-i semn să toarne din ele în vasele cu boiele.

- Ud? Întrebă Ieronim, amirosind. De la cine? Fata iarătă de la bivolițe și de la dânsa.

- Cine te-a sfătuit?... Tot mătușa Ana?... Dacă dau de naiba eu habotnicii? Iaca și meșterul Ion a adus punguța cu fiere de bou. Să încercăm, orice-o fi!

- Ieronime, vrei să spurci icoanele? Îl preveni Sofronie. Da bivoliță, hai, treacă-meargă. Dar ud de muiere?

- De ce bădiță? Oare a greșit ziditorul făcând bivolița în rândul dobitoacelor și pe om asemeni lui?

- Ieronim, teologul! Ci, dacă acea muiere ar fi fecioară înțelea<ptă și nu o strigoaică mută, mai zic. Și-apoi află careva și bate doba cea mare.

- Taina meseriei! Nu știe nimeni, afară de noi trei. Iar proporțiile în dramuri, cât trebuie pus la fiecare culoare, mi-s cunoscute numai mie.

- Așa-i... Verdele tău, Ieronime, va fi pe măsura albastrului de la Voroneț. Să jurăm a păstra taina.

Se străduia să întindă sulul de hârtie și nu putea singur: îl învăluia vântul, să-l rupă. Văzându-l, Necunoscuta veni în fugă și-l ajută să-l așeze și să-l netezească. Pentru a treia sau a patra oară, Ieronim își dădu seama că ochii ei, negri cu prundișor de aur, gândesc și spun tot ce buzele sendărătnicesc a sta ascunse și încremenite într-o tăcere. Dintr-o întâlnire a privirilor și o rotire a luminilor, Ieronim înțelese că fata pleacă la izvor și că, de acolo, va să aducă, pe lângă ulciorul plin cu apă, și altceva. În adevăr, după câteva minute, s-a întors cu o piatră roză și una albă, strălucitoare; le-a pus în mojar și le-a pisat, mărunț. I-a

arătat pulberea și, mișcând ochii de la desen la perete, l-a făcut să înțeleagă că a găsit o culoare pentru munți și stânci. Tot din priviri s-au înțeles când i-a adus, de la moș Andrei prisecarul, un fagure de miere, proaspăt.

- Îl mâncăm împreună?... Nu știi ce bună-i?... Refuzi? Ți-aș smulge broboada, dacă nu ți-aș respecta taina... Ți-aș ticlui un psalm, să mi-l cânti: „Alesule, suntem așa de aproape că nu mai știu care ești tu, care sunt eu”... De-o săptămână, în fiecare dimineață îmi pui pe fereastra chiliei o ulcică de lapte, proaspăt, cald. Mi-o pui și pleci, ușoară și tăcută, asemeni visului. Doar ochii îți strălucesc, ciudate licăriri din steilele bucuriei. Nu pot crede, ca Sofronie, că acești ochi minunați care gândesc și povestesc, râd și plâng, se pierd în depărtări fără nume și cântă eetenia durerii, ar putea fi ochi de ucigașă, desfrânată ori de strigoaică. Nu, bădița, ca orice om atins de-o schilozenie, simte uneori plăcerea de a fi rău. De altfel îl prind adesea cum te măsoară cu ochi pofticioși, când te pleci ori te răsucești. Ieri, de pildă, te-a privit cum îți strângeai cingătoarea și-a zis:... „Muta are mult hăt-încoace spre preacurvire”... El nu pricepe că, lipsindu-ți graiul, tu ai făcut din ochi nu numai fântini ale sufletului, ci și oglinzi aie minții. Dacă aș fi ceva mai iscusit, aș afla și de ce ți-ai luat osinda de a căra piatră la zidirea asta. Km... o fată frumoasă-: solia raiului; dar până acolo, ochii de flacăra neagră te trec prin toate chinurile iadului. Știma de pe stinca argintie era frumoasă. Frumoasă!

Își curmă vorbirea pornită ca un psalm și-l întâmpână pe Sofronie:

- Erminia asta-i prea învechită, înțepenită.
- E sfântă!
- Sfântă-i viața clocotitoare, zgihuită!
- Mda... Dar ce tot scurmi în ochii Mutei? Ori dumici pădurețe-n dorul Ielii?
- Vorbește cu privirile, iar eu caut s-o înțeleg.
- Nu cumva Muta ți-a căzut la prichiciul inimii, c-o ulcică de lapte de bivoliță? Mic preț are inima ta. Ieronime...

Fata n-a așteptat sfârșitul disputei: cu pași de pâslă s-a tras spre arhondaric. Ieronim vorbi mai departe, desenând mini și brațe:

- Călugării se poartă omenește cu dânsa. îi spun Necunoscuta, nu... Pe mine mă ajută la...

- Nu mai bâigui! La masă, beșleagă-ndrăgostit!

- Îndată, îndată! făgăduia și desena repede, repede, cu o însuflețire greu de lămurit. I se termina cărbunele și se gândea că nu are altul, aici, acum. Dar în clipa asta, Necunoscuta răsări în față-i și-i întinse bețișorul de cărbune bine ascuțit. îl înșfăcă, grăbit, zâmbind stins. Sofronie scutură capul ca și cum i-ar fi intrat o muscă în ochi. Iar Ieronim: „Ne ia înainte valul cel iute al muncii: zugrăvim sfinți și n-avem destulă vreme să gândim la oameni”.

- Necunoscuto, te poftesc la masă: ospătăm împreună, ca buni prieteni.

Fata clătină capul: „Nu!” și fugi spre poartă, tristă ciupă ochi, bucuroasă după sprinteneala pașilor.

- Hă-hă! râse Sofronie silit. Fata blândă ca mieluța, zgârie ca pisicuța; pleacă de-a-ndăratele și-ți întoarnă spetele...

Cea mai mare bătaie de cap le-o dădeau schițele pentru menolog sau sinaxar. Au citit erminia zi cu zi și lună cu lună și, împreună cu starețul, au hotărât care sfinți și care întâmplări anume cuvine-se a fi zugrăvite. Apoi au dat frâu. slobod fanteziei.

- Ce-ar fi să zugrăvim un tribunal al martirilor care să-și judece judecătorii și să-și osândească ucigașii?

- Da, dar atunci s-ar găsi oameni cărora să le fie milă de călăi.

Lângă o ștională pe Sucevița l-a aflat pe moș Andrei prisecarul: spăla niște putini pentru miere și arăta bucuros de vorbă-ndelungă.

- Să știi, meștere, că Sucevița are o știmă a ei. Eu am auzit-o, în tinerețe: cânta doine. Și, ciudat: o aud iară, de-o vreme: doinește au cu glasul, au cu fluierul, au bate toaca foarte cu mare meșteșug. Dar de văzut, neam!

- Ba eu... eu am văzut-o, moș prisecare.
- Da?... Mult mă mir, pentru că știmele astea cam pocesc bărbații, bată-le pustia. Mai cu seamă dacă-s tineri și s-aprind repede de focul dragostei. Iar mata ești tânăr, deștept și frumos.
- Mai este vreme să mă pocesc, zâmbi Ieronim, urmându-și calea, pe apă în sus.

Urcă pe stânca argintie și stătu așa. În viscol de gânduri și zefir de visare, până răsăriră stelele. Auzi și doină din fluier și toacă bătută cu mare meșteșug; dar fata cea fără veșmânt de astă vară nu se mai ivi. O așteptă zadarnic până ce luna ajunse la amiază. În chilie pe prichiciul ferestrei, îl așteptau: un gavanos cu miere, un ulcior cu mied și o cană cu lapte de bivoliță.

Aici aflați despre alte necazuri ale lui Ieronim

Așa cum era firesc, meșterul Ion ținea să schițeze el însuși chipul lui Ieremia vodă Movilă, ctitorul cel mai de seamă al Suceviței. Pe Ieronim l-a trimis la doamna Maria, muma măriei sale voievodul. Sofronie urma să deseneze chipul coconilor și al domnițelor. A pozat fiecare în iatacul său. Dar s-a întâmplat ca domnița Ecaterina să se sperie de înfățișarea meșterului. După ce și-a ocărât fratele cum i-a venit la gură, Ion a poruncit tot lui Ieronim să le facă schițele. Supărarea i-a sporit când doamna Elisabeta a privit desenele cu încruntare din sprâncene: - Trimite-l și pe acel tânăr, Ieronim, să facă un izvod după chipul meu. Să aleg!

În mai puțin de un ceas, Ieronim i-a făcut trei schițe din cărbune, pe hârtie groasă. A zâmbit măria sa, mulțumită, și l-a trimis să schițeze și chipul jupâniței Ecaterina, guralivă și neastâmpărată, minunindu-se cum se âvea chipul ei, din vârful condeiului ele cărbune. Pofti să-i povestească despre Veneția, cetatea de pe ostroave, cu femeii necuvintat de frumoase, âmbrăcate numaâ ân catâfea și matasă, cu uliți numai apă, pe care umblă bărci numite gondole, cu palate din marmură a: bă, verde și roșie, cioplită ca o broderie, cu

clopotnițe zise campanile subțiri ca niște trestii roșii împodobâte cu alb și albastru, cu biserici poleite numai în aur, pe dinăuntru și pe din afară:

- Pereți, icoane și cai de aur!... Noi aici nevoiți sîntem a zădă doar din piatră de rind ori din cărămidă și să le spoirn cu culori din lutișoare și din zamă de buruieni. Neguțătorii venețieni sînt mai bogați ca domnii și împărații.

- Țara lor e mare? Întrebă domnița.

- Cetatea-i mică și n-are ziduri: o apără apele mării. Are însă multe și mari ostroave în Marea Mediterană, multe cetăți-porturi pe țărmul mării și, mai ales, multe, foarte multe corăbii, adevărate cetăți plutitoare. Căci Veneția-i regina mării. Din negoț, din cărăușia pe mare și din meșterirea lucrurilor de preț: vase scumpe, giuvaieruri, stofe, straie scumpe, din asta trăiesc. Și trăiesc bine.

- Sînt războinici?

- În războaiele cu otomanii au dovedit vitejie. Ci, bogați fiind și multă pricepere în învîrtitul banilor avînd, bătăliile le poartă mai ales cu lefegii: închiriază, cumpără soldați câți vor. Sînt vestit de șireți: cîcă musulmanii foarte s-au împotrivit să scoată moaștele sfîntului Marcu din Alexandria. Văzînd așa, venețienii le-au așezat, pachet, într-o coșarcă, iar deasupra au trîntit carne de porc. Ci amirosind musulmanii asemenea spurcăciune, au cărmit nasurile, au stupit cu greață și i-au lăsat să treacă.

- Poznașii! a rîs domnița, arătîndu-și șiragul dinților, ca perlele, iar Ieronim a descoperit o sclipire veselă și s-a grăbit s-o însemne pe hîrtie. Îmi plac acești venețieni!

- Mă bucur, domniță, tare mă bucur că-ți place să ascuți povestiri despre cîte sînt pe lume. - Măria sa, părintele meu, mi-a spus: „Cînd un înțelept deschide gura, închide-o pe a ta”.

- Prea măgulit, domniță, dară nu merit nume de înțelept. Doar am văzut multe, călătorind mult.

- De ce ai călătorit mult?

- Să cunosc lumea și să învăț meșteșugul zugrăvirii. Povestea cântecului: plecat-am prin lume să-mi pun nume... de pribeag, jind ui tor după al casei prag.

În ceasurile următoare, desenând chipul doamnei Maria, muma voievodului, Ieronim a tăcut; în schimb măria sa a vorbit, tot timpul, despre părintele său Petru voievod Rareș, despre îndrăzneala lui la războaie, despre bătăliile lui cu nemții, cu leșii, cu tătarii, cu otomanii, despre meșteșugul vorbirii cu care l-a fermecat pe Soliman sultan cel Mare și l-a făcut să-și calce jurământul că-l va ucide, și i-a îngăduit a doua domnie. Vorbi și despre Ion Movilă din Hudești, mare logofăt la Alexandru Lăpușneanu.

- Bunicul lui s-a numit Purice, fost copil din casa lui Ștefan vodă cel Mare. Într-o bătălie, un otoman a ucis calul lui vodă; acel Purice i l-a dat pe-al său și, într-o clipă, s-a făcut movilă, ajutând voievodului să încalece repede și să scape de moarte. Pentru asta, măritul Ștefan l-a înzestrat cu rang boieresc, i-a dăruit moșii, iar numele i l-a schimbat din Purice în Movilă. Soțul meu s-a sfădit cu Lăpușneanu; de aceea l-a călugărit cu sila și apoi l-a ucis. Rămas-am văduvă, pribeagă și urgisită, să-mi cresc feciorii: Ieremia, Gheorghe și Simion. Cu grijă și dragoste multă i-am ocrotit. Precât m-am priceput, le-am insuflat gustul pentru averi, pentru știința de carte și pentru mărire.

De la dânsa a înțeles Ieronim că Iancu vodă, zis Sasul pentru că era feciorul lui Petru voievod cu o săsoaică din Brașov, deci frate vitreg al doamnei Maria, era om abraș, lacom foarte, desfrânat și de credința mume-sii, adică luteran, dușman necruțător al Movileștilor. A îngrozit țara cu tiraniile lui: tăia capetele boierilor ca măciuliile de mac. Ca să scape de călău, doamna Maria s-a prefăcut că merge, cu toată familia, la târnosirea schitului de la Sucevița. De aici, îmbrăcați ciobani și călugărițe s-au furișat prin obcine și, într-o zi și o nopate, au ieșit la Nistru și-au trecut în Polonia.

- Așa am scăpat de răutățile Sasului, fie-i țărna ca smoala fierbinte și sufletul în veșnică nehotărâre. Ne-am întors peste

un an, la domnia lui Petru vodă cel Șchiop, și-am pornit ctitoria Suceviței. Fiind vodă Petru adevărată matcă fără ac pentru Moldova, am trăit bine și fericiți. Dar a venit domn Aron vodă și, temându-ne de tirania lui, am fugit cu Petru vodă la Bolzano, în Tirol. Când a murit măria sa, ne-am dus la Praga, cerând ajutor lui Rudolf împărat, cel cu capul țuguat sub coroana înaltă, cu un rubin mare, perle, diamante, safire și alte pietre scumpe. Dar pre cât îi este de mare coroana, pe atâta-i este și îngăimeala: cu nimica nu ne-a ajutat. Cu greu am ajuns la moșia noastră, la Ustia, pe Nistru, în țara leșească.

Ne-am făcut pani și cetățeni ai coroanei polone, împreună cu Luca Stroici, logofătul... Să-mi faci și mie portret în ulei, mai frumos ca al fetei lui Luca logofătul. Auzi, tinere? Din Ustia am venit la Suceava cu domnia... Îți povestesc astea ca să știi, zugrave, mai deplin, cine-s ctitorii Suceviței, coborâtori din Ștefan vodă cel Mare.

După-amiază, cât a schițat chipul domnițelor, doamna Elisabeta a stat în jilt, între ele. Îl privea cu ochi mari, cum lucra, adâncit în gânduri și în munca lui, parcă n-ar fi văzut decât hârtia și modelul. Apoi când termină, îl pofti să guste dulceață de chitre și-i ceru să povestească despre meșteșugul picturii la italieni, despre „Cina cea de taină”, zugrăvită de Leonardo da Vinci, despre madonele cele vestite ale lui Rafael, despre „înălțarea fecioarei”, făcută de Tizian, în biserica Dei Frarri din Veneția. Aprins de bucurie, povesti, în continuare, despre chipurile cele urieșești, zugrăvite de Michslangelo în Capela Sixtină. Povestind, îi apăru, o clipă, Eva marelui meșter, preschimbându-se, repede, în fata de pe stânca argintie. Doamna se miră văzându-l cu privirea pierdută în gol și-l întrebă, surâzând:

- Ai obosit, meștere?
- Nu. Mă... mă vrăjește gândul la acele minunății.
- Se zice că măreția artei italiene începe a păli.
- Da, mărită doamnă. Principii și papii cei mari și protegitori ai artiștilor s-au stins. Și fără sprijin și arta

italiană se stinge, cu încetul. Acum se ridică unul, foarte îndrăzneț și răzvrătit: Michelangelo Caravaggio. Prin preajma lui m-am aciuat și eu, vreo câteva luni și-am învățat să zugrăvesc oamenii așa cum sunt.

- Aici, pictezi după datină! Măria sa și prin ctitorii ține a dovedi că se trage din Ștefan vodă.

- Da, măria ta... Datina, așa cum o înțelegem și-o putem noi împlini. A copia lucrurile aida ar însemna pierdere de vreme și păcăleală. Un artist merită acest nume, numai dacă pune și ceva de la el.

La sfârșit, doamnele îi dăruiră un postav de Flandra, un pahar de cleștar, cu suport de argint și o ceașcă de porțelan nemțesc.

- Nu te bucuri? a întrebat Sofronie.

- Ba da; dar visez liniștea, departe de hărțuierile lumii, ca să pot lucra mai îndârjit. Și tot mă întreb: pentru cine sunt artist? Pădurea își are privighetorile, zămislite anume ca să cânte. Iar noi, dacă nu născocim frumuseți pentru oameni, pierim. Eu, de pildă, dacă nu mă chema la Curte...

- Da, ai să ajungi robul și măscăriciul celor mari, îi proroci Sofronie. Pictezi chipuri de boieri și boieroaice. Îți faci nume de faimă. Ajungi bogat. Te însori cu fata lui Luca Stroici. Legi o panglicuță roză la paletă și pictezi cățeluși ori rnieluțe brumării pentru ju. pânițe bălăioare.

- Așa ar trebui să facă fratele matale, ca să strângă și mai multă avere. Eu mă mulțunesc cu arta.

Sofronie lepădă cărbunele cu care schițase chipuri de sfinți pentru „din”. Răsuci hârtia și ieși din atelier. Plecarea asta, neașteptată, îi cam descumpăni pe Ieronim:... „De ce-a curmat vorba și-a plecat? S-a supărat c-am zis ce-am zis despre frate-su?”... Dar în clipa aceea Necunoscuta îi întinse un condei ele cărbune și-i zâmbi din priviri. Urmă vorbirea, ca și cum Sofronie ar fi fost de față:

- ... Și eu cred că bogăția nu-i de mare ajutor artiștilor și îndrăgostiților. La elinii cei vechi a fost o femeie, Fedra numită, măritată în silă cu un domn mare. S-a închis în

iatacul de mireasă și s-a spânzurat cu cingătoarea-i de aur, de un cui de fildeș. Nici purpura, nici aurul, nici fildeșul nu i-au făcut moartea mai dulce ori mai ușoară... Ci eu visez la o știmă întâlnită, pe stânca argintie, cu chip plăcut, sâni feciorelnici, șoldurile prelungi și genunchii rotunzi, cu păr castaniu gingaș desprins în șuvițe ondulate și răsucite pe umeri, pe sâni, cu privirea... Ei, ce poți tu înțelege din tâlcul istei povestiri?... înțelegi?... Și mă crezi? Spune! Te rog! Un singur cuvânt... Nu vrei?... Nu poți?... Ești ori o neroadă fără leac, ori o isihastă adevărată: muncești în desăvârșită tăcere... Ei, dacă mă nașteam mut, poate aveam mai mult talent la pictură... Să tac? bine... Dar, în clipa următoare uită făgăduiala: - I-am spus bădiței Sofronie: femeile din tabloul „Primăvara”, pictat de Botticelli, parcă nici nu merg, ci plutesc, calcă pe văzduh, cu cele mai frumoase picioare ce se pot închipui. Au gât mlădios ca de lebădă și pășesc grațios într-o atmosferă străvezie, ca de pe altă planetă... Și Venera lui Botticelli plutește, fulg, nu în scoica din care s-a zămislit, ci deasupra ei, înălțându-se spre cer, ajutată de păru-i bălai ca de niște aripi. Așa aș vrea să zugrăvesc îngerii din „Scara” lui Ion Sinaitul. Ceva măreț!... Dar am să pot?... Frumusețea fetei de pe stânca argintie mă urmărește ca un cântec răscolitor și mângâietor totodată. Mi se pare că era sinteza neamului femeiesc întreg. Tot gândind la dânsa, o asemăn cu Violanta, fata pictorului Palma Vecchio, cu patimă iubită de Tizian, model în tabloul numit „Flora” și în cel zis „Amore sagro e amore profano”, un nud de aur cald, răspândind patimă, înțelepciune și frumusețe. Le zic ucigași celor care întinează ori slutesc Frumusețea și schilodesc Dragostea și Fericirea. Necunoscuto, m-auzi?... Vorbesc aiurea... Mi-i teamă de mine și mă uit în cugetu-mi ca într-o groapă, unde mișună șerpii îndoielilor... La a câta treaptă a „Scării Sinaitului” va să mă prăbușesc?... Scârbă mi-i de mine. Mă disprețuiesc. Sunt nimic și nimeni... A, stai! Pune stânga ici, s-o desenez... Așa... Și picioarele ți-s frumoase: am văzut atunci când te-am spălat de sânge.

Sgârieturile în piatră n-au lăsat semne?... Nu... Ar fi fost păcat... De când am văzut tablourile italienilor, mai vii ca viața însăși, nu doresc decât să pictez așa. Gândesc și iubesc prin formele cele fără greș. Și femeia-i făptura cea mai desăvârșită din natură: putere și drăgălășenie, cutezare și discreție, hotărâre și blmdețe, vrajă și sfințenie... Rafael a ridicat frumusețea femeiască la stepena sfințeniei: știința și nevinovăția, puterea și gingășia, desăvârșirea și frumusețea, toate sunt la el atât de mari, încât un pictor, privind icoana sfintei Cecilia, a murit de emoție și de durere că n-o să-l poată întrece, nicicând. Cu pensulă și culori vrăjite a zugrăvit frumusețea femeii. L-a inspirat o fată, minunată la trup și suflet. Se numea Fornarina: a văzut-o scăldându-se în bazinul din grădină și n-a mai putut-o uita toată viața. N-a vrut să se mai căsătorească nici cum, cu Bibena, nepoata bogatului său protector. Pe Fornarina a adorat-o până la moarte... Așa! Ce-am desenat aici seamănă cu mâna ta?... Bine... Acum, dreapta: ține-o oleacă mai îndoită, iar arătătorul mai sus... Așa!... Necunoscuto, știi ce-am făcut după ce-am sfârșit portretele domnițelor? Am intrat în circiumă cu Bogdan, căpitanul de străjeri, și cu doi prieteni, dieci la curte, am băut și m-am îmbătat, cu neguțătorii, cu pădurarii și ciobanii, cu lefegiii leși și unguri. Mă întrebi de ce? Pentru că acolo-i viața. Cu ulcica de vin în față, am desenat chipurile prietenilor de petrecere. Și, deodată, pe când toți râdeau și lălăiau, m-am trezit că schițez coroana poruncită de doamna Mar ia. Prietenii s-au mirat, dar eu am cântat: Codrule, dă-mi toate frunzele tale, pe ele să-mi doinesc dragostea și visele; Soare, dă-mi toate culorile tale, cu ele să zugrăvesc chipul dragostei; iar tu, Cerule, aripi dă-mi la dragostea visată să ajung... Nu-i așa că-s aiurit?... Zici că „Nu”? Când l-am cunoscut, la Roma, în Taverna Il Babuino, pe acel Caravaggio, toți îl lăudau că a luat o puttănă, o desfrânată, din lupanar, ca model pentru Magdalena... Îți râd ochii? Mă dojenești?... Zău că nu mint... A, da: știi deci că și Maria din

Magdala a fost târfă?... În uliță, în piață, în tavernă e școala lui Caravaggio; nu vrea să mai picteze prințese îmbrăcate în catifea și aur. Ce zice capul bisericii catolice, papa? Are necaz cu reformații și n-are vreme de meser Caravaggio: scalde-se-n băltoaca lui... Mai ales că-l ocrotește un cardinal din cei mari. Așa că, slobozi fiind, toți pictorașii, ca mine, se preschimbau în caravaggiști. Auzeam cum răcneau la maestrul nostru: „Spurci biserica punând pe altar chipuri de curve, borfași, robi, în zdrențe, cu picioarele ciotoroase, crăpate... Nu-ți plac caravaggiștii? Fac totuși și lucruri minunate... Numai că noi, aici, zugrăvim așa cum scrie erminia. Și ce spune erminia? Sfântul cu barbă și fără barbă, tânăr sau bătrân. Atât. Deseopere-ți fața să te desenez!... o rugă, văzând-o că tresare și-l privește foarte întrebător. Te rog!... Stai, nu fugi!... Te desenez, așa, îmbrobodită ca o turcoaică... Și Caravaggio a făcut din hamali sfinți și din femeile pierdute, madone... Zic: „Ridicăm osanale adevărului!”

Am auzit, în același minut: „Caravaggio e un nebun!” și „Caravaggio e un geniu”... Potrivnicii și sprijinatorii lui se batjocoresc între ei, se bat, eu pumnii și cu spadele, ca pentru un împărat... Ciudată și amestecată-i viața... Vin oameni din toată lumea să se roage la sfântul Petru, iar romanii au deschis locante și hanuri, crâșme și locuri de petrecere, cu cântăreți, dănțuitoare cu ochii boiți, cu pânțele și coapsele dezgolite, anume ca să trezească simțămintele adormite ale închinătorilor prea cuvioși...

- Ieronime, îi întrerupse Sofronie, ți-ai făcut obicei a vorbi singur?

- Te înșeei, bădiță; vorbesc cu mine însumi, față cu un martor atât de înțelept, încât ascultă, în liniște, și tace, tace...

- E o spovedanie?

- De bună seamă... Pentru că multe viespi și tăuni îmi bonzăie prin creier, dar de unul parcă mă tem mai mult: că, începând această mare lucrare, intrăm într-un labirint, fără

călăuză. Și avem de răpus un monstru: al neființei, înzestrat cu toate chipurile hîzeniei, tocmai pentru că n-are niciunul. Acel Tezeu al legendei a avut firul miraculos al Ariadnei: cu el a putut ajunge la cușca dihaniei, a ucis-o și a ieșit iar la lumină. Dar, iată: dacă n-a păstrat dragostea Ariadnei i-a rămas sufletul gol. Și eu nu vreau asta... Dar unde-i Ariadna? Unde-i?

- Eu o caut încă mai de mult decât tine. Macin sufletul la moara amintirilor și culeg făina durerii și a zădărniciiei... Iai la Rădăuți, la orîndă, să bem!

- Hai!... Necunoscute, strînge schițele astea și... Dar fata îi înfățișă două bucăți de cărbune, bine ascuțite și-i făcu semn să-i schițeze mâinile împreunate a rugă.

- A, da!!... Așa am să zugrăvesc Fecioara la fântână, așteptând bunavestire.

- Hai, nu vii? Îl strigă Sofronie, potrivindu-și pelerina pe spatele-i curb.

- Mai am ceva de lucru.

- Rămâi sănătos... Și, vezi să nu te molipsești de muțenie.

Se întristă auzind droșca prietenului duruind pe drum; se bucură însă că, din pălimar, starețul. Îl vedea lucrând de zor și-l laudă. Deseori și în fața multora a povestit despre cele văzute în Italia, la Athos sau în Olanda. Numai în fața starețului Mitrofan se temea să aducă vorba despre acele locuri. L-a văzut adesea supărat și furios pe călugări: le înfiera trufia, lenea, beția, poftele cele nesătule, lăcomia de viață, desfrânarea, îndobitocirea. Și acum îl dojenea pe călugărul Damian și pe doi ucenici ai lui, prinși dormind, umflați de somn:

- ... Înghiți-v-ar smoala topită și limbile de foc ale iadului... Zgihui-v-ar dracii cei sluți și mistui-v-ar limbile focului cel veșnic din prăpastia gheenei... Câte o mie de mătânii pe zi, vreme de cinci zile!...

Îi auzea și-i lua frica. Ar fi vrut să spună asta Necunoscutei, dar fata plecase, fără să știe cum și când. În ceasurile de neizbândă, da tot mai grea bătălie cu îndoiala,

cu descumpănirea, cu descurajarea, cu părerile de rău cele amare, cu ciudata teamă de sine însuși... „Hm, nu m-a lăsat să plec cu Sofronie și m-a părăsit... Să mă retrag în singurătate și slobod să cuget, până nu mă cercetează stafiile zădărnicii”... Privi schița lucrată ieri pentru trupul lui Ieseu, tolănit pe stâncă, și se întristă: „Hoit adormit, fără viață; stâncă urâtă... L-am vrut uriaș și viguros, ca figurile zugrăvite de Michelangelo, și-a ieșit o stârpitură țeapănă și pipernicită”... Șterse. Rupse. Aruncă în foc... „Ce fac?... Mă zbugium, iar erminia îmi îngăduie să zugrăvesc doar chipuri liniștite, încremenite. Chiar când călăii le spârцуiesc cu spada”... Ascultă geamătul cocorilor zburând în unghi spre miazăzi și citi în erminie: „Cum se zugrăvește zadarnica lumea aceasta. Fă un ocol mic și înlăuntrul lui fă un bătrân purtând în capul lui o coroană rătundă și îmbrăcămintă împărătească, avându-și mâinile întinse la o parte și la cealaltă parte; și ține el în mână o mahramă. Și împrejurul roatei scrie-le acestea: „Lumea cea zădarnică și amăgitoare”... Zâmbi, văzându-l pe călugărul Damian apropiindu-se, ea un poloboc dat de-a dura.

- Tot cu cititul și desenatul? Mai dă-te oleacă și hodinei.

- Am vârsta la care-i păcat a trândăvi. Vreau să trudes! Să trudes ca un afurisit. Să învăț! Să învăț mereu, fără răgaz, pân-oi spăla Adevărul de cocleala Minciunii și Frumusețea de spurcata Urățenie.

- Știi, am aflat că Muta...

Dacă până acum Ieronim se veselea auzind zvonurile și bârfelile călugărului rătăcitor, acum îl supărau:

- Vinzi icoane prin iarmaroace și cumperi minciuni, zvonuri?

- Da: le culeg și le vântur. Muta și-a găuit bărbatul ca să se mărite cu ibovnicul. A prădat o biserică din Hotin și-a dat foc prăvăliei unui armean din Botoșani.

- Taci, călugăre! Nu mai îmbăia grozăvii nerușinate!

- De ce te mânii? Ți-ai făcut-o țiiitoare? Ai găsit, poate, sub rantia-i aspră de lină țurcă, coapse catifelate și calde?

Ieronim îi întoarce spatele și desenă mai departe, furios.

- Dacă zugrăvești sfinți și sfinte și te ții de muieri, înseamnă că te ferești de cel încornorat și dai peste tată-su, Scaraoschi cel bătrân și viclean foarte.

- *Incidit în Scyllam qui vitare Carybdam*, șopti ca un fel de talmăcire în latinește a zicalei lui Damian.

- Ce mormăi? Mă sudui? Mă blestemi?

- Am spus numele a două primejdioase stânci cu vârtejuri, întâlnite de Ulysse în calea întoarcerii de la Troia spre Ithaca. Stânci și vârtejuri ca acelea întâlnim fiecare, de-a lungul și de-a latul vieții.

- Aha, se lăsă păgubaș călugărul zvonar, ca să nu se descopere prost și sec, precum era.

Ieronim trăgea linii pentru un tablou cu Moise pe muntele Sinai și gândi: „... Sunt dureros de singur, lângă o Necunoscută batjocorită de cei mișei. Mă izbesc de Scylla când vreau a ocoli Carybda. Răi sunt oamenii: spurcă și mușcă fără milă... Milă? Cum o apăr? Să mi-o fac țiitoare? Vine ea spre mine sau eu o chem, ca să-mi domolesc singurătatea? Zbor peste ale lumii vânzolate și amare valuri ori mă împotmolesc în smârc? Ar trebui să mă spovedesc starețului și să-i cer sfat. Ori lui Eli Ilarion... Sunt oare un milog, un bicisnic? Cu Necunoscuta vorbesc cum aș vorbi cu mine însumi. Inorog: trag spre poala caldă și gingașă a fetelor fecioare... Fecioară? Dacă-i așa cum se zvonește: hoată și ucigașă? Cine-mi spune Adevărul? Adevărul, tot atât de trebuitor și de prețios ca și pâinea... Vreau să întâlnesc făptura blândă și drăgăstoasă, vrednică a mă lecu de arsura șovăielilor și a alina durerile de mine însumi cășunate. O visez neastâmpărată și cuminte, dornică și înțeleaptă. Ci dacă mi-i cugetul zbuciumat și mâna îmi tremură. Iar un zugrav freschist trebuie să lucreze repede și bine, cu mână sigură. Planurile și schițele sunt gata; dar... Ce urâte sunt probele astea... Le stric, să nu le mai vadă meșterul Ion... Chinuitoare-i singurătatea, doamne... Pățimesc după dragoste, râvnesc muieri frumoase, mă

întâlnesc cu Știma Suceviței și lângă mine-i doar... Necunoscuta. Dreptu-i că are ochi de minune, adânci și a multe grăitori. În ei aflu tot ce vreau: înțelepciune și pâclă, ură și iubire, patimă și nepăsare. Gură mută și ochi vorbăreți. O înțeleg ori îmi închipui? Uneori o urăsc, alteori... Din dorinți potrivnice se izvodește dragostea... Dragostea? Ferească sfintui să mă îndrăgostesc de... Doresc Desăvârșirea și cred c-o voi dobândi muncind. Pentru că Desăvârșirea-i depășirea propriilor înfăptuiri. Dar oare Necunoscuta nu muncește? în ce se desăvârșește? într-o muțenie? în Apus dascălii mă sfătuiau să cercetez cu îndrăzneală și să aflu tot, tot... Să mă zbat, să birui și s-ajung sus, în vârf... Aici starețul Mitrofan povățuiește: „Nu căta, fiule la lucruri mai înalte ca tine. Nu cerceta cele neștiute, ca nu cumva să capeți cădere”... Ci, neștiința izvorăște în mine doar venin și naște numai strigoi. Când știu, inima mi se umple de dulceața înțelepciunii. Meșterul Ion poruncește să fac din Sucevița scriptură în chipuri și icoane s-o citească și neștiutorii de slovă. Meșterul Eli Ilarion vrea, prin mine, să făptuiască minunea cea de pe culmea artei moștenită de la Ștefan vodă și Petru Rareș... Sunt în stare?

Și iar se afundă în citire și desenare; a schițat mii de capete de bărbați și femei, numai să le pună nimb ca să fie sfinți sau mucenici. A desenat aripi de înger, sute, în zeci de ipostaze, A ajuns să zugrăvească, pe lut moale și netezit ca peretele, un heruvim cât numără până la o sută. Dacă se satură de chipuri, de flori și frunze, îmbină felurite modele.... „Meșterului Ion nimica nu-i place. Prea-i aspru. Și pricepe a pune omul la muncă, a-l stoarce cum stoarce baciul cașul de zăr. Nu mai pot”...

Lasă totul și se furișează pe Bercheza în sus. Aude glas de fată-n doinire.... Pe unde *umblă dorul, / nu pot ara cu plugul. / Că s-agață plugu-n dor / și trag boii de s-omor... Și-i vine să râdă; ba nu: să plângă....* Doamna Maria zicea despre lancu Sasul: „Fie-i țărâna ca plumbul”... Mie trupul

îmi arde ca focul și sufletul mi se zbate în veșnică neodihnă...

Dar, din urmă, îl ajunse ucenicul Gligorie: - Te cheamă meșterul Ion! Musai și repede.

L-a certat că se plimbă și nu lucrează. Se apucă iar de făcut probe. Muncește cu mânie. Uită să bea laptele adus de Necunoscuta. Nu se culcă decât atunci când, amețit, i se întunecară vederile și-i căzu cărbunele dintre degete. Ardea și tremura de frig. I se răceau mâinile, parcă sângele i s-ar fi strâns tot la inimă. În creștetul capului i s-a răcit o dungă lată de două degete, ca și cum l-ar fi apucat cineva de chică și l-ar trage cu putere, îndurerându-l:

..." Așa-i oare când se face părul măciucă?" Văzându-l galben ca bulzul de ceară și chircit de dureri în tot trupul, călugării l-au crezut ciumat și s-au ferit de dânsul, înfricoșați. Numai Sofronie s-a apropiat să-l ducă în chilie.

- Amețesc, bădiță... Mi-i capul cât stamboala. îmi vâjiie urechile, parcă niște surle sparte mi-ar urla-n auz. Și cugetul mă doare, nu numai trupul. Mă prăbușesc în tartar...

Văzând că leșină, Sofronie aprinde luminarea, mormăind:

- Să nu-ți dai duhul fără lumină, zugravule...

În vânzoleala neputincioasă a călugărilor și ucenicilor, intră în chilie Necunoscuta; hotărâtă, îndrăzneată, îi pipăi fruntea încinsă ca o plită. Puse urechea și-i ascultă inima: zvâcnet de mierlă călcată pe cap. Aduse, în fugă, cârpe albe, ude și-i înfășură fața și pieptul. I le schimbă de trei ori, iar când văzu că suflarea i s-a mai liniștit, îl rugă, pe Sofronie, în genunchi, să-l privegheze.

- Nu pot, Muto! E ciumat și mă molipsesc și eu... A fost, în Suceava, la han, cu lefegii cazaci care au adus ciuma neagră de la tătari... Nu pot: cinci cazaci au murit săptămâna trecută.

Alergă la chilia meșterului Eli Ilarion, dar nu-l găsi. Îl luă de mână pe ucenicul Gligorie, îl așeză la ușa chiliei lui Ieronim și, cu gesturi, îi porunci să străjuiască până vine ea. A

smuls, din perete o icoană, a încălecat un cal din grajdul stăreției și, pe deșelalte, a galopat pe Bereheza în sus, până la peștera sihastrului Nicanor, cunoscut vraci și vrăjitor. Arătându-i icoana, l-a făcut să priceapă că un zugrav era foarte bolnav.

- Cel frumos ca un arhanghel și dăruit cu o haraba de talent? Da?... Să-mi iau leacurile... Așa!... Hai!

L-a urcat pe cal, iar ea, cu frâul în mână, l-a dus tot fuguța, trap. Dar, până să ajungă ea la Sucevița, Călinei i s-a făcut milă de bolnav și, din prag, l-a descântat de lele:... *În orbituri l-a orbit, în mușituri l-a mușit, în surzituri l-a surzit, în zgârcituri l-a zgârcit, în ameșituri l-a ameșit, în bășici l-a bășicat, în uscături l-a uscat, în umflături l-a umflat... Ceas înnegrit, ceas năpârcit, ceas rău cu pocitură, ceas rău cu săgetătură, ceas rău cu sperietură...* Și după ce l-a mai blagoslovit cu asemenea bolborosire vre-un sfert de ceas, i-a urât:... Să rămână curat și luminat ca soarele când răsare, ca poiana când înfloare... Dar, cu tot descântecul, bolnavul s-a întunecat și mai rău pe la ochi.

- Lasă-l că moare! a strigat Sofronie. Nu vezi că-i iese pământul în față!

Deși îl știa pe Nicanor izgonit din pricina vrăjitoriei, starețul i-a îngăduit totuși să intre în chilia lui Ieronim. Mai mult de două ceasuri l-a frecat cu felurite oloiuri de buruieni descântate, până și-a venit în fire. Zărindu-i chipul ca prin sită, lui Ieronim i se păru că semăna cu ziditorul lumii, așa cum l-a zugrăvit Michelangelo în Capela Sixtină, dând lui Adam scânteia vieții prin vârful degetului arătător. Apoi se văzu pe stânca de pe malul Suceviței, cu știma lângă dânsul.

Necunoscuta îi întindea un șipușor cu o zeamă de buruienă și-l îndemna s-o bea, dar el n-o vedea. Fata a muiat degetul în șipușor și i-a uns buzele; ci lui i se părea că știma îl hrănește cu boabe de zmeură. Găsi în el puterea să-și lîngă buzele, iar ea, bucuroasă, i le unse așa, de multe-multe ori, încredințată că-i dă să guste balsam de

viață: îl ruga, prin mângâieri, să se străduiască a bea. După vreun ceas, a izbutit să-l facă a înghiți de câteva ori din acel suc tămăduitor. După un alt ceas, a surâs și a șoptit o mulțămită.

- Trăiește! se bucură sihastrul Nicanor, Fată, dă-i să beie, din ceas în ceas, din leacurile astea; iar pe piept și pe frunte, pune-i frunze reci de curechi și bodbal, să-i mai tragă fierbințeala. Dacă tot arde, învelește-l în pânză de în, udată cu apă rece, de izvor. Ai grijă de el, dacă vrei să vezi Sucevița zugrăvită.

La plecare, starețul i-a dat un cal, să-l poarte până la chilia din munte și l-a rugat pe Sofronie să-l însoțească. Pe drum, Nicanor și-a povestit viața și, mai cu seamă, pricinile izgonirii.

- Mitropolitul Gheorghe mă învinuiește că am. o filosofie păcătuitoare față de dreapta credință. Ci eu nu-s fariseu să mă fac a crede că însoțirea cu femeia-i păcat mare pentru monahi și să mă întilnesc pe ascuns, cu ea, prin poiene, prin chilii, la hramuri, ori la târguri sau, dacă am rang bisericesc, să-mi iau țitoare... Credința mea-i că bărbatul numai prin femeie se împlinește. Că el fără ea și ea fără el sunt doar niște becisnice jumătăți de ființă. Călugăr fiind, am avut femeie și prunci am zămislit. Am făcut-o pe față, nu într-ascuns, ca ipocriții. Ci, să știi că tânărul Ieronim...

- Nu se tămăduiește? Nu scapă?

- Ba da. Ci leacul și vraciul lui nu sunt eu: e fata asta mută. Ea, cu jarul ochilor, cu buricile degetelor ca mătasea, i-a aprins iară scânteia vieții pe buzele învinețite, supte de duhul morții.

- Cum a putut?

- Cu puterea dragostei. Că omenirea-i fruct izvodit din milioane și milioane de îmbrățișări. De aceea zic că Adam și Eva n-au păcătuit gustând din mărul oprit, ci au săvârșit cea dintâi faptă vrednică de laudă.

Cinci zile cât a bolit Ieronim în chilie, Necunoscuta nu s-a deslipit de lângă patul lui, decât ca să dea fân, să adape

bivolițele și să le mulgă. A dormit pe podea și l-a îngrijit ca o soră. Cu lapte de bivoliță, crud, l-a hrănit, înzdrăvenindu-l: a șaptea zi s-a și apucat de lucru. Mulți o lăudau; doar Călina o ponegrea, zborșită ca o dospeală uitată pe cuptor, la căldură:

- Să știți că asta-i Vidma pădurii, Pădureanca, muierea aceea răufăcătoare care bocește prin codri fetele pe care însăși le mănâncă... E minunat de frumoasă, cu părul lung, despletit, până la genunchi, dar are dinți ascuțiți și unghii de lup la mâini și la picioare și duh scârnăv. Vindecă flăcări ca să-i dumice sănătoși.

Meșterul Eli Ilar ion s-a bucurat mult găsindu-l muncind, dar l-a dojenit, cu blândețea-i alinătoare:

- De ce nu te-ajută de ucenici?

- Fata asta-i mai îndemnatică decât...

- Mda... Ci datoria ta-i să-i faci îndemnatici. Vrei tu, Necunoscute, să-mi aduci din chilie halatul și condeiele de desenat?

Fata răzimă de perete sulul de hârtie din mână și porni, repede, fără huet, ca o umbră, spre chilia meșterului.

- Te urmăresc, Ieronime, din ziua când s-a surpat turnul clopotniței și am băgat samă că intri sub înrâurirea acestei întruchipări a tăcerii. Are în ochi o putere, o vrajă misterioasă și-n umblet o ispită îmbolnăvitoare și pentru Sofronie, care vrea s-o ia de nevastă.

- E nebun? se sperie Ieronim, fără a ști de ce. Doi... schilozi?

- Dintre voi doi nici nu știu care-i mai... nebun. Tragi linii prea apăsate. Mai ușurel... Așa... Habar n-ai de unde vine, cine-i și de ce s-a pripășit aici.

- Mă ispitește misterul și-l doresc.

- Necugetate! Vrei să cazi în mrejele unei betege?

- Mută dacă este, isihastă desăvârșită se cheamă.

- Dar dacă poartă cu ea blăstămii unei fapte urite și te-atinge și pe tine? Ca să împlinești visul nostru de a face cea

mai frumoasă zugrăveală din Moldova, ai nevoie de tihnă, de cuget senin, de dăruire fără preget.

- Adevărat, meștere și părinte. Sunt nefericit și mă chinui cumplit și mulțumit de mine niciodată nu-s. N-am fost bolnav de ciumă, ci de durerea neîmplinirii. Meștere, îndoielile îmi rod inima.

- Și crezi că muta asta îți aduce tămăduirea?

- Nu, dar pare-mi-se că-mi insuflă gânduri bune. Dorind o făptură prietenă și gingașă lângă mine, se poate să mă anin de-o creangă plină de omizi ori de cine știe ce gâze scârbavnice.

- Ieronime, în Italia te-am ferit de acele dibace cortegiane și, aici, să te pierd pe seama unei mute, oploșită din mila starețului Mitrofan?

- De asta nu te teme, meștere!... Sunt neliniștit, fără astâmpăr, nu nebun. Uite cum l-am făcut pe sfântul Gheorghe scrijelat cu grebla: e bun?

- Lucrează cu osârdie și nu mai cerceta, nu mai scurma în groapa zădărniceii. Ajungă-ți adevărurile aflate cu inima. Isihaștilor li-s oprite carnea și vinul, gluma și râsul, dar mai ales nu li-i îngăduit a se deda preacurviei și zbuciumului fără noimă, sterp.

- Cerc, dar nu pot meștere... Credința nu se înțelege cu mintea, ci doar cu inima. Și-apoi nu uita, părinte al meu, că pe lângă isihaștii de la Athos, am văzut și lăcomia de viață a florentinilor, venețienilor ori a celor din Antwerpen, mari negustori, cămătari și corăbieri setoși de averi și de trai îmbuibat.

- Și asta-i adevărat; dar să fi greșit eu, oare? Peste un ceas, lucrând cu îndârjire la schițele pentru altar, Ieronim se răzbună, dăscălindu-l pe Sofronie:

- În fața fetelor din Suceava te miorlăi ca un motan pofticios, iar aici o bruftuluiești pe Necunoscuta, ca pe-o slugă netrebnică.

- Oare nu era de ajuns un ghebos în chinovia asta? Mai trebuia și o mută?... Și-apoi ce? Crezi c-am s-o înalț în slăvi pentru că te-a scos pe tine din gheara neagră a morții?

- Sunt ca o statuie prăbușită și rătăcesc printre pretimpuriile dărmături din mine. Caut făptura de pe stânca argintie și n-o află. Asta-i! Știmă? Nălucă?

- Ce tot bâigui acolo?

- Da, cam bâigui pentru că sunt doar un zugrav de rând, încurcat printre întâmplări ce nu pot fi cunoscute și stăpânite. Sunt eu în stare să fac Elisabetei doamna un portret care să-i placă?

- Băiete, nu te-ai tămăduit de tot? Îți mai arde capul? Ciuma-i boală grea.

- Nu; inima, inima îmi fierbe în potirul de aur al dragostei. La meșterii cei mari am învățat că un zugrav desăvârșit trebuie să împlinească neapărat câteva cerințe de ternei: supunere fără cârtire, străduință fără margini, ardoare nestinsă și dragoste fierbinte, sfântă. Am stat treisprezece ani la mai mulți meșteri. Am muncit. Muncesc și acum până dau în brânci. Mi-i drag meșteșugul zugrăvirii ca însăși viața. Dar îmi lipsește ceva ori cineva cu care să mă dăruie meșteșugului de a picta. Ariadna și firul ei!

- Hm... Dacă uneori n-aș simți și eu ca tine, aș zice c-ai zărghit de istov. Uite ce monstru am desenat, ascultându-te: gheare de zgriptor, cap de cămilă... Să-l punem la judecata din urmă...

- Mai degrabă la pridvorașul dinspre miazăzi; fă și niște împărați închinători la dihania asta.

- Prea bine! Uite-i! Așa?

- Hai să schițăm scene din viața lui Moise, pentru gropniță. Scriptura, „Ieșirea”, cap. 14, 9:... „Și alergat-au după ei egiptienii cu toți caii și căruțele lui Faraon, cu călăreții și cu toată oștirea lui, și i-au ajuns când poposiră ei la mare”... Hai, începem! Și nu ne lăsăm până nu făptuim ceva care să ne placă.

Munciră două ceasuri și nu cutezau să spună cât de nemulțumiți erau. Noroc că, mai mult prelingându-se decât mergând, se ivi Necunoscuta, iar Ieronim o întreabă, ca de obicei:

- Ce zici, fată dragă, de schițele noastre? Pentru frescă ori pentru foc?

După ce le privi, îndelung, arată caii și clătină negativ din cap.

- În adevăr sunt țepeni; nu zburdă, zâmbi Ieronim. Apoi Necunoscuta puse degetul pe bardise.

- Da; sunt strâmbe. Iar ostașii, bolnavi de pântecăraie. Parcă n-am fi văzut niciodată dușmani armați călcând pământul țării. Șterge, Ieronime! Așa... Altfel, să mă ia naiba! dacă nu râvnesc a zugrăvi niște sfinți și mucenici atât de vii, încât noaptea să se desprindă de pe zid și să alerge prin ogradă, să bea apă din fântână ori să prindă chitici din Sucevița și să țină sfat, sub 'lună, cu ciobani din Obcini.

- Vrei tu, dar te lasă erminia? Meșterul Ion a spus într-o zi când te laudam: „Dacă-i așa de grozav Ieronim al tău, să zugrăvească o bivoliță care să se înjuge singură la căruța Mutei... Și-acu află că mi-i foame! se ridică Sofronie, lepădând condeele și hârtia.

Rămas singur, Ieronim lucra încă o jumătate de ceas. Necunoscuta îi aduse aici, în atelier, strachina cu bucate; el îi mulțumi și începu să povestească, mâncând:

- În zilele bolii mele am înțeles, Necunoscuta, că durerea care te-a silit să-ți jertfești viața pentru semenii tăi e mai mare decât poate pricepe cineva. Și rău îmi pare că nu-ți poți mărturisi de ce ți-ai luat canon așa de greu: să cari piatră, să-ți acoperi fața și să stai mută între oameni, să alini durerile altora și să nu superi pe nimeni, povestind durerile tale. Sânt că totul în inima ta-i bunătate și eumsecădenie, lovită, rănită, otrăvită de vreo nemernicie. Cred că, după mult zbucium, ai ajuns stăpână pe tine și, acum, le primești pe toate cu o sfântă liniște. Înduri ocară,

umilință, dispreț și taci. Taci, cum tace copacul, floarea și cerul. Eu nu pot tăcea. De când am văzut o știmă pe-o stâncă argintie, furtună de simțăminte și de gânduri stârnutu-s-au în mine. De atunci...

- Cărbănește-te de-aici, Muto! se răcădui călugărul Damian, ieșind din trapeză, ațâțat de pofta mâncării neîndestulate și, grăbind spre chilie, unde-l așteptau bucate de alt soi: cârnați, slănină, pastramă: De ce-n[urci zugravul la lucru? Cară-te, înainte de a te cotonogi!

- Părințele Damian, vezi-ți de-ale matale!

- L-am auzit pe meșterul Eli Ilarion, se făcu Damian miere, că păcatul tău izvorăște din setea de dragoste. Ci muierea-i mai spurcată decât cățeaua și decât scroafa mistreată mai nerușinată.

- Călugăre, singura mea dragoste, singura-mi patimă se numește Sucevița. Și dacă nu mă dăruie ei, morții mă dăruie. Pe când necuvioșia ta aici înjuri femeia, iar în poiană o dezmierti.

- Dacă nu te păstrezi neîntinat, cum cere mește-^rul Eli Ilarion, spurci lucrarea care... își săltă bândăhanul, prefăcându-se a nu auzi. Sfinții nu se lasă a fi înfățișați de...

- Călugăre, taci!... Pe aceste ziduri noi întruchipăm Binele, Adevărul, Dragostea. Sfinții aceștia și nemurirea lor pe munca, pe talentul, pe viața și pe moartea noastră se bizuie. În fapt, pe aceste ziduri nu vor fi ei, sfinții, ci noi, meșterii, care ne dăruim lumii cu numele lor, închipuite. Și deci cuvine-se să ne fie recunoscători și să ne cânte psalmi de laudă.

- Ptiu! Ptiu! iriticule... stupi și se feri, în grabă, prefăcându-se foarte înspăimântat, deși era doar flămând.

- Bivol fariseic!

Rămas singur, lui Ieronim îi trăsni prin cap o poznă: pe o bucată mare de hârtie groasă, desenă cu cărbune o bivoliță, în mărime naturală. Și împreună cu Gligorie, o prinse în peretele din fund al chiliei meșterului Ion.

- Cum a ajuns dobitocul ista aici? se minună meșterul intrând, în amurg. Dați-l afară! Afară!

Zugravii, ucenicii, zidarii hohotiră de râs și dădură dosul, să se veselească-n voie. Cu sfeșnicul în mină, meșterul Ion a descoperit păcăleala. Citi inscripția: „Nu împunge, dar ar putea foarte bine să dea lapte”.

- Ați stricat o mulțime de hârtie, risipitorilor!... Dar curând mânia i se preschimbă în curiozitate. Cercetă cu luare aminte și găsi că lucrare-i foarte bună. Dojeni, totuși: De ce nu pui acest talent la schițele pentru gropniță?

Amănuntele pentru fiecare tablou cereau o muncă migăloasă și grea. Cu atât mai grea, cu cât meșterul Ion striga mereu:

- Nu-s bune! Altele!... Altele!...

Răcnea, dar nu punea mâna să facă el însuși.

Cel dintâi obosea Sofronie; și parcă abia aștepta să se depărteze meșterul Ion, ca să-l defăimeze:

- Frate-meu trage-a boierie de cea mare; își îmbracă nevasta, pe Irina, în nură și mătasă, iar la masă pofteste episcopi și dregători de rang înalt. De aceea-i așa de ndrăcit... își îndreptă șalele și se scutură parc-ar fi vrut să-și lepede gheba din spinare, apoi se răsuci spre Necunoscuta și-i făcu semn să-l urmeze. Ieronim îi privi, gândind: „La ce icoană a minunilor i-aș putea folosi? Să nascocesc o sfântă care tămăduiește un ghebos, iar el îi plătește dându-i graiul”.

Dar Sofronie o luase pe Necunoscuta să-i ajute la făcut ipsos; să care apă, cu două cofe mari. Apoi o puse la măcinat piatră: găfâia învârtind râșnița de zor. Mânecele, broboada i se-nsuriră de pulbere.

- Nădușită și colbuită ca o ucenică la o moară cu cinci scocuri! râdea Sofronie; iar morar e... nefârtatul cel hain.

Ieronim cercă s-o ajute a se scutura de pulbere. „Nu”! a clătinat fata din cap, cu împotrivire. Și a alergat la râu, s-a furișat sub sălcii și arini și s-a întors curată, chiar dichisită,

cu altă broboadă pe cap. Pe cea colbuită a spălat-o și a întins-o pe țăpușa căruței, la uscat.

- E încăpățânată și tâmpă. Dar și puternică. Tare, ca o bivoliță! Bună de roabă.

Sătul să-l mai audă batjocorind-o, Ieronim, deși se vedea laș și nevolnic, schimbă vorba:

- Vreau ca în ceaunul cu verde să mai torn ceva zamă de răchițică și alior. Poate dobândim culoarea ierbii primăvara. Mi-am însemnat bine măsurile și...

- Cam multă bătaie de cap. Las-o cum o ieși... Ei, uite-ți Muta! O credeai frântă și dumneaiei zburdă ca 'mânzoaca. Muiere afurisită care l-a moșit pe dracul și l-a scos cu coarne cu tot. Coarne rămuroase!

- Deci e deșteaptă, nu așa cum o batjocorești.

- Zic ca Isus Sirah: „O, gând rău! De unde te iviși să acoperi pământul cu vicleșug”. Sunt pofticios la muieri. Și poate nevolnica și schiloadă asta mă va primi... Bineînțeles, dacă nu-i leproasă, cum zic unii. Și cred că o mută, însoțită cu un cocoșat pot ajunge la rai.

- Mai ales că nu-i beteagă din naștere, intră în vorbă suguind și meșterul Eli Ilarion, venit să vadă cum arată culorile probate ieri pe zid. Dacă s-ar fi născut mută ar fi și surdă. Ori aude foarte bine. Ieronime, ai scos un verde ales!

- Muncesc de-o lună la el; iar răchițica și aliorul mi le-au adus mătușa Ana, așa cum a cerut Necunoscuta.

- Deci conlucrați de sârg. Și cu spor.

- Muta i s-a băgat ucenică, îl pârl Sofronie. Lipcă se ține de el!

- La roșu trebuie să mai punem o cățătime de miere: e prea spălăcit, vorbi Ieronim, neținând sama de spusa lui Sofronie.

- Nu uita măsurile: dramul și sfertul de dram au mare însemnătate.

Vorba blândă a meșterului Eli Ilarion stârni în cugetul lui Ieronim gânduri felurite, ca atunci când, umblând prin lume, se minuna de câte vedea.... „Da, mie îmi trebuie o ființă

soră geamănă: să mă învăluiască în hobotul cald și priincios al dragostei. Când umblu singur prin poiene, o chem cu dulce nume: Dorina... Și-o alint cu gingășii nebunești, doar-doar oi ademeni-o și-oi îndupleca-o să-și lepede veșmintele și să pornim prin cerurile albastre, măcar cu un ceas înainte de moarte... Știma de pe stânca argintie... Simt și-acum pe buze buricele degetelor ei și, pe ale mele, catifelarea caldă a buzelor ei. De ce a fugit? Dar oare, a fost în adevăr? Din ziua de 6 august, poposesc adesea lângă stânca argintie, dar nu mai întâinesc minunea. Am stat ca-n rai, ceasuri, în vorbire domoală și fără prihană. Mi-aduc aminte... Când copiam uriașele întruchipări de pe plafonul Capelei Sixtine, am trăit negrăite dureri și bucurii, înălțări spre stele și prăbușiri în gheena... La Veneția mi-a plăcut o fată bălaie, un model care se dezbrăca în fața noastră cu nevinovăție, iar noi ne holbam la ea câtând să-i furăm, cu vârful pensulei, ceva din frumusețea trupului. Știma de pe stânca argintie a plecat înainte de a veni”...

Mai cercă încă trei probe de vopsele, desenând pe tencuiala crudă femeii despuiate, dar mâzgăindu-le repede, să nu le vadă ucenicii.

... „Sofronie o vrea nevastă pe... N-ar fi rău: n-o să mai trudească la piatră ori la măcinat ipsos: o să coasă la gherghef.

La bucătărie, Necunoscuta curăță zarzavaturi, frământă pâine, cară lemne... Dar de când starețul a lăudat pâinea frământată de ea, Călina a pornit să-i scoată iar vorbe și ponoase:

- Crescută și gustoasă? Înșelăciune! Pâine descântată cu oase de liliac și bufniță. E strigoaică, meșterilor... Strigoaică! Na!

- Prostii! Își săltă Sofronie gheba, răsucindu-se: Dar mai știi?

- Își leagă sitișca de-un picior și înconjură vacile mănăstirii, la miezul nopții, le lovește c-o nua de sânger și cu o floare de sovârf, descântând: sovârf, sovârf, donița cu vârf...

- Taci, lele Călıno! N-o mai prigoni cu scornituri.
- Tac eu, dar părintele stareț nu știe că vacile mănăstirii dau tot mai puțin lapte, în vreme ce bivolițele ei umplu donița.

Schițând, din cărbune, barba sfântului Simion stâlpnicul, Ieronim o apără, cu îndărătnică răbdare:

- În loc să-i mulțumești că te-ajută la treabă, născocești cusururi pe sama ei. Are suflet curat, bun. Nu-i așa, bădiță?

- Ieronime, dacă Dumnezeu nu mi-a dat frumusețea ta trupească, m-a înzestrat în schimb cu harul prorocirii.

- Și care ți-s prorociile?

- Multe! De-o pildă: că starețului i se va întâmpla o nenorocire, iar a doua zi l-a împuns un taur; am știut că Răzvan vodă va fi înfrânt de Ieremia vodă și tras în țeapă.

- Bine era dacă lipsea prorocire ca aceea.

- Dacă nu biruia Ieremia vodă, ce mai zugrăveam acum, noi, frații Ion și Sofronie din neamul Șarpe?

- Dacă rămâneau doar mari dregători, Movileștii nu cheltuiau banii pe oști, pe straie scumpe, ci se arătau mai dornici pentru ctitoria asta, ca vornicul Bubuioș, ctitorul de la Humor.

- Da, dar atunci la ctitori l-am fi zugrăvit pe Ștefan Răzvan voievod, fost grăjdar și haiduc.

- Ei, că parcă alții au căzut cu hârzobul, din cer.

- Eu sunt fecior de răzeș și meșter zugrav!

- E meritul matală. Dar ca să ajungi din grăjdar domn, nu-i un merit și mai mare?

- Sucită minte ai, Ieronime: aperi toți nenorociții.

- Noi cei din norod ne înduioșăm de soarta amărăților. Cercăm a ne lepăda de lăcomie și zgârcenie, de slugărnicie și trufie. Vrem a trăi viață tihnită, în muncă, și a grăi doar prin rodul mâinilor noastre.

- Frumos grăiești! zeflemisi prietenul, cu iz de răutate.

Ieronim surise: Sofronie avea dreptate; vorbea frumos, dar nu zămislea frumuseți. Și nepotrivirea asta îi stârni o durere

ascuțită, adâncă. Gândi totuși:... „Unde ești? De ce nu-mi vii? Dac-ai veni, în cântec te-aș îmbrăca și-n lumină”...

Sub cerul ca floarea de cicoare, în dimineața aceea de miez de toamnă, toate păreau liliachii. Dealul Furcoi își muiase brazii în zamă de didițel, iar codrii Obcinei Mari începeau să dea-n aur. Dar până și șofranul mestecenilor și arama fagilor primiseră spoială stânjenie. Meșterul Ion îi sculase pe toți înainte de a răsări soarele și-i puse la spălat nisip, pe malul Suceviței. În căușe, alegeau nisip din cel puțin purtat de ape și deci cu fețe colțuroase. Îl spălau în mai multe ape, până trecea „proba”: aruncau un pumn într-un pahar cu apă limpede, clătinau bine și dacă apa nu se tulbura, nisipul era bun; dacă nu, îl mai spălau în două, trei ape.

Descoperind talentul și înflăcărea la lucru a lui Ieronim, meșterul Ion plănuia, în mintea lui, că dacă la Sucevița treaba pornește bine, să plece la Soroca, unde pârcălabul cetății și sorocenii l-au tocmit a le zugrăvi biserica: plăteau de trei ori mai bine decât vodă. Dar i se părea că Sofronie s-ar încurca, prostește, cu Muta, iar asta i-ar strica socotelile. Totuși, deocamdată, nu voia să-i interzică, bănuind că orice opreliște atâtă la încălcarea ei.

A doua zi, văzând-o lucrând la uscarea nisipului și punerea lui în saci, meșterul Ion se răcădui:

- Muto, pleacă la cărat piatră! Nu mai lega ploile pe-aici.

- Asta în loc de mulțămită, meștere loane? se-ndureră Ieronim.

- Tu să taci!

Fata s-a ferit, umilită și, o vreme, a stat răzimată de zid. Plângea?

- Miine o să începem tocatul fuiorului de în, vorbi Ieronim. E o treabă pe care femeile o fac mai bine ca noi.

- Văd eu că nu poți fără schiloada asta! pufni meșterul mânie pe nări și plecă spre chilia lui.

- Păcat că n-avem decât cinci chite de în! strigă Ieronim, în urmă-i. Și ne trebuiesc cel puțin douăzeci, ca să pornim.

Meșterul Ion se făcu a nu auzi. Ieronim surise și grăi, mai încet:

- Necunoscuto, după ce mulgi bivolițele, te rog să-mi aduci o ulică de lapte. Să-mi mai îndulcesc amarul.

Fata a tresărit, a alergat la bivolițe, le-a muls repede și i-a adus o oală mare de lapte. Apoi a înjugat animalele la căruță și a plecat, o dată cu amurgul. - Bine-ați făcut c-ați alungat-o! îi firitisi călugărul Damian a doua zi. Piază rea! Unealtă a necuratului! Spurcăciune!

Dar a treia zi, la prânz, Necunoscuto a intrat în ograda mănăstirii cu căruța încărcată vârf, cu chite din fuioare de în.

Le-a descărcat, ajutată de Ieronim și de Gligorie și le-a așezat sub șură. După ce și-a hrănit și adăpat bivolițele, a scos din coșul căruței o ragilă și s-a apucat de răgilat fuioarele, făcându-le moi, subțiri și mătăsoase ca borangicul.

Abia acum a aflat Ieronim că meșterul Ion ceruse călugărului Damian să strângă chite de în de prin sate și să aducă măcar cinci femei să-l lucreze, dar nu izbutise a îndupleca decât două babe să vină, cu câte cinci fuioare în traistă.

- Muta are mai mare putere de convingere, decât tine, limbutule? se miră, cu zâmbet de dojană, starețul.

Dar mirarea meșterilor a sporit, seara, când s-au adunat șapte femei și fete la clacă de răgilat și tocat fuiorul de în. Lelea Călina a lucrat și a cântat eu fetele, râzând și șuguind cu meșterii și ucenicii. Iar mătușa Ana, văzând pe călugărul Damian cum se-nvârtea, ca un motan, pe lângă fete, îl bruftului cu vorbe aspre: „ademenitor”, „crancău”, „amirositor de fuste”...

Ieronim, n-avu de lucru, și-i spuse că meșterul Ion o alungă pe Necunoscuto de pe șantier.

- Meștere, cum alungi o ființă harnică, pricepută, cuvioasă și ții la loc de cinste un poloboc spurcat ca Damian?

Meșterul Ion a tăcut; Necunoscuta, strângând chitele de în, îi aducea un venit însemnat; după socoteala lui avea acum fuior pentru tencuiala a două biserici... „Ce rămâne, vând sorocenilor. Irina o să se bucure de câștig neașteptat”.

Nu-i plăcea că starețul se amesteca prea mult în pregătirea zugrăvirii. Și, ca un făcut, tocmai azi îl auzi întrebând:

- Pe zidul din apus veți zugrăvi o „Judecată de apoi”, asemeni celeia de la Voroneț?

- Cuvioase părinte stareț, interveni Ieronim, presimțind un început de sfadă, cer iertare că vorbesc înaintea meșterului meu, dar, după câte am înțeles, copiind tablourile de la Voroneț, Marcu zugravul a fost meșter iscusit și gânditor cu minte înaltă. Când intri în ograda Voronețului, pe zidul de apus te întâmpină acest mare tablou al „Judecății din urmă”, desfășurat larg, pe un perete întreg, fără nicio spărtură. Adică a avut unde întinde o lucrare măreață. La Sucevița, peretele de apus, spart de trei ferestre, ne împiedică a da o un'tate „judecății”. Zic, să zugrăvim pe acel perete ceva din istoria pătimirii și bucuriei norodului românesc.

- Ba nu! Zugrăviți „Lumea cea zădarnică și amăgitoare”.

Ieronim înțelese că a greșit cu propunerea și tăcu.

- Până mâine vă înfățișați cu o schiță amănunțită, se încruntă meșterul Ion către ajutoarele sale: După erminie, auziți?

A trudit Ieronim toată noaptea; în zori aduse lucrarea.

- Ai terminat? se răsti meșterul cu întrebarea. Mda... Deci, cercurile celor patru anotimpuri le-ai așezat în vârful ferestrei din mijloc. Aici primăvara și vara; dincoace toamna și iarna. Zodiile... nu-mi plac. Nu-mi plac! Le-ai împrăștiat pe tot peretele, parcă le-ar fi spulberat furtuna... Ce-ai pus aici?

- Un bărbat la cincizeci și șase de ani, cum zice erminia.

- Și i-ai dat chipul starețului?

- M-am... jucat. O să-l schimb.

- Schimbă-l și nu mai zădări focul! Acesta din groapă vrea să fie balaur? Șopârlă rebegită, nu balaur! Fă-l fioros, de groază!

- La asta se pricepe mai bine meșterul Sofronie.

- Lasă-l pe Sofronie. Fă-l tu!... Și moartea? parcă-i o paiată, la iarmaroc. Iar secera morții? Custură boantă! Au nu zice la erminie că „ține în mână o seceră mare pe care în grumazul bătrânului o pune și-l trage pre dânsul jos”?

- Eu știu că, în dreptul omului cărunt, va să scriu: „Amar, ’ amar, o moarte, cine poate scăpa de tine”...

- Înțepi? Viespe eu chip de albină!

- Nu, meștere; mă apăr.

Dar mai ales probele de frescă nu-l mulțumeau pe meșterul Ion. Cerea să se mai fiarbă, să se mai mar cine și să se mai cearnă piatră pentru albastrul de cobalt, pentru bol, plumb roșu și sîdef.

- Am cheltuit cu voi cinci galbeni! V-am făcut loc de pregătire mai bun decât au alchimiștii lui Rudolf împărat la Praga, iar voi scoateți niște boiele murdare, ca vai de lume. Vă întrec babele boiengițe... Altele! Altele!... Astea-s lături nu...

Cînd a văzut însă proba cu verdele lui Ieronim n-a mai cărtit. Dar nici n-a împărtășit bucuria și înflăcărarea lui Eli Ilarion:

- Verdele tău, Ieronime, străluce minunat în soarele de-amiază; e ca o prelingere a burătăciului de pe pajiște. Meșterul Marcu a născocit albastrul din lapislázuli și l-a folosit la Voroneț; tu, fiule, din foițe de aramă, ai izvodit verdele de la Sucevița.

- În unele momente ale zilei bate-n albastru.

- Cu atît mai bine.

- Culorile or fi ele cum or fi, cărti meșterul Ion, supărat că arhitectonul îl blagoslovea cu prea multă laudă; dar durează au ba?

- Tencuiala bună și repeziciunea lucrului sporesc durata.

- Cu voi, repede? Mălăieților! Ucenicilor, învățați a tencui bine și cu cea mai mare iuțeală. Măinile să vă umble fulger! Fiți armăsari în galop, nu mârtoage.

Meșterul Eli Ilarion se teme ca fata logofătului Lupu Stroici să nu-ți întineze neprihana. Eu mă tem că dacă-i faci portretul în ulei, te moleșești, pierzi deprinderea de a iucra repede. Că uleiul se întinde greu și te năvălești întru lene. Se aude că vrei s-o pictezi dispuiată. Cutezi?

- Dacă ea dorește, de ce să nu ȳcutez? Am desenat mii de chipuri de ostași, platoșe, bardişe și...

- Și femeii?

- Oare n-o voi zugrăvi pe Fecioara, pe Varvara, patroana tunarilor, pe Măria Magdalena, ibovnica lui Isus...

- După erminie!

- Meștere, la Maria Magdalena, erminia scrie doar: „tânără frumoasă ca de douăzeci ani”. Ori: „liristos scoate cei șapte draci din Magdalena”. Deci trebuie să caut un model, iar Sofia vine de bună voie. Bună, deși nu-i chiar o Mărie din Magdala. Va să-i întregesc frumusețea cu închipuirea.

Auzindu-l vorbind așa despre Sofia, Eli Ilarian înclină a da dreptate meșterului Ion; Necunoscuta, dintr-o pripășită, se preschimba în ceva mai mult decât un ajutor de preț. De altfel, unii, precum călugărul Mina, spuneau că, de când a descoperit crăpăturile din turnul clopotniței, nici nu se mai putea închipui Sucevița fără dânsa.

- Zic să-i smulgi broboada de pe față și s-o vezi ce slută-i, povățui meșterul Ion. Vă-ngrețoșați și-o sictiriți, cât colo!

Ieronim își ascuți cărbunele și, schițând coborârea lui Isus de pe cruce, grăi:

- Meștere Eli Rarion, fără artă, eu m-aș trage la o peșteră și m-aș schivnici. Ci înțeleg că chinurile artei n-or să mă lase niciodată să am cuget împăcat, liniștit. Înțeleg că între artă și sfințenie e un război fără sfârșit: războiul dintre senin și furtună, dintre zi și nopte, dintre îngeri și demoni. Într-un anume fel au dreptate cei care spun că noi, artiștii, am avea o înțelegere cu satana ca să putem zămisli

frumuseți nepieritoare. Aș vrea să pictez ceva vesel și de râs care să apere pe oameni de sumeție și de fariseică smerenie. Ceva care să descrețească și frunțile sfinților. Că oamenii s-au săturat de sfinți acri și posaci.

- Trăncănește ce poștești! Eu mă știu curat! se împotrivi meșterul Ion, lepădând condeiul și plecând, parcă s-ar fi temut de „filosofiile” lui Ieronim.

- Curat, de bună seamă! rânji Sofronăe, în șoaptă. Te... spală nevasta și cel puțin două ibovnice.

- Vezi? Fericiți cei care se îndoiesc, că aceia află Adevărul...

Ivirea Necunoscutei stârni în Sofronăe gând vrăjmaș. Răcni, ca lovit de-un vânt rău: - Ucenicilor, prindeți Muta, și țineți-o zdravăn, să-i smulg broboada!

Fără șovăire, Gligorie și Ispas apucară mâinile fetei și i le răsuciră la spate; Sofronie se repezi, jderește, s-o prindă de cap. Dar fata îl izbi cu piciorul în pântec și-l răsturnă ca pe o balercă goală. Se smulse din mâinile ucenicilor, apucă o ciuștacă și prinse a croi, cu icnet și furie cumplită, în toți trei.

- Dați cu parul! răcni Sofronie, ȳridicându-se de jos și înșfăcând o coadă de topor. Teucid! Teucid!

- Cumințește-te, meștere; îi smulse Ieronim lemnul din mână, uitând că, o clipă, și el ar fi vrut s-o dezbrobodească; îl târî pe Sofronie spre trapeză, strigând la ucenici: lăsați fata în pace! Nebunilor!

Necunoscuta se răzică de căruță, își legă broboada pe faț, mai strâns și ținu ciomagul în față ca o armă nebiruită. Sofronie clocotea de mânie:

- Să plece de-aici! Să-njuge bivolițele și să...

- Meștere, suntem niște smintiți dacă ne batem joc de o amărâtă făptură omenească.

- Da? O faci pe mii osirdiosul, pentru că ți-i frică de stareț. Lașule! o întoarse Sofronie.

- Se poate. Dar, de azi înainte, cine mai cearcă a-și bate joc de fata asta, cu mine are de-a face! Înțelegeți, au ba?

Peste un ceas, aflând de isprava lui Sofronie, cei din Sucevița s-au împărțit în două tagme: apărătorii și ponegritorii. Temându-se de amenințarea lui Ieronim, Damian tăcea; o îndemna însă pe Călina să zvonească iar că-i strigoaică născută prin tufe, întoarsă la țată, după întărcare.

- Am băgat eu de seamă că nu mânâncă usturoi, iar în noaptea de sfântul Andrei doarme afară. Are coadă! Deoache! Nu-i vedeți ochii ca de șerpoaică? Vidmă!

Văzând că asemenea baliverne nu-s crezute, Damian scorni altele:

- Necuratul nu vrea ca zugrăveala Suceviței să fie sfântă și a trimis o blăstămată s-o spurce. Vede oricine că Muta-i sluga lui satanail, furișată printre noi! Umblă noaptea pe acoperișul zidurilor, călcând drept pe muchie, cu ochii închiși. Mânâncă bufnițe și ciori. Suge sânge de copil! Cum scăpăm de ea?

- Un dulgher i-ar putea lepăda o grindă în cap, îi dădu răspuns Sofronie, cu atâta convingere, că Ieronim se cutremură:.... „Cum poate o ființă îndura atâta batjocură, hulă și amenințare și totuși să tacă, să nu scoată niciun geamăt și să stăruie a rămâne aici? În locu-i, m-aș arunca din clopotniță. Și dacă Damian are dreptate? ’ I se părea chiar că, uneori, privirile ei îl amețesc ca o băutură descântată. Și cum o schița pe Irodiada, purtând capul lui, Ion Botezătorul pe tavă, se simți împins de un vânt ucigaș: ridică de jos o scurtătură s-o lovească în moalele capului, acoperit cu nesuferita-i broboadă neagră. Dar când înălță mâna, ochii ei îi agățară privirile și, cu flacăra lor, îi topiră mânia, îi încremeniră mâna și-i prefăcură ura într-o dragoste tristă, sfâșietor de tristă. - Iartă-mă, Necunoscute! O clipă te-am asemuit cu Irodiada ucigașa.

Fafca urmă să-l învăluie în priviri unduitoare, calde. Zărindu-l pe Ieronim zâmbind stingherit, înfrânt, Damian cârti, cu înveninată răutate. - Te-ai încredințat că are pe

diavolul în ea? Fă cruce și-aprinde cățuia cu tămâie, zugrave!

- Aprind smirnă ca să nu mai simt duhoarea prostiei dumitale.

- Ptiu-Ptiu-Ptiu!... Piei, satano! repezi călugărul vreo zece cruci asupra Necunoscutei care nu numai că nu pierea, ci surâdea din priviri.

Peste un sfert de ceas, Damian pâra starețului:

- Zugravul Ieronim s-a cam zărghit: o asemenea pe Muta când cu Irodiada, când cu mironosița Maria din Magdala.

- Ei, și?

- Spurcă, da, cele sfinte.

- Nu știam că tu te-n[^xhini Irodiadei!

- Cuvioase stareț, mă tem c-o să se-mpreune cu Muta fără cununie și-o să facă tractir din sfântul lăcaș.

- Damiene, minciunile tale sunt și ticăloase și nerușinate.

- Cuvioase, crede-mă, nu se lăsă pârătorul, am băgat de samă, că în probele de până acum, a făcut nu icoane, ci chipuri de muieri. Și mă mai miră ceva: de ce Ieronim povestește Mutei, cu amănunțime, ce cuprinde fiecare icoană?

; - Și ce-i rău în asta?

- Este, părinte stareț, că vorbește batjocoritor despre cei drepti și cu măscări despre sfinți. Zice, de-o pildă, că „Judecata de apoi” e o născocire a popilor ca să prostească norodul.

- Dacă a spus așa, în adevăr, e rău, foarte rău. Cheamă-l la mine să-il dojenesc.

L-a pândit și i-a ieșit în cale, când cobora treptele stăreției.

- Ești cam roșu: ți-a tras starețul strașnic zavrac, Ieronime?

- Da, câine lătrător!

- Cuvine-se ca, în turma Domnului, să se afle și paznici pentru lupi.

- Mai bine-ai lătra la lună, ca turbații.

Deși starețul nu-l mustrase, cum obișnuia, totuși Ieronim se umplu de durere și amărăciune. Încălecă și ga|lopă până

la Suceava, la casa logofătului Stroici. Sofia îl primi, cu bucurie, și-i vorbi despre măritiș.

- Să fugim în Polonia!
- Meșterul Ion mă aduce înapoi și de la capătul lumii.
- Și dac-o rog pe doamna Elisabeta?
- Ea ține să-și vadă ctitoria zugrăvită; încolo...
- Îndrăcită treabă... Știi ce? Spre seară, ne plimbăm până la Zamca?

- M-aș duce și până la Curte.
- Du-te și vino, repede. Bănuie că schițele ctitorilor sunt așa de ochii lumii, ca să te vadă anume domniță... Cică ai fi frumos, deștept, umblat prin lume și dăruit cu har. Dar am și eu dreptul meu, chiar dacă nu-s domniță.

La Curte a lucrat trei ceasuri, pline, un desen pentru domnița Eeaterina. Flămând, a ospătat la han, printre negustori; apoi a ieșit la marginea de apus a orașului, în drumul spre Zamca. Acolo l-a găsit Sofia, păscându-și calul. A săltat-o în șa și s-au topit în înserarea prelinsă dinspre răsărit. Ea, îmbrăcată țărănește, el în strai italian, păreau doi tineri din poveste. Le zvâcneau inimile, nebune. Ca să se liniștească. murmură cântec. Ea, mantie de catifea, i se strânse în jur, caldă, zvâcnindă.

- Cântă-mi; dar, mai ales, arată-mi dragoste.

În chilie, sub candela cu un sâmbure de palidă lumină, trăiră clipe de prea dulce desfătare. Dar, îndată ce s-au stins în el urmele împătimitelor fioruri, se poticni dureros, ca lovit cu fruntea de un zid. Ci ea; străină de asemenea simțământ, urmă lingușeala și flămânda gudurare muierească.

- Dormim în noaptea asta, aici.
- Trebuie s-ajung la Sucevița.
- Nu-ți dafu drumul.

Dar în clipa aceea, gazda ciocăni în ușă:

- Fugiți! Vin slujitorii boierului Luca...

Ieronim o înșfacă în brațe, o scoase pe poarta de e (înă, încălecă și galopă de-a dreptul, prin viroage, până la marginea orașului.

- M-a vândut, sluga dracului, scrâșni Sofia. Dar deacum nu mă mai uiți... Cum nici eu n-am să te uit, bărbatul meu!

O lăsă într-o uliță dosnică, la o sută de pași de casă și goni până la Rădăuți; poposi lai han și ceru o oală cu vin: „Vireau să mă îmbăt și să uit’*’... ’

- Frumosule și-ngândurate, nu crezi că și mie mi-i sete?... ceru o femeie care-l ochise, de la intrare.

- Hangiule, friptură și băătură pentru dumneaei. Și sorbi din oală, cu sete și mânie. Dar îndată vinul i s-a părut amar; amar ca tot ce-i dăruia viața.

Femeia i s-a așezat pe genunchi, gâdilându-l:

- Eu știu să-nveselesc bărbatul, oricât de ursuz și de mâhnit...

Numai că, îndată o strigă un negustor gras, roș ca sfecla, nădușit, amețit de rachiu, răgușit la glas, ca joagărul neuns.

- Termină mai repede eu mucosul cela și vino în odaia mea! Dar cu miresme să te dai. Altminteri, nu vezi sfanț de ila mine.

- E plin de bani, se dezvinovăți femeia, și are boală la mine. Iar dacă nu mă duc, mă stâlcește-n bătaie.

Ieronim mai sorbi o dată din oală: vinul, ca pelinul. Puse un zlot în palma femeii, o coborî de pe genunchi și plecă. Până la Sucevița, calul l-a dus numai la pas, ca să nu-i mai zdruncine gândurile mult prea răvășite!... „Atunci când mi-ai făcut trupul din lut, n-ai știut, Doamne, că n-am să-mi pot înfrânge patimile și poftete? Oare nu ești și tu vinovat că viața, mi se încarcă de povara nevredniciilor? Și, dacă-i așa, de ce mă osândești la chinurile tartarului, iar tu, părintele greșelilor mele, sălășluiești în cer? Sub stele sclipitoare sunt singur, ca-ntotdeauna... Noroc că am cal cocor și umblă ușor, calcă lin pe strat de pelin, calcă rar izvodind amar”...

La ivirea zorilor, Ieronim își amistui calul în grajd, își luă halatul din chilie și, când răsărea soarele, se rindui printre

meșteri. Trist, îndurerat, fără spor se chinuia să izvodească chipuri de împărați pentru sinoade.

- Am căzut și încă n-am izbutit a mă ridica de jos. Lipsa de spor îl ustura în cuget, ca rachiul pe rană. Se înviespă și se luă la harță cu Sofronie, din pricina culorilor cu care să îmbrace îngerii și apostolii din jurul Fecioarei, în tabloul cel mare al „înălțării” din altar. A biruit propunerea lui, dar asta parcă l-a supărat și mai tare. Spre seară urcă pe Furcoi. Pe scoarța unui mestecăn alb începu să zgârie, cu o bucățică de piatră ascutită, chipuri de sfinți și de arbori:... „Așa se fac arborii din tabloul „Facerii „, în naos... Isus înalt cât tot peretele, iar copacii până la glezne, grupați câte doi-trei, pe țărmul mării în care se zămislesc ainișmalele”.

Asfințea soarele, vâlvătând zarea în boia roșie-portocalie. Liniște adâncă. Zâmbetul sfânt al culorilor se legăna în apele tăcerii. Iar pentru Ieronim culorile tălmăceau de totdeauna bucurii. Acum, pe nesimțite, se înfiripă cântec de doină, pe mlădiu glas de fată: încet, lin, apoi cu refren zbuciumat în noduri nalte, cum zic fetele din Obcini. Părea glasul pământului, al codrilor, al ierbii, al florilor, ridicat ca o rugă păgână spre însângerarea din asfințit. Ieronim asculta, iar mâna desena, în neștire, pe albă tulpină de mestecăn. Asculta, și parcă și liniile cântau și săltau pe refren de „noduri”, triste dar uimitor de sprintene. Când își privi desenul, tresări... „Fata de pe stânca argintie... Părul i l-am desenat în tact tremurat de doină cu «noduri». De ce mă urmărește?”... Se ridică și porni la vale; doina amuți, brusc. Un foșnet, ca de veveriță, răscoli desigur. Așteptă, o vreme, nemișcat... „Căprioară”... Lup Năzăreală?... Știma Suceviței? Câte ciudățenii toate mă-n[*]onjoară și mă chinuie”...

La poarta mănăstirii ajunse odată cu amurgul și cu călugărul Damian. Îl întreabă dacă în desagă are merinde ori zvonuri.

- Dacă mă tot zeflemisești, nu-ți mai vând icoanele.
- Nu-i nimic: abia o să le dau și eu cu preț mai bun.

Necunoscuta adăpa bivolițele în vadul Suceviței.

Ieronim se opri și-i vorbi despre felurimea și frumusețea culorilor din amurgul toamnei. Fata asculta cuminte, cu evlavie. Bivolițele își clătinau ușor urechile ca smoala și-și sticleau ochii mai lucioși ca diamantele negre, pierdute în zăpadă. - Mi-i amară gura și inima, Necunoscute... Cu spatele rezemat de trupul bivoliței, Necunoscuta își crucifică brațele și-l ținti pe Ieronim cu privirea; când se sătură de privit, își lipi tâmpla de spinarea animalului, parcă i-ar fi cercetat căldura și viața. Și-ar fi plâns.

Peste un ceas, când îi aduse ulcica plină cu lapte aburind, Ieronim îi întinse un taler cu pastramă de căprior, cu mămăliguță de mei, tăiate în felii subțiri.

- Ne așezăm alături, ici, pe piatra asta, și cinăm împreună, ca doi prieteni. Eu beau laptele, să ma îndulcesc și să-mi amintesc de mama care, de mic, m-a hrănit cu lapte crud că tare slăbuț și gălbejit eram; tu să guști pastrama asta.

Fata luă talerul, mulțumi plecându-se adine, cu mâna la piept, dar se retrase în chilie, să se ospăteze în singurătate. „Surâsul din priviri mi-a spus că mi-a priceput capcana în care, a treia oară, am cercat s-o prind... Surâsul - singura armă cu care putem birui deșertul din noi și domoli dușmăniile din afară. Cu ochii surâde frumos; frumos și ciudat. Dar dacă buzele i-s mâncate de vreo boală? În loc de surâs - rânjet hidos”. Gândea așa de adine, încât n-auzi pașii călugărului Mina:

- Leronime, te pofteste părintele stareț; ai musafir. Era Sofia: îl înștiința că părinții o duc, săptămâna viitoare, la Liov, s-o mărite cu acel pan polon și venise să-și ia rămas bun. În clipa asta pentru Ieronim nu putea fi o bucurie mai ciudată.

- Înțelegi că-mi ești drag?

- Înțeleg, Sofia.

- Și-ai să vii să mă vezi?

- Da. Suntem prieteni, nu?

Călare, i-a însoțit trăsura până la Rădăuți, ca un copil din casă pe-o domniță: îi 'era dragă pentru că pleca împăcată. Seara, în chilie, a desenat șapte draci, un zmeu, o muma pădurii, un balaur cu șapte capete și a așezat hârtiile în dosarul cu schițele pentru „Judecata din urmă”:... „Mi le-a insuflat Sofia”.

Înainte de a porni zugrăvirea altarului, meșterii și ucenicii s-au spovedit starețului, au postit și au stat în genunchi câte un sfert de ceas în trei zile. La liturghia din 26 octombrie a venit însuși mitropolitul Gheorghe și s-au cântat ectenii cu mare pompă.

Stând în genunchi, Ieronim gândea la sfânta Tereza, care proslăvea nebunia cerească a nuntirii duhovnicești cu cel care-i trimitea un înger s-o străbată cu o lance lungă de aur, cu vârful de foc, arzându-i inima în jurul dragostei pentru... Dumnezeu. Gustând această nemăsurat de dulce durere, se lăuda că nu râvnea nimic mai mult decât să-i țină veșnic... „Eu, dimpotrivă; nu știu cum să scap de canonul îngenunchierii și al ascultării. Nemăsurata și dulcea mea patiră-i zugrăvirea. Ea-i lancea cu vârf de foc care-mi arde inima cu flacăra dragostei pentru Frumusețe”. Cutremurat de gânduri și trudit de veghere privi îndărăt, cu gând să plece, furiș; dar în umbră, în colțul cel mai tainic al paraclisului, descoperi silueta Necunoscutei. Surâse, trist... „A devenit duhul blajin și a toate ocrotitor al Suceviței”.

Din ușile împărătești starețul porunea:

- Pocăiți-vă, mărturisiți mulțimea păcatelor voastre. Plângeți și rugați-vă! Începeți lucrarea cea sfântă, curați ca spălați cu isop și unși cu mir!

Ieronim bătea mătânii gândind însă nu la sfinți, ci la „ucenica1” lui: „De ce s-or fi întrebând mereu, toți, de unde vine și cine-i? Vine din Transilvania, dinspre Făgăraș. Că mai ales pe-acolo oamenii prădesc bivolițe. Damiene, dacă-i trimisa diavolului, de ce nu se topește în fum de smirnă și tămâie?”...

După vecernie, târziu, când mitropolitul a coborât din paraclis în ogradă, Ieronim l-a întâmpinat, cu Necunoscuta alături:

- Înalt prea sfințite, în genunchi te rog a îngădui Necunoscutei să muncească, în mănăstire, până la săvârșirea zugrăvelii.

Mirat, mitropolitul Gheorghe ceru lămuriri starețului.

- S-a pripășit aici, acum doi ani și jumătate, cu o căruță trasă de bivolițe; a cărat piatră pentru ziduri, zămnice și chilii.

- Și ce-i rău în asta?

- Au început să cam umble vorbe și meșterii cer s-o alung.

- Înalte fețe, fata asta muncește aici numai din îndemnul cugetului ei, ar merita să fie pomenită printre ctitori, nu alungată.

- Printre... se oțări starețul. Ești cam cutezător, zugrave!

Iertare, se umili tânărul; spun adevărul!

- De ce-și acoperă fața?

- Se pedepsește, înalt prea sfințite, se îmblânzi Mitrofan, pentru un păcat numai de ea știut.

- Îngăduie-i, starețe! hotărî mitropolitul. Dar să-și spovedească păcatele, ca să-și ușureze cugetul.

- E mută, înalt prea sfințite.

- Hm... Rugați-vă pentru ea.

Bucuros de îngăduința mitropolitului, Ieronim îi pofti pe Sofronie la plimbare pe drumeagul din lungul Berchezei. Sfătuiră despre lucrul de mâine, despre apa desăvârșit de limpede pentru tencuială și culori, despre scumpirea purpurei, despre cum să folosească bolul și sideful, despre porunca meșterului Ion de a cruța, cu mare grijă, vopselele. De trei ori s-au oprit sub fagi și arini cu frunza rară și, în copleșitoarea tăcere a nopții, s-au rugat, fiecare în sine și în felul lui, să ducă la bun sfârșit zugrăvirea.

Când dinspre câmpie răsări luna, Sofronie intră în mănăstire, dornic de somn. Ieronim, dimpotrivă: urcă pe Sucevița în sus. Lumina lunii stârnea zvonuri și fantasma.

Frunze galbene se desprindeau de pe crengi și cădeau foșnind prin aer ca misterioase șoapte ale firii. În gând îi răsări chipul fetei de pe stânca argintie. Grăbi pașii, fără vrere... „Ar trebui să mă închid în chilie și să mă rog, nu să bat prundul Suceviței, după năluciri... Ci n-o pot izgoni din gând. Stăruie ca o ispită, ca o binecuvântare și ca un blăstăm”...

Dojana dură doar o clipă. Sări peste pietre. Trecu prin apa rece, îngenunche pe stânca argintie și stătu așa, până când luna urcă în miezul cerului.... „Au fost clipele acelea prevestirea fericirii ori a nenorocirii? O, clipe prea repede trecătoare... Dacă fericirea ar ține prea mult, omul ar muri de bucurie. Dar fericirea-i scurtă, ca fulgerul; și omul cade în mocirla nefericirii, să moară de durere”. Își întocmi, în gând, o rugă a lui: „Dă-mi, Cerule, după mare lumina ta și după nestrăbătuta ta înălțime, dă-mi putere și înflăcărare să zugrăvesc Adevărul, Dreptatea, Binele și Frumusețea. Mai vârtos mă spală de mâzga lenei, de mâlul îndoielilor și de rugina nepăsării. Curăță-mă de zgura nepriceperii și învață-mă, tu sfântă înțelepciune, să izvodesc chipuri și case, arbori și flori, păsări și nouri, ochi omenești și aripi de înger, bărbii de sihaștri și neîntinate nevinovății de heruvimi, să, îmbin boielele după umbletul cel mai îndrăzneț al gândului și după fierbintea simțire a inimii. Nu cred că m-am zămislit într-o făr' de lege, iar maica nu din păcat, ci din dragoste m-a născut, anume ca să mă închine Frumuseței și zidurile 'Suceviței cu chipuri și flori să le împodobesc. Spăla-mă-voi în apa Berchezei, a Suceviței și a izvoarelor din obcini, ca mai vârtos decât omătul să-mi curăț trupul și cugetul de trufie și de gândurile cele negre” ca lucrarea mâinilor, a minții și a inimii mele desăvârșită să fie”...

Deodată, în spate, pe-acolo de unde credea că a dispărut, astă vară, fata fără veșmânt, leronim auzi foșnet de frunze și răsuflet de vietate. Îl înfioră frica. Ascultă cu mare atenție: nimic. Doar țiuitul molcom al pustiului și al

singurătății. Luna își strecura razele printre ramuri tot mai 'desfrunzite. Stelele sclipeau din nețărnire spre veșnicia lumii. Se liniști; și, cu mare părere de rău că nu mai putea trăi acele clipe din ziua de 6 august, urmă, în șoaptă, legământul față de sine însuși: „Preschimbă-ți, zugrave, inima în mojar și în paletă pentru minunate și nepieritoare culori și cu penelul sufletului așterne-le pe luciul zidurilor Suceviței. Căci pictura-i scriere și vrajă, credință și magie. Ca și cântecul, ea ridică pre om până la stele, și-l scaldă în desfătare și lumină. De aceea nu căuta, o zugrave, la trudă oricât de grea și chinuitoare, ci cu osârdie așterne culori și linii până ce gândul ți se va întuneca, mâinile-ți vor seca și inima-ți va sta... Dăruiește-te, tot și cu desăvârșire, ca lucrul mâinilor și al cugetului tău să intre printre minunile care bucură inimile oamenilor și treptele cele mai de sus ale înțelegerii, Bunătății, Omeniei și

Frumuseții îi înalță. Că alt Dumnezeu în afară de Frumusețe nu se află”...

El rostea cuvintele, dar parcă i le porunca altcineva: cineva necuprins și negrăit de drag. O ființă soră? Un alter ego? Ori firea din jur, îndemnată tainic, de fata fără veșmânt întâlnită astă vară, pe stânca asta argintie „îmi cântă în urechi glasul ei melodios. Glasul Știmei descântat, vrăjit, furișat în mine ca o mireasmă sfântă”...

Când se întoarse spre mănăstire, luna îl privi drept în față.... „Moș Andrei spune că în lună șade Abel cu capul spart, iar Cain, ucigașul, îl ține plecat peste un ciubăr, să i se scurgă sângele tot... Sângele”... S-a așezat pe piatra cu șase mojarare scobite pe fața ei, a privit cerul și-a măcinat gânduri, mai departe. Nu și-a dat seama când a trecut vremea. Soarele tomnatec începea să învâpăieze zarea. „Sângele... gândi Ieronim; nu cumva acesta-i simbolul soarelui, al luminii, iar lumina este viața, viața însăși?”...

A început marea bătaie' într-o desâvârșire»

În ziua de 27 octombrie, când pe cer înfloreau trandafirii zorilor, toți meșterii și ucenicii se aflau în ograda mănăstirii. De trei zile Dragoș, cu stolerii lui, așezase în altar schela din scânduri noi, albe, iar acum aprindeau luminări groase în cele trei felinare cu oglinzi, pentru îndreptarea luminii, spre spațiile în zugrăvire. Când soarele bătuse în fereastra de la răsărit, Ieronim, Sofronie, Eli Ilarion și ucenicii urcară pe schele. Meșterul Ion priveghea pregătirea tencuielii, iar Eli Ilarion urmărea ucenicii cum o întindeau pe ziduri, punând mâna și netezind el însuși, acolo unde afla stângăcie. Toți îmbrăcaseră halate albe de în, nou-nouțe. Deși cuprins de înfrigurarea lucrului, Ieronim observă, cu mare surpriză, că, îmbrăcată în alb, Necunoscuta părea altă făptură: o călugăriță catolică.

- Mulțumesc că cinstești munca noastră, în strai sărbătoresc... Vrei să-mi dai la mână ulcelele și pensulele? Da?... Bine.

Starețul Mitrofan spusese de multe ori: „Altarul cuvine-se a fi mai măreț și mai frumos decât toată biserica”. Ion îl asigura: „Punem culori bogate: aur și purpură, albastru, galben, argintiu, verde și alb, adică toate culorile cele scumpe”. Dar, deodată se ivi un necaz:

- Muta-i din tagma Evei! strigă Damian, speriat, furios și rău. Nu se cuvine a intra în altar!

- Părinte stareț, o apără Ieronim, mai întâi că făptura asta-i cel mai îndemânatic ajutor al nostru: cunoaște bine culorile, are multă îndemânare la lucru. Al doilea, acest altar nu-i sfințit, deci de fapt, nu-i încă altar. Al treilea, nu înțeleg cum

noi, bărbații, născuți din femei... spurcate, putem fi curați până la sfințenie, iar mumele și surorile noastre...

- Tu vrei să schimbi canoanele? întrebă Damian, răstit și furios.

- Ei, dac-aș putea... Dar mă gândesc că, aici unde o zugrăvim pe Fecioara Maria spre a trona ca „ornată”, ca „îndurătoare”, ar fi o nelegiuire să oprim o femeie de a intra. Judecați-mă cum poftiți: eu nu mă lipsesc de ajutorul Necunoscutului. Și nu cred, părinte stareț, că tocmai cuvioșia ta, care ai primit-o să care piatră, n-ai să-i îngădui să ne ajute și pe noi, zugravii, la lucrarea asta gingașă și sfântă prin frumusețe.

Starețul tăcu, iar Ieronim luă tăcerea drept încuviințare. Mulțumi și adăugă:

- De altfel vrem a te ruga, în numele meșterilor, să nu ne mai tulbure nimeni munca. Și mai ales zvonarii. *

- Da, îl sprijini meșterul Ion. Trebuie să tencuim și să zugrăvim repede, fulgerător de repede. Și fără greș!

- Meșteșugul nostru e o taină: taina prefacerii gândului și simțirii despre Frumusețe în Frumusețea însăși. Și asemenea taină cere tihnă și singurătate. Să nu se supere meșterii, zâmbi Ieronim, îmbujorându-și obrajii, dar când zugrăvesc sunt numai eu cu râvnirile și îndoielile mele și mă lupt cu Neființa ca s-o prefac în Ființă, cum se luptă Făt Frumos ori sfântul Gheorghe cu balaurul cel cu șapte capete. Ca să pot lucra, trebuie să intru în mine. Să nu gândesc decât ceea ce fac. Iar culorile să-mi vină singure. Doar să le gândesc numele și ele să picure ca roua, ca ploaia. Căci meșteșugul nostru e și binecuvântat și blăstămat: izvorăște din cele mai adânci tainițe ale sufletului, unde arde smirnă ori dospește duhoare de putreziciune.

Pe meșterul Ion îl cam supăra vorbirea filozoficească, dar n-avu răgaz să-l mustre: mult îl zoreau treburile:

- Taci, și alege culorile!

Varul curat și untos, bine amestecat cu câlți de în mătăsos, făcea zidul neted și parcă însetat de culoare, s-o soarbă cât mai lacom. Într-o clipă ulcelele se înșirară pe scânduri, la îndemână. Le purta Necunoscuta, dar parcă veneau singure. Întâi zugrăviră, în purpuriu, cu repeziciune mare, calota cerului și-o împrășcară cu zeci de stele de aur.

În scena „înălțării Fecioarei”, în mijlocul cupolei, Ieronim desenă Fecioara, Sofronie îngerul și apostolii care o străjuiau, din dreapta, iar Ion pe cei din stânga.

Necunoscuta îi privea: păreau prinși într-o întrecere cavalească: arme, pensulele:

- Țineți samă că suprafața-i curbă, se rostea meșterul Ion cu sfaturi; faceți deci chipurile mai lungărețe decât firescul lor... De ce lărgiți liniile, Ieronime?

- Vreau ca straiile să îmbrace trupuri în mers, iar mișcărilor să fie despiedicate, sprintene, mărețe.

- Boielile, porunci meșterul Ion.

Într-o clipă, alte ulcele se înșirară pe scândură, la îndemână. De pe scândură, tremurând, Gligorie îi întinse o ulcică meșterului Ion, iar Ispas lui Sofronie. Calmă, cu fermecată lumină în priviri, Necunoscuta înfățișă lui Ieronim, cu stânga, ulcica plină cu boia albastră, iar cu dreapta, penelul curat ca spada unui luptător pornit să cucerească o cetate a luminii. Prinse mâna zugravului și o sărută apăsător, prin broboada albă, de în moale. Numai Gligorie o văzu și se minună în tăcere.

- De ce?... șopti Ieronim. Îmi urezi izbândă? Mulțumesc...

Și cu putere, repeziciune, patimă, dragoste și cutremurare a inimii porni să așeze culorile. Îndată frământarea lăuntrică i se preschimbă într-o mare bucurie.

Două zile, în absida altarului s-a auzit doar respirația grăbită a meșterilor, foșnet de pași, de mistrie și de mala peste tencuială, îngânat de șopctul lin, gingaș al pensulelor dătătoare de viață chipurilor prin culoare. Din când în când răsărea glasul meșterilor: „Verde, mai cald”... „Albastru, mai limpede; prea-i întunecat”... „Mai repede! se uscă

tencuiala"... „Ieronime, fă mâinile apostolilor: toate se ridică spre cer întru slăvirea Fecioarei"... „Albastru"... „Galben"... „Purpură"... „Sofronie, pune ucenicii să dea câmpurile"... „Tu, Muto, dă-le oala cu albastru"... Fata alerga sprintenă, ușoară ca fulgerul și împlinea toate poruncile. Câte un minut două îl privea pe Ieronim și se bucura nespus că penelul îi luneca lin pe netezimea tencuielii: nu zugrăvea, ci mângâia zidul, îl descinta și scotea chipuri omenești, mâini, straie minunate împodobite. Făptuia mișcări și tălmăcea gânduri. Mina lui mare, vânjoasă, căpătase mlădiere și putere nebănuită; parcă avea un fel de gând, de simțire, care se tălmăceau în linii și culoare, ca într-un zbor în lumină.

Pe furiș, venea și moș Andrei; îl cerceta cu privirea pe Ieronim și, mai ales, pe Necunoscuta. Îi șoptea, cu surâs, sugubăț:

- Fată, umbli cu ochii după dânsul, precum cicoarea după soare. „Când o răsări, ea s-o veseli; când o asfinți, ea s-o ofili”...

În a treia zi, zugrăvirea cupolei era aproape gata. Meșterul Ion a poruncit să se dreagă cele câteva greșeli: puține și neînsemnate. Asta făcu ca emoțiile să se stingă și limbile să se deslege iar. Fiecare își verificase „mina”, deprinderea, iscusința. Au citit cu glas tare din erminie, au arătat ucenicilor cum se fac contururile cu condeiul ascuțit și mai ales i-au învățat să desenze stelele. Privindu-și de jos ucenicul, arhitectonul Eli Ilarion surâdea în sine-a-i:...” E îndrăgostit. Dragostea îl amețește ca vinul de Cotnar. S-a lepădat de isihie, dar nu-l mai osândesc. E tânăr și tinerețea greu ține seama de poruncile minții”.

- Trăim ceasul atingerii țelului, grăi Ieronim de parcă i-ar fi auzit gândul. Doresc a gusta fructul oprit, chiar dacă plătesc cu viața.

- Raiul e ispititor doar când îl privești prin borta cheii, i se alătură Sofronie, cu șaga.

- Și asta pentru că rivnirile neîmplinite sunt mai frumoase. Un dor împlinit e ca o privighetoare în colivie: amuțește.

- Năzuințele împlinite, fătul meu, se preschimbă în trepte pe care va să urci spre altele, mereu spre altele, până-ți seacă inima... povățui, domol, meșterul Eli Ilarion.

Auzind că starețul Mitrofan o lăuda pe Necunoscuta, călugărul Damian fierbea:

- Își închipuie că, dacă s-a îmbrăcat în alb, s-a spălat de păcatul uciderii? Am să dovedesc eu că...

Absorbiți de grijile zugrăvirii, meșterii nu-l luau în seamă. Doar Ieronim a văzut-o pe Necunoscuta lăcrămind. Ca să-i arate că nu-l crede pe zvonar, îi vorbi, cu prietenie și înflăcărare:

- Tabloul cu „Înălțarea Fecioarei” se cuvine a fi așezat numai aici, în conca altarului, ca o împărăteasă în patul său. Cerul, precum vezi, l-am făcut purpuriu, învăpăiat, presărat cu stele de aur. Pe Fecioară am îmbrăcat-o în maphorion albastru. Pe apostoli în straie scumpe, somptuoase, cu falduri multe; au capetele înconjurate de nimburi și ochii ațintiți spre Fecioara. În spatele lor am zugrăvit copaci cu ramuri despletite în bătaia vântului. Vezi? Așa zidurile Suceviței capătă o viață a lor, tulburătoare, ca dintr-o vedenie de basm.

Dacă ar fi vorbit, Necunoscuta ar fi spus că, după tremurul și emoția de la început, Ieronim a trecut acum la o bucurie înaltă, iar bucuria îi sporea, gândind că ale lui erau și schițele și execuția; meșterul Ion mai adăugase doar câteva trăsături de penel sau îi ceruse să întărească unele tonuri. Pe „Cel vechi de zile” îl așezară în mijlocul bolții altarului, între două rânduri de serafimi și de îngeri, și-l zugrăvi meșterul Ion. Pe Isus l-a făcut Sofronie, dar frate-său a interveni de mai multe ori, sfărâmând între măsele sudălmii aspre, bolovănoase și scârnave.

- Vezi că te-ntrece Ieronim, deși a zugrăvit Fecioara cam prea asemănătoare cu cea de la Curtea de Argeș.

Mustrările și sudălmile nu-l supărau prea tare pe Sofronie: bodogănea ceva, în șoaptă, și dregea repede, să nu se usuce tencuiala. Doar atât:

- Mai încet cu lauda, meștere! E tânăr și poate căpăta duh alunecos spre sumeție și lăudăroșenie flecară.

- Ai dreptate, meștere Sofronie, adevveri cu sfială Ieronim, încredințat că nimeni nu va ști, vreodată, că Fecioara semăna la față cu fata de pe stânca argintie:... „Știma care m-a îndulcit cu boabe de zmeură. Dacă mă întreabă cineva, răspund: Nu tulburați tainele inimii mele... Dar cine să mă întrebe? Afară de mine, nimeni n-a mai văzut fata, nimeni! Iar zmeura, pentru mine-i dulcele fruct al cunoașterii”.

La cele șaptesprezece imagini din „Acatistul Maicei Domnului”, rânduite pe arcada bolții, s-au întrecut tustrei meșterii, fiecare străduindu-se, din răspuțeri, ca ale sale să fie cele mai frumoase. Ci meșterul Ion a ținut ca, în toate tablourile, Fecioara să fie îmbrăcată în strai de aur, deși atunci când făceau schițele se împotrivise: „Auriul costă scump!” Acum însă, bucuros că se îndemneau bine toți trei la treabă și încredințat că numai culorile vii, și mai ales aurul, puteau lumina absida altarului până la sfințenie, nu s-a mai zgârcit. Din aceeași pricină a poruncit ca albul de pe „Tabernacol” sau „Cortul descoperirii”, zugrăvit deasupra ferestrei, drept sub picioarele Fecioarei, ca și cel din straiile căpeteniilor celor douăsprezece triburi ebraice să fie alb-sidefiu, strălucitor,

Necunoscuta, urmărea, cu inima strânsă, întrecerea dintre Sofronie și Ieronim: „Eu l-am sfârșit pe Zabulon!” se fălea Ieronim. „Și eu, pe Veniamin!” „Am trecut la Iosif”. Dar Ion l-a întors înapoi: „Coroana lui Zabulon! Fă-i-o de rege, nu de Irod. Iar tu, Sofronie, nu vezi? Potirul din mina lui Veniamin e-o mângălitură, un hârb de băut cidru, nu un vas de împărtășanie”...

Dar pe când Ieronim dădea dreptate meșterului, convins că o avea, Sofronie se-n[*]hiorcoșă:

- Fă domnia ta, mai bine...

Când se mai astâmpărară vorbirile meșterilor, Necunoscuta făcu semn lui Ieronim să semene mai multe stele pe boltă, în jurul „Celui vechi de zile”.

- Se poate: tencuiala-i umedă încă, surise Ieronim și-i împlini dorința.

A doua zi meșterul Eli Ilarion a observat că tabloul avea spor de lumină și l-a lăudat:

- Bună idee să presari mai multe stele.

- Bună, dar nu-i a mea, meștere, ci a Necunoscutei.

- Hm... Deșteaptă! Și ce curățel se îmbracă. Parcă nici n-ar umbla cu boiele. Ferește-te de ispita asta:

Ca să demonstreze că nu se teme de ispite, Ieronim a chemat-o și după masa de seară să-l ajute a zugrăvi pe baternacol tămâietorul, sfeșnicul ebraic cu șapte brațe și chivotul legii, în chip de biserică. Lucrând a întrebat:

- Câte turnuri să fac, Necunoscuto?

Fata îl privi cu mirare și cu mare bucurie; apoi arătă cu mâna: „Cinci”. Dar când tabloul a fost gata, i s-a părut că mai trebuie ceva; nu-și dădea seama ce anume. Ridicând sus lumina, Necunoscuta privi îndelung, gândi câteva clipe, apoi arătă că pe chivot ar fi bine să picteze chipul de sus, în medalion mic.

- Ai dreptate!... Dă-mi auriu pentru nimb. Și cu repeziciune, îl și zugrăvi.

- Cînd l-ai făcut? Întrebă Sofrcnie, a doua zi. Noaptea? Nu cumva te-a insuflat Muta? Păi, te-oi pără, flăcăule, meșterului Eli Ilarion și mi te pune dumnealui la post și rugăciuni, la mătânii și priveghiuri, în cuia în chilie, de-ajungi țâr uscat pe sfoară, bun de vândut în crâșme sărace și puturoase.

- De ce să mă părăști?

- Pentru că Muta trebuie să mi-o lași mie.

- Cum să ți-o las? Ce-i paneraș de cules fragi ori ulcică de băut apă? Mai bine te-ai gândi la Natalia meșterului dulgher Dragoș. Are peste douăzeci de ani, nurlie foc, voinică, harnică și gospodină. Uite-o: se învârte printre călugări, cu

barda în mână, și-i face să cârmească nasurile după dânsa, să-i măsoare spatele ori sânii bogați, ca apoi, să însaile cruci repezi, cu limba, și să stupească: „Ferește-mă Doamne, de ademenire muierască”.

Chiar în seara aceea, Sofronie a înghesuit-o în atelier, aflând-o singură, geluind o scândură.

- Ce-i, meștere? Ți s-a făcut de hârjoană?

- Natalia, n-ai vrea să-mi fii nevastă?

- Da? Mă mărit cu dumneata meștere, numai dacă lepezi tăbâltocul din spate.

După batjocura asta, hârdău cu apă clocotită turnată în cap, Sofronie ieși din atelier, urmat de hohotul tare al Nataliei. Furios, se gândi: „Nu cumva leronim și-a bătut joc de mine?” Dar până a doua zi mânia i se domoli: „Ce? n-am mai cercat și cu alte muieri? Toate m-au sictirit... Numai Muta, dacă”...

Lucrind la „Acatistul Maicei Domnului”, leronim vorbea:

- Omul e cel mai frumos psalm cântat naturii.

- Dai' și cea mai scârbavnică sudalmă, îl combătea Sofronie. În el sălășluiesc nu îngeri, ci demoni și vampiri.

- Poate ai dreptate; dar noi de asta ne străduim aici: ca să facem oameni mai buni. Acesta-i și înțelesul artei.

- Mi se pare că arta-i greu de înțeles, pentru mulți. După o vreme de tăcere, tot leronim dori sfat:

: - Ce zici: să cer meșterului să dea Necunoscutei simbrerie de ucenic?

- Să nu cutezi! Te plecturește ca pe tine.

Peste un ceas, când a urcat pe schelă și meșterul Ion, iar Necunoscuta era de față, Sofronie a cerut el, totuși, ca și cum ar fi fost o idee a lui:

- Plătește-o, meștere Ioane, pe Muta, te rog, ca

- Să merite întâi!

Lucrau alături pe latura de miazănoapte: Sofronie îl zugrăvea pe sfântul Sofronie, iar leronim pe Mitrofan, înțelepți tălmăcitori ai dogmelor creștine.

- Fă-l măreț că, altminteri, dai de naiba cu starețul. El a cerut să-i punem sfântul patron sub „Cina cea de taină”.

Lucrau de zor și Necunoscuta îi ajuta pe amândoi. Ieronim se gândea:...” La urma urmelor și Sofronie are drept la un dram de fericire. Necunoscuta poate l-ar iubi, dacă s-ar purta mai blând. Ci eu îi stau în cale, fără să vreau”. Starețul intră în altar tocmai când scria pe zid numele lui Mitrofan. Privi încruntat, acru și strâmbă din nas:

- De ce l-ai făcut pe Chirii mai impunător decât pe Mitrofan?

- Vai, nu, părinte stareț!

- Să-l faci după erminie!

- În erminie scrie doar atât: „Mitrofan al Constantinopolului, bătrân cu barbă deasă”. Eu mai știu că a fost la soborul de la Nicheia, în 318, cu împăratul Constantin.

- Nu mă-nvăța tu teologia! Și... sus, în calotă, de ce-ai zugrăvit-o pe Maica Domnului în picioare, pierdută într-o droaie de...

- Apostoli, părinte.

- Da? Ce fel de... „înălțare”-i asta? Toți stau la rând, ca ostașii în fața sutașului? Batjocoră, nu icoană!... Unde-i meșterul Ion? A fost vorba să respectați erminia și datina! Fecioara pe tron, cu pruncul în brațe.

Și până sosi meșterul Ion din chilie, înșiră câteva zeci de afurisenii, cu ajutorul lui Vasile cel Mare, al iui Ion Gură de Aur și al celor 318 sfinți părinți de la Nicheia:

- Cerul să prăvale mânia lui peste mulțimea greșalelor voastre!...

Făcea atâta gălăgie și împărțea atâta mânie că parcă i-ar fi dărâmat cineva biserica. Ocările se înfipseră ca niște sulii în inima lui Ieronim. Încercă să arate că a zugrăvit o Fecioară blândă, demnă, frumoasă și măreață, străjuită de îngeri, sprijinită de cei dântâi doisprezece ucenici.

- Privește câmpul purpuriu, presărat cu stele de aur, pe care am sădit maphorionul albastru al Fecioarei și straietele

apostolilor, în felurite culori, cât de bine se potrivesc, se leagă și insuflă gânduri înalte.

- În altar se cuvine să stăpânească Maica Domnului. Ori tu ai făcut-o de înălțimea îngerilor! Radeti tot! Tot!

Meșterul Ion a ascultat pricina supărării, a tăcut câteva clipe, și repede a trecut de partea starețului:

- Îl pun să dreagă tot ce-i greșit, părinte!... Răș- luiește-l pe Mitrofan! strigă la Sofronie, apoi vârî în moara batjocorii pe Ieronim: Mâzgălici! Zugrav de brâie la prispele țărănești. Uite ce înghesuială... îmbâcsire, nu frescă!

- Meștere, am lucrat împreună, ce Dumnezeu! Pe apostolul Pavel chiar domnia ta l-ai zugrăvit!

- M-am ținut de modelul tău... Iar dacă n-a plăcut stăpânului, înșamnă că-i prost. Prost!... Rade! Rade tot!...

Cu mare durere a răzăluit chipul lui Mitrofan. Când locul îi apăru ca o rană, Ieronim își pierdu, cu totul, pofta de lucru. Vru să înceapă tabloul de deasupra: „Cina cea de taină”, dar schițele i se părură stângace și țepene, iar culorile poncișe, parcă s-ar sfădi între ele. Truda atâtor zile îi frângea trupul; mâinile îi înțepeneau; ochii lăcrămau de usturimea picăturilor de vopsea. Izbucni în el strigăt de nevolnică răzvrătire: „Visez Desăvârșirea și nu-s în stare a zugrăvi chipul unui moșneag! Nu-s bun de nimica... S-a uscat licoarea încrederii în mine...” Cercă să grăiască meșterului Ion, dar nu-l suferi:

- La douăzeci și patru de ani, eu... Tu ai cutreierat o lume, ai învățat cu zeci de meșteri și... nimic! Răzăluiește toată conca!

- Nu, Ioane! sări Eli Ilarion în ajutor: E măreață și după datină.

- Pe naiba! Ci te poftesc a nu te amesteca: ești arhitecton, nu... Și către Ieronim, strigând: Îți propresc cheltuiala din simbrie.

Meșterul Eli Ilarion surise și olecă. fără a mai întinde sfada cu meșterul furios dintr-o pricină neîntemeiată. Ieronim

stătu o vreme pe schelă, pleoștit, umilit, frânt. Vesel că, deocamdată, scăpase de frecuș, Sofronie vorbi cu blândețe:

- Așa-i el... Dar îi trece. Hai să radem „înălțarea”.

- Nu, meștere... S-o mai lăsăm.

O vreme se plimbă prin ogradă, înghițind suc de mătrăgună. Apoi intră în chilie, luă o icoană a sfinxului Haralambie și porni pe Bercheza în sus. Când se văzu plin de vopsele și de praf, se dezbracă până la briu, se spală în unda limpede și se șterse cu cămașa. Curat și răcorit, se simți mai puțin nenorocit; parcă o parte din amărăciune se topise m limpezimea apei. Se ridică să plece; dar, în față, în strai alb, răsări Necunoscuta, îl întrebă din ochi, din clătinarea capului, cu îngrijorare: „Unde te duci

- La sihastrul Nicanor, cu un dar, ca să-i pot bănuir că m-a scăpat de moarte... Mă călăuzești? Hai!

Fata a încuviințat, bucuroasă. Pe drum Ieronim a povestit despre cele văzute și trăite prin lume. Nu credea că Necunoscuta pricepe totul, dar îi plăcea și simțea nevoia, voluptatea de a se spovedi. Se dezvinovățea în sine: „Vorbesc cu mine însumi. Adică tocmai așa cum fac isihăștii... De altfel tăcerile Necunoscutei au început să mă usture, ca o înțepătură de viespe în inimă”.

Pe Nicanor îl aflară în ușa peșterii: privea cerul parc-ar fi numărat răsărirea stelelor, pe catifeaua amurgului. Mulțumi pentru icoană, dar se întristă:

- E prea frumoasă... Și frumusețea-i o ispită vicleană: când eram tânăr îmi plăcea foarte, acum mă sperie.

Ieronim înțelese că nu va afla aici răspuns la întrebările care-l chinuiau. Grăi, totuși, întrebând, cu deznădejde:

- Părinte sihaștre, cum ajung eu la Desăvârșire?

- Desăvârșire? Leapădă-te de orice pofte și dorinți. Vinde tot ce ai, dă banii săracilor. Fugi de veselia deșănțată și nu te amesteca printre oamenii veacului: urcă în munte, printre sălbăticiuni și trăiește în aprigă înfrânare. Îndură chinurile muștrării de cuget și cunoaște mângâierile pocăinței. Urmează pilaa iui Simion stâlpnicul. Șă, la sfârșit,

după ce vei fi îndurat toate, oricât de grele, de aspre, de amare, de usturătoare. te vei încredința că Desăvârșirea nu se află nicăieri și că totul e deșertăciunea deșertăciunilor...

- Ci eu vreau să fiu pictor! suspină Ieronim, cu frângere de inimă.

- Deșertăciune!

- Oamenii au nevoie de Frumos, de Adevăr, de...

- Au doar trei nevoi: să mănânce, să se înmulțească și să se topească în neființă. Și cât mai repede.

Se cuvenea ca vorbirea să sfârșească aici; dar Ieronim întoarse capul și întâlni privirile Necunoscutelor. Se încredința că ea nu împărtășea părerile sihastrului, săgeți muiate în zeamă de cucută ce străpungeau trupul și înveninau inima.

- Cred, sihastru, că viața-i grea, pentru că noi suntem răi și-o facem încă mai scârnavă. Iar acum, ca să curm zădărniciile, mi se pare ușor să mă afund în obcini și să mă schivnicesc. Dar știu, de mult, că lumea se înfrământă, aleargă, iscodește, se zghiuieste nebună. Corăbiile ocolesc pământul, cum înconjură furnica mărul. Se înalță ziduri uriașe. Am intrat de zeci de ori în catedrala San Pietro din Roma și am stat, în uimire, ceasuri întregi: mă copleșea într-atât că nici n-o mai puteam admira. Statuile sfinților, din marmură, fildeș și aur, sunt strivitor de mărețe. Iar Dapii sânt de cincisprezece ori mai mari decât au fost. În fața lor, nu om, ci găză becisnică m-am simțit. Noi aici, zugrăvim apostolii ca pescari ori tâmplari, în ziduri oleacă mai mărișoare decât o casă boierească. Ziduri pe măsura omului; lăcașuri primitive și aproape de inimă. Am copiat giganții zugrăviți de Michelangelo în Capela Sixtină și tabloul lui Rafael numit „Școala din Atena”. M-am încredințat că sunt strălucite podoabe, fără pereche, ale științei și teologiei, ale înțelepciunii și artei. Că tălmăcesc, prin linii și culori, gândirea, simțirea și filosofia împăraților cugetării omenești. Sunt opere uriașe săvârșite de uriași.

Vorbind, Ieronim înțelegea, cu mirare, că, în fapt, da dreptate sihastrului. Se opri. Se îmbujoră la față. Surâse ca un copil prins în greșeală:

- Iertare cer, sihastre Nicanor, dară muma noastră, Eva, nu numai că din mărul cunoașterii a mușcat, ci și nouă ne-a lăsat nărav afurisit de mușcare fără saț din poama Frumuseții, a năzuirii spre Desăvârșire. Și râvnim într-atât, încât ne ticăloșim. Si. ticăloșindu-ne, iar tindem către Desăvârșire. Și tot așa, mereu, la nesfârșit.

- Tinere, sfâșiat de patima Desăvârșirii, l-a întrerupt Nicanor, cu glas mai mult adojană decât a sfat, cu ochii spre zarea din care răsărea luna, mult prin lume și eu am rătăcit, ca și tine, căutând Fericirea și Desăvârșirea. Și tot umblând, am ajuns la țara Indiei. Acolo am grăit, îndelungă vreme, cu ucenicii înțeleptului Buddha, adică „Iluminatul”, principe din neamul Sakia. S-a născut acum două mii de ani, în munții cei mari ai lumii - Himalaia, lângă orașul Kapilavastru. Tată i-a fost regele Suddhodana, iar muma regina Mahamaya. I s-a dat nume Siddhartha Gautama. Muma a murit în a șaptea zi după nașterea lui; nu din vreun betșug, ci pentru că împlinise Desăvârșirea: născuse pe cel mai mare înțelept al lumii.

Mahamaya a ajuns, nici ea nu știe cum, la țărmul unui izvor din munții Himalaia. Acolo, paznicii cerului - cum ar fi îngerii la noi - au adormit-o cu o băătură îmbătătoare. În vis, un elefant frumos, alb, i-a adus o floare de lotus în trompă. La indieni, elefantul este un dobitoc sfânt, ca și vaca, iar floarea de lotus e semnul nașterii, precum la noi crinul. Înțelepții și proorocii au tălmăcit visul: „Prințesa Mahamaya, fiul tău va fi trimisul pe pământ al lui Brahma și va ajunge învățătorul omenirii”. Deși nu înțelegea cum un elefant alb și o floare de lotus, oricât de minunate ar fi fost, puteau zămisi prunc, regele și-a iertat soața că primește flori pe maluri de iezere, în munți silhii.

- A zis ca românul: tot ce naște-n ograda mea-i al meu.

- Întocmai. Și-a crescut odrasala într-un palat minunat, departe de orice supărare și necaz. N-a cunoscut nici amărăciunea, nici durerea, nici boala. Nu știa nici măcar că oamenii îmbătrânesc și mor. L-au însurat cu vara lui, o principesă frumoasă și împodobită cu alese însușiri. Și trăiau fericiți cum nu se mai poate. Dar, iaca, ieșind într-o zi în oraș, Siddhartha Gautama a văzut un bătrân istovit de ani, un bolnav, plin de bube, și un mort adus la rug. Și, dintr-o dată, a înțeles că viața adevărată nu-i cea din palat, înhobotată numai în fericire, ci cea de pe uliță, încărcată de dureri și suferințe. Înțelegând asta, l-a cuprins mare frământ și nespusă amărăciune. La 29 de ani își părăsi palatul, femeia, averile, rangurile. Lepadă straietele cele regești, îmbracă veșmânt galben de cerșetor. Și, călare pe-un asin, plecă în lume, pribeag, să cunoască mai bine oamenii și să gândească asupra vieții. Apoi s-a tras în singurătate să cugete adânc. La 45 de ani s-a așezat sub un arbore și a stat în nemișcare: doar gândul îi umbla, îi umbla mereu.» S-au năpustit asupra-i ispitele, dar le-a înfrânt. L-au năpădit întrebările cele neiertătoare și numai cu mare strădanie a găsit adevărata pricină a nefericirii oamenilor și calea întru depășirea durerii și a nefericirii. Pe asta și-a întemeiat dharma, adică învățătura sa. Și-a făcut ucenici, începând cu părintele său, regele din Kapilvastru, cu soția și fiul său; au urmat curtenii și chiar un văr, care mai înainte fusese un ticălos. Și-a rânduit viața așa: două treimi din an rătăcea prin țară, însoțit de ucenici, și propovăduia învățătura; o treime o petrecea în dumbrăvile răcoroase ale celor bogați și bucuroși că un înțelept ca acela le călca ograda. Ar fi putut să se facă iar bogat, dar a rămas un rătăcitor vrednic a dăruii oamenilor cea mai mare bogăție: înțelepciunea de a nu se crede nefericiți și a nu se teme de moarte.

- Nu și-a răspândit credința cu sabia, ca Mahorned.

- Nu: a cucerit sufletele prin blândețe, umilință și înțelepciune. Înt; -o zi a mâncat carne de porc; i s-a făcut

rău, s-a întins sub un copac și și-a dat duhul, împlinise optzeci de ani și dorea să moară.

- Dar care-i, în fapt, învățătura lui Siddhartha Gautama, sihastru?

- Noi credeam că sufletul se naște odată cu copilul și, odată născut, devine nemuritor. Credem că viața e o clipă trecătoare și se curmă ori în gheena, ori în rai. Buddha a propovăduit credința că viața trupească-i trecătoare; sufletul n-are nici început și nici sfârșit. E veșnic și rătăcitor. Moartea înseamnă doar trecerea sufletului dintr-un trup în altul. Și trece din trup în trup, așa, de sute și de mii de ori, până când, în lunga-i rătăcire, face destule fapte bune ca să câștige fericirea de a poposi în Nirvana - locul neființei desăvârșite.

- Adică Desăvârșirea se află doar în neființă?

- Așa cred budiștii. Ci eu am mers pe calea sihăstriei, unde îmbin, cumva, credința lui Isus cu a lui Buddha.

- Și nu-ți zic eretic?

- Cine? Grașii și îmbuibății care propovăduiesc cumpătarea? Tâlharii? Tiranii ucigași?

- Dar eu râvnesc a crea, a procrea și a mă desăvârși lăptuind aici, pe pământ.

- Am știut, dintru început, că n-ai venit întru sihăstrie.

- Cum de-ai știut? Nici nu ți-am spus ce nenorocii sunt, că tot ce am zugrăvit până acum în altarul Suceviței n-a plăcut nici starețului, nici meșterului Ion. Mi-au poruncit să rad totul.

- Am știut pentru, că ai urcat, până la mine, însoțit de fata asta care, deși beteagă, iot Evă rămâne. Năzuința ta spre desăvârșire-i boală fără alt leac decât dragostea. Ci am să cobor să-ți văd lucrarea, aceea deșertăciune a deșertăciunilor ia care trudești fără hodină.

A plecat de la peștera sihastrului mai nedumerit și mai frământat, mai îndurerat și mai trist de cum venise. Necunoscuta îl însoțea ca o umbră. Când ajunseră la Bercheza, răsărea luna dintre obcine; apa clipocea în

vălurele mărunte, sclipind în bătaie lunii. Fata pășea alături, ca o umbră, ușoară și mută, dar îndurerată ca și inima lui. Îi citea mâhnirea în priviri și se întreba: „... Suferă pentru mine? De ce? Că eu nici numele nu i-l știu”... Când cărarea ajunsese la o punte ruptă, simți, deodată, nevoia s-o ia în brațe și s-o treacă pe cel mal. I se păru ușoară, mlădie, dar și vânjoasă. O purtă încă mulți pași, pe cărarea zbicită. Fata s-a prins cu brațele de gâtul lui; dar când basmau a i s-a ferit, oleacă, de i s-a zărit nasul, cu un zvâcnet din tot trupu-i, a sărit drept în picioare, a întors spatele și și-a acoperit fața la loc. Merse mult așa, în tăcere. Lunca urca, încet, deasupra copacilor, li întovărășea murmurul Berchezei și necuprinsa tăcere a nopții.

- Hm... Desăvârșire! Uită-te la lună: oamenii zic că se vede umbra lui Abel mort; mai încolo, Căin, ucigașul fratelui, stăpân pe turmă, cântă vesel din fluier... Necunoscut, ce fel de desăvârșire-i asta? Și la Nicanor: să zaci între stânci? Să te îndobitocești negândind nimic? Să mori în nevrednicie, iar fiarele și corbii să-ți sfâșie hoitul? Și încă să spui că așa ajungi la Desăvârșire. Prostii! Desăvârșit să fie acela care refuză carnea de căprioară, pentru că-i gustoasă și vinul de Cotnar pentru că-i izvoditor de încredere în tine? Mierea pentru că-i dulce și înmiresmată? Femeia pentru că-i caldă, catifelată la piele, unduioasă la trup și ageră la minte? Întreb: în ce rai m-aș putea eu închipui mai fericit ca-ntr-o zi de vară, ici pe malul Suceviței, pe-o stâncă argintie lângă o fată încântătoare ca o știmă?

Tăcu și se opri clătinând din cap, parcă i-ar fi părut rău de cele spuse. În clipa următoare o măsură pe Necunoscuta, din creștet în picioare: îmbrăcată în sutană albă părea o călugăriță jurată să nu cunoască bărbat. „Lângă o biată mută visez Desăvârșirea și întâlniri cu știmate... Caraghios!” Porni iar, pășind rar, pe cărarea ocolitoare printre arini. Necunoscuta, oleacă mai înainte, tăcea ca pământul, ca arborii, ca noaptea. Doar apa râului sporovăia ceva, în al ei grai.

- Chiar așa, se îndârji Ieronim; Doamne, oare ne-ai arătat gustul mierei ca să ne hrănim numai cu rădăcini amare? După ce ne-ai plămădit din lut, apă, vânt și foc, de ce cutezi a ne cere să trăim ca și cum ne-ai fi zămislit din rouă și mireasmă de crin?

Necunoscuta micșoră pașii, ajunse în dreptul lui, îi prinse dreapta, i-o mângâie ușor, cu degetul mare. Gestul acesta simplu, neînsemnat, vârteji gândurile lui Ieronim: „Ce vrea să spună? Că-i de aceeași părere. Că îndrug prostii? Ori poate mă îndeamnă să merg mai repede, că-i noapte târzie? Oricum, mă coboară pe pământ”.

- Ce zici, Necunoscute, dacă nici starețul Mitrofan nu i-a convenit lucrarea, cum o să-i placă lui vodă? Oare oamenii care vor vedea-o se vor simți mai înțelepți, mai buni? Dau dracului tot și plec în lume! Necunoscuta se opri, își strânse pumnii la piept, apoi îi zvâcni înainte, cu putere și gemu, cum gem bivolițele când se opintesc în jug gata să mute un munte din loc. Ieronim se cutremură, speriat parcă de înțelesul gestului cu care-i grăia Necunoscuta.

- Doamne, de ce m-ai făcut așa de nevolnic? Biată vârșă cu care meșterii voiau să prindă păstrăvi și când colo, iată: cad numai lipitori, șerpi, năpirci și solomâzdre... De ce, Doamne, m-ai osândit a fi zămislitorul ori robul Frumuseții? Necunoscute, dacă Desăvârșirea există, dobândirea ei ne costă viața. Iar dacă greierul se hrănește cu rouă, unii dintre noi ne hrănim cu vraja încrederii în Desăvârșire și cântăm psalmi.

Văzându-i, în luciul lunii, ochii înlăcrămați, fata îi cuprinse iar dreapta, i-o strânse la piept, puternic, cald și îndelung, până când el îi simți focul inimii și arsura lacrimilor. Îi prinse bărbia în palma stingă, căutându-i ochii în lucirea lunii.

- Și tu plângi? Și tu visezi Desăvârșirea?... Ce buze fierbinți ai... De ce ie ascunzi?... Buzele, florile su fletului ori rana inimii. Astă vară, pe Sucevița în sus...

Necunoscuta se desprinse brusc de lângă dânsul, se abătu din cărare la dreapta, spre poienița unde-și avea căruța și

bivolițele. Mănăstirea era aproape. Ieronim intra singur în ogradă și, după o clipă de șovăire; pătrunse în biserică, fără gând, ca dintr-o poruncă străină. De la o candelă, aprinse luminările din fânar. Observă că varul și câlții pentru tencuială erau pregătiți lângă ciubere. Chibzui, în gând, ce cantitate i-ar trebui și se apucă de amestecat și de frământat, mai mult cu mânie și deznădejde decât cu avânt. După o jumătate de ceas se ivi și Necunoscuta. 11 ajută să tencuiască mai repede și să se apuce de zugrăvit. Lucra cu înfrigurare și gândea: „Meșteșugul acesta-i osia vieții mele. Și-i neunsă. Dragostea, dragostea-i mirul sfânt pentru uns osia vieții. Ci unde-o aflui? Unde?...”

- Verde, Necunoscuto... Așa... Acum. auriul... Pentru mine, culorile sunt sfinte: și mă lupt cu ele, precum Iacob cu îngerul, să le îmbin într-o frumusețe.

Î.: Îmbracă pe Mitrofan în strai bogat, iar chipul aidoma cu al starețului. Când a fost gata. Întrebă

- Ce zici, Necunoscuto, acum o să-i placă?...

Fata răsuci fânarul de la chipul lui Mitrofan și prinse în fasciculul de lumină tot tabloul „Înălțării”. Făcu semn lui Ieronim să privească: un semn, ca un omagiu, ca o exclamare laudativă. Iar el, cu ui-

- Dar e... minunat! Numai niște ticăloși pot spune altfel. Du-te și te culcă, Necunoscuto. Ți mulțumesc că m-ai ajutat. Ci să știi că inima mi-e tot pustie și amară. Încă!

Intinzându-se în patul cu miroznă de fin, simți cât de tare îl dureau mâinile, șalele, grumazul, ochii; dar inima i se deschise ca o fereastră de castel, să pătrundă înlăuntru minunea gândului împăcat cu sine și a luminii, orbind liliicii Deznădejdii. „Ce-i sufletul meu: izvor? floare? abur? Cine știe?”

În zori, intră în biserică, își suflecă mânecile și amestecă varul cu câlții. Când, la ceasurile nouă, veni meșterul Ion, lumina soarelui aureola fresca „Înălțării”. Stătu, surprins, și privi, în tăcere, multe minute. Nu auzi pașii sihastrului Nicanor. Îl văzu îngenunchind și gemând cu uimire:

- Minune!

Deși venea din adâncuri, glasul pustnicului luminează cugetul meșterului, ca o țâsnire de raze.

- Cheamă-l pe stareț! porunci lui Gligorie.

Și starețul se miră de noul chip al lui Mitrofan; îl găsi așa „cum trebuie”. Iar când, împăcat, privi „Înălțarea Fecioarei” scaldată în lumină se încredință că au pus culori vii, împăratești și se rosti:

- Vedeți că se poate? Acum, da: mai merge... Dar nu-i vorba să-mi placă mie, ci ctitorilor!

Trecură la lucru: în dreapta, lângă tâmplă, Ieronim zugrăvi scena zisă „Înțelepciunea și-a zidit casă”. Alături, Sofronie, „împărțășania cu pâine și vin”, ajutat de Gligorie.

- Măine, Ieronime, faci „Adorația Mielului” din glaful ferestrei din spre răsărit. Tu l-ai schițat și...

- Sub chipul lui Isus gol, în semn de neprihană, avertiză tânărul.

- Fă-l cum l-ai gândit.

- De la brâu în jos îl acopăr cu un văl purpuriu, îl înconjur cu serafimi și cu doi îngeri veghetori, în genunchi.

În zilele următoare a zugrăvit „Cina cea de taină”,

- Prea seamănă cu cea de la Voroneț: masa rotundă, gruparea apostolilor... cârmă din nas meșterul Ion.

- Acolo, Isus e „în cornu sinistro”, iar eu l-am așezat, cum mă obligă locul, „în cornu dextro”. Masa-i rotundă, asemeni celor pe care ospătează românii. Apostolul Toma a... primit să stea jos, în fața mesei, ca să am loc pentru ceilalți.

- Și pe Iuda? De ce l-ai întins peste masă?

- Și cu mâna în blidul cu mâncare! Ca să-i vădesc mai bine lăcomia, obrăznicia, mișelia. Gata-i să șterpelească tot prânzul apostolilor și faima lui Isus. Așa scrie și în erminie: ... „Iuda întinzându-și mâna la blid și către Hristos uitându-se”... Pe filacter scriu după evanghelistul Ioan: „Amin zic vouă: unul dintre voi mă va vinde”.

După ce comentează supărarea, uimirea și teama de pe chipurile apostolilor, Sofronie întreabă netam-nesam:

- Muto, care tablou de-aici e mai bogat în gânduri, în simțăminte, în tâlcuri?

Privirile fetei scăpărară scânteii și, cu sfioșenie, arătă cu degetul drepteii, tabloul „înălțării”, apoi pe Isus tânăr, ca înger al marelui sfat. De bucurie, Ieronim se trezi cântând:

- „Ia-mă lume și mă du, / Că îmi arde sufletu. / Du-mă printre brazi și fagi / Să văd ochii ei cei dragi”... Da, Necunoscuta, dar nu vor fi niciodată asemeni celui zugrăvit de italieni; bărbat tânăr și frumos, cu buze rumene și ochi văpaie, chip care îndeamnă pe unele călugărițe ca, înainte de împărtășanie, să se roage cu patimă: „O, Isuse, vino la mine, intră în cămăruța inimii mele, să te cuprind cu brațele dragostei mele, să te sărut fierbinte și la nesfârșit să te dezmiard. Vino, deci, dulceața mea și în mine răspândește dulceață. Vino, împlinește-mă, potolește-mi arșițele și toarnă în mine vlaga și focul sfânt al dragostei în care vreau să ard și să mor, ca în lumea de dincolo să fiu numai cu tine”...

- Născocoști, pângăritorii! îl înțepă Sofronie, mai în glumă mai în serios. Cum o să cuteze a se ruga așa de... mirean?

- Pentru că nu-s ca noi care am intrat, fără firul Ariadnei, în acest labirint, cu sute de tablouri și mii de chipuri cărora trebuie să le dăm viață. De unde? Viață din viața noastră și dragoste din inima noastră. La sfârșit, când vopselele se vor fi terminat, iar pensulele se vor fi tocit, și sufletul ne va fi sec, uscat, pentru că în inima noastră n-a picurat niciun dram din mierea dragostei. N-am găsit-o pe Ariadna... Albastru!

Necunoscuta îi întinse ulcica și penelul de culoare albastră; îi căută privirea și stăruie mult, când i-o prinse în sulile ochilor ei. Înflorai. Ieronim grăbi să aștearnă albastrul pe zid ca să ivească straiul sfântului Dionisie. O vreme lucrară la retușuri, în tăcere: se auzea doar foșnetul pensulelor pe ziduri, sfârâitul luminărilor în fânare și

respirația precipitată a zugravilor. Ci, într-un târziu, Sofronie, cu durere:

- Mie nu-mi place să spun „am iubit”, ci „iubesc”. Dar dacă spun așa, mint, pentru că nimeni, nicio muiere nu mă vrea: una mă pocnește cu restelul, alta cere să lepăd tăbăltocul din spate.

Ieronim râse tare, nestăpânit, dar, părându-i rău, se înfrăți întru suferință:

- Fiece lucrare mare, meștere, e o aventură, căreia dăruindu-ne cu totul, la sfârșit rămânem singuri și goi. Noroc că, îndată, ce am dobândit înfrângerea unei biruințe, tânjim după alta, mereu alta, cu nădejdea, goate fără noimă, că până la urmă, găst-vom una vrednică să ne umple inima de fericire. Fericirea... Asta presupune, zice meșterul Eli Ilarion, trai în mijlocul firii, desprindere de ambiții mărunte și făurire de lucrări mari cu nepregetată trudă... Uită-te: e bun acest verde?

- Dă-l oleacă «rai gros... Așa... Și mai jos... Bine!

- Tu ce crezi, Necunoscuto?... A, nici nu băgăm sama că mă îndemnai cu ulcica de verde închis... Da? Îngroș... Poftim!... Dar eu mai pun o condiție a fericirii: Dragostea. Fiecare om trebuie să aibă pe cineva pe care să-l iubească mai mult decât pe sine.

- Roșu.! porunci Sofronie, aspru, răstit, către Necunoscuto. Nu acela! Purpuriul!... Uleia din dreapta!... Nu aceea... Cealaltă!... Nu ești numai mută, ci și zăpăcită... Mai repede! Te miști ca o neleapcă înainte de fătare... Ascultă, muiere! Ți-a ridicat vreun flăcău poalele rantiei?

Necunoscuto îi întinse ulcica și primi batjocura cu un fel de îndârjită și tristă bucurie.

- Bădiță, ce ți s-a cășunat iar? interveni cu glas rugător, deși nu înțelegea de ce îl durea așa de tare ocară meșterului.

- Ei, da: mă împiedică să gândesc la o muiere frumoasă!

- Asta-i bună!

- Parcă tu, când zugrăvești chipul Fecioarei, nu dorești o fată frumoasă. Te-am auzit șoptind cântare cu nume născocit din cine știe ce poște abia ținute-n frâu: „Dorină, Dorină, floare din grădină”.

- Da, numele tainic al celeia așteptate, dorite.

- Dar pe meșterul Eli Ilarion, destrăbălatul... pocăit, l-ai întrebat dacă ai voie să dorești... Dorine?

Că dumnealui, după ce s-a proslăvit cu două muieri strașnice, s-a săturat și s-a mironosit.

Necunoscuta înfățișă, repede, ulcica de roșu, fără să i-o ceară, parcă anume ca să-i curme batjocura. Miștămăie... Iartă-mă, sfinte Toma, c-am pomenit pe nepătat, ca scos din sipet? Îl schimbi de trei ori pe zi? Cu cârpe vrei să ne furi ochii?

Fata plecă fruntea și frecă o pată mică de albastru de pe mâneca stângă, parc-ar fi vrut să spună: „îl cruț. Mă feresc de tot ce mânjește”. Sofronie așeză roșul pe zid, apropie genele și se depărtă să vadă mai bine. Trebuia să țină seama de rotunjimea absidei și să pună culorile așa fel încât apostolul Toma să pară drept, nu încovoiat.

- Ce zici, Muto? E bine? Întrebă în bătaie de joc. Imitându-l pe Ieronim. Nu vorbești, netrebnico, nu. Și ca să nu dea vad prietenului să-l înfrunte, urmă: Noi împlinim numai două: traiul în mijlocul firii și făurirea. Dragostea fuge de noi ca dracul de tămăie... Iartă-mă, sfinte Toma, c-am pomenit pe necuratul, chiar aici în altar și tocmai când îți făceam mâna cu care binecuvântezi... Na! că nu-mi iese bine: e strâmbă. Ieronime, te rog fă-o tu... Ești meșter la mâini.

- Îndată, bădiță.

S-a trezit la cântecul cocoșilor și gândurile nu l-au mai lăsat să doarmă. A trecut la lucru înaintea tuturor. Pășea încet, strecurându-se printre sulpil schelelor, parc-ar ii vrut să nu tulbure odihna făpturilor zugrăvite pe ziduri. În altar, prin farestruica de la răsărit, năvălea lumina. Din pragul gropniței auzi murmur adiat sub cupole, parc-ar fi cântat lumina: se revărsa lin, se răsucea printre schele, mângâia

pereții, îl încălzea, le da viață. Psalm? Doină? Bocet? Horă? Ascultă, un minut, între curiozitate și uimire.... „Fecioara cântă?... N-am stat oare ceasuri întregi în fața tabloului „Adorarea Mielului „, pictat de frații Van Eyck, să văd și să aud cântecul îngerilor îngenunchiați lângă Miel?”... Și, deodată se simți atât de emoționat, că-l năpădiră lacrimile... „Ei, încrezutule, nu-ți dai sama că iar ți se năzare?” Dojana i se întrerupse brusc de vorba răstită a ucenicilor Gligorie și Ispas, tropăind pe lespezi, cu ciubărul mare cu var, purtat pe par. Așezând povara jos, Gligorie se rosti suflând obosit:

- Domnia ta, meștere, ori zugrăvești, ori macini piatră pentru culori, ori tencuiești, ori cioplești lemnul, ori sculptezi la catapeteasmă, ori cânti la chitară, ori citești în scripturi, ori scrii stihuri... Când mai dormi?

- De unde știi că scriu stihuri?

- Păi... am văzut hârtiile, pe masă: mai multe foi cusute la un loc.

Bobul de iritare nu-i îngădui să vadă umbra albă prelinsă pe lângă ziduri și stinsă în lumina de afară. Lăsa ucenicii să boscorodească în legea lor, se apropie de tabloul „Înălțării” și-l privi scrutător, rece. Ghicea viața în lucirea ochilor, în arcuirea sprâncenelor, în tremurul buzelor, în mișcările mâinilor, în fâlfâirea faldurilor largi...

Dar dacă-i Știma de pe stânca argintie și nu Fecioara?”... Intrând, Sofronie cercetă dreapta apostolului Toma: după chip se vedea că era mulțumit. Dar nu se rosti. Continuarea lucrul la „Acatist”. Și, deodată, glasul lui moș Andrei, venit „întru cercetare”:

- De ce slăbești, fată dragă? De muncă? De suferință? Ori, vorba cântecului: *Trece dorul și mă-ntreabă: / De ce-s tânără și slabă? / Taci, dorule, că ți-ci spune / Câte-am pătimit pe lume...*

- Iaca, și prisecarul tot de dor desemtă. Auzi bădiță?

- Și vezi și... Dorine, moș Andrei?

- La vremea mea, oi fi văzut; dar, aici în altar, aş păcătui tare dacă mi le-aş aminti pe toate, cele aievea ori năzărite.

În această zi blândă de mijloc de noiembrie, sfârşiră fresca din absida altarului. Împreună cu ucenicii, au zugrăvit brâul de jos ca o perdea înflorată, asemeni cusăturilor brodate de femeile din obcini.

Coborârea schelelor era ca dezbrăcarea unei frumuseţi feciorelnice, fără asemănare. Sub fâsia de raze pătrunsă prin fereastra din dreapta culorile îşi sporiră puterea, chipurile înviară, tresărind şi pornind să se mişte, să vorbească, să cânte. Era ca izvodirea, din nimic, a unei lumi noi. Era lumină şi măreţie, izvorâte din gropile întunecimii şi ale nefiinţei. Pe moş Andrei îl impresiona mai ales chipul Fecioarei:

- E mai ceva ca la Voroneţ... Iar dacă mă uit cum bunul Isus spală picioarele sfântului Petrea, îmi amintesc că la carte scrie precum că s-ar fi lepădat de trei ori de Isus. Şi tocmai când i-a fost limba mai amară în gură şi viaţa mai primejduită. Înţeleg că duce mâna la cap a nedumerire şi chiar a spaimă, zicând: „Cum, adicătelea, fiul lui Dumnezeu să-mi spele picioarele, mie, biet pescar sărac?” N-a înţeles nimica, sărmanul. Era cam fricos şi cam nătâng.

- Nu-l prea iubeşti pe sfântul Petru.

- Ba da, dar sunt... o leacă supărat pe 'mnealui că prea s-aţine cu cheia la poarta raiului. De-aceea îl văd necrezător şi totuşi lesne de păcălit. De altfel, aşa l-aţi zugrăvit şi dumneavoastră: cu mina la cap, mirându-se de tot ce vede şi nu pricepe.

- Vine mitropolitul! vesti ucenicul Ghgorie alergând dinspre poartă.

Cu un alai de preoţi şi de călugări, stareţul îl călăuzi în altar, cu o nemărturisită teamă că n-o să-i placă. O teamă şi mai mare îl furnica pe meşterul Ion. Dar o rază de soare, furişată pe fereastra din dreapta, lumină tabloul „Înălţarea Fecioarei” aşa de puternic, de strălucitor, încât tuturor li se păru că se află în faţa unei minuni, şi amuţiră. Mitropolitul îi

firitisi pe meșteri cu glas tare. Starețul se împăuna uitând, cu totul, c-a poruncit meșterilor s-o răzăluiască. Ion se bucura că n-a ascultat porunca starețului, dar îl și supăra un gând: „O să i se urce la cap obraznicului...” în aceeași clipă Eli Ilarion îl răni adânc c-o vorbă care plăcu mitropolitului:

- În mare parte, înalt prea sfințite, lucrarea asta s-a făptuit după cugetarea și cu mâna ucenicului meu Ieronim, purtat de mine prin lume, pe la mulți dascăli și meșteri. Așa-i, meștere loane?

- Da... Cam... Cam așa-i... se bâlbâi întrebatul, strâns cu. ușa.

Întâi, lui Sofronie nu-i păru rău că lauda se revărsă asupra lui Iernim: „Se mai moaie cerbicea lui frate meu”... Dar îndată gândul i se răsucă: „Rău, rău: dar mi-i frate” ’...

Cânci vizita se sfârși, meșterul Ion ceru o ulcică plină cu alb și porunci, cu un fel de mândrie silnică:

- Să ne iscălim aici, în altar, sub glaful ferestrei de răsărit.

Scrise: „Ion zugrav și fratele său Sofronie”; vru să scrie și „Din neamul Șarpe”, dar se opri și-l pofti și pe Ieronim să iscălească:

- Eu... eu nu zic „hop”, până nu sar șanțul. Iscălesc la sfârșit.

- Cum ți-i voia, tinere.

Rămase în altar, singur, să privească în liniște și să înțeleagă de ce oaspeții i-au adus laude. Retrăia îngrijorările, îndoielile, războirile cu sine, când auzi pașii Necunoscutei; venea parc-ar fi știut că simțea nevoia destăinuirilor:

- Am trecut proba, Necunoscuto, cu bine... Mi-ai adus o floare de mușcată? Mulțumesc!... Mă judec, însumi, fără crutare, aspru, cum aş judeca un dușman. Am muncit din greu, ca bivolițele tale, fată dragă; mă dor mâinile, ochii mă ustură, gâtul mi s-a strâmbat, iar plămânii mi se otrăvesc de duhoarea boielelor. Totuși, făurind, mă curăț de zgura deznădejdiei. Am muncit și m-au lăudat, dar nu-s mulțumit: am întipărit pe ziduri ființe mute ca tine și țepene ca

icoanele de la Athos, iar eu râvnesc să pictez oameni mai vii și mai frumoși decât cei care ne înconjoară.

În zilele următoare s-au perindat mulți vizitatori din Suceava, de la Putna, de la Moldovița, din Rădăuți și chiar din Neamț: veneau îndemnați de mitropolitul Gheorghe. Cei mai mulți au rămas în mirare, în uimire chiar: ca și arhitectura, fresca începută la Sucevița arăta asemeni ctitoriilor de la Ștefan vodă și Petre Rareș; asemeni și totuși altfel. Lăudau mai ales zugrăveala și pomeneau nu atât numele meșterului Ion cât pe al lui Ieronim. - Trecut-ai cu bine întâia probă, mai deosebită, surise Eli Ilarion. Deci cuvine-se să lucrezi cu încredere, dar fără îngâmfare.

- Laudele mă sperie și, chiar mă dor.

- Laudele să nu te amețească, ci să te-mpingă înainte. Muncește în liniște și tăcere. Trufia-i mai rea ca deznădăjduirea. E stearpă. Averi strângă Ion din neamul lui Șarpe; tu dobândește-ți nume bun și loc de cinste. Iar calea spre acel loc trece prin inima oamenilor.

O întâmplare a sfâșiat vălul fainei

Cinci zile cât a durat ridicarea schelelor în naos. Sofronie a lucrat la schițele pentru Sinaxar, iar Ieronim la „Judecata din urmă” '. Dar frigul, venit pe neașteptate, i-a obligat să amâne iar lucrul la frescă, Ieronim și Necunoscuta, au curățit mojaralele, sub zloată, și le-au acoperit cu scânduri și paie, să nu înghețe apa din ele. Suflau în pumni și așezau hârdaiele cu var, chitele de în, uneltele, la adăpost, sub suri. Apoi toți se traseră în atelier, să geluiască scânclurile de tei și paltin pentru a avea pe ce picta cât va dura frigul. „Zu, gravii trebuie să-și câștige pâinea, să-și merite simbria, spunea meșterul Ion, făcând planul pentru lunile de iarnă;

iar voi, Sofronie și Ieronime, nu uitați că aveți de dăscălit ucenicii”. A dat porunci și-a plecat la Suceava, să ierneze lângă soție.

Ieronim o pofti și pe Necunoscuta să învețe, la rând cu ucenicii, deși femeie pictor nu s-a prea văzut prin părțile noastre; desena și colora stele și flori.

- Lucrând cu noi, deprinzi a-ți tălmăci gândurile și prin desene. Poate chiar înveți să cânti, să râzi iară. Căci, nu-i așa? ai vorbit, ai cântat și ai râs cândva. Da?... Mă bucur c-am ghicit. De mai bine de o jumătate de an mă ajuți mai mult ca un ucenic. M-am deprins într-atât cu tine, încât, când îți vorbesc, parcă sporovăesc cu mine însumi.

Necunoscuta îi prinse dreapta și i-o apăsă pe sâni, până când căldura inimii răzbătu prin ilicul de șiac, în palma lui. Apoi, fugi sprintenă, parc-ar fi dănțuit.

- Ce i-ai făcut? vru să știe Sofronie care o întâlni îndată dincolo de ușă, în viscol. Nu cumva ți-am încurcat ploile?

- Se așază serios pe iarnă, se făcu Ieronim a nu auzi: ci în inima mea parcă înfloresc ghiociei primăverii.

- Daaa?... Degeaba ungi cârțița cu miresme, băiete, tot urât amiroase!

După cinci zile de ger, cu un pospai de omăt viscolit peste polei, se arătă iar soarele și un vânt cald suflă dinspre miazăzi, împrimăvărând lumea. În atelier, Ieronim schița zeci de chipuri pentru „Judecată”, iar gândul îi fugea când la Roma, în taverna „Il Babuino”, cu pictorii caravaggiști și bețivarii lăudăroși, cârcotași, duelgii; când sus, pe Obcina Mare, la stână, și schița cu bețisor de cărbune chipul câinelui, al berbecului; când se învârtea cu gondola pe canalele Veneției, schimbând ochiade cu fete frumoase și jucăușe, ca-n tablourile lui Tizian.

Două zile mai lucră în atelier, apoi încălziră naosul cu tăvi de jar și se mutară la zugrăvit. Necunoscuta a venit încet, fără huiet, s-a așezat pe scăunașul ei, lângă scara schelei, și-a început să deseneze stele și flori. Ieronim n-o

vedea, dar o simțea aproape. Și, ca să rupă tăcerea, a înnodat vorba cu Sofronie:

- Dacă ne ținem aidoma după erminie, zugrăvim doar sfinți descăpățânați. Unii, ca de pildă Dionisie, își iau chiar capul sub braț și pornesc la drum. Minune! Dar oare n-ar fi fost o minune mai potrivită, să fi frânt sabia călăului?

- Nu mai cârți, ci ascultă și supune-te.

- Ei, bădiță, ceea ce schițez eu aici nu poate fi iadul unde ard cazanele cu smoală, ci-i doar un râușor rubiniu, pe malul căruia îngerii se hârjonesc cu niște drăcușori poznași. Necunoscute, împrumută-mi, te rog, cărbune să desenez aici acel suflet care poartă un cocoș pe umăr... Așa... A, de l-aș putea face din culoare, pe zid, tot așa de aievea... Cântând foarte de dimineață, cocoșul trezește și mântuiește omul din păcatul trândăviei, așa spune prisecarul... Belzebute, nu te-am făcut prea hâd, nu-i așa? Deci să mă cruți; dacă fi-voi brâncit la iad; să nu-mi înfigi furca tridentă prea adânc. Știu că dacă totul ar fi frumos, nimic n-ar mai fi frumos. Frumosul, Binele, Adevărul există numai pentru că Urâtul, Răul, Minciuna există. De altfel, iată aici copia „Judecății din urmă” de la Voroneț: în iad toți freamătă de neastâmpăr: ațâță focul, cară lăzi cu păcate, se împung în sulii. Nu-s fericiți, dar au ceva de făcut și-s mereu în zbenguială, în zbucium. Pe când sârmanii drepți, uite-i: țepeni, încremeniți, în straiete lor bogate, greoaie, cu coroane pe cap, încărcate cu aur și pietre scumpe. Merg ca o turmă, cerșind intrarea spre strunga raiului, în „Cetatea Noului Ierusalim”, la baciul Petre, cel cu cheia. Din urmă îi mână ciobanul Pavel, cu sabia. Nu-s prea veseli; sunt îngrijorați, îi apasă coroanele pe cap, încărcate cu povara faptelor bune. Ori poate se întreabă: Ce-o să facem noi acolo? Nici tu răutate, nici pizmă, nici uneltiri, nici războaie: o să ne mănânce urâtul... Și-apoi cum o să dormim în strai de purpură? Noi, bieții fericiți, osindiți să ne plimbăm, veșnic cuminți și blagosloviți printre flori, iar îngerii or să ne facă vânt cu aripile. Cum? n-o să mai putem spune că

sfântul Pafnutie are nasul st. râmbo, iar sfântul Gheorghe face cu ochiul sfintei Varvara? Cum o să stăm, o veșnicie, împietriți în jilțuri, cu mâinile împreunate, cu ochii spre cer, visători? Adică să nu facem nimic? Să nu mângâiem un prunc? Să nu răsădim o floare? Să nu plivim o buruiană? Să nu sărutăm buze de femeie? Să mucezm strânși într-un ștergar, la „sânul lui Avram”? Ce iad e... raiul ăsta!... Pleci, bădiță Sofronie?

- Da; să-mbuc ceva și să nu mai aud palavre de eretic!

- Hm... vorbesc fără noimă, cu mine însumi... Vezi tu, dragă Necunoscuto, iadul și raiul fiind aici, pe pământ, ne-am deprins cu ele și zicem că așa-i bine și frumos. Ne zbatem într-un pojar mistuitor, din ceasul nașterii până la cel al morții, când ardem de istov. Suntem ca luminările: ne topim, mistuiți, în propria noastră flacără. Și dacă luminăm cumva, acea lumină vine din arderea sufletului nostru... Am cutreierat lumea, pe uscat și pe mare. Am văzut multe și râvnesc și mai multe. Dar mă cearcă, prea adesea, șovăiala, neîncrederea, teama neputinței. Și, mai ales, mi-i foame de dragoste... Ce bine ar fi să fim zei și să nu știm ce-i suferința și bucuria dragostei... Dar, oameni fiind, simțim că vremea trăită fără dragoste e pustie și zădarnică. De ce, eu care m-am tocmnit slugă la sfinți, să-i zugrăvesc și să le înveșnicesc numele, să n-am dreptul la... păcatul dragostei? la viciul visului? De ce să fiu o suveică fără rost, o râșniță fără suport, o pensulă fără culoare, un pisălog fără pui, o pasăre fără văzduh, o stea fără cer?... Fetei care mi-ar fi dragă i-aș șopti stih din „Cântarea Cântărilor”... „Cât de frumoasă ești tu, draga mea! Cât de frumoasă ești! Ochi de porumbiță sunt ochii tăi... Bolnav sunt de iubire. Sărută-mă, dragostea mea, că numai sărutările tale, mai dulci ca mierea și ca vinul mai simțitoare, îmi aduc tămăduirea”...

Spunea versetele ca pentru sine, în singurătate. Uitase că Necunoscuto era acolo, sub schelă. Cînd o descoperi încremenită, cu ochii flacără țintiți asupra-i, o rugă, cu glas schimbat, stingerit:

- Dă-mi alt cărbune, Necunoscuto... te rog.

Fata tresări, brusc, grăbită să-i împlinească ruga: dar broboada i se agăță în colțul unei scânduri din schelă, se sfâșie și i se desprinsese de pe față. Vrând să se ferească și să și-o prindă la loc, se împiedică de-o bârnă și căzu în genunchi, cu ochii la cărbunele fragil, fără a-l lăsa din mână. Ieronim sări s-o ajute. În clipa de uimire, fata îi puse cărbunele în mână, îl privi cu ochi de rugă și spaimă, o zbughi, fluturându-și părul despletit și se ascunse în colțul cel mai întunecos al naosului. Mirat și zăpăcit Ieronim o urmări, în neștire, întrebând în șoaptă:

- De ce fugi, fată dragă?... De ce plângi?... De ce te ascunzi?

Mai multe minute, fata stătu cu fruntea lipită de zid, apărându-și obrazul cu palmele. Fierbând de nerăbdare, Ieronim culese broboada de jos, apucă fata de umeri să-i întoarcă fața spre dânsul. Ci ea se împotriva, vânjoasă, îndărătnică.

- Sunt mai puternic decât tine... Și, oricât de-ntuneric e-aici, tot văd că ești... da, frumoasă!

Îi întoarse capul spre dânsul și-o ținu așa, strâns, țintind-o cu pupilele mărite:

- Dar parcă te cunosc... Te-am mai văzut undeva, nu-i așa? Buzele astea, măcar în vis, le-am mai văzut. De ce te ascunzi?

Înfrântă, fata lăsă mâinile în palmele lui; din ochi îi țâșniră lacrimi mari, grele, picurând fierbinți pe brațele lui Ieronim.

- Nu plânge! Dacă nu vrei să-ți vadă și alții chipul, eu știu să tac. Dar unde te-am mai văzut? Unde? Spune!

- Pe stânca argintie... șopti fata, printre sughituri. Ieronim încremeni: o fericire scurtă, tăioasă, greu de îndurat îi arse inima. Buzele rosteau singure întrebările uimirii:

- Cum? Dumnezeu, Știma Suceviței? Tu ești? Fata se depărtă doi pași și scuturându-și capul, grăi răspicat:

- Mi-am luat singură canonul muțeniei.

- Minune!... Dar cum de-am fost așa de orb și n-am văzut că ochii, mișcările capului, mâinile sunt ale fetei de pe stânca argintie? Ești așteptarea... Ești Dorina din cântec.

- Nu, Ieronime, sunt o păcătoasă fugărită de oameni. Trudesc într-o ispașă. Și canonul nu mi s-a sfârșit încă.

- Ce-ai păcătuit? Cum te cheamă? De unde vii?

- Taină! Te rog, în genunchi, te rog nu mă întreba. Nu știa ce să facă: surpriza îi stârnea o neliniște furtunoasă și n-o putea frâna decât ridicând-o din genunchi și vorbindu-i:

- De zece ani meșterul Eli Ilarion mă dăscălește într-o isihie. La Athos am sălășluit printre tăcuții ucenici ai lui Grigorie Palamas. Dar abia aici, în Sucevița, am întâlnit o isihastă adevărată: muncești și taci! Ești, da, ești o minune! O minune!

- Nu te roști, până nu afli pricina istui canon de muțenie și muncă. Jură că n-ai să spui nimănui că mi-ai văzut obrazul.

- Jur! roști cu toată convingerea și-i ridică broboada scăpată, iarăși, jos. Dar până când?

- Ajută-mă să mi-o leg la loc... Mulțumesc. Nu mai este mult până la împlinirea osândeii.

- Și dacă nu-mi pot ține jurământul?

- Mă arunc de pe schelă, de colo, de sub cupolă. Și-atunci va trebui să preiei tu osânda mea. Înțelegi? Să cari piatră și să stai mut, trei ani.

În inima lui Ieronim se izvodi, deodată, o sfântă bucurie înfrățită cu o durere tot atât de sfântă. I se părea că i se împlinește o dorință purtată în el, neîmplinită, de la zămislirea-i. Numai la Vartoped, în Muntele Athos, când a văzut chipul lui Petru Rareș ctitor, numai la Florența, în atelierul lui Giuseppe Faria, când l-au lăudat toți pentru Venus pictată în trei zile și numai în Capela Sixtină, când copia Eva lui Michelangelo, dacă l-a mai cercat o bucurie atât de adâncă, de bogată și nefiresc, orbitor de luminoasă. Dar, în același timp, îngrijorarea și spaima, cu care-i vorbea fata, îl îndurera, îi înfricoșa și-i strivea inima. Voia s-o scoată la lumină, afară, s-o ducă pe stânca argintie. Să-i grăiască

omenește, prietenește, ca atunci. S-o roage a nu mai crede în prostia osândelor luate de ea însăși, pentru neștiute ori închipuite greșeli. Dar în momentul acela au intrat trei dulgheri. să desăvârșească schela din turlă; i-au văzut aproape și au râs, rău și nerușinat: -: O găbuiești prin unghere, maistorașule?

- Jumulește-o, fiicăule, că-i tinerea și-i zboară fulgii, ușor, rise Natalia. Și de-nveți jumulitul, poate te uiți și la alte puiculițe, cu fulgi moi și calzi.

- Nu fiți nerozi! bombăni dojenitor, sfidător.

- Așa-i... Cine zugrăvește... draci trebuie să se păstreze neprihănit... Noi, dulgherii, putem a ne... îndeletnici cu femeile; tu... mieluțul Domnului!

- Orice mieluț are o mieluță! chicoti iar Natalia.

- Păcat că-i mută, schiloadă și strâmbă.

- Încetați! se-nfurie Ieronim. Încetați, că vă sparg capetele!

- Uite ce hulubi de foc îi zboară din cușcuța gurii... - Gata! Îl luă Ieronim în piept pe batjocoritor, brâncindu-l; nu-și da seama ce face; nu vedea că dulgherul cârcotaș avea barda în dreapta.

- Lasă-l, nu te pune cu omul... Domnului, îl trase Natalia de mânecă; nu de alta, dar acuș te repede-n fundul tartarului la nefârtatul. Nu vezi cum înproașcă flăcări de furie prin ochi?

- Am șuguit, Ieronime te știm curat și bun, zise părintește meșterul Dragoș. Și Isus s-a plecat... să lege sandala Măriei din Magdala...

Dar lui Ieronim nu-i mai păsa de ocări și ironii; bucuria aceea uriașă, copilărească totuși, îl năpădi, îl învălui, îl copleși. Și copleșirea asta îl ferici.

Cit a durat încontrarea cu meșterul, între glumă și batjocură, Necunoscuta s-a topit în amurgul coborât din munți, că parcă n-ar fi ființat niciodată. Dulgherii s-au tras, încet, șovăitori, bodogănind.

- La treabă, năzărelnicilor! porunci, răstit, meșterul Dragoș. Unde ați văzut» voi o fată pe-aici, afară de Natalia?

Vorbea cu atâta hotărâre, încât și lui Ieronim îi venea a crede că iar a avut o vedenie.... „Necunoscuta, fata de pe stânca argintie? Ce nerozie! Nu cumva mi-a dat lelea Călina zeamă de mătrăgună? Mă îndușmănesc împotriva-mi, mă schimb în fiară, mușc și sfîșii”... Și, la lumina felinarului, toată noaptea a cioplit trei trandafiri, pe trei lespezi de piatră. Lovind cu ciocanul în daltă, își strivea furia și se liniștea:... „Mi-o închipuiam o știmă și când colo... Necunoscuta, muta de lângă mine. Ce nerozie! Îi șopteam verset: „În seara asta., *dragă, gura ta-i cel mai înmiresmat trandafir din lume*”. S-o pictez așa cum sta pe stânca argintie... Dar cine-o fi? De unde vine? Ce nelegiuire a săvârșit? Ce-am făcut, Doamne?! Am luat asupră-mi povara unei taine pe care n-o cunosc”...

Văzând zile calde, meșterul Ion veni la Sucevița și porunci să continue zugrăvirea în naos, începând cu „Pantocratorul”, sus, în turlă.

- Meșterul Ion mă pune la tot ce-i mai greu, se căina Sofronie. Căinele! Eu lucrez și el încasează banii. Auzi? „Pantocratorul”! Știe că n-am să îndrăznesc niciodată a spune că nu l-a pictat el.

Aveau schițele, boielile, tencuiala gata, dar măcinau gânduri potrivnice și nu le venea să se apuce de lucru: Sofronie, sfada cu frate-su; Ieronim, cu ale lui. „Sfâșierea tainei”, cum spunea el, i-a răvășit sufletul amarnic. Se deprinsese cu gândul că, acolo, pe stânca argintie întâlnise o știmă pe care o învăluisese în mister și-o păstra urcată pe-un soclu mai presus de fire, într-o lumină vrăjită, magică. Și, deodată, pentru că o afurisită de basma s-a agățat într-un colț de scândură, lumina s-a stins, miracolul a coborât în realitate. Și asta îl durea, parcă un vultur cu gheare de foc i-ar fi scrijelat inima.

Trei zile necunoscuta nu s-a mai arătat prin mănăstire. Unii ziceau: a plecat cu bivolițe cu tot, peste Obcina Mare. Damian pretindea că a ascuns-o Andrei prisecarul: umblă s-o împace cu... părintele său

- Arhimandritul Crimca. Șoptea, la ureche, o nouă ticăloșie:
- Vine pe-aici chipurile să deprindă meșteșugului miniaturi, de la Ieronim; de fapt să-și vadă odrasala și s-o conăcească, s-o atârne de gâtul tânărului zugrav, așa mută și nătângă precum se află.

Ieronim o regreta, îndurerat:... „Unde-o fi? Mi se aprinde în cuget un simțământ ciudat: ură? dragoste? Îmi vine să spun mereu: în *seara asia, dragă, gura ta-i cel mai frumos trandafir din lume... Dar* minunea s-a preschimbat într-o realitate grea. Mi-e frică de ea? O urăsc?”...

- Cine i-o fi făcut vânt de-aici? Întrebă Sofronie, supărat. Era o neroadă numai bună să ne slujească toată viața.

Ieronim tăcea, schița chipul evanghelistului Ioan, pentru baza turlei și repeta în gând: „*Bolnav sunt de iubire. Sărută-mă, dragostea mea*”...

- Te mirai c-o oropseam? Avea ceva diavolesc în ea și stârnea în cei din jur simțăminte parșive, ucigașe. Totuși, mi-aș fi luat-o de nevastă. Înțelegi? Pentru că eu, în fapt, sunt cel mai nenorocit om din lume: am inimă de armăsar și trup de cămilă rebegită, schiloadă.

De când îl cunoștea, Ieronim nu l-a auzit vorbind așa de îndurerat. Asta i-l apropia de inimă:

- Te înțeleg, bădiță. Că noi, amândoi, asta facem: zugrăvim și visăm iubite cu buze ca floarea trandafirului. Visăm, căutăm și aflăm doar mătrăgună și ciumafaie.

Îi era milă de Sofronie ca și de sine-și. Cu m-înechile suflecate, frământa tencuiala amestecată cu câlți, ca pe-un aiuat scump și depăna vorbire prietenească, abia stăpinindu-se să nu spună că „taina s-a sfâșiat”:

- Bădiță Sofronie, Necunoscuta-i o făptură înțeleaptă, gingașă...

- Pe dracu! O toantă nevolnică... Dar mi-i ciudă pe meșterul Eli Ilarion, că umblă cu șoalda: pe tine te sfătuiește să te ferești de Muta, ca să nu-ți pierzi talantul, iar pe mine mă îndeamnă s-o strâng de pe drumuri. Frumos îi șade?

- Da? Foarte... foarte bine.

- Dar năroada se ține scai de tine, berbecule. De ce n-o înveți să scrie? Ne-am înțelege mai ușor cu dânsa.

- Înțelege și vorbește prin semne.

- Îți vorbește ție, mie-mi arată numai ură. Ură mută.

- Deci, grăiește... Să nu mai tândălim, bădiță! se scutură Ieronim din îngăimeala gândurilor. „Pantocratorul” așteaptă în cupola turlei.

- Da, greu mi-i să mă vâr în încăperea asta înaltă și strimță ca un poloboc. Și-apoi nici nu pot da capul pe spate, ca să...

- Te-ajut eu.

- Da... Asta ar mai trebui: să afle frate-meu, zbirul. Tu zugrăvești sfinții și evangheliștii; eu, „Pantocratorul”, cum a poruncit mărișă sa meșterul Ion... Ajută-mă să tencuiesc.

Sprinten, Ieronim se strecură printre scânduri și grinzi, până sus în turlă. Gligorie îi întinse funia de care legase ciubărul cu tencuială. Într-o jumătate de oră tencui rotundul cupolei, neted și luciu, gata pentru zugrăvit. Dar cum a intrat sub cupola și-a cercat să ridice mâinile să schițeze capul „Pantocratorului”, Sofronie a simțit un junghi în spate: oasele bolnave și răsucite din șira spinării nu-i îngăduiau să se mlădieze, să se strecoare și să lucreze ir* loc strimt, cu capul mult aplecat pe spate. Țipă și se răzvrăti:

- Au!... Ce suntem noi aici? Osând. iți la trudă faraonică? Vezi, nici nu-mi încape gheba în turlă; cum să mai țin luminarea și ulcica, și pensula și, cu plăcere, să izvodesc un „Pantocrator” măreț? Frate-meu benchetuiește, lua-l-ar dracu, cu boierii și cu negustorii bogați.... Cumnată-mea, frumoasă ca o zână și zgârcită ca o zgriptoroaică, îi cere bani și iar bani. Dacă vrei să ajungi, trebuie să-ți țuguie buzele spre vorbe mieroase și să-i lingusești: la el talantul, la ea frumusețea... Eu, cu chin și-amar să-l pictez pe „Pantocrator”, să-l îmbogățesc pe frate-meu, din truda mea de rob. A mea și a ta! Nu mai pot!

După un ceas, istovit de durere, de oboseală și de mânie, aruncă pensula:

- Mă sufoc!... Mor!... La dracu!... Și uite ce pozna iese: mângălitură!

- Sofronie, lasă-mă pe mine. Te rog!

- Am poruncă! Eu trebuie să... Cumnată-mea, Irina, bate din picior, repede și apăsă, ca o iapă-n călduri: „Să zugrăvești Sucevița cum poruncește Elisabeta doamna, că eu pe dânsa mă bizui la boierirea ta!”

După încă o jumătate de ceas, Ieronim l-a coborât în spinare, aproape leșinat de înțepeneala și durerea oaselor.

Meșterul Ion s-a mâniat foarte tare și l-a plefturit cât colo pe Ieronim când a cerut să zugrăvească el toată turla:

*Î- Sofronie! Chiar de-ar crăpa!

Lucrarea ar fi durat o săptămână, dacă, pe ascuns, când meșterul Ion nu era în mănăstire, Ieronim n-ar fi lucrat în locul lui Sofronie. De altfel simțea o ciudată plăcere să-i cânte în strună, bârfind, cântind, cu amar:

- Noi, zugravii, sinte-m niște amăgei: îi înfățișăm pe „Pantocrator” bun, milos, drept, înțelegător durerilor, iar el ne frânge gâtul, silindu-ne să-l așezăm tot pe bolți. Și ne sufocă, ne chorăște cu boielile cu care noi vrem să-l facem cât mai frumos.

- Păcătuiești și tu, Ieronime?

- Cu gândul; cu fapta n-am avut încă răgaz. Da* dacă n-am... păcate, mă pregătesc să le fac. Și... cât mai boacăne.

Ca să-i mai aline durerile, născocea glume veselitoare. De pildă, zugrăvind chipul evanghelistului Marcu cânta fornăit, caraghios:

- Sfântu Marcu, cât trăiește, / Șade-n scaun și cetește, / Pân-tâmpește / Din zori / Până-n cântători / Din răsărit / Până-n asfințit...

- Ești băiat bun de pus la rană, Ieronime.

- Ce zici, bădiță, vodă va fi mulțumit de lucrarea noastră?

- Tu ești mulțumit?

- Nu. Mă întreb mereu: de unde luăm atâta cer senin să-l așezăm pe ziduri, ca Sucevița decât Voronețul mai mândră să fie?

- Nu prea știu. Presimt că meșterul Ion o să ne lase să trudem aici, în sărăcie, iar el o să plece după chiverniseală.

- Se vede că așa-i pe lumea asta unii să trăiască sub zodia foamei chinuitoare, alții sub a belșugului desfrânare. Calici și boieri!

- Nu-ți plac boierii?

- Nu: jupoaie norodul și închină țara la sultan, la hantătar, la riga leah, după cum bate vântul. Nu vor să vadă că tot români suntem și cei de la Târgoviște și cei de la Alba Iulia. Nu vor să vadă c-am putpa fi o țară mare.

- 'Nu cumva ții parie aceluia Mihai vodă, care...:

- Poftește a uni țările române și a scutura pe otoman din spinarea noastră, a tuturor. Cât va să mai stăm despărțiți, mărunței, cu fruntea plecată la papucul sultanului? Cât?

- Adevărat. Dar cine ne garantează că, uniți, vom fi și fericiți?

- Fericirea-i doar tăcerea nenorocirii; și, fiind noi mai puternici, mai ușor facem ca nenorocirile să tacă. Iar nenorocirea neamului nostru sunt marile împărății din jur; ele vor să ne înghită. Iar Mihai vodă vrea să nu fim înghițiți, ci slobozi să trăim.

- Mda... Acolo pune mai mult roșu. Așa.

La altar munciseră cu pasiune, cu aprigă voință de a săvârși o operă cât mai valoroasă; lucraseră cu prietenie și dragoste. În turlă s-au chinuit amarnic; au terminat, totuși, în șase zile.

Poruncind lui Ieronim să-l urmeze cu felinarul, meșterul Ion urcă schela. Privi pe îndelete și icni de câteva ori a nemulțumire. Îi plăcea, totuși, culoarea, aureola făcută din raze ușor ondulate, chipul blând al „Pantocratorului”, mantia albastră, iar tunica de-un purpuriu cald și viu, apoi mâinile larg deschise întru îmbrățișarea lumii din înaltul cerului. În mijlocul cupolei, unde se afla cârligul de care va fi agățat candelabrul cel mare, a zugrăvit o floare, ca o tălmăcire a locului inimii răspânditoare de bunătate, dragoste și lumină.

- Prea mult aur și purpuriu ați turnat. Mă ruinați!... Când scria versetul din jurul cupolei, Sofronie își aminti:

- Unde-a dispărut Muta?

- Nu știu... N-am căutat-o.

- Nu? Mă mir!

- Deși, drept să spun, îmi lipsește. Da: îmi lipsește.

- Totuși, vezi că putem sfârși o lucrare și fără ajutorul ei... neprecupețit. Cu o zi înainte de a... dispărea, zor nevoie să mă drăgostesc cu ea.

- Și? se trezi Ieronim întrebând, fără voie.

- Am dus-o pe Bercheza în sus... sub un arin.

- Sub un arin?... se descumpăni, călcă pe-o scândură subredă și se prăbuși printre stâlpi. Cu greu se acăță cu mâinile, cu picioarele, se zgârie la șolduri, la obraz, dar căzu în picioare. Când simți piatra sub tălpi, ridică privirea spre bolta turlei și, printre ostrețe, zări chipul „Pantocratorului”, cu brațele ridicate parc-ar fi vrut să-l îmbrățișeze.

Zâmbi, trist; dar Sofronie râse, tare, ca de o întâmplare hazoasă. Dulgerii aflați în biserică îi săriră în ajutor. Printre dâșii, Necunoscuta. Se bucură nespus, o clipă; în cea următoare, își aminti vorba lui Sofronie și se strâmbă, acrit, parc-ar fi înghițit zamă de măcriș, iar inima i se făcu cârcel de ciudă, de durere și de frică: „Era să mă schilodesc”...

Fata scoase o basma din sân și-i șterse tâmpla sângerată.

Cum poate fi așa de mângâioasă una care... Dar ce pretenții am? Trăiește și ea cum crede și cum poate”... Afară o întrebă, cu ciudă abia stăpânită:

- Unde ai fost? De ce-ai plecat?

Fata îi arătă căruța încărcată cu lemne, iar el, deși îl dureau șoldul drept, o ajută să le descarce. Gândea:... „Am văzut și frumusețea și urâtenia, și neprihana și preacurvia. Nu-s neprihănitul, cum crede Eli Ilarion”...

- Tocmește-l, Muto; întrerupse Sofronie, să ți le taie, să ți le care în chilie, să-ți faci focul și să te-ncălzească, frecându-ți tălpile picioarelor!

- Așa ar trebui, bădiță, se prefăcu Ieronim că nu pricepe batjocura, dacă am fi oleacă mai... oameni și-am iubi oamenii. Au n-am zugrăvit noi, în altar, „Spălarea picioarelor?”

- Da, da... Iar tu, Muto, ai grijă de dumnealui că, uite-l, când nu te vede, se zvârcolește ca un drac căzut din turlă drept în cristelniță.

- Dacă nu mi-am frânt gâtul, cred c-o să-i tai lemnele și-o să-i încălzesc și picioarele.

Auzindu-l cum îi răsunde, de serios, de convins, Sofronie își înghiți batjocura și se lăsă păgubaș.

Cu toate că pe zidurile Suceviței chipurile sfinților aveau să se înșire în rânduri strânse, totuși meșterii s-au străduit să creeze un model floral pentru chenarele de la uși, pentru brâul din naos, pentru ramele tablourilor din Sinaxar, pentru pridvor și, mai ales, pentru „Arborele lui Ieseu”.

- Florile, și îndeosebi trandafirul, simbolizează slava cea din înalturi, de care se bucură numai cei împodobiți cu fapte mari. Meșterul Eli Ilarion îl întrebă, într-o seară:

- De-o vreme, Ieronime, ziua lucrezi la schițele pentru frescă, iar noaptea, până târziu, cioplești la piatră: cum mai poți? Ce-i în inima ta?

- O dragoste, ca un foc mocnit; dacă dă peste mine un vin rău, mă aprind și ard, meștere și părinte al

Dar, în acele zile de început de iarnă, asupra Necunoscutei se năpustiră iară răuvoitorii. Într-o noapte, cineva i-a ascuns bivolițele; le-a găsit după trei zile, la o târlă în apropiere de Ciumârna. În chilie, intrând foarte obosită, s-a întins pe pat, dar a sărit arsă; cineva îi pusese în saltea spini de măcieș. Într-o seară, venind din munte cu o sanie de var, flămândă și însetată, a luat ulciorul de lângă ușă să bea; în loc de apă a sorbit zeamă de pelin, amestecată cu leșie.

- Trebușoarele astea le săvârșește Damian, butea evlavioasă, cu minte de hulpoi, credea Sofroâie. O batjocorește, dar umblă să-i iacă pânțele... grădină

roditoare și să te pârască pe tine care-i porți sâmbetele și-i legi joile. Înțelegi?

Înțelegea, mai ales că dulgherii n-au tăcut, iar lelea Călina s-a întrebat, luându-l în răspăr: - în sfârșit, meștere, ai... dezbrobodit-o? Dar te mulțumești numai cu-atât? Am spus, de mult: Muta nu-i slută. E eurățică, îngrijită. Mă tem însă că-i Rusalcă și are pe dracul în ea; când o apucă, aleargă nebună, bălângăne mâsurile spre cer și grohăie ca scroafa când i se face de vier... Și-apoi, chiar dacă nu folosește cuvinte, tot se pricepe să ceară bărbatului a-i împlini toate cele de... necuviință.

Asemenea bârfire îl otrăvea, dar nu-l mânia. Dimpotrivă: îl cuprindeau fiori de evlavie, de milă pentru prostia omenească și mai fără măsură se dăruia muncii. Se hodinea citind ori plimbându-se prin pădure, tăifăsuind cu călugărul Mina, ori vizitându-l pe Crimea, la Suceava. Întră și în biserică să vadă cum se usca zugrăveala, dacă nu crăpa tencuiala de frig și dacă nu se schimbau culorile la uscare. Azi cercetă îndelung tabloul „Isus înger al marelui sfat”. Găsi câteva greșeli și se întristă: „Cum de-am făcut heruvimii mari și pe Isus mic? Și cât am vrut ca serafimii să plutească printre stele fără număr... Leonardo da Vinci spune că pictura e una *cosa mentale*. În tablourile lui, figurile sunt geometric rânduite și dau impresia de echilibru al tuturor proporțiilor. Dar ce grea-i știința asta... Dacă nu vedeam tablourile lui Michelangelo, Tizian, Leonardo, Botticelli lucrăm după tipicul Răsăritului, ca meșterul Ion și eram un zugrav fericit. Așa, nici eu nu mai știu ce sunt. Și poate nici ce-aș vrea să fiu: îmi plac italienii, gândesc ca ei și zugrăvesc ca înaintașii mei de la Voroneț și Moldovița... Pictura, un șir de povești scrise cu pensula, în linii și culoare, se citește cu ochii, în gând. Poveștile le scot din scriptură și din spusele lui moș Andrei prisecarul”... Privea chipul Fecioarei din tabloul „Înălțării”:... „Are trăsături armonioase și o blândețe de mamă duioasă, colorată cu un dram de tristețe. Presimte oare suferințele fiului său? Sunt,

de fapt, suferințele mele: n-am bănuț că, zugrav făcându-mă, voi fi chinuit de dorul desăvârșirii și mă voi prăbuși în neîmplinire. Căci o fi măreață „înălțarea” și tablourile „Acatistului „, ci eu de o mie de ori le-am visat mai mărețe și mai frumoase”...

Nu-i încăpea neliniștea între ziduri; afară schimbă câteva cuvinte cu călugărul Mina. - Și eu intru, ades, singur și admir. Bună treabă faceți! Foarte!

Urcă pe Sucevița în sus, până la stânca argintie. Cerul era înnourat. Lumina, tulbure și tristă. Nu mai tremurau culorile pe frunze de smaragd. Crengile, scheletice, răsucite, strâmbe. Așa-i era și cugetul: răsucit, strâmb, lipsit de înfiorarea frumuseților lăuntrice, culese astă vară... „Sfâșierea tainei a însemnat și moartea visului? Fără mister, sufletul mi-i mai sărac? Da, mai sărac... De ce, cu sila am vrut să-i văd fața? D» n întâmplare am aflat cum arată; dar abia acum mă înspăimântă gândul că nu știu cine-i și de ce și-a luat osânda tăcerii”... Se miră, în sine, cât de rece, de nepăsătoare, de mută era piatra: a lăsat să se șteargă și urma nălucirii de astă vară. „Numai în inima mea vedenia aceea n-a pierit... N-a pierit? Sigur că nu: a stat tot timpul aproape de mine. Și stă și acum când știu, numai eu știu, că ea-i Ea. Dar de ce nu sunt fericit?” Băgă de seamă că din stâncă se desprinde un colț de vreo trei palme. Își dezlegă centura, legă piatra și-o cără până în atelierul de sculptură. Nu știa limpede pentru ce: „Poate ca să-mi amintească, mereu, de ziua de 6 august... Ce-ar fi să cerc a-i ciopli chipul, așa cum am văzut-o, întâia oară, îmbrobodită, tristă, mohorâtă: imaginea ispășirii de bună voie a greșelilor, încredințată că numai astfel poate intra iar în rândul oamenilor?... Dacă aș sculpta-o cum am întâlnit-o pe stânca argintie și aș numi-o „Neprihana „, m-ar afurisi toți popii ortodoxiei”...

- Ce cetești în piatra asta, meștere?

- Ei! mă sperii, moș Andrei... Cum ai intrat? Pe unde?

- Pe ușă, cum se intră; dară mata erai în vijelia gândurilor și nu puteai auzi... Poftim, mai îndulcește-ți amarul... Și-i întinse o bucată de fagure pe-un taler smălțuit. Obişnuiesc să păstrez câțiva, din vară, că-s buni de leac. Folosește cuțitașul că, la frig, ceara se-ntărește. Iar, la urină, dacă-ți place, linge talerul că, pentru un picur de miere, cât o lacrimă, albina muncește jumătate din viața ei, și-i păcat a se părađui. Pe urmă bea și o ulcică de apă rece, adusă de fata asta tăcută și înțeleaptă...

Ieronim abia acum observă că, în spate, cu ulcica în mână, îi sta Necunoscuta, dreaptă, solemnă, ca o vestală cernită.

- Moș Andrei, mata crezi în... știme?

»- Eu cred, pentru că am minte puțintică și cam întunecată și nu le înțeleg pre toate. Bătrânii zic că știma-i muiere mult ispititoare: amăgește flăcării. Pe unii îi înecă în iazuri ori în bulboane, pe alții îi spânzură de copaci, iar pe cei mai mulți îi uscă de dor, de dorul ei, al știmei. Adicătelea, tuturor le împarte câte-un pustiu de bine. - Am înțeles și-ți mulțumesc, moș prisecare.

Unde prăsăcaruf umblă cu povești și pilde vechi

Pe gerul cel mare, când în atelier era prea frig, meșterii și ucenicii se strâneau în trapeză să lucreze la căldură și să sporovăiască. Ieronim grăia:

- În lumea asta, totu-i pictură: arborii, florile, trupul omenesc, mărul, capul bivoliței, copita asinului. Totul poate fi artă, iar natura e cel mai mare maestru: meșterul meșterilor.

- Ba eu socot că totu-i sculptură, se împotrivea meșterul Dragoș, cioplitorul în lemn și piatră, lucrând la înfloriturile stâlpilor de la catapeteasmă. Fără contur, pictura ta ar fi o pată de boiele.

Alteori petreceau întrecându-se în meșteșugul de a desena flori, animale, chipuri omenești. Numai Ieronima a izbutit să deseneze trup de femeie goală iară a ridica mina de pe liartie.

Și ca să arate că pictura și sculptura sunt arte surori, Ieronim lăsa icoalnelor să mai aștepte și-l ajuta pe Dragoș la înkrustatul florilor, frunzelor și strugurilor de pe catapeteasmă. Și părăsea îndeletnicirea asta numai atunci când Natalia venea cu lucrul ia malsă, drept în fața lui, hurducându-și sânii plini, pe jumătate goi, în hâțânatul cu care mănua ferăstrăul. Fata râdea:

- Meștere, meștere, tragi ochiade la come spre... mine și gândești cum s-o zugrăvești pe Fecioara cea fără prihană.

- Ai dreptate, Natalia; ciopind lemnul mi se face dor de culori: să le alătur, să le îmbin ca să isc duioșie, frumusețe și cântec.

- Astea spune-le Mutei, că poate ea te-o pricepe. Mie, dacă ai ceva de zis, spune-mi-l pe șleau, țărănește. Nu umbla cu... hai, fată, în poiană să-ți arăt o... buruiănă.

Meșterul Ion lăsase vorbă să picteze cincizeci de icoane felurite, și-l tocmise pe călugărul Damian să i le vândă, prin țară, înspre primăvară. După trei zile, din Suceava a mai comandat încă treizeci, pentru prăvălia condusă de soția lui. Porunca să lucreze și ucenicii: „Numai așa vor învăța mai repede... Dar nu faceți risipă de culori: sunt scumpe! Vi le pun la socoteală”...

La icoanele de lemn foloseau tempera făcută de mina lor: cu ou, suc de mlădițe de mlin și măr, vin, miere, ceară, toate amestecate cu lutișoare cumpărate de la neguțători boemi ori nemți. Cu pensule moi întindeau culorile pe lemnul acoperit de trei ori cu grund subțire, netezit și șlefuit.

Cel dintâi prisecarul a băgat de seamă că, de-o vreme, Ieronim și-a cam schimbat purtarea și chiar firea: când prea trist, când nefiresc de vesel. Uneori îl auzea zicând: „Are dreptate sihastrul Nicanor: singura cale spre Desăvârșire

este umilința și ruga în pustietate”... Alte ori încăleca și galopa până la rateșul din Rădăuți, întru prea pământenească desfătare, cu băutură, jocuri și femei pierdute. Și mai ciudat i se părea bătrânului că tânărul zugrav ardea icoane, pe care alții le-ar fi găsit foarte bune. Îl muștră, cu durere.

- Am văzut în vatra atelierului frânturi de tăciuni zugrăviți; de ce le arzi? Nu-i păcat?

- Nu-s bune! Nu-mi plac... Uite: poate fi asta Maria Magdalena? Țeapănă, fără duh, hâdă? Iar cartea spune c-a fost minunat de frumoasă. Cei din Apus pictează icoane strălucitoare, clocotind de viață. Noi ne-am închis în erminie și nu ieșim din slova ei, chiar de-am pieri în înțepeneală și uscăciune. Parcă n-am vedea că, în jur, viața se zbuciumă, fierbe, se naște, trăiește furtunos și moare în chin și durere.

- Ce n-ar da ucenicii să aibă talentul matală, așa, învechit...

- Teamă mi-i că nu suntem deeât niște zugravi de izvocl: copiem ce-a făcut Mwrcu la Voroneț sau Dragoș la Arbore. Nu! Ar trebui să distrug tot ce nu-mi place. Acum parcă îmi pare rău că n-am răzăluit altarul, cum a poruncit starețul, într-un moment de mânie.

- Ar fi fost mare păcat.

- Și când va fi gata, ce? dacă nu-mi place, într-o noa/pte umplu biserica de paie și-i dau foc.

- Se vede că mata ai o usturime mare la inimă, dacă vorbești așa, cu năduf și ură;

- Nu știu ce am dar, de multe ari, îmi vine să-mi iau câmpii!

- Ba, da... Boala asta, am mai spus-o, se cheamă dragoste.

- Aici, între ulcele cu boiele, ciubere cu var, ziduri și schele, uiți că se mai află și femei pe lume. Slută meserie mi-a hărăzit ursita: mângâlator de sfinți și draci pe pereți ori pe lemn de tei.

Înșfăcă barda și făcu surcele din scândura pe care-l schițase pe sfântul Haralambie, binecuvântând cu dreapta.

- Poftim!... Foc și scrum! Mâzgălitură... Ocară, nu artă!
- Haralambie e sfântul omorător de draci, iar acum, când l-ai pus sub bardă și l-ai dat flăcărilor, ai ajutat pe diavoli să-l răpună. Că mare ciudă au dracii pe el.

Ieronim a țâșnit afară, cu capul descoperit, prin fulguirea deasă; a luat-o pe Sucevița în sus, prin omătul tot mai des. În primele clipe, prisecarul vru să-l urmeze; dar se răzgândi: ... „Ninsoarea îi stinge arșița de la inimă”... Rotind ochii prin atelierul pustiu, urmări icoanele înșirate pe lângă zid să se usuce. Luă una cu chipul lui Isus și o duse în paraclis, rugind călugărul de slujbă s-o pună în altar, la sfințit:... „Poate ajută și asta la ceva”... Apoi, văzând că Ieronim întârzie, porni pe urmele lui. L-a aflat pe stânca argintie: sta gânditor. L-a pândit o vreme, de după arini; apoi l-a strigat:

- Meștere Ieronime, ajută-mi să adăp bivolițele Necunoscutei. Pe ea am rugat-o să-mi cârpească un cămeșoi.

Cu bivolițele de funie, la malul apei, Ieronim se simți ca în copilărie, când păzea mieuța aibă... „Dobitoacele dau liniște și împăcare omului muncit de gânduri”...

Seara, prisecarul îl căută pe meșterul Eli Ilarion.

- Se cuvine să înțelegem tinerii, meștere: au sângele fierbinte. Umblă năuci, se crămăluiesc, adică arată muncii de gânduri rele, de ciudă, de tristețe, de neîmplinire, de mânie. Ei vor ca toate fără greș să fie. De pildă Ieronim: tot cântă și descântă cu... desăvârșirea. Adesea strâmbă din nas și strigă: „Nu-mi place!... Nu pot face ceea ce vreau și ceea ce am în cap; i... Parcă noi, cei trecuți cu anii, am izbutit, totdeauna, să facem ce aveam în cap și-n inimă... Dar, vezi domnia ta, mare meșter Eli Ilarion, tinărul Ieronim, zugrav ot Sucevița, le dă toate pe una: dragostea pentru... Te rog să vezi domnia ta pentru cine. Că pojaru-i mare și cu primejdie.

- Bănuie, prisecare; am trecut și eu prin de-al de astea. Dar leac nu-i, știu bine, decât fiecare să fiarbă în zeama lui.

Meșterul Dragoș a încheiat lemnul pentru catapeteasmă și deci se cunoșteau dimensiunile fiecărei icoane cu care avea s-o împodobească. Pentru că se pricepea și la cioplitul lemnului, Ieronim a primit porunca să taie, din scândură de tei, fiecare din cele peste treizeci de fereștruci, formele exacte. Era un lucru de migală, pe care l-a împlinit ca un adevărat stoler. Apoi s-au împărțit și stabilit subiectele pentru fiecare ramă. Starețul Mitrofan a cerut să se zugrăvească pentru toate locurile din catapeteasmă terna trebuitoare, deși știa că ctitorii au lucrări mai vechi, aduse din Țara Românească, de la Athos ori din țara Moscului, de la Novgorod.

Pe vatra mare din trapeză, ardeau lobde groase încălzeau uleiurile, făceau vernichiu din rășină de brad, fierbând-o până ajungea sticloasă și amestecând-o cu ulei alb fiert, cu sacâz și ulei de măsline, în anumite dramuri. Spălau pensulele. Desenau. Zugrăveau. Ciopleau lemnul, fiecare în colțurile lui. Și povesteau despre multe și toate câte se petreceau pe lumea asta mare, ca de pildă, despre descoperirea pământurilor noi, despre oceanele cele întinse, despre înconjurul globului. Adesea venea vorba despre războiul cu otomanii dus de Miliia vodă de la Țara Românească și de prea vestitele lui izbânde. Ieronim continua să-l învinuie pe vodă Ieremia că nu se întovărășea cu voievodul de la Târgoviște.

- Așa au cercat mult huliții Aron și Ștefan Răzvan vodă, amintea Sofronie, și știți ce-au pățit: unul ucis la Vinț, altul în țapă la Suceava.

- Am auzit, bădiță. Dar acum când căpitaniul lui Mihai vodă au ajuns până la Sofia și până sub zidurile Adrianopolului, cred că s-ar putea împlini visarea lui Ștefan vodă și Petru Rareș.

- E-adevărat că Mihai vodă vrea să-l alunge pe sultan din Țarigrad? Întrebă meșterul Dragoș. N-ar fi o nebunie?

- Poate, meștere: o sfântă și dreaptă nebunie, cum spune arhimandritul Anastasie Crimca. Mai ales că n-o face pentru

el, ci pentru creștinătate, îndepărtând cea mai mare primejdie. Și-apoi, de ce nu ne-am uni noi, românii, într-o singură țară mare, vrednică a se dezbate de sub orice stăpânire străină? De ce-i place lui Ieremia vodă să trăim așa, dezbinați și încălecați de sultap, de hantătar, de riga leah ori de împăratul nemțesc? Nu-i asta o nelegiuire?

- Vorbești anapoda. Uiți că noi, aici, suntem bieți simbriași ai Movileștilor, iar ei au luat scaunul domniei cu ajutor leșesc, răpunându-l pe Răzvan? Și ei vor unirea românilor, dar cu ajutor de la riga polon.

- Știu, meștere Dragoș; dar s-aude că Mihai vodă vrea să ia și cârmuirea Transilvaniei pe sama lui. Și dacă ia Transilvania, de ce n-ar ocârmui și Moldova? Nu-i tot românească?

- Altă năzbâtie!

- Zic, bădiță Sofronie, că, odată și-odată, trebuie să se ridice un voievod în stare a le uni și a dovedi lumii că nu-i o năzbâtie cum zici, ci o trebuință obștească, o râvnă a noastră, a tuturor.

Vorbind așa, cu înfocare, Ieronim schiță, pe scândura alb-gălbuie, un chip de viteaz straișnic, așa cum îl descrieseră unii și alții și, mai ales Crimca, precum c-ar arăta acel voievod neînfricat, care, cu barda în stingă, se repede în vrăjmași, mai abraș ca vultanul în pâlcul vrăbiilor. „Aici vodă Mihai îl înfrânge pe marele vizir Sinan pașa... Dincoace Răzvan vodă-i sdrobot de lefegii leși, în ceasul când vodă Ieremia se roagă, în biserică... După ce s-a rugat, evlavios, a poruncit înțeparea celui înfrânt. Arăt schițele lui Crimca... Dar dacă mă pâărăște careva lui vodă? ...” Șterse, repede, cu cârpa, tot cărbunele și schiță, apăsând, pe arhanghelul Mihail, călare, cu spada în vânt, Pofti pe ucenicul Gligorie să-i coloreze câmpul cu purpuriu.

Și ca să mute gândurile și vorbirea de pe cărarea asta primejdioasă, îl rugă pe Moș Andrei să spună o snoavă de-a lui, românească.

- Dacă binevoiți să mă ascultați, vă îndrug ceva despre căpcăuni, surise bătrânul, bucuros că poate înșira o povestire cu tâlc. Ăștia au fost un fel de făpturi cu un obraz de om și celălalt de câine. De aceea li. se mai zice și capcâni. Aveau numai un ochi, în frunte. Adulmecau oamenii români, îi prindeau și-i hărtăneau pe câte cincisăse o dată, îi frigeau și-i înfulecau, pe l-udă pe sămânță, lingându-și buzele ca de miere. Că erau lifte. Mare jale! Nu le tihnea oamenilor nici lumina soarelui. Dar, iaca odată, un român plecase de acasă după treburi. În gospodărie rămaseră trei fete. Auzind, hi! cum își mai lingeau botul căpcăunii! Dar fetele, săraice fiind, mereu flămânde, erau foarte slabe: numai piele și ciolane. Căpcăunii, ce să facă? Le aduseră la muma lor, Căpcăunoaia, și-i porunciră: „Să le îngrași, iute și degrabă!” „Păi cum?” Să le hrănești cu pâine, miere și miez de nucă. Apoi să le frigi și să le pui, coalea, pe masă, friptură caldă, aburindă și grasă, -ca pentru niște foaie căpcăune și flămânde. „Ai înțeles?” „Înțeles”. Și s-au dus după alte tâlhării de-ale lor. Când fetele au fost grase și frumoase, Căpcăunoaia a aprins focul în cuptor, a făcut jaratec zdravăn din lemn de fag, iar când a crezut ea că-i bine ars cuptiorul, a adus lopata și a răcnit către fata cea mare: „Sai fată pe lopată!” înfricoșată, fata a urcat și Căpcăunoaia, hașt! o zvârli, cu putere, în râul focului. După ce-o rumenește bine, strigă la cea de-a doua: „Sai fată pe lopată!” Mai moartă de frică, și fata a doua împlini porunca. A venit rândul celei mici. „Sai fată pe lopată! strigă, încă mai fioros, Căpcăunoaia. „Sai, măicuță, de-mi arată!” o rugă fata, plângând. Și, prin semne, îi dovedea că nu știe cum să se așeze. Văzând atâta prostie, Căpcăunoaia se așeză, furioasă, pe lopată, să-i arate: „Uite-așa, fată neroadă!” Dar n-apucă să se așeze bine, și fata o și saltă, azvârlind-o, cu toată puterea în mijlocul jarului din cuptior. Și n-o scoase decât coaptă bine și-o puse pe masă, lângă surioare. Apoi, dă fuga la părinți, raergind pe Calea Robilor. Căpcăunii vin, clar nu-și găsesc mama. Foarte flămânzi

fiind, se apucă de hăpăit friptură. „Pute-a țâță de mămuță” băgă de samă cel mijlociu. Uitindu-se mai bine. aflară căpcăunii că și-au mâncat mama friptă. Ajunsă în țară, fata s-a dus la Curtea domnească. Vodă i-a ascultat povestea, a strins oaste și a nimicit toți căpcăunii...

Ca și altădată, Ieronim desenă pe scândură netedă povestea prisecarului, încălzit de tâlcul ei adânc.

În ajunul Crăciunului, Necunoscuta intră în chilia lui Ieronim, cu o floare de mușcată. I-o întinse, aipoși își desnodă broboada încet, domol, blând, mânios, cu grijă, ca o legătură de pe-o rană în sfârșit tămăduită. El amuți, uluit: lăsa pensula și paleta pe masă și strânse pumnii; tremura de emoție, de tulburare.

- Mulțumesc c-ai păstrat taina... șopti ea încet, cuminte, înfiorată.

- Că am avut puterea să tac, suspină Ieronim, abia stăpânindu-și lacrimile.

- Azi am împlinit trei ani de tăcere: sfârșitul osândei.

Îl sărută cu buze fierbinți, apoi își lipi tâmpla de pieptul lui, îmbrățișându-l cu dreapta, insuflându-i stăpânire de sine, împăcare, liniște.

- Cum te numești? De unde vii? vru să afle Ieronim, ars de dorință și curiozitate.

- Pentru încă o vreme, mai trebuie să rămân... Necunoscuta *de la Sucevița*. Nu te supăra, Ieronime: mai ai un dram de răbdare cu mine. Numai un dram... Și supune-mă la toate încercările, oricât de grele, dacă vrei să câștigi încredere deplină în mine.

Îi puse paleta și pensula în mână, își acoperi iar fața, se înclină și ieși. După câteva minute de meditație, Ieronim porni a picta cu aprindere: „... Știma Suceviței mă iubește”... Luă scândură pe care schițase chipul arhanghelului Mihail, îi întări câmpul purpuriu, apoi, cu înfrigurare, pictă un chip de față după modelul italienilor. Lucra cu o bucurie ciudată, fără a ’gândi nimic alta decât să talmăcească, în culoare, simțămintele proprii din clipele

aceleai. Când o sfârși, o duse călugărului Mina, singurul care mai văzuse asemenea lucrări. Primi îmbrățișare și laudă:

- Ieronime, Desăvârșirea ta-i aproape. „Înălțarea” din altar și lucrarea asta mi-o dovedesc.

- Părinte Mina, ți-o dăruiesc! Și m-aș crede fericit dacă ai primi-o.

Apoi vorbiră, îndelung, despre meșterii italieni și despre palatele din Veneția. Foarte dornic să-i cunoască arta, călugărul strângea, de mulți ani, bani pentru o călătorie prin Europa. Numai când auziră bătaia în ușă, își dădură seama că amurgea. Ieronim deschise și în fața-i se ivi Necunoscuta, îmbrăcată în alb, dreaptă, mândră, demnă. Păși în mijlocul chiliei și întinse călugărului un taler cu bob fiert. Mina îl primi și-o binecuvântă, iar către Ieronim:

- Meștere, tu cel dintâi, ai înțeles că Necunoscuta nu-i o fată beteagă, ci o adevărată domniță. Vrednic ești a primi și pentru asta laudă și binecuvântare.

' Zărind tabloul sprijinit de perete, Necunoscuta se apropie și îl cercetă îndelung. Călugărul aprinse sfeșnicul de la flăcăruia candeliei și-o ajută să vadă mai bine: deși mic, chipul personajului părea viu. Dar numai Ieronim știa, acum, că acela era chipul Necunoscutei. Fata îngenunchie și se plecă adânc în fața lui; apoi, ridicându-se, țâșni afară, parc-ar fi zburat.

În zilele Crăciunului, Eli Ilarion l-a poftit pe Ieronim să-i fie oaspete, în casa din Suceava. Au petrecut cu prietenii, în fața tigăilor cu friptură de porc, a oalelor cu sarmale și al ulcelelor cu vin. L-au vizitat pe meșterul Ion, au vorbit mult despre fresca de la Sucevița, au dus daruri la Curtea domnească, icoane zugrăvite de dâșii; dar, mai ales, au ținut sfat cu arhimandritul Crimca. Îi spunea lui Ieronim:

- Dacă te sârguiești, tinere, harul pricenerii tale în a rândui liniile, a îmbina și așeza culorile urcă până la cer. Spun asta gândindu-mă la tot ce-ai zugrăvit până acum.

- Cerc să mai acopăr cel pustiu cu flori și cel urât cu un dram de frumusețe. De mult vreau să întreb, părinte arhimandrit: cum al m putea răsplăti pe fata necunoscută care a cărat piatră pentru zidari, iar acum ne-ajută la frescă?

- Tu ce ai de gând?

- Aș pune-o printre ctitori. Fata asta-i întruchiparea voinței, a bunătății și neprihanei. Mai bine ar suferi plângând o Suceviță de lacrimi, decât să săvârșească o faptă rea.

- Am privit-o și eu, cu luare aminte, și m-am gândit la viața-mi, de când mă numeam Ilie și slujeam, ca oștean, lui Petru vodă poreclit Șchiopul, și trăiam mai mult prin grija părintelui meu Ioan Crimca, neguțător înstărit din Suceava, și răsfățat fiind de muma mea Cârstina. Pe-atunci mă băteam eu tătarii și mă hârjoneam cu fetele, însoțit de Lucai și Simion Stroici, tineri veseli și zburdalnici ca și mine. Mă văd apoi diac domnesc, că aveam scris măiestrit și-mi plăcea foarte să cetesc și să învăț, cu dascăli mari cărturari. Și nu pot uita că am fost față, la înduioșătoarea căsătorie între Petru voievod Șchiopul și roaba Irina zisă Botezata. Era nepomenit de frumoasă, de bună, de miloalsă, de harnică, de înțeleaptă, de omenoasă. I-a oblojit rănile și beteșugurile ca o soră, ca o mamă, ca o soție, ca o vrăciță și ca o roabă. Eu am învățat-o să scrie și să cetească, să vorbească frumos și să se poarte ca o doamnă între jupâneso. M-a vrăjit și pe mine cu minunea ființei sale. Și pot spune, fără sfială, că pătimașa dragoste pentru Irina doamna m-a hotărit spre călugărie. Așa, din oștean și diac, am ajuns duhovnic domnesc. L-am însoțit pe măriia sa Petru vodă în surghiun, acolo, în Austria la Tirol. Împreună am cercat să ne ostoim dorul de țară studiind limbile italiană, latină și germană ori cercetând cărțile de arhitectură și de pictură. În Tirol m-am cam sfădit eu cu Movileștii și încă tot din pricina Irinei, care ne îngrijea, cum spuneam, iar vodă nu ieșea din cuvântul ei. Asta îl supăra pe Ieremia Movilă și, mai cu samă, pe Elisabeta; voiau să pună mâna pe averile

surghiunitului Petru vodă. Dar asta-i o poveste prea lungă și chiar primejdioasă pentru cei care o știu... învățam, cum am zis, arhitectura. Vodă voia, dacă se întorcea iar în țară, să înalțe o ctitorie de cinci ori mai mare și mai frumoasă decât Ga'lata, unde îmbinase meșteșugul moldovenesc cu cel muntean, așa după cum însuși era odraslă moldo-rnunteană. Iar acum, cu acea brumă de învățătură și, îndeosebi, cu ajutorul arhitectonului Eli Iiarion, am întocmit planurile ctitoriei de la Dragomirna. Râvnesc să ajung ctitor al unui lăcaș de cultură încă mai măreț decât Sucevița. Privește și tu planurile.

Ieronim se emoționează foarte tare; se îmbujoră și i se umezirează ochii. Își apăsă pleoapele cu podul palmelor, ca să poată desluși liniile de pe hârtiile puse în față de arhimandrit și să înțeleagă planul, în totul lui tot și în amănunte. Apoi grăi, cu sfială: - Măreață zidire!... Arcurile frânte de la uși și ferestre sporesc impresia de înălțime și eleganță. Bănuiesc că aici se întâlnesc și se îmbrățișează nu două, ci trei meșteșuguri sau stiluri: moldovenesc, muntenesc și transilvănean. E un fel de ctitorie a unirii țărilor noastre. Așa o văd, o simt eu.

- Pentru vorba asta te îmbrățișez, tinere. Tot pentru același înțeles am să-î pun un întreit hram: dreptul Enoch, Ion Teologul și prorocul Ilie. Pricepi? Și ctitorii, tot o treime: doi Stroici și cu mine.

- O văd ca pe-o corabie cu catarg foarte înalt, plutind prin furtunile veacurilor. Mult aș vrea s-o împodobesc cu o frescă nepieritoare! Dar numai dacă nascocesc o tencuială și culori fără moarte

- Pregătește-te întru aceasta, Ieronime! pregătește-te!

- Fericit sunt, prea cuvioase, pentru încrederea ce-mi arăți.

- Și ce crezi că am putea zugrăvi? Ieronim intră într-un fel de euforie:

- Deasupra brâului, scenele cele legiuite, din erminie, ca la Moldovița, Voroneț, Humor sau Sucevița. Iar sub brâu, cinul... da cinul acestor țări: voievozi, mitropoliți, sfetnici,

dregători, căpitani, oșteni, țărani. Gândesc la asta de pe când eram la Roma și Fra Geremia Valacco îmi lămură zugrăvelile lui Rafael. Am să cercetez pomelnicele și cronicile, să aflu toți voievozii români; în jur vreau să pun alai de sfinți și hore de fete, ca zânele de frumoase...

- Mai limpede: de ce vrei să zugrăvești un „cin” românesc?

- Cuvioase arhimandrit, în drum spre Athos am trecut prin Țara Românească și am vorbit românește la Târgoviște, la Curtea de Argeș, unde am scos izvod de pe multe chipuri din frescă; apoi când m-am întors din Olanda am trecut prin Transilvania și tot cu români m-am întâlnit. Dar chipurile ocârmuitorilor noștri de demult s-au pierdut; unora li s-au uitat chiar numele lor cel» devărat. Și un neam care își uită strămoșii, își pierde și dreptul de a ființa printre neamuri. În Apus. noroade și țări, mai mici ca ale noastre, au făcut pentru cârmacii lor castele, palate, st alt ui și tablouri vestite. Noi să nu le slăvim numele măcar în zugrăveala de pe trupul unei biserici? Doar pe ctitori dacă...

- De ce nu cerci a împlini asemenea gând și la Sucevița?

- N-am spus, dar am schițat un astfel de plan pentru pridvorașe și peretele de la apus, rămase încă neacoperite cu scene din erminie. Îmi umblă destule năzdrăvăni prin cap. Mă întreb însă dacă Movilești; mi-ar îngădui să-l zugrăvesc și pe Mihai vodă de la Țara Românească.

- De ce tocmai pe Mihai vodă?

- Pentru că a scuturat jugul otoman, cu spada, părinte; și, după câte s-aud, vrea să ia în stăpânire și Transilvania.

- Și te-ai încumeta să-mi zugrăvești, așa cum spui, un cin românesc la Dragomirna?

- Da! Împreună cu Sofronie, cu Gligorie și cu Necunoscuta! se încălzi iar Ieronim, fericit; dar în clina următoare i se păru că a greșit numind-o și pe Necunoscuta; și-aftunci se repezi eu vorba, pare-ar îi vrut să se uite: De pildă, aici în ocnițele de sub strașină aș zugrăvi heruvimi și îngeri. În arcade, apostoli, sfinți și mucenici. Sub arcade: „Facerea”, „Izgonirea”, „Acatistul”, „Arborele lui Ieseu”. Sub brâul în

trei vițe, pe care le-aș colora în purpură, ailbastru și aur. aș zugrăvi istoria noastră și oamenii noștri de samă.

- Și turla? întrebă arhimandritul, surâzând luminos. - De când am văzut dantelăria de piatră de la Curtea de Argeș, mereu gândesc să folosim și noi, în Moldova, asemenea meșteșug. Că, iertare, dar eu mă tem de turlile zugrăvite. Nu pentru că se lucrează greu, ci pentru că, fiind partea cea mai înaltă, fără adăpost de vînt și viscol, fresca se șterge repede. Ca să dureze o mie de ani, s-o împodobim cu flori sculptate în piatră. Eu chiar am cercat asemenea flori, după modele de la Argeș.

- A: învățat și cioplitul pietrei?

- În Florența, am ucenicit la un maestru bătrîn, care se lăuda că a fost prieten cu Micheiangelo.

- Dacă muncești cum ai început, tinere, vei fi fericit. - Fericiți sunt, părinte arhimandrit, numai cei însetați de cunoaștere; ei pot bea din izvoarele cerului. Ci eu încă nu cunosc adevărul adevărului... Dragostea... Iertare cer pentru această spovedanie.

- Am povestit despre Irina doamna: dacă ți-i dragă Necunoscuta. ia, -o de soție. Te va întregi și călăuzi spre desăvârșire. Să nu te sperie muțenia ei. Și nici să nu te temi c-ar fi urâtă.

- Părinte. în genunchi mulțumesc pentru asemenea sfat.

Împreună cu Eli Ilarion au vizitat și prăvălia meșterului Ion. Au găsit-o pe jupâneasa Irina tocmindu-se cu cinci ucrainieni, clienți pentru niște icoane. I-a poruncit:

- Meștere Ieronime, să-mi faci cel puțin zece sfântul Nicolae și zece sfântul Gheorghe. Se vînd repede! Și Maica Domnului, măcar douăzeci. Mai mari și mai mici. Și sfântul Pahomie. Să fie pe lemn bun! Și culorile ele cele mai alese. Adică marfă bună.

Intrat în prăvălie tocmai în clipa asta, meșterul Ion a încuviințat comanda soției și a povestit că a tocmît o nouă lucrare la Botoșani.

- Vezi, muncind în atelier, școalește și strunește cât mai strâns ucenicii.

Apoi, trăgându-l pe Eli Ilarion mai de-o parte:

- Ucenicul dumitale-i priceput, dar și foarte ambițios. De nu-i scurtăm frâul, ne încalecă.

- Zboară, meștere, repede și cu aripi mai puternice decât ne închipuim noi. În multe are îndemânare și pricepere. Și la dăscălire: Gligorie a și început să copieze icoane. Făita aceea fără grai, în câteva zile, a ajuns să zugrăvească stele cu repeziciune de meșter. Am stat un ceas. Înainte de Crăciun, și am văzut cu câtă dibăcie o ajuta. Iar ea lucra, parcă mintea și inima lui i-ar fi poruncit.

- Asta nu-mi place! Dracu-a mai văzut muiere zugrav?

- Domnia ta, meștere Ioane, nu te bucuri că Ieronim are talent și imaginație, iar eu că o faltă fără grai s-a lipit de dânsul, ca picătura de ceară de chipul unui mucenic.

- Ar fi bine să fie... ceară și nu cine știe ce murdărie. Că nimeni nu cunoaște de unde vine și nici cine-i. Să fim cu luare aminte, amândoi; Ieronim ne trebuie! Înțelegi?

- Înțeleg; totul este ce și cum înțelege el, Ieronim, „trebuința” asta.

Toată luna ianuarie și o bună parte din februarie meșterii au lucrat „marfă” pentru prăvălia meșterului Ion Șarpe și pentru sania călătoare prin țară a călugărului Damian; au schițat tablouri pentru naos, gropniță, pronaos și pridvor. Iar în zilele fără ger au mai ars var. Ieronim a sculptat, în piatră, opt flori și le-a arătat meșterului Eli Ilarion: „Așa văd eu împodobită turla Dragomimei”. „V-a trebui, totuși, să chemăm un sculptor din Armenia”. „Chemați-l: mă bag ucenic la el, să-nvăț bine”.

Când vremea s-a încălzit, spre sfârșitul lui februarie, au cărat tăvi cu jar în naos să dezghețe zidurile și s-au apucat de lucru. Spre mirarea lui Sofronie, meșterul Ion a dat mână slobodă lui Ieronim: să lucreze scenele oare dorea și chiar să călăuzească întreaga lucrare, în săptămânile când va lipsi din Sucevița. Deși nu-i convenea să fie sub epitropia

unui începător, Sofronie se bucura totuși: scăpa oarecum de frecușul și ocările fratelui.

Au început cu absida din stânga. Arhimandritul Crimca a venit des printre zugravi și a privit cum, ir, cercul de deasupra, tot pe câmp de purpură bătut cu stele, au așezat chipul „Domnului Savaot”. Își spunea: „Ieronim zugrăvește grădina raiului, luminoasă, senină, împodobită cu arbori, viță de vie și multe flori. Adică, după câte înțeleg, izvodește un fel nou, al lui, îmbinând ceea ce avem aici, moștenire, cu ceea ce a învățat în alte părți. Același lucru îl vrem și eu și Eli Ilarion, când plănuim arhitectura Dragomirnei. Pornim de la zidurile lui Ștefan vodă și Rareș, să înălțăm o ctitorie nouă”.

Lucrând într-un adevărat iureș, din zori în amurg. Ieronim și Sofronie, tencuiau și zugrăveau împreună, alături, în cea mai bună înțelegere. Ucenicii Gligorie. Ispas și Necunoscuta ajutau la frământarea varurilor și a vopselelor, la tencuit și chiar, sub priveghere, la coloratul câmpurilor. Necunoscuta făcea și ceva în plus: le aducea sus, pe schele, hrana și câte un ulcior cu apă rece. Foarte bucuroasă că domnea voia bună și prietenia, umbla ca prisnelul, slujindu-i pe toți cu linguri, cuțite, șervete, pâine, apă. Nu se supăra când meșterii ori ucenicii o îndemneau să guste din bucate, dacă poate mesteca prin broboada oare-i acoperea fața.

- Lăsați fata în pace! se ruga Ieronim. De altfel, nici nu ne-o putem închipui altfel decât cu fața acoperită.

Pe peretele naosului dinspre apus, sus, în mijlocul boltirii, au zugrăvit-o pe Maica Domnului în jilț împărătesc, cu spetează încrustată și bătută în pietre scumpe. Pe genunchi i l-au așezat pe Isus Emanuel.

- În fapt, noi, lămură Ieronim, în tabloul ista am luat model o femeie din obcini, cu obraz tânăr, ochi mari, pătrunzători de sub sprâncene bine arcuite, nas drept și gură mică, și-am îmbrăcat-o în strai Împărătesc.

Și Eli Ilarion, privind tabloul, zicea întru sine:

Ieronim al meu face din oameni obișnuiți, ființe nepământene. Le pune strajă de îngeri, nimb de aur și-i ajută să plutească în văzduhul înalt și strălucitor”, îl încânta priveliștea cu arbori și turle rotunde de biserici. Jos, la picioarele tronului Fecioarei, serafimi, cu aripi purpurii și verzi, larg desfășurate, sporeau impresia de plutire și zbor. Rânduind cu chibzuială apostolii și sfinții de-a dreapta și de-a stânga tronului, în ciuda locului strimt, păreau mulți, alai măreț în preajma împărătesei lumii. Ba au mai găsit loc și pentru case și temple, crescute parcă pe pământ. Dacă tablourile îl încântau, în schimb, îl cam supăra limbuția lui Ieronim. Când întinde și netezește tencuiala pe zid, când dă cu pensula pe contururile însemnate în tencuiala crudă, tace și răsuflă greu, grăbit, parcă s-ar sfădi cu cineva în gând; ba, uneori, parcă i se taie răsuflarea. Dar în clipele de hodină se răzbună: povestește, descrie scenele pe care le are în minte, glumește, înșiră zicale, vorbe de duh și chiar unele obrăznicii.

În halat alb, Necunoscuta se-nvârte printre meșteri și ucenici, când ca o vedenie sfântă, când ca o roabă umilă, când ca o ispită. Sofronie a suris cu îngrijorare când a aflat că Ieronim i-a cumpărat din Suceava! halate albe, ciuboșele și broboadă de bumbac.... „Dacă, într-o zi, îi smulge broboada și-o află tot atât de frumoasă pe cât de tânără sprintenă, harnică, pricepută?... Meșterul Dragoș spune, șuguind, că l-a văzut într-o zi cum îi lega sandala”...

Și lui Eli Ilarion i se amări cerul gurii:... „Să nu-l pierd: numai el poate zugrăvi Dragomirna, așa cum gindim noi: înnoitori pe o temelie străbună. De-! pierd, mă pierd”... Ascultă ironia lui Sofronie:

- Nu cumva, Ieronime, ochii Fecioarei, și aici și în altar, seamănă cu ai Mutei?
- Am lucrat după erminie.
- Te acoperi cu cartea, șiretule! Dar dacă stârnești... gelozii?

- Și ca să nu stârnesc asemenea... simțăminte, trebuie să fac o Fecioară ciacără? Și-apoi, dacă poștești, erminia ne cere a zugrăvi și chipuri urî te. De-o pildă: „Hristos o tămăduiește pre cea gârbovită... - o miliare fire gheboșată, răzămată fiind într-o cârjă”...

- Pe asta eu o zugrăvesc! și, în câteva’ minute, schiță pe tencuială crudă un bărbat ghebos, pe care o femeie, cu un resteu, îl croiește peste cocoșă.

- Ei, badiță, șuguind așa, dovedești înțelepciune. Sub schele, se ivi moș Andrei: l-a adus Necunoscuta anume să povestească de-ale lui, bătrânești.

- Știu o parabolă cu milostenia.

- Spune-o, moșule, îl pofti Ieronim, zugrăvind o aripă de înger.

- Când vede vânătorii, câtu-i el de curajos, leul tot se teme, oțără. Și ca să nu-i ia urma, târâie coada pe nisip și-acopere semnele ghearelor. Așa și tu, omule, când faci milostenie, nu te lăuda, ci dă într-ascuns și uită c-ai dat. Că dacă nu, află vânătorul de suflete, sarsailă numit, și te-ndeamnă a te fâli: „Am făcut și am dres”... Și sufletul lăudărosului pică la talpa iadului. Ca leul să faci și tu, Ieronime. Că noi, oamenii, suntem precum colbecul cel încet târător ce năzuiește spre o stea. Sau precum albina care ține în gură miere și în coadă ac cu fiere. Iar trăind afli că sub mierea cea dulce dospește otrava cea amară.

- Și pe-aceste pilde va să le zugrăvesc, moș prisecaire.

- Prea bine, meștere dragă. Că dacă murim, noi cei vechi, multe din averea asta de gândire se uită și se pierd. Iaca, ați zugrăvit aici, pe „Isus la mormânt”. Bună treabă, meșterilor! Meritați, de la! mine, un putinei de miere din floare de cireș sălbatec... Ci eu știu o poveste cu Maria din Magdala, ibovnica lui Isus. Că, om fiind, a avut și el o ibovnică, precum tot feciorul. Nu știu ce zic scripturile, dar noi știm că fecior fără fecioară e ca apa fără moară, ca știubeiul fără’ de albină, ca soarele fără lumină.

- Dar cum e cu Maria Magdalena,?

- Spun îndată! După ce fariseii și saducheii l-au ucis pe Isus și neamurile l-au pus în groapă, Maria Magdălina i-a străjuit tot timpul mormântul: îi stropea lespeda cu miresme și plângea, plângea de-ți rupea inima, nu alta. Și cum să nu plângă, sărăcuța, că Isus îi era mai drag ca sufletul. Vorba cântecului: *Eu vreau și mai nu vreau și-ți dau tot sufletul meu... Dar* parcă era făcătură: simțind mireasma miresmelor, niște musculițe vinete la aripi se năpusteau și sugeau tot oloiul cel amirositor. Își ungeau aripile cu el, ca să miroase ele frumos, iar cel din groapă să se impută. Văzând așa, Maria Magdălina își înteteți ruga și plânsul...

- De ce îngădui, Cerule, îl întrerupse Ieronim, surâzând, ca niște găze ticăloase să fure mireasma sufletului nostru, dragostea noastră cea de cât crinul mai curată și mai sfânt mirositoare? Că cu vin, cu frumusețea cea curată a chipurilor și culorilor, să mângâi pe cel care ai suferit noian de schingiuri. Vin să-i alin durerile. Să nu-l las pradă viermilor spurcați ai nepriceperii și nesimțirii. Zic și eu ca Maria din Magdala; vin cu miresme stoarse din inima mea, să mai domolesc usturimea rănilor lumii, răni ce, cu mare cruzime, singură și le face.

- De unde știi că a zis așa?

- De acolo de unde știi și mata, moș prisecare. Iar în cărți scrie că Maria Magdalena a fost una din cele mai fermecătoare femei ale lumii vechi, asemeni cu Semiramida și cu Cleopatra. Eva și Elena, Nefirtite, Thais și Teodora împărăteasa.

- Da? Bun: dacă zic cărțile, așa trebuie să fie. Ci eu am mai aflat și cum a blăstămat pe acele musculițe hoațe: „Să vă împutiți așa de scârbos, încât nimeni să nu vă mai sufere!” Și știți care sunt acele găze? Căteii de turbă.

- Ei, pe aceștia nu-i mai zugrăvesc; spurc peretele.

- Las' că-i zugrăvesc eu! Sări Sofronie cu vorba. Eu nu fug de ce-i urât. Nu-i așa, Muto? Că și tu ai fața strâmbă și schiioadă, buboasă și mâncată de lepră. În darn ți-o ascunzi

cu îndărătnicie: eu tot ți-o văd. Dar nu mă înspăimânt. Cel mult mă-îngrețoșez.

Fără să știe de ce, Ieronim întrerupse rotunjirea obrazului îngerului la care zugrăvea și grăi, cu ușor tremur în glas:

- Ochii tăi au cunoscut noaptea marilor prăbușiri; au rămas, totuși, blânzi, calzi, buni, luminoși. Luminează cu flacără împrumutată din inimă. Privirile tale sunt cai toiagul orbului: cerci, pipăi cu ele aerul și piara, seninul și furtuna, floarea și spinul, bucuria și mihnirea. Vezi durerile din inima oamenilor și picuri leac. Căci ochii tăi, Necunoscuta, povestesc tot ce văd și gândesc: trec peste încremenirea buzelor, peste tăcerea glasului și cuvântează în locul lor.

În săptămâna următoare, tot pe zidul de apus au continuat zugrăveala. Ucenicii Gligorie și Ispas a. i dat cimpul cu albastru și l-au împânzit cu stele. Deși lucra de zor la pictarea chipurilor, a clădirilor, a vietăților, Ieronim urmărea, îndeaproape, munca ucenicilor: îi povățuia și le îndrepta greșelile. Infrângându-și sfiala și stângăcia, Necunoscuta a izbutit să deseneze stele mai corect decât ceilalți ucenici. Pe meșterul Ion nu-l mai preocupa Necunoscuta: era bucuros că nu-i cerea simbrile. În schimb, călugărul Damian, întors cu căruța de pe drumul Cernăușului, reînvia zvonul că Necunoscuta ar fi fata din flori a lui Crimca.

- Acum încep a mă dumiri, se mira, fariseic: E... cu ochi și cu sprâncene: oștean călugărit, vulpoi pocăit. Uite-l, iar vine... să-și vadă odrasla.

Ieronim lăsa zvoniciul să-și facă mendrele: se adăpostea seara în chilia unde găzduia Anastasie Crimca și întreba toate neștiutele din teologie ori din viața boierilor din Suceava. Îl asculta vorbind despre tablourile unde au întruchipat minunile despre zalele, căștile și lăncile străjilor lui Ana și Caiafa, în comparație cu a celor din straja lui Pillat.

- Mă încântă aceste tablouri mici, asemănătoare miniaturilor mele.

- Mă bucur, prea cuvioase.

- Te-am privit de acolo, din colț, când l-ai zugrăvit pe Iuda primind, de la arhierei, plata vânzării. Și-ți spun că clacă Sofronie se pricepe ttiai bine a zugrăvi chipuri ca a'le lui Ana și Caiafa, ție își reușesc mai ales ființele cu chip bun, oropsite, nedreptățite, cu chip frumos și suflet bun. De aceea se cade să lucrați mereu împreună. Vă întregiți, ca ziua cu noaptea.

- Și eu am băgat de samă; dar mă silesc să-l întrec în toate.

- Să te văd... Deocamdată vreau să scot un izvod după tabloul „Nașterii-l, să-l potrivesc pentru Tetraevangheliarul meu.

- Nu-i nevoie, prea cuvioase! uite, ici schița. Ți-o dau.

Și, într-o clipă, schiță la mijloc, pe un covor roșu. Fecioara, în dreapta Isus prunc înfățișat și doi boi care-l încălzesc cu suflarea lor. La picioarele Fecioarei, șase oi, cele din stânga pasc, cele din dreapta rumegă și privesc s.p.re Fecioara, pe care un păstor le-o arată cu dreapta. În stânga, cei trei crai vin să se închine. Apoi, sus în ceruri, într-un medalion, Deisis își trimite razele asupra pruncului. La marginea zării, munți, păduri de brazi și ceata îngerilor.

- Brazi? întrebă Crimca, zâmbind. În Canaan nu cresc.

- Eu pun arborii țării noastre și munții noștri: sunt mai frumoși.

- Ai dreptate. Dă-mi și schița asta... Așa. Am admirat azi fata asta necuvântătoare cum a așezat pe zid o stea, parcă anume ca să dea mai multă lumină și gingășie întregii scene.

- Grecii și romanii puneau în centrul lumii omul, divinizându-l; noi așezăm dumnezeirea ca s-o apropiem cât mai mult de om. În naos am zugrăvit, de fapt, o povestire din viața de toate zilele a oamenilor, pe înțelesul tuturor. Sofronie spune că, aici, sfânt e doar nimbul din jurul unor capete; încolo, viații.

Străjerii stau la foc, de părea nu s-ar găsi lângă zidurile cetății, unde-i cald, ci aici, la noi, unde, până nu fac foc oamenii nu se simt bine. Iar în grădina Getsimani, deși Isus se roagă înlăcrămat: „Eli, Eli lama sabactani”, apostolii mai mult moțăie decât veghiază. Pilda fățarnicului am zugrăvit-o după erminie, dar și după zicala1 noastră: „Fățarnice, vezi și scoate mai întâi bârna din ochiul tău și-apoi gunoiul din ochiul altora”.

- Știi erminia de-a rostul?

- Nu toată... O luăm ca punct de pornire; pe drum, așezăm povestiri din scriptură în priveliște din obcine ori din Suceava.

După un răgaz de două zile, cu plimbări la Rădăuți și la Putna, s-au apucat să lucreze brâul lat din flori de aur, care desparte spațiul hărăzit ctitorilor de scenele din viața lui Isus. Apoi au trecut să zugrăvească „Facerea lumii”, pe absida de miazănoapte. Ieronim zugrăvea, la întrecere cu Sofronie, „pământul gloduros, făcut de cineva furios și neîndămânos, care umblă pe jos, prin noroi și ape și sempiedică în hârtoape”... cum deseânta prisecarul. Ci a împodobit acest pământ dintru începuturi cu fir de iarbă firavă, cu garofițe de câmp, albe și roșii, cu ferigă înaltă, cu arbori rămuroși, cu vreji de viță încărcată cu ciorchine.

- Când văd strugurii voștri, meșterilor, îmi lasă gura apă, râdea moș Andrei.

Dar meșterul Ion îi dojenea, cu asprime, și mai ales pe Ieronim:

- Chipurile tale au un fel de moliciune, de blândețe eretică. Și-apoi pui prea multă culoare. Prea multă mișcare.

- Meștere, eroii noștri ar trebui să urle de durere, să se încovoae sub povara gândurilor grele, să cânte și să dănțuiască de bucurie, iar sfințenia să-i urce la cer. Ori noi abia cutezăm a le mișca faldurile straielor și fâlfâirea aripilor.

- Erminia! Ea poruncește să înfățișăm chipurile întru veșnicie. Ori frământările, bucuriile sunt vremelnice. Prea vremelnice!

- Dar oare veșnicia nu-i un nesfârșit șir de vremelnicii? Uite, acum când îl zugrăvesc, aici, pe Isus, în strai alb, cu mâna ridicată întru mângăierea și binecuvântarea lumii, în mine se zbat gânduri și simțiri nășălnice. L-am pus veghetor la pacea tuturor viețuitoarelor, iar mie îmi vine să-l hulesc pe cel bun și drept și laudă să aduc ludei, vânzătorul. Dau în sminteala filosofilor păgâni și aiurez cu dâșii. Atunci brațele mi se vlăguiesc, picioarele-mi scapătă, fruntea-mi arde, inima-mi soarbe pelin, și nu mai pot înțelege fericirea. Zugrăvind numai după erminie, mă sfădesc cu știința cea nouă, cu astronomia lui Copernicus, Kepler și Galileo Galilei, cu frumusețile izvodite de Leonardo sau Michelangelo, deși știu o povață înțeleaptă: nu te certa cu știința și cu frumusețea trupului omenesc, dacă vrei să cucerești Fericirea și Veș-

- Ieronime, menirea ta-i să ucizi fiara ispitei și să zămislești frumuseți, povățui Eli Ilarion, cu hotărâre. Deci fugi de plăcerile ticăloase; nu căta Fericirea în mocirla lor.

- Trei mari păcate, ca trei cerberi se ațin la poarta fericirii, intră în vorbă și călugărul Mina; ele își au scrise numele pe trupul omenesc: pe frunte - Trufia, pe pânțe - Desfrâul și pe piept - Îndoiala, - Pe toate femeia le întruchipează, le mânuiește, surise meșterul Eli Ilarion: Trufie, Desfrâu, Îndoială.

Ieronim înțelese că nu-i vrednic a ține piept la trei împotriviitori, dar nu se opri

- Mă tem, meșterilor, că singurul Adevăr este viața de pe acest pământ. Și viața fără Dragoste uu-i cu puțință. Am spus asta de o mie de ori. t

- Viața ta-i întruchiparea strădaniei de a înfrumuseța zidiirile.

- Oare un pământeam bicisnic poate împodobi pământul cu frumuseți? Mă tem că nici Frumusețea, nici Desăvârșirea,

nimic nu-i cu putință fără Dragoste. Nu-i așa... Necunoscuta?

Fata încuviință, înclinând fruntea, surise cu ochii și mai adăugă un dram de auriu în cea de a șasea rază a stelei zugrăvită pe cerul întrezărit între un ciorchine de strugure și două ramuri încărcate cu frunze verzi, zugrăvite de Ieronim. Această scurtă privire îl înfurie pe Sofronie: „Cum fac să nu mi-o fure Ieronim? De când nu mai trage la boieroaica din neamul Stroici, ține trena... Mutei. Iar eu, nimic!”

- Numai munca izbăvește de cele rele; numai ea alină usturimile cele mari ale muștrării de cuget și le spulberă pâcla. Nu-i așa, Necunoscuta? Întrebă iar Ieronim, cu durere în glas.

- Uite pe cine întreabă, ca să aflu răspuns! hohoti Sofronie.

- Pe cea care trudește la muncile cele mai grele și duce trai în umilință și ocară. Pe cea care vă mătură păinjenii și mușgaiul chiliilor, vă spală rapănul rufelor, vă curăță harnaul, rânește grajdul vitelor, care piatră, frământă varul pentru tencuială. Și pe toate le face cu liniște de isihastă. Așa că-mi poate da răspunsul cel bun.

- Adevăr grăiești, Ieronime! îl întâmpină cu surâsu-i trist Eli Ilarion. Încredințează-te că plăcerile ușoare repede te prăbușesc în hăul mâhnirii, al deznădejdiei și te-aruncă-n groaza morții.

- Se spune că viața-i un dar ceresc pe care nu l-am cerut, însă ne doare că trebuie să-l înapoiem dăruitorului. Așa că s-ar putea nici să nu fie un dar, ci numai un împrumut. Cu camătă foarte mare.

- Iertați, meșterilor, că intru în vorbă nepoftit; ci eu, deși nu pricep toate vorbele cele filozoficești, țin totuși cu Ieronim.

- Cum adică, prisecare?

- De-o pildă, acu, în primăvara asta cu senin și soare, eu mă tolănesc pe-o coastă, în prisacă, printre știubee, ascult zumzetul albinelor, în goana lor neostoită după miere și ceară, adică după dulceață și lumină; și mult mi se bucură inima. Zic, în sinea-mi; „Frumos-i, Doamne, și pace, și

liniște și bine: să tot trăiești, să nu mai mori"... Vorba cântecului, că este un cântec și cu moartea: *Foaie verde fir mătasă / Tu, Anica mea frumoasă i Știi că pe vale-ntunecoasă / Vine moartea firoasă / Cu șutite și cu coasă / Să-ți ia sufletul din oasă? / - Știu, bade, dar ce să-i fac? / Moartea-i boală fără leac / - Roagă-te, frumos, femeie / Moartea-n loc să stee... / - Te rog, Moarte, mă mai lasă, / Că nu mi-i bărbatu-acasă, / Ci-i sus, pe deal, la coasă! / - Ancuță, nu se poate / Că bărbatu-tu-i departe / Și eu n-aștept, că-s Moarte!... N-ați Moarte, carul cu boi! Mă mai lasă până joi... / - Ba nici până mai de-apoi,! C-așa scrie-n cărți la noi... - Deci... nu-i scăpare...*

- Ar fi una, cam bicisnică, e drept. Și-am să v-o spun, când îl veți zugrăvi pe Haralambie, cel care a pus Moartea-n cătușe. Iar, după capul meu, truda noastră aici e tocmai o cercare de a împiedica repede stingere a gândurilor și simțămintelor înalte.

Lucrul la absida1 stingă se încheia cu veselie, stârnită de vorba prisecarului. Ieronim ar fi vrut să zugrăvească acum ctitorii, dar meșterul Ion s-a împotrivit.

- La urmă! Faceți doar „rugăciunea ctitorilor”, aici pe jumătatea din stânga a peretelui din asfințit, de la ușă încolo, sub brâul de flori, cum am plănuit. Vă întindeți și pe zidul de miazănoapte până la absidă.

Și fiind lucrarea grea, trecură fără preget la împlinirea ei. L-au făcut pe mitropolitul Gheorghe Movilă și pe Teodosie Barbovschi, prelați și ctitori ai Suceviței; i-au amestecat printre sfinți, în rugă. Ieronim găsea tabloul prea înghesuit și întunecat, dar mitropolitul a fost mulțumit; meșterul Ion a dobândit laudă și făgăduiala unui spor de galbeni. S-a dus la Suceava să-i primească.

Trecură la absida de miazăzi. Cu glasuri calde și ușor tremurate, învăluit între bolți, parcă anume ca să fie mai prietenesc, Ieronim citi din „Cartea Facerii”, 1, 21:

- ... „chiții cei mari și 'toate vietățile viermuitoare de care mișună apele, după soiul lor, și toate păsările zburătoare,

după soiul lor”, chemate la judecata de apoi. Asta avem de zăgrăvit. Întâi facem apa, matricea și leagănul unde s-a’u zămislit viețuitoarele. Apoi țărmul împodobit cu arbori. În mijlocul lor Isus, binecuvântând.

- Eu îl pictez pe Isus, ceru Sofronie.

- Iar eu acești patru chiți și păsările; la mijloc soarele, mare, tot de aur, cu raze drepte și șerpuitoare. Tu, Gligorie, fă copacii.

Tăcut, încruntat, Ieronim contură patru chiți, cu cozile în zbatere, cu solzii de pe șira spinării ca niște țepi zbârliți. Colorându-i, își aminti de chiticii prinși în apa Suceviței: „Ei m-au îndrumat spre stânca argintie?” Mânuia pensula ca pe-un arcuș izvoditor de lumină și cântec. Culegea culorile din ulcelele întinse de Necunoscuta și le așeza, mângâios, pe zid. Gândea:... „Ceasul de vorbire cu fata asta și scalda în știoalna ca lacrima, neuitate mi-s. Și-a descoperit fața numai pentru mine. Și iar tace și muncește. Tac și eu... Să-i spun că ieri, jupâneasa Irina, m-a poftit s-o văd pe sora ei mai mică, Melania, fată de măritat? Că meșterul Dragoș mă îndeamnă a mă însoți cu Natalia? Doi meșteri bănuiesc în mine ginerele care le trebuie”... Chiții înviau pe zid, cu solzi argintii, lucitori, ca peștișorii Suceviței în lumina soarelui: cele mai puternice făpturi de pe pământ se rânduiau supuse, cumiți, cu ochii holbați, să soarbă toată binecuvântarea dăruită de sus. Când sfârși, se așeză jos, pe schelă și-i privi cu luare aminte; apoi mai puse câte o pensulă de culoare, acolo unde vedea lipsă ori greșeală. Parcă se afla pe stânca argintie, iar păstrăvii prinși se făcură uriași și-l priveau iscoditori. Necunoscuta îi întindea ulcelele, fără cuvânt: le găcea din privire, din surâsul ori încruntarea de pe chipul lui Ieronim.

Când așeză toate pensulele jos și-și șterse mâinile, se tângui:

- Vai, ce pozne-au ieșit!... Altfel de cum i-am schițat. Vezi, bădiță, cât schimbă culoarea?... Hei, unde ești? Te-ai înălțat la cer ori ai coborât în iad?

De pe schela din dreptul ferestrei, unde rânduia ulcelele cu vopsele, Necunoscuta șopti:

- E-n ogradă, la fântână... Se spală pentru masă. Vorbea încet, șoptit, cu mare fereală, deși știa că în biserică nu mai era nimeni. Ieronim se întinse și-i prinse mâna caldă, mlădie, ușor înfiorată:

- Când... când ai să ieși din mușenia asta chinuitoare?

- Când mă voi încredința că pot izvedi și dragoste, nu numai milă și pofte.

- Nu cumva... tainele întunecă și sperie dragostea?

- Viata m-a încărcat cu ele și greu mă despovărează.

- Oamenii din obcini știu că numai cu dragostea Făl Frumos o scoate pe Ileana Cosânzeana din prinsoarea Zmeului.

- Într-o izbăvire de asta nădăjduiesc și eu, deși nu-s Cosânzeana.

Lui Ieronim i se păru că el însuși a dat acest răspuns și se cutremură de gândurile și simțămintele stârnit «de propria-pilduire. Și pentru că se temu să spună ce simțea, întrebă:

- Îți plac chiții mei?

- Mult: pentru că i-ai izvodit sub privirile mele și pentru că aduc a oameni. Uite-i: cel dinspre noi e înfricoșat de vederea luminii, gata parcă să se afunde-n adânc; cel de al doilea, deși are rât ca de rinocer, surâde umilit de puterea luminii; cel de al treilea zice, trufaș: „Ce vrei tu, ziditorule, cu lumina binecuvântării tale?”; cel de al patrulea, cu țepii zbârliți, se uită fioros și rânjește, vrând parcă să se repeadă și să sfâșie.

- Necunoscuto! Ești deșteaptă și foarte dragă-mi ești.

- La masă, meștere Ieronime! strigă din pridvor ucenicul Gligorie. Iahnie de bob, cu curechi murat., Iar trapeza așteaptă.

Ieronim auzi glasul ucenicului răsfrint sub boiți ct: un tunet care dezlănțuie grindina părerilor de rău. peste florile ce i se desboboceau în inimă. Șopti:

- Rău îmi pare, Necunoscuto, că nu vii să cinăm împreună...

- Asemenea părere de rău, mare bucurie-i pentru mine.

Așa cum își făcuse obicei, moș Andrei mânca, zâmbea, mustăcea ușor, ca și cum ar fi primit pe nări miroznă de fagure proaspăt, și povestea:

- Despre „Facerea lumii”: Se zice că, la începutul începuturilor nimic nu era pe lume fără numai întuneric și o apă nețărnută. Deodată, în mijlocul acelei ape s-a iscat un vârtej de spumă. Din el s-a născut un fluture. Da, un fluture și un vierme, care au pornit a pluti pe apă, așa, în neștire. De la o vreme, fluturile s-a așezat pe-o frunză de plămadă adică de nufăr, și s-a prefăcut într-un fecior frumos, frumos; și acela a fost Dumnezeu. Viermele s-a vîrât cu capul în mîl și s-a schimbat în ceva urât și rău: adică diavolul sau necuratul. Lacom, fiind, a tras spre el tot întunericul; lui Dumnezeu, i-a rămas lumina, curată și strecurată. Unii spun că în vârtejul acela de spumă s-a ivit un ou, iar din ou a ieșit un hulub și un rățoi. Hulubul, Dumnezeu; rățoiul, Diavolul. De aceea capul de rățoi nu se mîr. Încă, se aruncă. Satana și-a alcătuit o oștire de draci și se grozăvea, zicându-i lui Dumnezeu: „fîrtate”. Dar și Milostivul îi înturnă vorba: „Nefîrtate”!

- Cine a născocit povestea asta, moșule?

- Oamenii, cu închipuirea lor. Că, dragă zugravule, nimeni nu știe de când e zidit pămîntul și cine anume l-a zidit. Atît se spune că atunci cînd s-a cernut lumina de întuneric, era pămînt puțin: numai ca un ostrov, mărunț, cît un pat unde se culcau cei doi frați: Dumnezeu și Diavolul. De la o vreme, cum se întîmplă, dracul prinse ură pe frate-su, adicătelea, pe Dumnezeu. Și, niciuna nici două, hotărî să-l piardă și să rămîna singur stăpîn pe acel colțisor de pămînt, care ar fi fost, cică, prin părțile Rusa! imului, unde-i și buricul pămîntului. Gîndea nefîrtatul: „Să-l arunc pe Dumnezeu în apă, îndată ce va adormi”. Dar Dumnezeu, atotștiutor, a aflat planul: s-a prefăcut că doarme, iar cînd satana a vrut să-i dea brînci în apă, s-a ferit iute, într-o parte. Din viteză, neavînd opreliște, sarsailă huștiuluc! în apă; nu s-a înecat,

dar Dumnezeu l-a afurisit: „Nichipercea să te cheme, satană și diavol, sarsailă și necuratul, scaraoschi și ducăsepepustii să ți se zică, spaima lumii să fii și ucigătetoaca”... Așa l-a blăstămat, dar l-a lăsat stăpân pe întunecimile cele negre ale adâncurilor... Mai vreți povești?

- Mai vrem, dar ni le spui pe schelă. Haideți!

Prisecarul i-a urmat, cu năzbâtiile lui.

- Alții zic că Dumnezeu a făcut lumea dintr-o turtă mare de lut, pe care a întins-o în toate părțile. Și cum voia să fie cât mai încăpătoare, a tot întins-o și-a întins-o, până când a băgat samă că nu mai încape sub clopotul cerului.

- Lacom și Dumnezeu! Nechibzuit.

- Păi, ce crezi? Ce să facă? Și cum să dreagă greșeala? Se crământuia și-ntreba în dreapta și-a stingă: niciun sfat bun. De altfel, pe-atunci oameni nu erau, iar celelalte vietăți, cam neajutorate la minte. Proaste, ce mai... Dar voi lucrați, meșterilor, nu căscați gurile la mine, ci urechile!... A întrebat atoateștiutorul și pe albină. Nu știa, dar, cotelitoare și bătătarnică, a dat fuga la arici, pe care-l socotea ea, mititica, drept cel mai pricopsit la cap dintre toate jivinele. Ajunge la vizuina lui și-i spune încurcătura și năcazul lui Dumnezeu. „Și-a găsit, ziditorul, să-ntrebe pe-un ghemotoc ca mine? Ce pricep eu față de-un atoateștiutor?” Albina a înțeles că se sfiește ori nu vrea să-i spună; dar, cuminte găză! s-a ascuns lângă vizuina ariciului și-a tras cu urechea: l-a auzit vorbind singur: „Prost e Dumnezeu... Nu se pricepe să strângă turta în mână, s-o încrețească, să facă movile, dealuri și munți, ca să-i încapă sub clopotul cerului”... Albina a și zburat, cu vorba asta, în cer, la Dumnezeu. Bun sfat! Și Dumnezeu așa a făcut. Bucuros, a zis: „Binecuvântată fii tu, albină! Ceara ta să ardă în biserică, în șfeșnice și policandre de aur. Și de luminări de ceară să aibă parte omul la moarte. Din gură să-ți curgă miere, adică tot ce-i mai dulce pe lume. Iar de vrăjmași să te aperi cu un ac înveninat, ascuns, să nu ți-l știe nimeni. Fiindcă mi-a dat sfat bun, ariciul ghemotoc să se facă ori de câte ori l-a

paște vreo primejdie. Iar cel care ar îndrăzni să-l omoare, să se treacă la răboj ca făptuitor de greu păcat. Dar pentru că m-a făcut prost, îi pun țepi pe tot trupul, ca nimeni să nu-l poată îmbrățișa, cu dragoste, și să trăiască în singurătate, prin bălării.

- Moș Andrei, la zidirea cea nouă la care vom lucra lăsăm de-o parte enminia și zugrăvim zidirea lumii așa cum ne-o povestești mata.

- Dar... n-o fi păcat, Ieronime?

- Și cele scrise în erminie tot povești sunt... Singura realitate din tabloul la care trudesac acum este soarele; el trezește, primăvara, la viață și firul de iarbă, și floarea, și gâza, și inima omului... Și-acum, pentru că-i amurg și mâine-i Bunavestire, să trecem la hodină. Gligorie și Ispas, spălați pensulele. Necunoscuta, când mulgi bivolițele, adămi, rogu-te, o cană de lapte.

- E post, meștere! I-a speriat Gligorie.

- Am dezlegare de la stareț; m-am cam spetit muncind.

Necunoscuta a încuviințat, dar nu I-a lăsat pe Gligorie să curețe ulcelele și pensulele lui Ieronim, ci le-a spălat ea, curat, și le-a rânduit pe schelă, să le aibă gata, poimăine.

Îlrdnd singur, pe Sucevița în sus, cu gândurile lui, Ieronim auzi clopotele de vecernie: răsunau în văi, răscolitor de frumos: „Sofronie... Ce meșteșug! Melodii, parc-ar cânta la un țambal uriaș”... Pe nesimțite, gândul i-a lunecat spre întâmplări de la Curtea domnească, spre domnia lui Ieremia vodă: frământată, grea, dureroasă pentru norod. Dacă I-a ajutat să ia tronul, regele polon îi cere acum ascultare și bani, mulți bani. Oști leșești și tătare stau în țară, secătuindu-i vistieria. Totodată, vodă nevoit este a plăti sultanului haraci greu. Așa că „la țâța Moldovei sug trei dihanii: un lup, un urs și-o nevăstuică tătarească, zice moș Andrei. De unde lapte și pentru sârmanii ei copii?” în ocârmuire, Ieremia vodă se bizuie mai mult pe călău și pe lefegiii leși, decât pe înțelegerea și dragostea țării. De când s-a terminat Casa domnească din Sucevița, noaptea se

aduc bogății mari și se ascund în beciuri tainice, zidite cu meșteșug de Eli Ilarion. Prin hanurile și crâșmele din Suceava, cârtesc nemulțumiții, tot mai numeroși și mai furioși împotriva lui vodă, a doamnei, a lui Simion Movilă, pe care jupâneasa Margareta îl împinge să ia Scaunul Țării Românești, să fie și ea doamnă. „N-aveți parte de niște ctitori iubiți de norod, ca Ștefan ori Rareș”, zice prisecarul. E mai aproape de Lăpușneanu decât de Petru vodă. Iar dacă n-a tăiat încă boieri, mai are vreme”... Gândurile i se preschimbă în dojană:... „Vom avea tihna trebuitoare să sfârșim Sucevița și să începem Dragomirna?”

Apa Suceviței murmura jucăușă. Pe cer începeau a sclipi stelele. Ieronim ardea de-un jar lăuntric: dorea să făptuiască neînfăptuitul. Se plecă, luă, cu pumnul, apă din știoalnă, de lângă stânca argintie și sorbi, cu sete. Înălțând fruntea nu mai zări fata luminoasă în goiiciunea-i fără de prihană. Dar în inimă spori bucuria că acum cunoaște „știma Suceviței”. Poate asta a tăiat aripile închipuirii, a stins visul. Căci așa-i viața: oleacă mai jos decât visul. Își potrivește, ca pentru sine, un stih:... „Iată, părul mi s-a umezit clc rouă și fața mi-i răcorită de unda Suceviței. Flăcăi din Moldova, vă întreb: dacă întâlniți mult dorita mea iubită, știți voi oare, ce să-i spuneți? Nu știți! Spuneți-i, vă rog fierbinte, spuneți-i că trăiesc numai în cântarea dragostei pentru dânsa”.

Nu se stinsese în el ecoul stihurilor spuse în gând și, dintre arini, se ivi Necunoscuta; îi aducea cana cu lapte cald. I-o întinse, îndemnându-l să-l bea, acum. aici. Ieronim puse cana pe stâncă, alături, întinse dreapta și-o prinse în brațe, iar cu stânga vru să-i sfâșâie broboada și s-o sărute. Dar fata se răsuci, zvârlugă sălbatică, scăpă din strânsoare și. într-o clipită, pieri în amurgul tot mai des dintre arini. Cana cu lapte se răsturnă în știoalnă, izvodind o șuviță albă, mișcătoare, ca o Cale lactee, oglindită în apa lină și întunecată. Abia acum observă că broboada fetei se afla în pumnul stâng și se rușină:... „M-am înfierbântat ca un taur

zălud. Ca Sofronie. Am supărat-o rău. Rău de tot... Cum o să intre în chilie cu fața descoperită?... Dar, la urma urmelor, cât o să-i mai ocrotesc ciudățeniile?”... Totuși a alergat după dânsa, i-a dat broboada și și-a cerut iejtare. Ea și-a acoperit fața, a intrat în chilie și a tras zăvorul.

A treia zi, au început lucrul în zori. Necunoscuta aștepta sub schele, lângă ciuberele pentru tencuială. Și, în vreme ce Ieronim începea să zugrăvească păsările din tabloul Genezei, îl ajuta pe Sofronie la pregătirea tencuielii. Era supărată. Ieronim vorbea, ca de obicei, mai mult pentru sine, despre calitatea tencuielii, despre câlți, despre netezimea zidului, despre înțelesul zugrăvelii.

- Vedeți, lumina înconjură, adică mărginește forma a toată făptura de sub soare.

Așa cum plănuse, zugrăvi, cu mare iuțeală, treisprezece păsări negre, roșii, albe, pestrițe: rațe, nagâți, cocori, păuni, toate înotând pe apă. Migăli mai mult păunul de pe creasta valului: țănoș, uitându-se la un șarpe și ferindu-se de el.

- Moș Andrei, nu-i așa că păunul mereu se ferchezuiește și tot cu laude trăiește?

- Nu... dar mă bucur că, iote, toate aceste păsări boite frumos, în joc, în zbor ori înot, le-ai zugrăvit cu veselie, suguind. În „Fiziologul” scrie că fiecare însușire are asemănare cu un animal; mânia cu ursul, zgârcenia cu cârțița, viclenia cu vulpea, minciuna cu chițoranul, puterea cu leul, bărbăția cu șoimul, frica-i a iepurelui, îngâmfarea a păunului.

- Dar dragostea? Întrebă Ieronim, arătând lui Gligorie cum să scrie slovele cu alb, deasupra tabloului Genezei.

- Hulubul, meștere! Și nu te numeai matale Ieronim dacă nu mă întrebai asta.

- Nu numai noi artiștii avem nevoie de dragoste ca de lumina soarelui, ci și alți izvoditori de lucruri noi. Un matematic străvechi, Melant, spunea: „Fără ajutorul Venerei, dumnezăoia dragostei, n-aș fi fost în stare să demonstrez nici măcar însușirile unui triumfi”. Eu, fără

ajutorul dragostei, fie și închipuite, n-aș putea zugrăvi nicio pană din aripa istui heruvim. Drept aceea cânt mereu: „Te caut, Dragostea mea, de când mă știu. Fe unde răătăcești? De ce nu te întâlnesc? Te rog, nu fugi din cale-mi. Nu mă pedepsi cu supărarea ta. Vino în brațele mele. Vino, aici, să trudești și să te odihnești. Să râzi. Să câți și să plângi cu mine. Te caut în văzduhul senin ori învrăjbit al lumii, cum caut acea culoare miraculoasă vrednică să-mi tălmăcească simțirea cea mai curată și gândurile cele mai înalte, culoarea veșnicei lumini. Te caut, te aștept, Dorina, fata dorului”...

Tăcu câteva minute, lucrând cu hărnicie. Sofronie încondeia cu alb slovele X C din dreapta aureolei lui

Isus, iar el întărea culorile și rotunjea unele forme în urma lui. Îl vedea cum suferă, fără a putea spune că îndreptările nu îmbunătățeau fresca. Se uită în jos și văzu că Necunoscuta lipsește. Gândi:...” I-am mărturisit dragoste și n-a înțeles. Sau n-a vrut să înțeleagă. Mă perpelesc ca pițigoiul în flacără”.... Lucră, mai departe, mirându-se că Sofronie săvârșea atâtea greșeli într-un portret schițat cu amănunțime. Deodată simți, din dreapta, respirația Necunoscutei: urcase schela și-i întindea, ca acum patru seri, cana cu lapte. O luă, mut, emoționat și-o privi cum coboară-, sprintenă, îmbrăcată curat, în alb: Parcă adineaori era în negru. Și-a schimbat îmbrăcămintea: deci a înțeles...” Se bucură văzând-n cum privea tabloul Genezei și întrebă:

- Ce zici, Necunoscuta? E frumos, nu?

- Cit ai să mai ceri părerea unei neghioabe slute? se zborși Sofronie.

- Taci!... porni, furios, să-l ocărase; dar întorcând capul în jos, spre stânga, în raza de soare strecurată pe fereastra de miazăzi, văzu Necunoscuta cum își smulge basmaua aibă, își scutură părul ca un val castaniu și-și arată chipul întreg, frumos și mândru, și întrebă, cu zâmbet:

- Iată bădiță! Sunt eu chiar așa de slută, cum mă ocărăști matală?

Sofronie se clătină, amețit, înspăimântat, gemând:

- Vrăjitoareo!... și amuți, agățat de-un stilp, să nu se prăbușească.

Ieronim sări de pe schele, o cuprinse de mijloc și-i netezi părul moale, mătăsos. Simți nevoia să se laude: - Vedeți, prieteni, ce minunăție se afla ascunsă sub broboadă?

- Măi să fie... Mă duc să-mi moi capul în Sucevița, să mă desmeticesc!... scânci Sofronie, cu totul descumpănit. Și... nici mută nu-i.

Fresca naosului era gata, afară de portretele ctitorilor.

Se convingeau toți că. în arta zugrăvelii din Moldova, se mai făptuia, în adevăr, o lucrare de preț. Dar minunea cea mare era că Muta vorbea și că Necunoscuta și-a dezvelit fața. Dar dacă, de trei ani de când lucra aici, lumea se deprinsese cu Muta sau Necunoscuta, cu bivolițele ei și o lăsau în pace, acum toți din mănăstire: călugări, meșteri și ucenici, slujitori, văcari ori ciobani, toți voiau să știe: Cine-i! Cum o cheamă? De unde vine? De ce și-a ascuns fața sub vâl? Ce taină-i macină tinerețea? Cine i-a dat o pedeapsă așa de grea: să tacă trei ani și să stea cu fața acoperită, între călugări, zidari și salahori? Și pentru că ea nu destăinuia nimic, zvonurile se stârniră iară. puhoi, mai năvalnic ca oricând.

Venit, pe înserate, de la Suceava, Eli Ilarion a găsit zugravii în trapeză, la masă: sorbeau cele din urmă linguri de borș din străchini. Se miră văzând între dinșii o femeie. Șugui, părintește.

- Ce caută vidma asta aici?

- Nu-i vidmă, meștere; e... Necunoscuta, ucenica noastră.

- Necunoscuta? Mare poznă!

- Eu sunt, meștere Eli Ilarion; am ieșit din osânda muțeniei.

- Ei, năzdrăvănie! Și ce glas frumos... Cum de n-ai uitat a vorbi?

- Prin poiene am grăit cu bivolițele, cu păsările, cu florile, cu stelele. Numai între oameni am tăcut. Ca isihast va să mă înțelegi.

- Înțeleg mai degrabă ce mare primejdie ești pentru...

- Trei ani am cărat piatră, ca o roabă. Pot arăta, în ziduri, mii de bolovani aduși de mine.

- Știu, fată bună, dar fericirea și osânda meșterilor este arta lor. Nu le mai trebuie altele. Iar tu, cu frumusețea ta...

- Mă așteptam, meștere și părinte al meu, ca, văzându-i chipul, în loc s-o alungi, să mă îndemni a o lua model pentru Fecioara Maria.

- Nu întina icoana împrumutându-i chipul unei osândite.

- Meștere, în genunchi te rog, crede-o nevinovată!

- Nevinovată? se răsti Sofronie cu întrebarea, trântind lingura pe masă și împingând strachina, mai încolo, cu mânie mare. A fost măritată, dar și-a ucis bărbatul și pruncul, ca să poată fi slobodă întru preacurvie.

- Bădiță, nu născoci minciuni!

- Te-a orbit! Te-a vrăjit și nu crezi decât ce-ți descântă ea! Neguțătorule, adeverește! și arată cu stânga spre un bărbat necunoscut, aflat printre călugări și meșteri, în colțul mai întunecat al trapezei.

- A, aici erai, Carabăț? se miră Eli Ilarion, când îl văzu ridicându-se în picioare. Ai adus... marfa?

- Te lămuresc, îndată, între patru ochi.

- Neguțătorule! se răsti Sofronie, supărat că meșterul arhitecton l-a întrerupt: Spune: asta-i?

- Mda... Cam asta.

- De unde mă cunoști? întrebă Necunoscuta, ridicându-se în picioare, dreaptă.

- Ești din Roman. Ți-ai gătit bărbatul, noaptea, când dormea. Ca să nu se afle omorul, ai ucis și o roabă țigancă, ai pus-o lângă hoitul bărbatului, ai dat foc casei, ai lăsat pruncul în leagăn, să ardă și el, și-ai fugit la Galați, unde te-ai măritat cu un pescar bețiv.

- Nu sunt eu aceea... șopti Necunoscuta și se lăsă, frântă, în scaun.

- Tu ești, ucigașo? strigă Sofronie. Vrăjitoarea!

- Neguțătorule, fii cinstit: ai văzut vreodată nevasta de care vorbești? Întrebă Ieronim, apropiindu-se de pârător și ațintindu-l cu privirea.

- Nu. Meșterul Sofronie și călugărul Damian mi-au spus că femeia asta s-a aciuat aici acum trei ani. Și cum aceea ucigașă a dispărut din Galați tot acum trei ani...

- Mărturisește-ți păcatul! răcni Sofronie, scos din minți.

- Nu sunt eu aceea! se ridică Necunoscuta iar în picioare, dârză. Păcatul meu, căci este unul, îl voi mărturisi la vremea potrivită și în fața cui se cuvine, meștere Sofronie.

- Adevărat! N-avem căderea a osândi pe temeiuri scornite de martori mincinoși.

- Ieronim are dreptate, interveni Eli Ilarion. Dar pentru ca să scapi de-nvinuiri, fată, trebuie să părăsești Sucevița.

- N-o pot părăsi, mare meștere, căci numai aici am găsit om înțelept, drept și bun, căruia să mă spovedesc și să înțeleagă pricina greșelilor și a osândei mele.

- Nu se poate! se mai împotrivi Sofronie, zbârlit pe dinăuntru pentru că în trapeză se ivise starețul Mitrofan, adus de călugărul Mina, să fie de față la această neașteptată dezvăluire. Părinte stareț, nu mai îngădui...

- Meștere, eu poruncesc aici. nu altul! S-aucl despre ce-i vorba.

Neguțătorul șovăi: nu mai credea, cu tărie, că Necunoscuta ar fi chiar ucigașa din Roman și Galați. Cel dinții, meșterul Eli Ilarion înțelese că Sofronie a sărit peste cal, punând în spinarea Necunoscutei o faptă săvârșită de altcineva.

- O poveste ca asta am mai auzit și la călugărul Damian. Așa-i?

- Am născu... Adică n-am născocit-o, se bâlbâi zvoniciul, am auzit-o, și-am potrivit-o pentru Muta, care văd că acum...

- Da, vorbesc! Pot spune adevărul.
- Deci încetați minciunile! porunci starețul. Mă bucur, fată muncitoare și dârză. că vorbești. Și cred că măcar ispoveditorii vor afla greșalele vieții tale și-ți vei ușura cugetul.

- Ieronim și Sofronie, împăcați-vă și porniți la lucru. Meșterul Ion trimite vorbă, prin mine, că mâine vine să vadă schițele pentru fresca din gropniță.

- Ne împăcăm, meștere Eli Ilarion, surise Sofronie strâmb; dar în ceasul acesta s-a urzit în el o... schimbare la față.

Vrând să-și arate înțelegerea pentru Necunoscuta, starețul o mută în opt laturi, din turnul de sud-vest. Avea ușă de stejar cu zăvor tare, greu de frânt.

Înainte de a începe zugrăvirea gropniței, meșterul Ion îi chemă pe Ieronim și pe Sofronie în chilia lui, cu toate schițele, le cercetă cu luare aminte, ceru lămuriri, propuse modificări, stabili, după suprafață, câtimea de vopsele, de var, de câlți și de uleiuri, apoi ie vorbi de faima pe care o clobândesc zugravii ctitoriilor domnești.

- Iar faima asta-i bună numai dacă ne ajută să primim și alte lucrări, mai bănoase. Plec la Iași pentru o ctitorie a boierilor hincești. Las zugrăvirea gropnitei în sama ta, Ieronime.

- Meștere Ioane, bădița Sofronie e mai...

- Am poruncit! Și să dea dracul să nu-mi placă lucrul când m-oi întoarce... Ori să aflu că ați tândălit, ori v-ați sfădit de la vreo muiere. Am zis!

Ieronim l-a privit pe Sofronie și l-a văzut surâzând Iară, strâmb:

- Mă supun poruncii. Fratele meu nu vrea să mă încarce cu prea multe griji: pregătirea materialelor, zugrăvirea, îndemnul la muncă...

- Vezi ce faci cu boieleTe, cu ipsosul, cu varul și, mai ales, cu aurul. Dacă aduci vreo pagubă, te robesc pe toată viața! Azi e Duminica Floriilor, până la Duminica Tomii gropnița să fie zugrăvită.

Fiind mai îngustă și mai scundă decât naosul, dulgherii au așezat, dintru început, schela pe tot cuprinsul gropniței; au înzestrat-o cu șase felinare cu oglinzi, pe șine fixe, cu luminări groase: patru în colțuri și două în dreptul ușilor.

Pe cea mai mare parte din pereți și din boltă hotărî seră să desfășoare aceeași temă: povestea vieții lui Moise. Când se sfârșea utrenia în paraclis, se și aflau pe schelă, întinși pe spate, sub boltă, mișcându-se ca broscii răsturnați cu picioarele în sus, tencuind. Lucrau cu poftă, cu voie bună și cu emoție, cum lucraseră în altar. Intii au însemnat un pătrat în mijloc, iar înlăuntrul lui altul mai mic, în care au înscris cercul pentru un medalion cu chipul Fecioarei. Era foarte greu, dar îi încălzea o flacără lăuntrică și-i întăreau gânduri mari, tainice. Necunoscuta muncea alături de toți, ca și înainte, ajutând pe amândoi meșterii. Vorbea rar și scurt. Ieronim ar fi vrut, de multe ori, s-o întrebe cum o cheamă și de unde vine. Dar nu cuteza. Adică nu știa cum să-i deschidă inima. Prefera să povestească despre cei trecea prin minte.

- Știți că și Olimpiada, muma lui Alexandru Machedonul și-a zămislit feciorul împreunându-se cu un zeu? A mărturisit feciorului că-i odraslă din sămânță sfântă sortit a cuceri lumea și a duce gândirea grecească până la marginile pământului.

Necunoscuta și ucenicii se minunau cât de repede zugrăvea Ieronim chipul Fecioarei: blând, bun, omenesc. Depăși schița și făcu, la capătul razelor, câte o floare albă, iar Sofronie zugrăvi, la colțurile pătratului mic, semnele celor patru evangheliști: taurul, vulturul, leul și îngerul. Pe schiță, peste pătratul mare scrisese doar „colorat”; nu se hotărâse dacă să fie albastru închis ori purpuriu. Dar, dintr-odată, ceru galben, cenușiu și alb, iar în locul îngust dintre liniile pătratelor făcu un podiș cu stânci ca niște trepte spre cer. Ștergându-și fața de nădușeală, Necunoscuta întrebă:

- Stânci sterpe?

- Ai dreptate... Vai, cum mi-a înțepenit gâtul! Dar nu mă las... Nu!

Și, în grabă, cerând, din privire, ulcelele cu vopsea, răsădi printre stânci lujere verzi de garofițe de munte, cu flori albe și roșii.

Trecură să zugrăvească scenele din viața lui Moise. Ca să se lămurească el însuși și să-și reamintească momentele cele mai grăitoare, Ieronim pofti ucenicii să se așeze pe schelă, în fața lui și povesti viața lui Moise, așa cum făcuseră și meșterii italieni cu dânsul.

- Viața lui Moise ar fi istorie curată, ca și a lui Licurg, Solon sau Numa Pompiliu, mari legiuitori ai grecilor și romanilor, clacă oamenii n-ar fi împodobit-o cu legende și minuni. Noi zugrăvim și istorie și povești. Întâiu. I tablou: viața evreilor robi în Egipt, ținutul Goșen. Pentru că se înmulțeau foarte tare, Faraon a poruncit slujitorilor să smulgă de la sânul mamelor toți băieții nou născuți și să-i înece în Nil. Tot Goșenul s-a umplut de plinsete și blesteme, O mamă din neamul Levi și-a pus copilul într-un' coș smolit și l-a ascuns în pâcuriș, pe malul Nilului, la locul unde se scălda, de obicei, fata lui Faraon. Găsindu-l, domnița a luat pruncul la curte. Acela a fost Moise. Și, deși evreu, a crescut ca fiu de suflet al fetei lui Faraon...

Povestind, Ieronim își ascundea neliniștea și teama furișată în el: „Dacă Necunoscuta-i o răufăcătoare? O ticăloasă din care eu am făcut o știmă, o zână? Dar câte greșeli nu săvârșim... De pildă aici: Pe Ieremia vodă care a poruncit să-l tragă în țăpă pe Răzvan vodă îl slujim ca pe-un stăpân miruit și-i înălțăm mândru lăcaș de închinare și veșnică hodină”...

- Vom zugrăvi, deci. aici unde se vor înmormânta cei din neamul Movilă, o povestire curgătoare, de la găsirea lui Moise ca prunc, pe malul Nilului, până la primirea tablelor legii pe muntele Sinai... Necunoscuta, poți citi din erminie?

- Să încerc... De-aici? Așa... „Dealții și un râu prin mijlocul lor, și la marginea râului o lădătuie și o împărăteasă șezând

pe un scaun; și de-a dreapta și de-a stânga ei două fețișoare ținând dinapoia ei o maramă; și o altă fată dinaintea ei îi deschide tronișorul și un copil aș scoate dintru dânsul”...

- O pui să-ți citească pentru... învățătură, ca să-i auzi glasul, că-ți place ori ca s-o dezbari de năravul muțeniei?

- „Pentru, toate câte-vele spui, bădiță” și pentru, una adaos, pe care nici eu n-o știu încă. Dar... iaca, am schițat-o pe fata lui Faraon, goală.

- Îmbrac-o repede, păgânule! râse Sofronie.

- De ce să mă grăbesc? Uite, nu-i mai frumoasă așa? Iar dacă aș picta-o ca în Apus, toți cei care vor hodini de veci în cripta asta, oricât de voievozi ar fi, tot s-ar uita, măcar pe furiș.;

-. Ești cam nerușinat!

- Nu, bădiță; dacă trupul omenesc e făcut după chipul și asemănarea lui. Dumnezeu,: nu poate fi de. cât sfânt. Și-apoi, chiar pe Fecioara din tabloul „Înălțării”, în tîi am schițat-o. goală, și-apoi am îmbrăcat-o în maphorion albastru. De altfel, eu, iată, în toate pun cât pot din viața cea adevărată. Fiica lui Faraon e ca o domniță moldoveancă, însoțită de fetele din casă, coborâte din cetate la malul Sucevei.

Necunoscuta, se bucura pentru fiecare linie trasă și pentru fiecare dâră de culoare așezată pe zid, la locul ei, pentru fiecare slovă scrisă cu alb, într-o lămurire a scenei.

- Un cuvânt din „Ieșirea”, 6, 6-11: Iahve poruncește lui Moise să scoată pe evrei din robia lui Faraon... Este tocmai ceea ce dorim și noi: să ne izbăvim din supunerea sultanului.

- Deci aici e cetatea lui Faraon, se dumiri Gligorie.

- Da: stă pe tron cu un sfetnic alături, iar în spate mulțime de oșteni cu bardize, talmăcea Necunoscuta, cu erminia în față. Vine Moise și Aaron să-l roage a dezrobi pe evrei. Nu?

- Întocmai, se grăbi Sofronie s-o ia înaintea lui Ieronim

- Moise-i cel mai tânăr?

- Da. Iaca, le scriu numele de-asupra capului.

- Precum vezi, pe creștet i-am pus ca zikkaron nu un corn, ca de obicei, ci o cutie cu... tablele legii. Și ca povestirea să fie mai curgătoare, ca oricine să-i înțeleagă desfășurarea, am grupat personajele mai însemnate: Moise, Aaron, Faraon, fata lui, în față, aproape de privitor; în spate am înălțat cetăți și munți.

- Dar de ce munți și aici în spatele lui Moise și Aaron? mai întrebă Necunoscuta, zugerând steaua de aur dintre crenelurile cetății lui Faraon.

- Sunt munții din țara Madian, unde Moise s-a făcut păstor. Vezi, l-am îmbrăcat în mantie lungă de călător; în mână poartă toiagul minunilor: cu el despică Marea Roșie, scoate apă din stâncă, pogoară mana din cer.

- De ce are chip așa de aspru?

- Suferă din pricina robiei neamului său și-l muncesc gândurile cum să-l scoată din Egiptet și cum să-l ducă până la Canaan, Pământul făgăduinței. Barba și părul i le-am făcut negre. Pe Aaron l-am închipuit mai bătrân... E trist și deoarece știe că el nu va ajunge în Canaan. Mi se pare că și Frumusețea și Fericirea este o țară a făgăduinței în care artistul intră, dar nu rămâne. Așa: pune și acolo o stea.

- În tabloul unde Moise și Aaron scot pe evrei din Egiptet, am făcut șaiszeci și patru de stele...

- Bravo! o laudă Sofronie, cu melancolie. Poate s-o nimeri vreuna călăuză pentru... artist, să-i arate calea spre țara Fericirii.

De când fusese așa de rușinos înfrânt în încercarea de a o dovedi pe Necunoscuta drept ucigașă, Sofronie se ținea de-o parte, trist și îngândurat. Se purta mai atent cu cei din jur, mai omenos. Lui Ieronim îi arăta mai multă prietenie. Bunătatea lui îi biruia gelozia, îi domolea ura. Îl așeza mai presus de frate-su. Când l-a auzit spunând: „Un meșter cu talentul lui Ieronim e mană cerească pentru noi”, i-a dat răspuns: „Nu-l socoti drept asinul pe care să pui samarul cel mai greu, pentru că-i un armăsar în buiestru”. Se încredințase că talentul tânărului tovarăș izvora din

strădanie și muncă neîncetată: „Desenează fără întrerupere, cu înfiorare, cu neliniște, și colorează cu patimă. Se svârcolește. Se zbate. Când zugrăvea chipul lui Moise, întâia oară, și răsuflarea i se oprișe. Alte ori găfâie și tremură de mânie, plânge de durerea celor pe care-i pictează, trăiește martiriul lor. Se dăruie tot în munca asta. Dă viață, ca să izvodească viață”...

Era s'îmbăta Paștilor. Soarele asfințea în zarea portocalie, sprijinită pe crestele Obcinei Mari. Sofronie și ucenicii s-au răspândiț pe la chiliile lor; Ieronim, obosit, a rămas pe treptele piădvorașului de miazăzi. Un val de tristețe tulbure îi inunda cugetul. Ar fi vrut să se plimbe, pe Sucevița, în sus, dar prea îl dureau mâinile și picioarele. Urcă scara la drumul de strajă și se opri în fața ușii turnului octogonal din colțul de sud-vest. Întrebă:

- Necunoscuio, bucuroasă de oaspete?

Fata trase zăvorul, în grabă, poftindu-l ceremonios:

- Foarte bucuroasă!... Dar e mare sărăcie aici, la mine.

- A, e mai larg, mult mai larg decât îmi închipuiam. Și lumină...

- Zid gol, fără amintiri. Și unde nu-s amintiri, nu-i nici înțelepciune, nici frumusețe; e numai singurătate. Patul: scânduri pe butuci. Macatul mi l-a dăruit mătușa Ana, boiangița. Straiele, cite le am atârname în cuie...

J Bolta asta ar merita zugrăvită, toată! surise Ieronim și se apucă de măsurat pereții cu palma.

Cele trei deschideri rotunde, lăcașurile tunurilor, primeau lumină: una dinspre miazăzi, de către Dealul Crucii, a doua dinspre apus, către vechea ctitorie movilească și către obeine, iar cea de a treia dinspre miazănoapte, țintind în lungul zidului, pe din afară, până la turnul clopotniței și mai departe, pe hogașul Berchezei. Socoti repede, în minte, și hotărî cum să facă din încăperea asta o odaie bună de locuit și un colț plăcut:... „Un pat bun, acolo unde-i acum; în colțul de miazănoapte o vatră, cu hoarnă; lăcașurile tunurilor acoperite cu p'. anșee de scândură. Lângă pat, o

ladă de zestre. Lingă vatră, un dulăpior și un blidar. La mijloc, o masă rotundă, cu patru scaune mici, țărănești, tot rotunde... Să-i dăruiesc o icoană pentru peretele de răsărit. În două colțuri, câte o candelă. În boltă, un policandru din lemn sculptat... Chiar cel pregătit pentru chilia mea; dacă-l termin în noaptea asta, mâine, împreună cu icoana... Aș putea zugrăvi bolta așa cum am învățat în Italia”...

- Pot vedea și încăperea de deasupra? Întrebă când observă că pe Necunoscuta o nedumirea tăcerea lui, îngândurată.

Urcară treptele, în fugă, să nu se întunece de tot.

- Asta are opt laturi și patru lăcașuri de tragere. Știu că meșterul Eli Ilarion s-a sfătuit cu marele vornic și cu un pan polonez, bun ghenărar, cum să facă turnurile cât mai potrivite pentru apărare... Aici au loc să stea doisprezece tunari, fără să te supere pe tine, sălășluitoare la catul de jos.

Coboînd-’ din znou în ehilia Necunoscutei, - Ieronifti mai aruncă încă o dată privirea roată în jur.

- Mai întâi, rog dulgherii să-ți facă aici un perete despărțitor, din lemn și o ușă bună, să te ferească de cei care urcă la catul doi. Apoi, pervazuri și sticlă la lăcașurile tunurilor, să le facem ferestre rotunde, ochiuri spre lume. Mă duc să cer învoirea starețului.

Până la înviere, Ieronim n-a mai ieșit din chilia lui: a sfârșit de sculptat micul candelabru făgăduit Necunoscutei, a dat cu vernichiu o icoană a sfintei Tecla, pictată luna trecută, și a schițat planuri pentru vatră, pentru blidar, dulap, pat și pentru ușa peretelui despărțitor. Era bucuros că starețul i-a încuviințat cererea, cu un fel de dojană: „Se cuvenea a ne gândi mai de mult la asta”. După înviere, Necunoscuta a venit la chilia lui Ieronim cu pască și cu ouă roșii.

- Îmi pare rău că bădița Sofronie lipsește. I-am încondeiat și lui un ou.

- A pleoat la Suceava, să petreacă Paștele în familie.

- Acesta l-am încondeiat cu inima, anume pentru tine.

- Mulțumesc... Și eu îți dăruiesc icoana Teclei și policandru. Miercuri vin să le așez în chilie. Bănuiesc că viața Teclei se aseamănă cu a ta. Și, iaca, ne facem daruri ca doi îndrăgostiți.

- Nu, Ieronime: ca doi prieteni, replică scurt, surise trist, își luă darurile și plecă, luminându-și calea cu lumina de la înviere.... „Prieteni? Hm... credeam că-i îndrăgostită de mine. Nu; viața a înțelepțit-o foarte”...

A doua zi de Paști, Ieronim a plecat călare, la Suceava. Voia să-și vadă prietenii. Jupâneasa Irina l-a invitat la masă, s-o cunoască pe Melănia, sora dumneaei, cea de măritat. Era o fată mărunțică, plăcută la înfățișare, îngrijită și foarte tăcută. În zadar musafirul a răsucit conversația, pomenind de câte-n lună și-n soare: de la șaua calului legat la stănoagă în fața casei și până la prietenia, cam neîngăduita, între soția lui Simion Movilă și boierul Vintilă pribeag de la Țara Românească, de la oul încondeiat pe care-l ținea în mână, până la înțelesul adânc al frescei de la Voroneț, că dumneaei n-a avut nimica de zis. Doar când jupâneasa Irina l-a întrebat dacă-i place meșteșugul de pictor, iar el s-a grăbit:

- Mă topesc în lucrul unui tablou, cum m-aș topi în îmbrățișările unei ibovnice... Melania a întrebat, cu spaimă:

- De ce?

- Altminteri nici dracii n-ar ieși draci și nici îngerii îngerii.

- Vai de mine! s-a speriat și mai tare și iar a tăcut, privind holbat.

- Nădăjduiesc a dobândi fericirea prin minunata unire cu ființa mult dorită, cununându-ne, acolo, îxi altarul cel mare al firii, nași să ne fie luceafărul și luna, nuntași brazil, mestecenii și florile...

- Jupâneasă Irina, nu cumva dumnealui spune.., măscări? întreabă fata, îngrozită și rușinată.

Din joia luminată continuă lucrul la tablourile din viața lui Moise. Necunoscuta lucra, gândind: „Ieronim înrăurește și impune, fără să-l supere pe Sofronie. Din prietenia lor se

naște o operă fără pereche. Cum îi ajut? Cu hărnicia? Cu priceperea? Cu blândețea? Cu prietenia? Cu hotărârea? Cu bunătatea? Cu gingășia? Cu dragostea? Dar am eu asemenea însușiri?”

- Cu ce te-ai ales, Ieronime, din vizita la fratele meu?
- Am cunoscut-o pe Iupinița Melania, bravă meșterul.
- Deșteaptă cumnată am: te vrea cumnat.
- Numai că eu, vorbind cam aiurea, am speriat biata fată.
- Ei, nu te potrivești. Frate-meu e șmecher și îndrăcit: pricepe bine a schimba... faima în aur. Iar cumnată-mea îl și întrece. Te rog, urzește aripa asta de heruvim; nu-mi iese și se zbatește tencuiala prea tare.

Din zece pensule, Ieronim scoase aripa heruvimului din purpură, aur și pulbere de senin.

- Dacă le faci tu aripile, heruvimii și îngerii capătă glas și te laudă. Zic că ai harul plămuirii celor cerești. Ești și dascăl neîntrecut; Gligorie și Necunoscuta, prin tine au deprins să umple cerurile noastre cu stele. Strașnic!

- Și eu mă bucur că n-o mai ocărăști pe Necunoscuta. Dacă soarta i-ar da măcar cite un dram de noroc pentru fiecare piatră cărată și pentru fiecare stea zugrăvită, norocul ei ar lumina până la Calea robilor.

- Nici aici nu te-asemeni cu frate-meu: el are o singură evlavie: aurul. Tu dai totul pe gratis. Mă întreb cum de nu-l îngrozește ștreangul Iudei...

- Bădiță, e bine că se află printre noi și oameni ca dânsul. În Italia, papa sau cardinalii, principii și cavalerii sunt ctitori și mecenaji, adică prieteni darnici ai arhitecților, sculptorilor, pictorilor, poezilor, muzicanților. La noi starețul se mulțumește să ne îmbie la muncă. Ci, întreb, bădiță Sofronie, până când să ne hrănim numai din meșteșugul de a face vopsele, când acestea au preț doar dacă sunt cu talent, cu pasiune așezate pe zid sau pe scândură de tei? Până când, bădiță, lefegiului să-i fie plătită meseria de ucigaș, iar zugravul care-și dăruie toată puterea, priceperea și chiar viața ca să plămădească frumuseți noi, să trăiască

doar din pomană, ori din mana pustiei? Lefegiul să bea până crapă vin de Berheci, iar zugravul să-și umezească buzele arse din trudă doar cu roua de pe florile de cicoare? Și pentru ce? Pentru că zugrăvește îngerii și heruvimi, în loc să ucidă oameni? Oare își închipuie cineva că, osândindu-l pe zugrav la un trai nemernic, vor ieși sfinții mai frumoși și heruvimii mai gingași?

- Ieronime, n-am bănuț că tu, cel blând, gândești așa.

- Gândesc, deși nu-mi place. Avem totuși o răzbunare: peste un sfert de veac despre bogăția multora nimic nu se va mai ști, căci risipită vă fi. Despre lucrarea noastră se va vorbi în veac.

După tablourile din viața lui Moise, au pictat Bunavestire, iar în stânga ușii au așezat, la rând, feluriți sfinți, în picioare, drepti, ca niște străjari, începând cu Ioachim, iar în dreapta, Ana, urmată de un rând de sfinte. Față de lucrul la boltă, acum le părea o joacă. Sub privegherea meșterilor, ucenicii colorau îndeosebi straiile și câmpurile.

- Lucrați mai cu inimă! porunceă Sofronie, întunecat la față. Altfel n-o să învățați nicicând!... Vezi ce fel de verde pui acolo, Gligorie! și-l plesni cu pensula cea mare peste degete. E urât!... Murdar!... Pune galben! Mai cu îndrăzneală... Te miști a lehamite și-ți tremură mâna ca frunza plopului... Te bat!

Ca să mai potolească asprimea meșterului, Ieronim povesti întâmplări din vremea când ucenicea la Florența.

- Locuiam câte patru într-o chilie. învățam, pe lângă, pictură, sculptură și arhitectură, religia, geografia, filosofia și literatura. Am copiat statui grecești și romane. Am lucrat miniaturi și nuduri de femei și de bărbați, după model. Am scos izvod după Leonardo și Botticelli. Am studiat, mai ales desenul și coloritul. Eram siliți să muncim până amețeam și leșinam. Și eu am leșinat de cinci ori: m-au trezit cu apă rece. Și bătaie am mîncat, destulă, ca oricare. Aveam câte trei zile slobode pe lună. Și-atunci, a noastră era lumea: jucam rișca, ne îmbătăm, cântam la chitară, alergam după

fete, ne băteam cu săbiile, ne umpleam de sânge și... eram fericiți. Când ajungeam calfe, lucram alături de meșter sau în locul lui.

- Așa ar trebui să ne rânduim și noi, că iată, nu numai voievozii, ci și boierii ctioresc case mari și biserici, și-i nevoie de meșteri buni, iscusiți.

- Meștere, cuteză Gligorie, mata povestești despre ucenicia italiană, iar mâna merge parcă ea ar gândi, ar vedea, ar simți. Vorbești și pensula scoate zalele de aur pe pieptul sfântului Teodor Tiron.

- Mantia i-o faci tu. Roșie. Necunoscuta ți-a și adus ulcica și pensula. Roșul, auriul, verdele, albastrul, la tânărul rege Solomon, la sfântul Mina, la arhanghelii Mihail și Gavriil. Vezi cum se îmbină, se potrivesc, se armonizează? Întinse pe zid, culorile trebuie să cânte. Cu domnia ta, bădiță Sofronie, m-aș încumeta să cerc o cale nouă în meșteșugul zugrăvirii la noi. La Dragomirna, de pildă, cred că am putea lucra așa cum gândim și simțim noi, cei mai tineri.

- Dar dacă arhimandritul Crimca n-are bani? se îndoi Sofronie.

- Cerem ajutorul lui Mihai vodă, care, dacă unește țările române, va fi nu numai de trei ori mai puternic, ci și de trei ori mai dornic a înfrumuseța țara mare ce va s-o cârmuiască.

Intrând cu talerul cu faguri de miere și cu cofița cu aipă rece, prisecarul a poftit meșterii și ucenicii să guste, iar el, ca de obicei, a privit, cu ochi iscoditor și hâtru, și a slobozit o snoavă:

- Asta-i sfânta Ana? Să vă spun că blestemele ei au preschimbat un hoț într-un inel zgrăbunțos, prins în jurul unei crenguțe. Din el au ieșit multe omizi și din fiecă omidă câte un fluturaș. Așa s-a ivit pe lume fluturele inelat sau inelarul. Fă deci un inel pe degetul Anei.

- Iaca, îi fac, din aur, dar nu cred c-o să dureze: s-a uscat tencuială.

Meșterii și ucenicii se așezară pe scândurile schelei să mai răsuflă. Moș Andrei se rezemă de-un stâlp și tuși, înecat de miasmele cleiurilor, boielelor, varului și tencuielei.

- Nu-i aici mireasmă de câmp cu flori, meșterilor, dar înșirați altîtea chipuri și într-atâta bogăție îi îmbrăcați, încât mi se pare că nu-s într-o gropniță, ci într-o cetate de zece ori mai mare și mai strălucită ca Suceava.

- Asta am voit, moș prisecare. În țara Italiei am văzut multe vrednice a fi povestite, ci una îmi vine în minte acum. Dar unde-i Necunoscuta?

- Sunt aici! răspunse din pronaos, venind cu un paner cu felii de pâine și bucăți de caș. Gustați. Un cioban m-a învățat să scot caș dulce din lapte de bivoliță. Acum, povestește, te rog.

- Da... în chiliile bisericii San Marco, din cetatea Florenței, m-a uluit gingășia frescelor lui Fra Angelico. Călugăr blând, milos și foarte evlavios, a pictat mai mult visurile și vedeniile lui, decât lumea cea aievea. Așa arată icoanele lui că parcă și-ar fi luat modelele din rai: chipuri pline de simțire, în culori străvezii neprihănite. Nu picturi, ci psalmi de mulțumire celui care a zămislit o lume a fericirii blajine, luminată de razele aurii ale dragostei și de cerul străveziu albastru. Numai că tocmai din această mănăstire au pornit acei i piagnoni - plângăreții - ucenicii unui călugăr pătimăș, fanatic, Girolamo Savonarola numit. Ei au luat puterea în cetate și au ars, au distrus multe lucruri scumpe, de mare artă. Dar până la urmă, Savonarola însuși a fost prins și ars pe rug.

- E mai bine în țările apusului decât la noi? întrebă Necunoscuta, întinzând lui Sofronie ulciorul cu apă.

- Mă bucur că mă întrebi și răspund: nu. De ce? Iată și în Italia și în Țările de Jos bântuie războaiele, bandele de tâlhari, ciuma, foametea. Ereticii sunt arși ori spânzurați, cu miile. Vrăjitoarele, stafiile, cruzimile și uciderile groaznice înspăimântă mereu oamenii. Dar, în același timp, acolo se înalță cele mai mărețe și mai scumpe palate, se pictează

cele mai uimitoare tablouri și se scriu cele mai îndrăznețe cărți. În lumea apusului e o deosebire foarte mare între bogați și săraici. În Florența li se spune chiar „grașii” și „slabii”. Am văzut pretutindeni cerșind plozi mai zdrențăroși ca la noi, ciungi, șchiopi, idioți cu bale cleioase la gură. Și tot acolo aim întâlnit bogați în straie numai aur și pietre scumpe, tolăniți în trăsuri aurite, trase de cai mari, cu hamuri sclipitoare. Locuiesc în castele mai ceva ca-n basme. În jurul săracilor mișună corbii ori haitele de câini hămesiți, adulmecând stârvuri; în grădinile bogaților, pe cărări prunduite, printre hulubi și păuni, printre straturi de flori și statui de marmură, se plimbă perechi de tineri îmbrăcați în alb, liliachiu ori roz, iar la umbră, în chioșcuri, stau bărbați burduhoși, beau și mănâncă, nepăsători că s-ar putea să crape de-atâta îmbuibare... Hai să lucrăm, mulțămind prisecarului și Necunoscutei noastre că ne-au astâmpărat foalmea și setea.

Urcară toți pe schelă, la locul unde lăsaseră ulcelele cu vopsea și pensulele și porniră munca, veseli și însuflețiți.

- Dar te rugăm să ne povestești mai departe, surise Necunoscuta, muind pensula în ulcica ei cu auriu pentru stele.

- Da, te rugăm meștere, i se alătură și Gligorie.

- Numai să nu pictați ceea ce povestesc eu, c-o pășim... Într-un oraș din Olanda, la margine, am întâlnit o ceată mare: câteva sute de cerșetori și nevolnici. Când vreun trecător le zvârlea o bucată de pâine, de carne ori de brânză, se isca o vălmășeală cumplită: bușeli, trânteli, icnete, pocnete cu cârjele în capete... își smulgeau părul, își sfâșiau zdrențele ca să apuce pomana. Am văzut mâini crispate, hulpave, cum se întreceau cu boturile mârâitoare ale potăilor flămânde, care să apuce dărabul de brânză ori coaja de pâine. Cred că nu ne putem închipui iadul mai grețos și mai înfricoșător... De ce nu lucrați? Necunoscute, ți-a ieșit steaua strâmbă... Gligorie, uite, eu am făcut fața sfântului Mina bună și cuminte, deși am povestit lucruri

cumplite. Dacă pe bădița Sofronie nu l-am încurcat de la treabă, mai povestesc.

- Povestește, Ieronime!

- Am văzut venind un predicator și grăind acelor schilozi: „Grașii, bogații, vampirii, diavolii vă țin pe voi, slabii, nefericiții în sărăcie, mizerie și idioțenie. Cu cât voi sunteți mai săraci și mai proști, cu atât pot fi ei mai deștepți, mai vicleni și mai bogați. Nu aveți decât o singură scăpare: să le tăiați capul, să-i stărpiți pe toți. Lăsați văicăreala miloagă și tâmpă, nenorociților! Izbiți cumplit, spargeți capetele grașilor și statuile sfinților mincinoși, pentru că numai pe îmbuibăți îi ajută. Cu luminările din felinarele voastre aprindeți palatele în care geme bogăția cea nerușinată. Surpați-le puterea, că voi sunteți cei care le țin scara ca să urce în rai. Dacă se-ndură să vă arunce o coajă de pâine ori o zdreanță veche, o fac numai ca să mai urce încă o treaptă spre ceruri. Știu că mă pândește rugul, dar mă jertfesc pentru voi, fraților, pentru izbăvirea voastră din nenorocirile acestei vieți”.

- Și ce-au făcut milogii? Întrebă Necunoscuta.

- Nu s-au răzvrătit: au așteptat să vină altă zi de praznic, când grașii vor binevoi să le arunce iar ceva pomană... Hai să mai tencuim și partea din stânga ușii.

- Dar la praznic, pe-acolo, nu s-aduce belșug de mâncare și băutură? vru să afle Gligorie.

- Ba da. La Antwerpen, când a văzut carnea friptă, purceii de lapte prăjiți pe grătar și cârnați groși, cerșetorimea a turbat. Au înhățat hălcile de carne și-au înfulecat ca lupii hămesiți. Inghițeau cârnații nemestecați, împinși eu stacalne de bere. S-au îndopat cu o bucurie sălbatecă, nefirească. S-au îmbătat. Au cântat din cimpoaie și din gură. Au dănțuit. S-au împreunat prin tufele alăturate. Au vărsat și-au chemat câinii să lăngă, parcă fericiți că aveau și ei prilejul să fie darnici. Scânceau: „Ce frumoasă ar fi viața dacă n-am avea burtă... Dar atunci ce plăcere am mai avea?”...

Necunoscuta netezea zidul cu malaua și asculta cu un fel de evlavie și de teamă. Voia să întrebe dacă acei nevolnici lucrau undeva, dar pe ușă se năpusti călugărul Damian, strigând:

- Grăbiți zugrăvirea, că nu se știe ziua de mâine! Poate-i sfârșitul...

-. Cum adică 7 întrebă Sofronie, lepădând mistria pe lespezi.

- Adică așa: Mihai vodă de la Țara Românească se pregătește să treacă în Transilvania, cu oaste mare, cu gând s-o alipească la coroana lui. Și, strașnic ia războaie fiind, să nu te miri că din Transilvania vine și spre noi.

- Să vină! surise Ieronim. Nădăduiesc să-i placă fresca. Suceviței.

Primăvara lină, cu otavă fragedă, și flori de cireș pe coasta Dealului Crucii, iar zugravii terminau de împodobit gropnița.

În ajunul zilei de înălțare, pe înserate, au pus uneltele jos, și-3|u ieșit în ogradă, să respire aer curat. Necunoscuta le-a adus câte o cergă, iar ea s-a așezat pe o blană de oaie.

- Poate adormiți... La sfârșitul vecerniei, mă duc să mulțumesc starețului și dulgherilor pentru patul, masa și scaunele din chilie; mi le-au așezat la locul lor.

- Lada nu-i gata. Și nici blidarul, regretă Ieronim. Dar vor fi, curând. Am vrut să le sculptez chiar eu.

Priviră cerul, o vreme, în tăcere. Deși nu lucrase pe schelă, cu zugravii, prisecarui se așezase pe iarbă, pe zeghea lui, lângă Necunoscuta și întrebă:

- Câte stele ai zugrăvit, fată hăi?

- Peste o mie, moș Andrei. Sunt acum... stelarița Suceviței.

- Mda... încă o poreclă. Că nume tot nu ai... Știți voi ce sunt stelele? întrebă, auzind că Necunoscuta suspină și tace.

- Astronomul leah Nicolaus Copernicus ne învață că sunt un fel de sori foarte depărtați. Mii și milioane de sori, foarte, foarte depărtați.

- Aș! povești... zâmbi șugubăț bătrînui. Habar n-are astronomul. Auzi?! Sori! La noi, vecinii Lehie, știe vericine că îndată ce se lasă amurgul, ca acum, de-o pildă, îngerii atîrnă candelă și fânare la porțile cerului. Brîul ce brăzdează cerul pe la mijloc e Calea laptelui, adică dâra de lapte vărsat din gălețile unui cioban, căruia i-a ieșit în cale un balaur. Și cu ce să se apere, bietul om? Nu tu bătă, nu tu baltag. Trage, hașt! cobilița de pe umeri, în pripă, răstoarnă laptele, împrășcă tot cerul, pocnește balaurul în moalele celor șapte capete și-l prăbușește în hăuri.

- Poveste...

- De bună seamă; dar să vă spun acum ceva despre Carul Mare. Uite-l colo, în vârful turnului de clopotniță: un car ca toate căruțele noastre, numai că roțile și oiștea i-s din stele. Cu el, cică, a cărat Traian, la Roma, mulți robi daci.

- Dar Carul Mic?

- În el a încărcat căpetenide dacilor, câte-au căzut prizoniere și nu și-au pus singure capăt zilelor. Steaua de colo, numită „Ploschița”, este „Cățelușa lui Traian”. Dincolo-i „Ciobanul cu oile” și „Scaunul lui Dumnezeu” sau „Mănăstirea”. Acolo, în dreapta, va răsări Luceafărul zis și porcarul, pentru că, la ivirea lui, porcii încep să grohăie, cocoșii să cînte, iar strigoii, joimărițele și alte duhuri năstrușnice se ascund în vizuinele și peșterile lor... Auziți cum sforăie meșterul Sofronie: l-am adormit cu poveștile. Acu ce să facem? Zic să-l descântăm cu descântecul de stele, zis de fetele care doresc să se mărite. Că tot umblă dumnealui după înșurătoare, ca mierloiul după muște.... Te du în lume, *peste lume / La ursitul meu anume: / Cu foc îl încinge / Cu jar îl aprinde. / Sări sece din inimă plînsul, / Să arză straiul pe dînsul / Să nu poată hodini / Până la noi n-a veni, i La părinți a mâ peți...*

Ieronim dădu să-l gâdile la nări cu un fir de iarbă, dar Necunoscuta îi opri mîna, șoptind:

- Lasă-l... E ostenit.

Și-l acoperi cu blana de oaie pe care șezuse la sfat, în priveghi. Roua le umezise mâinile, părul, straietele. Ieronim o privi pe Necunoscuta și se întrebă în sine:... „De ce o respectăm toți, atât de mult?... Până acum pentru că o credeam beteagă, osândită; acum pentru că nu știm cine-i? Taina ne face să ne plecăm fruntea în fața ei? Taina ori frumusețea?

- Noapte bună, meșterilor... Sărut mâna, moș Andrei! surise Necunoscuta, se ridică în picioare, trecu în fugă mâna prin părul lui Ieronim și alergă, sprintenă spre chilie.

Se întâmplă o neașteptată vizită a doamnei Efisabeta*

Patru zile Necunoscuta a lipsit de pe schelă: a cărat finul pentru bivolițe și, cu ajutorul lui moș Andrei, l-a clădit la grajdurile mănăstirii. Dar mai întâi a rânduit culorile pentru Ieronim: „Mi-ai spus că vei zugrăvi mulți cai albi și, deci, ți-am pregătit cinci ulcele cu boala albă”... vorbise cu dînsul, în gând, în dimineața plecării spre poiana unde adunase fânul.

Acum, în zorii zilei de șase august, să intrat în biserică și a urcat în grabă schela. Privi tablourile, pe rând, cu grijă, cu dragoste: le dusesese dorul. Nici nu știa despre care să spună că i-i mai drag: Fecioara? Chiții sau peștii apelor? Pantocratorul din turlă?

Patimile? Minunile? Gropnița i se păru ca o casă a poveștilor, cu flori, cu stele, cu ostași, cu fete frumoase, cu căruțe și cai... „A, uite ce-a pictat în lipsa mea”: «Ieșirea din Eghipt». Trei căruțe; una cu patru cai albi, alta cu cai roșii și hamuri roșii și verzi... Încărcate cu bărbați și femei, toți dornici să ajungă, grabnic, la Pământul făgăduinței... Pe cei din căruța din mijloc i-a îmbrăcat în straiete roșii, ca și vizitii... I-or fi ajuns culorile? Mă tem că nu... Roțile au câte

șapte spițe și se-nvârt pe drum tare, de piatră. Par îndoite sub povară; le-aud scârțâitul din osii neunse, la drum lung și greu. Mai încolo călăreții lui Faraon, pe cai semeți, albi, murgi, roibi. Și ostași mulți, mulți, în zale, în căști argintii, cu halebarde înțăpoșate-n ceruri... Pădure de bardise pe munți de căști"... Ceva o îndeamnă să numere sulile: peste patruzeci. „Ieșirea din robie ori bejenie din fața năvalei otomane? Același lucru... Ieronime, cită viață ai adunat aici și cât adevăr... Totul pare aidoma. Uite, ici, în față, un cățel, un porc, doi purci, încă un cățel, încă un purcel; toți merg spre răsărit, alături de convoiul carelor, spre țara izbăvirii... Ieronime dragă, ai terminat și scriitura. Uite, pot număra și caielele la potcoavele cailor”...

- Te sperie? Întreabă Ieronim, din spate, după ce o urmări, câteva minute, cum cercetează tabloul și vorbește cu sine, în gând.

- Nu... tresări Necunoscuta. Parcă te-aud citind din scriptură:... „Și alergat-au după ei eghiptienii cu toți caii și căruțele lui Faraon”... Dar am o nedumerire: dacă evreii nu mănâncă slănină, de ce-i întovărășesc purcii?

- M-ai prins, istețo! Am vrut să zugrăvesc zicala noastră; ... „Au plecat cu cățel cu purcel din calea dușmanului”. Adică s-au bejenit.

- Hm..., La asta nu m-am gândit. Tencuiala-i încă umedă; îngăduie-mi să zugrăvesc, repede, stelele, câte încap. O fac în cinstea zilei în care ne-am întâlnit, acum un an.

- Un an! Stânca argintie... A fost o întâmplare ori o minune?

- Pentru mine, o minunată întâmplare. Împreună au zugrăvit, în „Exodul”, patruzeci și două de stele.

- Hai pe stânca argintie, Necunoscuto.

- Te caută părintele arhimandrit Crimca. Fuga! Pe arhimandrit îl impresionau adevărul și însușirile mirene ale tablourilor din gropniță. Admiră tabloul „Culegerea manei”: norul alb din care cădeau pe pământ stoluri de prepelițe grase, după ce Moise a ridicat spre cer toiagul minunilor.

Bărbați, femei, copii, cu mânecile suflecate le prind, le culeg și le încarcă în coșărci.

- Și despicarea Mării Roșii ai văduvit-o de aerul minunii?

- Am zugrăvit aici povestea unui ocârmuitor dornic să-și izbăvească neamul din robie și să-i dea o lege călăuzitoare. Pentru mine, gropniță asta-i precum Capela Sixtina pentru Michelangelo.

În minutul acela Necunoscuta intră, foarte tulburată:

- Meștere Ieronime, un călăreț vestește că doamna Elisabeta vine la Sucevița.

- Să poftească!

Crimca o privi cum înclina fruntea și cum se ferea de-o parte, și se gindi la voința acestei făpturi de a-și împlini canonul. Știa de la Ieronim că nu și-a spus încă numele, pentru că mai avea „o rămășiță” din acea osândă.

- Până vine doamna, Ieronime, voiesc a mai cercet3 fresca. Văd că pe boltă ați izvodit o priveliște încântătoare, foarte pe potriva istui loc de odihnă veșnică.

- Mulțumesc, prea cuvioase, pentru laudă! - se bucură Sofronie, intrat să anunțe și el că sosește măriia sa doamna.

- Sub vâl împrumutat din scriptură, înnodă Ieronim iar vorba cu arhimandritul, am zugrăvit tâlcul istoriei neamului nostru: robie, urgii și nădejdi... Ci, unde-i omul vrednic a despica marea nenorocirilor și a ne scoate la limanul slobozeniei?

- Tinere, acel om se află. Și vine... Dar, taină!

- Am lucrat cu plăcere, cu avânt, totul: de la șarpele uriaș încolăcit în jurul stâlpului, la care s-au închinat evreii leviți și până la prepelițele căzute, ca o ploaie din cer, întru potolirea foamei, de la chipul de patriarh al lui Aaron până la garofițele albe și roșii răsădite, colo, între stânci.

- Da, m-am încredințat că ești pictor adevărat, îi puse arhimandritul mâna pe umăr, atrăgându-l ușor spre dânsul. Mă duc la stăreție să văd dacă se cuvine a mă înfățișa doamnei au ba.

Ieronim urcă sprinten schela și privind îndelung tabloul de pe boltă, chibzuindu-i proporțiile, armonia culorilor, puritatea liniilor. Mângâie, cu degete înfiorate, chipul Fecioarei și florile dintre stânci. Văzându-l de jos, Sofronie putea crede că încearcă tencuiala și culorile dacă s-au uscat. Dar Necunoscuta înțelese că își alintă opera, cu sfiala și emoția cu care își desmiardă îndrăgostitul draga lui. Și, o clipă, simți un dulce ghimpe de gelozie și teamă:...” E dăruit meșteșugului, artei, cu totul și pentru totdeauna. Cuvine-se să-l însoțesc, până la capăt, orice-ar fi”. Urcă hotărâtă să-i spună ceea ce de mult îi înflorea în suflet. Dar el:

- Vezi,. tu, Necuiioscuto, stâncile nu-mi-mai-plac. Le vreau de’argint... De argint, la fel” cu cea pe care, acum un an... Și nici chipul Fecioarei nu-i ca-n visul

- Gâcesc, Ieronime, că sufletul tău gingaș este și neprihănit ca florile de mac, purpurii, în lanul de grâu, verde, întins la nesfârșire.

- Și-o să mă... scutur repede, ca ele?

- Știu eu? Poate; că-n lumea asta aspră și grea e prea puțin loc pentru gingășie și neprihană. Dar eu, cu inima mea...

- Ei, ce faceți aici? strigă meșterul Ion, furios și gâfâit. N-ați auzit că vine măria sa doamna?! Jos schela!... Noroc c-am aflat la Rădăuți și am cal bun. Altfel... vă găsea tăifăsuind, hulubeilor.

Dulgherii mai aveau de desfăcut scânduri și stâlpi din schelă, oând trăsura Elisabetei doamna intra pe poarta mânăstirii. Starețul Mitrofan și meșterul Ion o întâmpinară, urându-i bun sosît.

Pășind printre scânduri și grinzi, doamna se opri în altar. Privea cu ochi iscoditori, amețitor de frumoși, de limpezi, de grăitori. Deși nu pune decît întrebări, totuși meșterii se încredințau că se pricepe și că aprecia bine fresca, în ansamblu. Voia să știe dacă nu se vor mai închide ori

spălăci culorile. Meșterul Ion o asigură că așa vor rămâne, proaspete, cel puțin un veac:

- Albastrul l-am făcut din lapis-lazuli, iar purpura-i din cea mai scumpă care se află. Cât privește auriul îl garantez eu, cu oapul... Dar totul atârnă de calitatea tencuielii. Așa cum o preparăm noi, soarbe culorile ca un burete, pătrund adânc și nu se mai șterg niciodată. Eu știu, ca nimeni altul în Moldova, să pregătesc varul, să ard ipsosul, să-l frământ cu apă caldă și cu ulei fiert până se face ca untul. Tencuiala-i baza frescurilor: trebuie să se îmbibe de culoare fără a-i schimba nuanța, oricât de gingașă ar fi. Frescul e treabă grea, foarte grea, măria ta. Numai cine are mare, foarte mare meșteșug, îndemânare, repeziciune, talant poate face frescă. Zugravului de frescă trebuie să-i umble mina ușor, ca aripa lăstunului, dar cu puterea ursului.

Ieronim îi da dreptate, dar se rușina că meșterul nu-și da seama că pe măria sa n-o interesa cum se face, ci cum arată fresca.

- Mi-ai făgăduit, meștere, că-mi faci o coroană împărătească și, iată, nici n-ați pornit tabloul ctitorilor, dojeni doamna Elisabeta.

- Datina este ca asemenea lucrare să se facă la urmă, măria ta, grăi Ieronim, văzând că meșterul Ion o sfeclise.

- Și dacă doamna țării cere să călcați asemenea datină?

- Fără doar și poate, dacă-i poruncă... se ploconi Ion.

- Doresc să aflu cum ați rânduit familia.

Ieronim desfășură hârtiile cu schițele portretelor voievodale. Chipul doamnei se umbri:

- De ce ați pus-o pe doamna Maria lângă măria sa?

- Așa a poruncit măria sa Ieremia vodă, se dezvinovăți Ion, căutând cu deznădejde sprijin, în dreapta și stânga.

- Mda... Are dreptate măria sa: ține să arate lumii că se trage din Petru voievod Rareș și, deci, din Ștefan vodă cel Mare. Dar, vă-ntreb: locul nu-i prea strimt pentru două doamne?

- Potrivim așa fel încât să... se poticni meșterul.

- Ce zici, Ieronime?

- Măria ta, rânduiala din frăția meșterilor nu-mi îngăduie a trece înaintea maestrului.

- Nici când întreabă doamna țării?

- Mă gândesc de mult la o desfășurare mai bună a tabloului votiv, vorbi Ieronim, abia stăpânindu-și tremurul buzelor. Iată, cerc să-mi talmăcesc gândul, cu cărbunele, pe hârtie.

Și, cu mare repeziciune, desenă totul: Isus, Fecioara, îngerul, chivotul, chipul voievodului, ca-n schița veche.

- După măria sa o așezăm pe domnița Chiajna și apoi pe doamna Maria, ca să respectăm rangul și rudenia și să făptuim o compoziție cât mai plăcută ochiului... Măria ta, doamnă Elisabeta, îi schiță Ieronim chipul fulgerător, fără să ridice cărbunele de pe hârtie, pe zidul acesta din spre miazăzi, în strai de aur vei fi întâia, în capul șirului de coconi și domnițe. Cam așa... până aici, la tabloul împăraților Constantin și Elena, grăbi să prindă din condei și chipul celor șase odrasle domnești; se descumpăni o clipă dându-și seama că a șaptea nu mai are loc. „... Și dacă mai naște una, că-i tânără și pătimașă”, gândi, iar mâna căuta un loc potrivit.

Doamna îi veni în ajutor, punând degetul pe spațiul din fața lui vodă:

- Pe Constantin îl poți așeza aici.

- Da, măria ta! și-ntr-o clipă îl și desenă. E foarte bine! Pentru că a ghicit gândul pictorului, doamna surise:

- Acolo, sus, ce icoană ați făcut?

- Sfânta Elisabeta...

- Da! Mulțumesc. Așa se cuvenea.

- În cinstea măriei tale, amăgi meșterul Ion.

- În câteva zile terminați tabloul ctitorilor? schimbă zâmbetul bucuriei cu asprimea poruncii. Că vremile se cam tulbură.

- O săptămână, măria ta.

- Vă dau zece zile, meștere Ioane.

Pășind spre ieșire se opri, încă o dată, în criptă, privi îndelung Fecioara din boltă și suspină cu o dureroasă bucurie:

- Adevărata artă se cearcă numai cu flacăra sufletului.

„Nimeni n-ar fi găsit mai înalt cuvânt de încuviințare și laudă”, gândi Ieronim.

Vizita neașteptată a doamnei Elisabeta a cam dat de gândit celor din Sucevița. Starețul se întreba: „De ce a ținut să treacă peste datină și să grăbească zugrăvirea ctitorilor? Că anume pentru asta a venit”... Ieronim, care se pregătea să înceapă lucrul la Sinaxar și la celelalte tablouri din pronaos, a trebuit să desăvirșească, la repezeală, schițele pentru portretele ctitorilor. Dar cel mai supărat era meșterul Ion: „Asta însă îmi dă peste cap toate socotelile”... Ca să privegheze însuși această lucrare, trimise olăcar grabnic la Cernăuți cu rugămintea să-l aștepte douăsprezece zile. Puse meșterii și ucenicii să pregătească, înapede, cele mai bune culori de albastru, alb, purpuriu, verde și galben, auriu și le cercă pe tencuieli proaspete. Rândui ceaunele și oalele cu cleiuri și uleiuri, ulcelele cu vopsele și ciuberele cu apă curată pentru tencuială, potrivi, cu mare grijă, cantitățile de ipsos, var și câlți și porunci frământarea lor, cu mâinile.

- Ieronime, să mi-o faci ca untul la soarele de primăvară.

În estimp Dragoș cu ai lui așezară schelele, cu trei felinare noi, izvodite de Ieronim și construite de Natalia, aici, în mănăstire, cu oglinzi concave, mari, cunr parate de la Suceava, cu răsuflători bine așezate ca să umble aerul în voie, să nu fumege feștilele. Probă lunecarea lor pe vergeaua de lemn bine geluit și uns cu oloi; cercă scripeții, clempușurile de lemn și frânghioarele de mânăuire. Era mulțumit, dar și oleacă înciudat: „Cu afetfel de fânare a lucrat Ieronim și la gropniță... Minte născocitoare... Și-l ajută mai ales muierile: ba... Muta, ba Natalia”... Chiar din ziua de 6 august, când s-a hotărât să rămână aici mai îndelungă vreme, a pus să i se rânduiască două camere bune, între chiliile stăreției și își chemă soția. Irina s-a

înfățișat a treia zi, după ce a rânduit socotelile cu prăvălia și cu copiii. Lui Ieronim i s-a părut mai grasă, mai veselă și mai prietenoasă decât cum o văzuse în prăvălie sau acasă la dânsa. Râdea hurducându-și sânii prea îmbelșugați, mânca bine, cu poftă și își alăpta singură copilul, un băiețel dolofan, de șase luni.

- Mă bucur că meșterul Ion se aială printre noi, spuse, într-o zi, Necunoscuta. Dar parcă prea se grăbește.

- Fiica neguțătorului de blănuri din Rădăuți va să fie jupâneasa Irina comisului Ion Șarpe, zugravul Curții domnești. Înțelegeți? Și acum e momentul: lucrăm sub privegherea nemijlocită a doamnei Elisabeta, lămuri Sofronie cu un amestec de mândrie, de ciudă și de teamă. Toate atârnă de... tabloul ctitorilor.

Dar a patra zi, când se urcă pe schelă, îmbrăcat în halat nou, Irina apăru speriată, despletită, cu rochia boțită, descheiată:

- Ioane, copilul!... Are fierbințeală mare... S-a roșit ca focul!

Meșterul lăasă pensulele și alergă în chilie. Hotărî să-și urce soția în trăsură, împreună cu copilul și s-o trimită la Suceava.

- Începem noi ' lucrul, meștere Ioane, ' propusă Ieroriim.'

- Nu! Așteptați-mă... Frământați din nou tencuiala. Mâine sunt înapoi.

Nu dădu niciun semn, nici în a doua, nici în a patra zi. Cei din Sucevița aflară că i-a murit copilul și a stat să-l înmormânteze. În a șasea zi, grăbind, călare, spre Sucevița, între Dragormina și Rădăuți i-a ieșit un lup în cale, calul s-a speriat și l-a trântit într-o groapă. L-au găsit doi rădăuțeni: avea un picior rupt și răni mari pe față.

Meșterii din Sucevița au lucrat la schițele pentru pronaos și au așteptat, mai mult de patru săptămâni, să se facă sănătos conducătorul șantierului. Necunoscuta a trecut să lucreze la stolerie: a învățat să geluiască seânduri de tei sau arțar, bine uscate, să le netezească apoi; cu piatra, să

le chituiască, să le ungă, până la saturație, cu untură de cegă ori cu ulei de în fiert, să le lustruiască mult, cu răbdare, frecându-le cu labă de iepure și apoi să le așeze pe polițe, la zvântat. Lui Ieronim îi era foarte trebuitor ademenea ajutor, dar îl cam îngrijora purtarea lui Sofronie: uneori mormăia ca bursucul, alteori arăta o veselie nefirească, râzând îndeosebi de propria-i infirmitate.

- Te sfătuiesc să dai citeva scinduri pregătite pentru icoane și lui Sofronie.

- Crezi că primește daruri de la mine?

- De ce nu?

- De cinci ori a cercat să între în chilia mea, noaptea, cu de-a sila. N-am tras zăvorul, dar nici nu l-am ocărit. Deci nu lemn pentru icoane, ci altceva vrea de la mine.

- Ai dreptate... Dar te rog să ne înțelegi, Necunoscute: noi, zugravii, trăim viață grea, trudnică, precum ne vezi, mereu pribegi prin singurătăți. Adică aeolo unde se ctioresc castele și biserici. Lumea ne crede miruiții Cerului; ci noi știm, prea bine, că sintem oameni și suferim mult, trăind în lipsuri cu gândul numai la frumusețile pe care le zămislim. Meșterul Ion, dacă face oleacă de negoț, vezi? pățește multe și aproape se lasă de pictură. Noi, zugravii, cei împătimiți de meșteșugul nostru, avem în noi ceva care ne arată mai altfel, mai simțitori, mai încărcăți de bucurii înalte, dar și de ispite, de dureri fără margini.

- Și... vrei să-rămâi totdeauna singur?

- Rămân cu arta mea... Oricum, nu m-aș însoți decât cu aceea care se face aidoma gândurilor mele. Și cum acest lucru nu-i cu puțință, mă paște, cum zici tu, singurătatea. Dacă meșterul Ion n-ar fi avut nevastă... roditoare ca iepuroaicele, acum tabloul ctitorilor era gata. Așa, să vezi supărarea aprigei doamne Elisabeta!

- Nu vrei să te apuci de lucru, tu cu Sofronie?

- Se vede că chiar așa va trebui să facem! Ieronim simțea o mândrie subtilă, gindind la sfatul acesta cu Necunoscute. Se fericea că a avut omenia de a o apăra atunci când se

afla sub osânda muțeniei. Adesea o vedea ca în întâia întâlnire de pe stânca argintie și, în acele clipe, se întreba dacă nu-l socoate un nătâng, că i-a făcut un pat bun în chilie și nu s-a invitat, niciodată, să-l încerce. Adevărul era că, în fața ei, îl copleșea sfiala, așa cum în Italia se rușina în fața fetelor-model, când le întâlnea îmbrăcate. Oricum îi plăcea mult să știe că-i aproape de dânsul și că toți o respectă, „îi caută în cinste”, cum spunea moș Andrei. De altfel, tăcută, zâmbitoare, liniștită, îngrijită, frumoasă, devenise dragă tuturor. Nu bârfea, nu cârtea, nu se amesteca în treburile nimănui. Ajuta.

Ajuta cu mare artă, exact în clipa când era nevoie, Călina, de pildă, acum îi lăuda hărnicia și priceperea, îndemânarea și cumsecădenia. Mai avea, totuși, câte o țeapă împotrivă-i:

- Mult și greu se vede c-ai păcătuț tu, fată hăi, dacă amu te-arăți mai bună și mai cuminte ca orice călugăriță. Adică, prea bună... Că, de fost n-ai fost tu așa, din născare. Bag seamă că și după ce ți-ai dezlegat glasul, știi să taci cu înțelepciune. Ai învățat să spui totul din priviri, cum zice Ieronim, și parcă nu mai ai nevoie de cuvinte. În schimb tânărul zugrav, ucenicul meșterului cel mare Eli Ilarion, își zice propovăduitor al tăcerii, parcă anume ca să poată vorbi cât șapte. Dar ce zici? Nu-i așa că ți-i drag? Că nu te-a boscorodit și te-a ocărit el în zădar, cât ai fost mută Vorbea, vai, ce mai vorbea. Dar frumos. Că doar-doar te-o ațâța și pe tine spre grăire... Ei, dac-aș avea eu anii tăi, nu m-aș lăsa până nu mi l-aș face bărbat. Ce zici?... Dai din cap?! Leșini după el, nu-i așa? Are meșteșug bun. E frumos. Deștept. Prea deștept. Umblat prin lume. Bun la inimă. Nu-i de neam ales, dar nici tu. Ori poate ești din niscai boieri de cei mari și ți-i greață de-un biet zugrav, născut din ciobani? Știi cum s-a aflat că are talent? Într-o zi, doi flăcăi i-au furat mieluța. Că atâta avea: o mieluță. Nu știa cine-s, nici cum îi chiamă; dar i-a desenat așa de bine, cu cărbunele, pe-o scândură, încât repede oamenii i-au cunoscut și i-au pus să-i dea înapoi mieluța. Adică, vreau să zic, se cunoștea, de

țânc, cu ce har era minut. Dai... din cap?! Ei, dacă-ți place, și nu se poate să nu-ți placă, pune mâna pe el. lute și degrabă! Că ți-l fură vreo boieroaică. îmi spune mie cineva că, pe-o boieroaică de astea mari, a pictat-o goală. Ptiu! ducă-se pe pustie! Nici la asta nu zici nimic? înseamnă că nu ți-i drag, fată! Că dacă ți-ar fi l-ai descânta și l-ai blagoslovi, îndată mare, de ursitoare și de zărg'hială, să-ți cadă blând în poală. Dacă-l pierzi, 'fato, să știi că n-ai noroc nici cât păr pe broască. Vorba prisecarului: Când s-au îm-pârtit *noroacele* / *Erai pe cârnp cu vacile; / Iar când s-o împărțit norocul, / Erai la pir cu porcul... / Și-acu arzi în jar și foc / C-ai rămas fără noroc... De-un singur lucru mi-i teamă: să nu fie vrăjitor! Amestecă boielele, le frământă cu pensula pe scândurică și le descântă... Ei, dar ce? parcă eu nu descânt?*

Meșterul Ion a venit, cu piciorul legat între scândurele; ucenicii l-au sprijinit de subțiori până la pat. - Urmați lucrul la tabloul votiv, sub privegherea mea. Am spus dulgherilor să-mi facă un scaun cu spătar și să-l așeze în naos, să pot sta.

Cu toate că prezența meșterului în scaun îl intimidă, totuși Ieronim lucra cu o pasiune încă nefolosită la Sucevița. Știa că pictează oameni adevărați, cu rangurile, cu însușirile și cu sufletele lor. Pe un fond albastru de lapis-lazuli l-a pictat pe voievod, cu coroană de aur, împărătească, împodobită cu rubine și smaragde; barbă deasă și neagră, ochi mari, sprâncene dese, mustață stufoasă, buze mașcate, grăind într-un zâmbet abia schițat, toate vedeau că-i bărbat puternic, de nădejde, frumos și vânjos, cu ambiție mare, dornic de slavă și ocrotitor al casei sale; l-a îmbrăcat în strai de purpură, de croială dreaptă, ca la împărați, cu mâneci largi, cu gulere, flori mașcate și tivuri late, toate din stofă de aur. În dreapta ține crucea de aur și basmaua purpurie, cu tiv aurit. Cu stânga înfățișează chivotul ctitoriei, desenat aidoma așa cum a înălțat-o meșterul arhitecton Eli Ilarion, cu-ziduri ca argintul vechi-, cu pridvorașe, cu acoperișuri

arămii, cu turla înaltă și subțire, cu cruci de aur în bolduri și la vârful. Ofranda o primește, cu drag, Maica Domnului, în picioare, cu rochie, verde și hlamidă roșie, eu fața ovală, frumoasă, înconjurată de nimb luminos; cuprinde chivotul cu dreapta, iar cu stânga ține un filacter mare, alb, pe care Sofronie a scris, cu slovă de aur, hrisovul daniei. Pe tron de aur, străjuit de un înger, Isus, îmbrăcat tot în purpură înflorită cu cruci de aur, cu evanghelia deschisă pe genunchi, încoronat cu mitră arhierască, rotundă, din purpură și aur, cu un nimb larg, pe care a însemnat cele trei slove sacre, stă liniștit, dar măreț și binecuvântează darul.

Zugrăvind scena, Ieronim se mărturisea parcă pe -ine: dăruia oa'menilor adevăruri, frumuseți izvodite în inima și-n mintea lui. Drept sub chivot l-a zugrăvit pe coconul Constantin, cu coroană voievodală, în strai auriu, cu brațele întinse a rugă.

Din scaun, meșterul Ion privea și, din când în când, da porunci:

- Pune mai mult roșu în obrajii lui vodă: bărbat rumân la față! Și buzele, mai aprinse!

- Da, meștere; mărija sa se dă-l1 vânt după friptura de mistreț gras și mult îi place a o stropi cu vin de la Cotnar.

- Sofronie, ce? ți-a înțepenit mâna? ai chiorât? nu vezi ce linii strâmbe tragi?... Uîți că-i tron împărătesc, nu scaun de om schilodit ca al nreu, nefericitul de mine... Ah! că m-a pedepsit Dumnezeu să nu pot lucra... Că, nu v-am spus, dar și dreapta rni-i betejită... Putem noi zugrăvi, în toată biserica, numai minuni; dar dacă tabloul ctitoricesc nu place celor care ne plătesc, totul s-a dus dracului... Iarla-ma, Doamne, ca-l pomenesc pe cel necurat tocmai în casa ta!

După ce portretele lui Ieremia vodă, al Maicei Domnului și al lui Isus au fost gata, meșterul Ion a străruii, cu asprime, ca Sofronie s-o picteze pe doamna Maria.

- Nu vreau să mă bag, meștere. Chipurile ctitorilor nu-s de mine. Niei nu m-au îngăduit, la Curte, să fac schițe.

- Vrei să te întrecă Ieronim, nevolnicule?
- N-are decât! Mai ales că m-a și întrecut...
- Ești un nemernic! Ah, că nu-s eu zdravăn... Niciun meșter din neamul Șarpe să nu zugrăvească pe măriile lor? Ce blestem! Se va auzi și ne facem de toată ocara.

Amenințat, suduit, Sofronie a încercat; dar după o jumătate de zi, când meșterul Ion a privit tabloul, s-a apucat cu mâinile de cap și a urlat de furie:

- Ce-i mângăleala ceea, netotule?... Rade-o! Rade-o! Că dacă vede măria sa cum i-ai pocit muma, temnița ni-i sorocul.

- Meștere, te rog, lasă-ne să lucrăm cum ne-am obișnuit: eu fac contururile și chipurile, bădița colorează straiile. Așa am lucrat chipul lui vodă și-a ieșit bine, nu? Noi ne înțelegem și ne îndemnăm amândoi.

A doua zi, văzând portretul doamnei Maria gata, tot cu coroană împărătească, în strai de purpură tivit cu aur, asemeni celui purtat de voievod, cu crucea în stânga, cu obraz rotund, sever, sprâncenată, cu ochii mari, adinei, cu păr lung, alb, s-a înseninat.

- Am zugrăvit-o cât mai asemenea cu vodă. Sau, mai degrabă, pe vodă cât mai asemenea cu dinsa'.

- Dar dacă se supără c-ai făcut-o cu părul alb?

- M-am gândit mult, meștere loane; dar dacă o făceam cu păr negru sau castaniu, se supăra prea cinstita-i noră... Și-apoi noi știm că părul alb tâlcuiește nu numai virsta vrednică de cinstire, ci și mărinimia, curățenia inimii.

În acele zile de sfârșit de octombrie, Ieronim lucra, din zori, până-n noapte, fără întrerupere. Sofronie se ținea de dânsul și, ca să nu-l sudaie fra'te-su, nici la masă nu se ducea: mâncau, împreună, pe schelă. Necunoscuta le aducea bucatele: pâinea, pastrama, brânza, apa. Uneori le dădea chiar în gură, ca să nu piardă vremea, spălându-se pe mâini.

- Stai, bădiță Sofronie, să-ți șterg musteața, că parc-ai zugrăvit cu ea, atât de mânjită-i de boiele.

- Din pricina lui Ieronim: a făcut-o pe Fecioara așa de frumoasă, că am sărutat-o înainte de a i se usca... sulimanul de pe buze.

- Bună șagă! întemeiată pe adevăr.

Dar când vremea se răci, pe Sofronie începu să-l j unghie reumatismele și să-i amortească mâinile și șalele-i strâmbe. S-a întâmplat, astfel, ca portretul doamnei Elisabeta să-l lucreze numai Ieronim, ajutat doar de Necunoscuta. Meșterul Ion își scosese scândurelele din jurul piciorului frânt și sta întins în pat. să i se tămăduiască osul întrutotul și să i se deștepenească mușchii. Fără meșterul Ion în coastă, a pictat-o pe doamna Elisabeta cu fața ovală, cu părul galben, cu gura mică și buze bine arcuite, sub nasul drept, perfect, cu ochi mari, iscoditori și înțelepți, în strai tot de aur, cu dreapta ușor întinsă înainte și cu crucea în stingă, înălțată până în dreptul capului, încununat cu coroană de împărătiță, așa cum o izvodise anul trecut, pe masă, în han.

- Doamna Elisabeta Movilă e o femeie frumoasă, dar și vajnică.

- Așa ai făcut-o, Ieronime.

- Dar, mai cu samă, o stăpânește ambiția și dragostea pătimășă pentru neamul ei. înveșnicindu-i chipul, gindesc adine la soarta ei și mi-i dragă: frumusețea și ambiția cheamă spre ea multe nenorociri.

Cit a stat meșterul Ion în pat, Ieronim a terminat portretele domnițelor Ecaterina, Stanca, Zamfira și a coconului Alexe, rânduindu-i în scară coborătoare spre stânga, cu chipurile asemeni prinse într-o poziție solemnă, gravă, nemișcată, alternând în veșminte de aur cu altele de purpură, cu coroane bogate, grele pentru capetele lor micuțe, cu gesturi hieratice, cu privirea ațintită înainte.

Necunoscuta și Gligorie au presărat tot albastrul fundalului cu stele de aur.

- Acum, când lucrarea e gata, înțeleg mai bine că albastrul este perdeaua care desparte lumile: cea pământeană de

cea cerească. Albastrul este Adevărul cu care noi am cercat să scriem Frumosul și Dragostea. Albastrul vine din depărtările fără margini, unde stăpân este nimicul și moartea. În câmpul albastrului se aprinde focul soarelui. El, soarele, izvodește galbenul, portocaliul, rozul, purpuriul, roșul focului. Pe acest câmp de azur noptatec noi am răsărit auriul sclipitor al stelelor, am înflorit galbenul dens al straielor și al coroanelor voievodale. Galbenul e culoarea femeii și a luminii dătătoare de viață, așa după cum roșul purpuriu înseamnă bărbăția puternică, fierbinte, cu sânge clocotitor, sub flacăra voinței și puterii.

La sfârșitul lunii octombrie, meșterul Ion s-a dus, cu trăsura, la Curtea domnească s-o înștiințeze pe măriia sa că tabloul votiv era gata. Doamna Elisabeta s-a grăbit să vină, dar tot singură: măriia sa domnul avea treburi cu craiul Sigismund Bathory, care fugise din castelul lui din Boemia și voia să se întoarcă iar în Transilvania, să ia scaunul domniei de la vărul său, cardinalul Andrei Bathory, de teamă să nu încapă pe mâna lui Mihai vodă de la Țara Românească. Intrând în naos, doamna a privit, cu multă luare aminte, fiecare chip, mutându-și de câte trei-patru ori ochii de la unul la altul. Se vedea, după față, că era mulțumită. Totuși întrebă:

- Nu vi se pare cam prea... tânără doamna Maria?
- Ctitorii nu îmbătrânesc niciodată, măriia ta, zâmbi Ieronim.

O clipă, meșterul Ion se temu pentru asemenea răspuns. Dar doamna zâmbi și întrebă:

- Ați umplut pereții cu odrasle movilești; dar dacă mai nasc un cocon, unde-i mai puneți chipul?

Ieronim se uită la meșterul Ion, așteptând să dea răspuns; dar aflându-l foarte încurcat, grăi, surâzând:

- În ctitoria cea nouă a mărilor voastre, înaltă doamnă.
- Ești isteț, tinere... binevoi a zâmbi din nou mărita doamnă și făcu semn vistierului său; iar acesta, cu mișcări

de giumbușlucar, scoase pe rând, trei pungi cu galbeni: pentru Ion, Sofronie și Ieronim.

- Care dintre voi a zugrăvit chipul și coroana mea? Întrebă cu glasul oleacă asprit.

- Ieronim, măria ta... răspunse Ion, pripit, ca și cum l-ar fi pârât.

Doamna mai privi o dată întreg tabloul ctitoresc, de la îngerul străjer până la icoana sfinților Constantin și Elena și până sus, la sfânta Elisabeta. Chipul i se însenină de-o lăuntrică bunăvoie. În clipa aceea, Ieronim o află mai mândră, mai dornică de mărire și mai frumoasă decât o zugrăvise și se rușină:... „Uite așa s-ar fi convenit s-o văd și s-o pictez”...

Cu o mișcare domoală, cochetă, doamna scoase un inel de la stânga și i-l întinse, cu grație, surâzându-i prietenește:

- Pentru logodnica ta, meștere, dacă ai o logodnică... Topit de emoție, Ieronim puse genunchiul drept pe lespezi și sărută mâna doamnei, apoi se ridică și schiță trei plecăciuni după moda Apusului, ca un cavaler înalt în rang.

În clipa aceea, Sofronie aflat ceva mai în urmă. lângă tabloul mitropolitului Gheorghe Movilă, descoperi două lucruri: că în inimă l-a înțepat usturător ghimpele pizmei și că Fecioara care primea chivotul Suceviței avea ochii, sprâncenele, obraji, nasul, buzele, bărbia Necunoscutei... „Și zâmbetul acela subțire, bun și trist, tot al ei este. Oare”... N-avu răgaz să-și ducă gândul până la capăt, că doamna porunci:

- Meștere loane, acoperi acești pereți cu o pânză deasă, până la târnosire. Ai înțeles?

- Prea bine, măria ta; așa voi face!

Ieronim își aminti că nu numai stelele de pe fundalul tabloului sunt semănate de Necunoscuta, ci și numele coconului așezat între Ieremia vodă și Maica Domnului, tot de ea a fost scris, în grabă, că lipsea Sofronie și tencuiala se usca repede.... „A zugrăvit toate stelele și nimeni n-o bagă în samă... Doamna Elisabeta s-ar supăra dacă-i dau

inelul?" Și i-l întinse pe furis; fata îl respinse discret, gingaș, șoptind trist: - E pentru logodnica ta. Eu... își întrerupse șoapta, simțind că el îi prinde mâna, cu putere și, ferindu-se în spatele celorlalți, îi vârî inelul în deget. Singur Sofronie băgă de seamă că obrazul Necunoscutei se îmbujoră ca para focului. Dar nu înțelegea de ce și nici nu vedea că fata ascundea inelul în pumnul dreptei, ca pe o comoară sfântă.

Aici aflăm cine-i de fapt Necunoscuta

Deodată, o vântoasă aspră de crivăț se năpusti peste toată Moldova. Meșterii părăsiră lucrul în biserică. Trecură iar în atelier să picteze icoane ori să migălească la sculptura pentru catapeteasmă. Meșterul Dragoș se bucura de asemenea ajutor, mai ales că i se îmbolnăvise un ucenic, iar Natalia întârzia prin Suceava.

Cât Ieronim a ajutat la catapeteasmă, Sofronie s-a odihnit, în familie, iar Necunoscuta, cu sania trași de bivolițe, a cărat piatră pentru lărgirea și întărirea beciurilor celor adânci și tainice de sub Casa domnească, unde voievodul continua să adăpostească averi de preț, pentru ceasuri grele. Dacă li se urs cu cioplitul la catapeteasmă, se mutau alături, la înfrumusețat stranele. Iar când îi dureau mâinile de încrustat cu dălțile și dălțițele, treceau la zugrăvit

- Să nu cumva să vă bolnăviți de lehamite, râdea starețul și adăuga: Dar știu că se pricepe meșterul Ion să stoarcă oloiu din voi... Vinde icoanele cu preț bun.

- Ne dă și nouă ce-i scapă printre degete, părinte starețe, răspundea Ieronim. Dar sunt bucuros că am prilejul să-mi desăvârșesc meșteșugul. Muncind cu drag, alung gândurile negre și izvodesc cântec.

- Am băgat de seamă că, spre osebire de Ion și Sofronie, tu schimbi, înnoiești, faci după capul tău.

- Frații Șarpe lucrează așa cum au învățat. Pen tru mine formele sunt vii, în neobosită mișcare; iar culorile tremură, vibrează ca struna, vorbesc aprins ca fata îndrăgostită, plâng de amărăciune ori cântă vesele, ca la nuntă.

Călugărul Damian se afla în mare suferință: jupîneasa Irina lua lucrările cele mai bune pentru prăvălia ei din Suceava, iar lui îi rămâneau ciurucurile.

- E mai bună negustoreasă decât dumneata, râdea Ieronim.

- Fă -mi și mie, meștere, măcar zece. Să nu horhăiesc prin iarmaroace cu sania goală ori să-ngeț zile întregi, până vînd un sfânt schilod, ca vai de el.

De cinci ori meșterii au mers la vînătoare de cerbi. Necunoscuta s-a amestecat printre hăitași, iar la sfârșit s-a arătat pricepută în gătirea prânzurilor cu vînat proaspăt. Sofronie o lua peste picior: așa-i de miloasă că bocește când vede un cerb săgetat. L-a încredințat:

- Ai dreptate; dar sunt gata să lovesc un lup cu sulita și chiar să răpun un urs.

- Ei, dacă-l doboară Ieronim, tu îi tai coada. Că tot n-o are,

La vînătoreea următoare s-a rînduit printre țintași, cu sulita. Îmbrăcată în cojoc ciobănesc și cu căciulă peste broboadă, sta cinchită, în pîndă, lângă o tulpină de fag, când s-a ivit un urs castaniu, mare și zădărit de trei câini. Venea drept spre adăpostul lui Sofronie.

- Lovește, bădiță! a strigat fata. Lovește! Meșterul s-a tras înapoi, a aruncat sulita în spinarea fiarei și-a fugit. Înfuriat de durere, ursul s-a năpustit asupra lui.

Fără a gândi, de lângă fag, Necunoscuta a întins lancea să se înfigă fiara singură, din fugă. Străpunsă de a doua sulită, se ridică în două picioare, răcni turbată. Se scutură și se năpusti asupra lui Sofronie. Dar fata înșfacă sulita și lovi a doua oară, cu putere și deznădăjduită mînie. Nu se aștepta, dar minunea se săvârși: dihania, namilă, se prăbuși pe omăt, înroșindu-l cu sânge. Meșterul Ion, aflat la vreo sută de pași, încremenise. Numai când îl văzu prăbușit,

strigă la ceilalți vânători, să sară în ajutor. Toți se minunară de cutezanța Necunoscutei: „Fata care a ucis o matahală de urs”.

- Despre asta trebuie să afle și vodă, laudă călugărul Mina.

- Nu! Nu!... se sperie Necunoscuta; dar când văzu mirarea de pe chipul lui Ieronim, surise. Nu, pentru că toți vor spune că-i poveste vânătoarească.

- Dacă ai salvat viața lui Sofronie, Necunoscuto, propuse meșterul Ion, n-ar fi rău să-l iei de bărbat.

- Nici asta nu se poate, meștere; află cine sunt și mă leapădă ca pe-o otreapă.

Isprava de la vânătoare, ca și răspunsul dat meșterului Ion au stârnit iar zvonurile. Călugărul Damian judeca:

- Dacă a avut curaj cu ursul, să se fi temut de un... soț? Știe să ucidă!

- Clevetitorul, om fără rușine și cel fără rușine nu-i om, s-a apărat Necunoscuta.

Mai multe zile, Ieronim a sfătuit și a lucrat cu Eli Ilarion la planurile pentru Dragomirna. Apoi a migălit la miniaturi, alături de arhimandritul Crimca. Pictând, vorbeau despre marea și nemaiauzita expediție făcută, în unsprezece zile, de Mihai vodă din Țara Românească în Transilvania și despre biruința de lângă Sibiu. Crimca știa multe și despre intrarea în cetatea Albei Iulia și cum orânduiește Transilvania, luată în stăpânire și unită cu Țara Românească. Lăuda mult pe acest viteaz voievod și se supăra pe Movilești că, în loc să-l cerceteze cu prietenie și să se străduiască a uni țările române, îi arătau numai dușmănie, așa cum îi porunceau cei doi stăpâni: riga leah și sultanul Murat. Au mers și la Dragomirna să aleagă locul pentru ctitorie.

- Locul e frumos, dar e prea deschis. Trebuie să-i ridici, meștere Eli Ilarion, ziduri mai înalte și mai groase ca la Sucevița, ca să poată fi tare ca o cetate.

Și pe când măsurau spațiul și hotărau unde și cum să sape temeliiile, Ieronim se bătea cu gândurile:... „Se va mai ivi și

aici o... Necunoscută să care piatră? O Necunoscută ori o Ariadnă. Hm... De ce nu-mi spune cine-i și de unde vine? Cât o să stea învăluită în taină? Nu i-am câștigat încrederea? Dacă o vedeam în luptă eu ursul... S-o fi salvat eu pe dânsa, nu ea pe Sofronie. Că, uneori, mi-i foarte dragă. Dar de ce mă ocolește? Nu m-a poftit în chilie să văd cum i-au așezat lemnarii patul, masa. Să aștept să mă poștească ori să dau buzna?"

Ca oameni dornici de înnoiri, Stroicii s-au arătat bucuroși de propunerea lui Ieronim de a împodobi zidurile din afară, cu chipurile celor mai însemnați ocârmuitori ai românilor. Într-o zi, Luca Stroici a venit la Crimca acasă, însoțit de Sofia, să vadă și ea planurile Dragomirnei. Eli Ilarion l-a pus, anume, să i le descrie:

- Nu mai vrei să mă pictezi desbrăcată? Îl întrebă cu reproș șoptit, într-un moment când cei vârstnici se ciondăneau asupra banilor dați de fiecare, ca să pornească lucrările.

- Dă-mi prilejul, Sofia.

- Vin în chilia ta.

- Mai biiie, poștește-mă în casa de la Ilișești. Întâlnindu-l într-o seară la han, meșterul Ion l-a luat din scurt:

- Aud că planurile pentru Dragomima sunt gata. Fără mine? Cutezați a mă da de-o parte?

Când l-a înștiințat despre supărarea meșterului Ion, arhitectonul a zâmbit:

- Tu nu te-asemeni cu el: ești din altă plămadă. Să înveți de la dânsul cum se orânduiește treaba zugrăvirii, dar să te ferești de el: e pizmătareș și prea flămând de aur.

Nu înțelegea de ce, dar vorba meșterului îi aminti că doamna Elisabeta i-a dăruit un inel și-i veni să surâdă:..." L-am pus în degetul Necunoscutei. Ce glumă! Dacă ar ști meșterii ce m-ar mai batjocori"... Il luă pe Sofronie și, în trapeză, la căldură, schițară scene pentru Sinaxar, pentru pridvor și chiar pentru exterior: copaci și flori, cer cu soare, lună, stele, cetăți și case, arme și zale, chipuri de oameni veseli, triști, speriați. Într-o zi, sătul de erminie, se trezi

desenând lupta lui Sofronie și a Necunoscutei cu ursul. Arată prietenului schița, cu gând să-l înveselească.

- Fă mai bine sfinți și draci, decât să-ți pierzi vremea cu fleacuri. Numai dacă nu cumva vrei să arăți ce urât sînt eu și ce frumoasă-i ea. Ai făcut-o ca o zână izbăvitoare. Dă hîrtia încoace! se repezi, i-o smulse și-o vârî în sân.

La începutul lunii martie s-a stîrnit vîntul cel mare și, în trei zile de hăulire printre obcini, a topit troienele. De cum s-a încălzit vremea, meșterii s-au și apucat de lucru. Au puașca și anul trecut, tăvi cu jăratec de fag în pronaos să se dezghețe mai repede pereții. Dar, în a doua noapte, călugărul de strajă a adormit și schela s-a aprins. Cea dintâi, Necunoscuta a văzut flacăra și-a strigat. Au alergat călugării cu coafele la Sucevița și-au aruncat apa asupra focului.

Ieronim, meșterul Dragoș și ucenicul Ispas au doborât lemnăria și au aruncat tăciunii afară, iar Necunoscuta și călugărul Mina au intrat pe o fereastră din naos și au pus țoale ude în ușa dinspre gropniță, să nu se întindă pojarul și acolo. Incendiul s-a stins repede, fără altă pagubă decât lemnăria din schelă.

Dar, peste un ceas, au aflat că multe din schițele pentru sinaxar, aduse de seara trecută, să fie la îndemână, au ars. Starețul a dat nevolnicului canon mare, dar începerea frescei s-a amînat cu o săptămână. Incendiul a mai prilejuit lui Damian niște scorniri:

- Cine știe ce zemuri de buruieni descîntate a dat vidma nefericitului călugăr, de a adormit, ca un butuc într-o rîpă... Că cu așa zic: dacă nu-i cunoaștem cimotia, nici de unde vine, nici ce a făcut până acuma, putem crede că-i o piază rea și poate lua când chip de om, când de șarpe clocit de-o mîță neagră.

Tăcută, harnică, nepăsătoare la cîrtiri, muncea fără preget. Făcea pensule din păr de veveriță sau bursuc. Curăța ulcelele de rămășița boielelor. Căra apă la cuhnie. Ajuta la gătit bucatele. Și chiar slujea la masă, în trapeză.

Ieronim se trezea adesea urmărind-o cu privirea și parcă se sfiia să-i vorbească. Dar în seara asta blândă, cu plesnet abia auzit de muguri pe ram de arin și de fag, schițând, pentru a cincea oară, simbolul Tramei, simți, parcă mai altfel ca oricând, cum Necunoscuta se apropie și-i ascute cărbunii de alun, întinzându-i ca pe niște stilete întru nimicirea neființei. Simți poruncă lăuntrică s-o întrebe:

- De ce burduhosul stârnește iar blăstămățiile lui?
- Mi-i rușine, dar trebuie să-ți spun: în timpul focului, m-a tras sub un mal și...

- Și?

- I-am turnat o cofă cu apă în cap și l-am răcorit.
- Bravo! râse și se destăinui. De fapt eu sunt vinovat de tot ce se întâmplă aici. Trebuie să ne căsătorim. Să afle toți că nu ne vom despărți, niciodată. Dar...

Necunoscuta îl privi lung, înlăcrimată, și-i grăi numai cu ochii, ca atunci când era mută. Apoi tresări și-i întinse un nou cărbune bine ascuțit.

- Da, taina nu te lasă să crezi, deplin, în mine.
- Cred în tine; iar taina ți-o respect, ea și cum ar fi a mea. Sufăr cumplit că nemernicii te bârfesc și nu știi să te apăr.

- Ți-i milă de mine?
- Nu-mi mai este milă: te admir, te respect și-mi ești dragă.

- Atunci datoare sunt să-ți destăinui adevărul.

Au pornit pe Sucevița în sus, pe sub arinii înmuguriți: s-au prins de mână și-au mers, tăcând, până la stânca argintie. Soarele se răsfrângea, pieziș, șovăitor, în oglinda știoalnei tulbure încă de apele primăverii. Necunoscuta vorbi:

- Sunt din Cotnar; la șaptesprezece ani știam călări ca un mârzac. Într-un podghiaz, tătarii veniți să răpească fete, mi-au omorât părinții, amândoi, pentru că n-au spus unde mă ascunsesem. În ascunzișul din codru m-am gândit că nu scap de tătari atâta vreme cât vodă îi cheamă să-l ajute întru ținerea domniei, îngăduindu-le ca pe noi să ne stingă, prădând, arzând, robind... Dau foc caselor și ne prind cu

lașul, ca pe căprioare. Dar când s-au ivit a treia oară am strâns treizeci de tineri podgoreni, rude și prieteni, am pândit tătarii până s-au îmbătat, în beciuri, apoi i-am bătut cu ciomegele, năucindu-i. Și, după ce am desfundat poloboacele și i-am înecat în vin, am zidit ușa beciului. Pentru isprava asta vodă Aron mi-a dăruit o moșioară și m-a făcut din podgoreancă, boieroaică. Așa a aflat de mine și Luca Stroici. M-a chemat la dânsul. M-a socotit bărbătoasă și frumoasă. Și, cu toate că eram proaspăt boierită, m-a logodit cu Mihu, fecioru-su, tânăr lingav, slăbănog și jumătate tâmp. M-am împotrivit la asemenea înrudire. Ci m-au silit. De ciudă și de scârbă, gândeam să-mi curm singură zilele. Dar n-am făcut-o, că-mi era drag Alexandru, căpitan în straja Sucevei, iar el m-a povățuit să am răbdare. Numai că acel mire nenuntit al meu a pierit în bătălia de la Areni, în decembrie 1595, unde a fost prins Răzvan vodă. Fuseseră împreună ajutor lui Mihai vodă, în bătălia de la Giurgiu. M-au cunutat deci, îndată după bobotează, cu Mihu. Și, după ce ne-am întors de la biserică, în odaia cea mare, privindu-mă, mirele s-a îngălbenit, s-a clătinat și s-a lepădat moale, pe un jilț. S-a stins fără a spune măcar un „vai”! Din jilț l-au ridicat nuntașii și l-au pus de-a dreptul pe năsălie. Socrii m-au învinuit c-aș fi vrăjitoare și le-am ucis odorul. Cu privirea. Au cerut lui vodă să mă dea călăului. Pe urmă s-au răzgândit și m-au trimis în surghiun la schitul Agapia din deal. Aici, în a doua săptămână, mă cercetară trei bărbați tineri, care se năpustiră asupra-mi cu gând pidosnic. M-am apărat cu înverșunare. I-am izgonit și m-am plâns stareței. Ci ea m-a învinuit tot pe mine: sunt așa de proastă, încât nu pricep că, dacă Dumnezeu m-a făcut frumoasă, n-a făcut-o de florile mărilor. Iar mănăstirea are mare trebuință de o podgorie la Tecuci, pe care ar căpăta-o danie, dacă, în mare taină, aș împlini pofta unora, fără mofturi. De spaimă, de furie, de rușine mi s-au încleștat fălcile. Nimica n-am zis. Dar când un tânăr boier a intrat în chilie, să mă supună cu sila, am apucat sfeșnicul de pe

masă și l-am pocnit drept în moalele capului. Am dat cu deznădejde, iar sfeșnicul era de alamă, greu, colțuros. S-a prăbușit, fără suflare. Era, însă, văr cu Movileștii. Cuprinsă de groază, stareța m-a încuiat în chilie, cu acel tânăr ucis, poruncindu-mi să mă spânzur. Mi-a aruncat un curmei, pentru șfac. Mi-a arătat și pironul, în grindă. Am stat, o vreme, pe gânduri, și-am plâns. După miezul nopții, o călugăriță, nu-i știu numele, a scos drugul de la ușă și mi-a șoptit: „Fugi, nenorocito, în lume, că-i păcat de tinerețea și nevinovăția ta!”... Și-am fugit. M-am furișat în Cotnar, noaptea. Am luat, de la rude, o sută de galbeni, și-am trecut în Maramureș pe la Prislop. Am rătăcit o lună, din sat în sat. Rău usturată la inimă, cătrănită, hăituită, mă temeam de oricine și visam urât. La Făgăraș, găzduind la o bătrână și povestindu-i năpăștile ce mă loviseră, m-a povățuit să pun pe mine vașmintul negru al osândeii și al căinței, să muncesc și să nu mai gândesc la moarte: „Munca în folosul oamenilor tămăduiește ranele sufletești. Fi-vei iertată de omor fără vină, dacă trei ani lucrezi, între oameni, necunoscută”... Mi s-a părut că bătrâna făgărășancă, bună ia inimă ca mama, semăna cu Sfânta Vineri. Am primit povața și am jurat să-mi împlinesc canonul, orice-ar fi. Am cumpărat bivolițele și căruța. Două luni am cărat piatră pentru repararea zidurilor cetății Făgăraș. Munceam, cu gând să ucid frumusețea și să înăbuș patimile din mine. Iar „a ridica piatră, a spus un meșter, e cea mai grea muncă”. Dar nu piatra era grea, ci oamenii erau răi. Toți voiau să știe cine sunt, de unde vin și ce-am făcut. Nu s-a aflat tânăr care să nu-mi poftască trupul. Nu împlinisem optsprezece ani și nu mai puteam îndura viața. Totuși nici acum nu mi-am pus capăt zilelor. Am mai făcut o încercare: mi-am acoperit fața cu burnuz și mi-am mai luat o osândă: muțenia. Apoi trecând munții, cu căruța, am ajuns aici, în Sucevița. Treabă era. Starețul și meșterii m-au primit și mi-au îngăduit să car piatră pentru aceste ziduri și turnuri. Am învățat să-mi tălmăcesc unele gânduri prin

mișcarea mâinilor, a capului, a sprâncenelor, a pleoapelor și, mai ales, a ochilor. A fost greu, foarte. Dureros de greu. Când pășteam bivolițele prin poiene am învățat să bat toaca.

- La ce-ți folosea asta?

- Încă un mijloc de tălmăcire a gândurilor și a simțămintelor, fără cuvinte. Încă o cale de a ucide patimile și a mai potoli focul din inima mea; bătând cu ciocănelele în scândură de paltin, îl pedepseam pe ucigă-l toaca din mine.

Cutremurat până în străfunduri, Ieronim îi cuprinse mâna, i-o strânse la piept și tăcu, o vreme. Când se mai liniști, grăi:

- De mult vreau să te întreb: cum de nu te-ai speriat... atunci, că erai dezbrăcată?

- Ba m-am speriat; dar mi-ai părut așa de curat și de frumos încât mi s-a stins și spaima, și rușinea și sfiala. Dacă te-ai fi purtat urât, o pățeai... ca nepotul Movileștilor. Acea zi trebuia să fie cea din urmă când mă scăldam în Sucevița: era sărbătoarea Schimbării la Față, iar zidurile mănăstirii erau gata. Și eu mai aveam mult până la sfârșitul osândeii. Se mai întâmplase și ceva neprevăzut: întâlnirea cu tine, aici, pe stânca asta, însemna încălcarea, cu totul neîngăduită, a canonului. Nu numai că vorbisem, dar mă și arătasem despuiată. Plănuiam să-mi lungesc canonoul și să mă duc la Secu, unde auzisem că Nestor Ureche adună piatră pentru un zid, nalt și gros în jurul plănuitei ctitorii: să car piatră, până la sorocul canonului.

- Și după aceea?

- Nu mai știam. Gândul îmi umbla tot spre călugărie într-un schit ori o peșteră neștiută, în munte. Sau de o cracă să mă anin, cu frânghioara din coarneau bivolițelor. Dar te-ai ivit tu, Ieronime. Te cunoșteam din mănăstire; în clipele acelea însă mi-ai părut o arătare vrăjită, țâșnită din unda Suceviței ori un arhanghel căzut din cer, înțelept și frumos, blând și omenos, așa cum visează fecioarele. Înainte de a pleca, m-am gândit să mai aduc o căruță de piatră și s-o descarc în

dreptul clopotniței, unde observasem o crăpătură în zid, care se lărgea mereu. S-a rntâmplat cutremurul, iar tu te-ai purtat cu mine ca un frate. Sau ca un om adevărat. Și... n-am mai putut pleca. În seara aceea, în virful Dealului Furcoi, am murmurat cântec:... Dorule, *mai mută-ți locul / Poate mi-oi afla norocul, / Că-ntr-un război crunt și rău / A pierit norocul meu...*

Acesta-i adevărul vieții mele, Ieronime. Spusele călugărului Damian nu sunt prea departe de adevăr: ueigașă sunt, dar fără voie... Dacă nu te'ânspăimântă, primește-mă în umbra ta. Dacă te stingheresc în vreun fel, plec îndată și pentru totdeauna.

- Nu! rămâi, rămâi cu mine! suflet fără de prihană.

- Dar între noi se află acum un omor: pierim amândoi în ștreang, Eu, făptașă; tu, tăinuitor.

Vorbea rar, stăpânit, demn, cu glasul de astă vară. Se ajuta, ea în vremea tăcerii, de cereasca strălucire și scăpărare a ochilor, de mlădierile domoale ale mâinilor; nu mâini, ci aripi de heruvim; nu ochi, ci flori de iasomie înrourate de mii și mii de dureri și bucurii.

Muțenia se mutase acum în cugetul lui Ieronim: o tăcere a înfricoșării și a bucuriei fără margini. Abia putu s-o întrebe, eu glas tremurat:

- Cum te cheamă Necunoseuto?

- Teodora, zâmbi fata, cu tristețea vălului sfâșiat.

- Teodora! Cred în tine și în nevinovăția ta, ca-n lumina soarelui. Ne urmăm drumul împreună, orice-ar fi: iad ori rai!

- Ieronime, nu te-aprinde; gândește-te bine.

- Mă gândesc de mult. Mă zbat pentru biruința Adevărului, Binelui și Frumosului.

- Sunt urmărită pentru omor. Nu ți-i teamă?

- Dimpotrivă! Ai venit, în sfârșit, tu, fată misterioasă și știmă de pe stânca argintie. În clipa asta, încredere și Dragoste mă numesc. Da, ai venit să-ți dau nume nou: Dorina!

A luat-o de mână și s-au întors la mănăstire. Sucevița se vânzolea tulbure sub povara puhoaielor primăverii.

- În acea zi de vară, senină și caldă, spuse Ieronim în șoaptă, păstrăvii se hârjoneau în știonalne limpezi: libelule dănțuiau sprinten pe sub arini și mireasmă de mentă și brustur se tămâia în văzduh, iar noi, ca Adam și Eva, acolo, pe stânca argintie, ciuguleam boabe de zmeură, ne hrăneam unul pe altul și visam Fericirea, Teodora-Dorina...

Așa, vorbind între ei, au intrat în trapeză, au cinat, au trecut în atelier și au lucrat la schițele pentru pronaos. Era aproape de miezul nopții, când, privind lucrările, Ieronim se întrebă, cu bucurie, dar și cu o umbră de îndoială:

- Oare le-oi putea trece în culori, acolo, pe bolta pronaosului?

- Da; și încă mai frumoase ai să le faci.

- Teodora, iartă-mi întrebarea: nu ți-a fost milă de acei tătari zidiți în beci?

- Ba mi-a fost. Dar ceilalți au zis: ne-au necinstit mamele și surorile, ni le-au robit, ne-au ucis părinții, ne-au ars casele și ne-au prădat bucatele, ți-au smuls sora de lângă tine și-au târât-o prin pustiuri, laolaltă cu vitele furate: ele legate cu funii de coarne, ea de cozile-i bălaie ca paiul copt; pe vară-ta, grea în a șaptea lună, după ce s-au îmbătat ca porcii, i-au spintecat pânțele și au dănțuit, drăcește, cu pruncul în vârf de iatagan. Mila pentru aceia s-ar numi lașitate.

- Ai dreptate. Ci, nu te cruț și te mai întreb: unde te-ai ascuns când ai fugit atunci, de pe stânca argintie?

- La douăzeci-treizeci de pași, în lozie și brusturi, unde-mi lăsasem, ca de obicei, îmbrăcămintea. Mă fericeam că nu m-am sfiit de tine. M-am simțit biruitoare. Se zice că Adam și Eva s-au rușinat de ei înșiși numai după ce au mușcat din mărul cunoașterii... Ci eu nu cred în zicerea asta. Biruința mea era necuprins de mare: întâlnisem un tânăr de sama mea, care mă vedea frumoasă și mă respecta, ca om.

Și, în noaptea aceea, Necunoscuta n-a mai ieșit din chilia lui Ieronim.

În zori, s-au ivit amândoi, ca doi miri, tineri și frumoși. Ea îmbrăcată ca o femeie din obcini, în zi de sărbătoare; el pusese o pelerină verde, culoarea dragostei. Starețul, cel dintâi, îi văzu și-i găsi atât de potriviți, încât îi binecuvântă, cu uimită bucurie.

În lunca Suceviței se auzeau triluri de privighetori, ca-n toate diminețile primăverii. În jurul lui Ieronim și al Teodorei se adunară ucenicii, meșterii și mulți călugări. Toți le arătau dragoste. Sofronie văzu pe degetul Teodorei inelul dăruit de Elisabeta doamna și înțelese că legătura lor nu mai putea fi ruptă. Din priviri, starețul îi înțelese măhnirea și zise:

- Dintr-o Necunoscută fără grai, iată ce luceafăr de fată a răsărit. Cine cearcă a-i despărți săvârșește cea mai mare nelegiuire.

Sofronie n-avu alt răspuns, decât o șagă, cu tâlc ascuns:

- Vezi să nu strici coada păunului, că te pun s-o faci la loc...

O vară

cu viitori rasturnatoare

Pronaosul era mai luminos decât încăperile zugrăvite până acum: prin cele patru ferestre înalte și largi, soarele împrășca aur, din belșug. Tencuirea au început-o din cupole. Răcoare fiind, zidul sta umed câte două și chiar trei zile, așa că zugrăveau fără grabă. Ieronim și Sofronie au lucrat, împreună, cele două cercuri, și cele două pătrate din cupola din dreapta, formând opt colțuri, pe care le-au rotunjit ca să sporească impresia de înălțime. Teodora a stat lângă dâșii, ca de obicei, slujindu-i cu ulcelele de boiele și ascultându-le vorbirea, curmată adesea de poziția incomodă, grea, ca o

osândă la strâmbarea trupurilor și la frângerea oaselor. Ieronim nu se plângea:

- Nicio cupoia nu se zugrăvește ușor. Și față de ce a avut de biruit Michelangelo, asta-i jucărie.

Sofronie a urcat pe o scăriță așezată pe schelă și a zugrăvit cei șaisprezece heruvimi din primul cerc. Apoi a scris cuvintele din psalmul 76 și 93 întru slava Pantocratorului, pe care Ieronim îl picta în mijlocul cupolei, ca în „cerurile sale prea înalte”.

Într-o zi de muncă fără hodină a creat un „atotputernic” sub chipul celui „Vechi de zile”, în strai alb, cu mult argint, înconjurat de raze, eu nimb de aur, cu păr bogat, chip prelung, gânditor, cu ochi mari, încărcați de vise, luminoși sub arcuirea sprâncenelor, cu nas drept, cu barbă ușor creață și bine rotunjită: în stânga ține potirul ca un bulz de lumină, iar cu dreapta binecuvântează lumea. În cele opt colțuri a mai adăos câte un mic heruvim eu blânde aripi de aur. Privindu-i lucrarea, Teodora se rosti, sporindu-și lumina din priviri:

- După erminie, ai zugrăvit un „atotputernic”: dar, de fapt, ai așezat la loc de ocârmuitor un om îngrijorat de durerile cele fără leac ale oamenilor.

- Teodora-Dorina, nu am bucurie mai mare ca înțelegerea gândurilor, a simțămintelor omenești și tălmăcirea lor prin forme și culori.

După ce au terminat această anevoioasă lucrare, s-au odihnit două zile. S-au urcat în poienile Obcinei Mari, la stâni. Ciobanii, în cămăși cafenii, spălate în zer și fierte în usuc de oaie, cu chimire late, cu plete bine unse eu unt, eu căciuli rotunde, aplecate ușor pe-o sprinceană cu mâinile albe, curate, i-au poftit la masă: pâine, caș, urdă, jintiță, ceapă și usturoi verde. Mâncară toți, cuviincios, liniștit, solemn. Ieronim își aminti de acele femei parcă umflate cu țeava, cu sâni prea îmbelșugați de care atârnav sugaci dolofani, adesea câte doi: care înfulecau lacome, lingind farfuriile grase și clefăind; își aminti de bărbații cu guși

împerecheate câte două, cu burțile ca balercile, cu cefe groase ca de bivoli, încinși cu brâie de care atârnavă mătânii de cârnați. Parcă îi auzea sporovăind, printre ghiogâlțuri și sughițuri grețose de prea multă îmbuibare. Beau bere spumoasă din câni mari și cântau. Adică urlau. Țipau. Din gură și din cimpoaie. Băteau cu linguri de fier în talere de aramă ori cu pumnii în scaune și mese. După ce se săturau de înfulecat și de urlat, vomitau, opintit, scârbos. Se rugau speriați: „Iartă-ne prea bună Fecioară, că ajuns-am asemeni porcilor”...

- Povestesc asta ca să știm a ne bucura și mai mult, că ne aflăm aici, între oameni cuviincioși, curați și frumoși.

Călugării din Sucevița binecuvântau dragostea lui Ieronim și a Teodorei sale și se rugau:

- Cunună-i, părinte stareț; izbăvește-i din păcatul preacurviei.

- I-am și cununat. Sunt asemeni turturelelor: de nedespărțit.

Dacă privea în urmă, Ieronim înțelegea că dragostea pentru Teodora a încolțit, a crescut și a înflorit pe nesimțite. Totdeauna, fata asta i-a insuflat liniște, calm, bucurie lăuntrică. Lucra de zor, dând viață unor personaje trăitoare în vremi de altă dată. Mai că nu mai știa ce-i mai de seamă: arta ori dragostea?... „Nu! sunt una și aceeași: și se numesc Teodora-Dorina”.

- Arta, creația și dragostea, înțelepciunea, adevărul și frumosul, cinstea, libertatea și omenia, împăcarea cu tine însuși, traiul în neprihană, liniște și pace sunt sfintele treimi ale vieții meșterilor. Căci pictorul nu mânuiește, ci izbăvește culorile: le culege, le alege, le amestecă, le frământă până le aduce în stare de vrajă.

Moș Andrei prisecarul l-a așteptat pe cărarea spre fântână și i-a vorbit, cu îngăimeală:

- Nu știi: să-ți spun? să nu-ți spun?

- Spune, prisecare, nu mai umbra în dodii.

- Aflând că Necunoscuta nu-i mută, meșterul Sofronie foarte s-a bucurat: a zburdat, săltându-și gheba ca pe-o traistă cu câlți; a chiuit...

- Mă mir... De obicei suduie.

- Dar, deodată s-a oprit din zburdare și s-a cătrănit. Plângea, da plângea pe dinlăuntru. Vorbi apoi, cu amar: „Nu bănuiam că mă aflu în greșeală și păcat, ocărând-o foarte și oropsind-o. Mi-s scrise zilele cele mai scârbite și amare. Ce-mi rămâne de făcut? Nimic decât să mă dau necuratului, să urăsc și să zugrăvesc, cu mânie, călăi, ucigași și draci”... Uite-așa s-a juruit, fierbând de mânie.

- Dar eu l-am povățuit, de mai multe ori, să nu se poarte hain cu dânsa, se dezvinovăți Ieronim, apoi bătu la ușa chiliei lui Sofronie, îl ajută să-și scuture așternutul și să măture pe sub pat.

- Bădiță, grăi când îi turna apă din cană să se spele, te rog, nu fii supărat pe mine că m-am însoțit cu Teodora.

- Eu?... Supărat? Vezi-ți de treabă! Păcat că-s schilod și nu pot juca la nuntă. V-aș arăta eu bucurie, că Muta vorbește și cu altul se-nsoțește...

Sosit pe neașteptate meșterul Ion a cercetat îndeaproape, cu luminarea în mână și, la sfârșit, a băgat vină meșterilor că heruvimii sunt prea... turțiți, că auriul e prea gros, că printre razele din spatele lui Isus nu mai era nevoie a se zugrăvi stele.

- Le-am presărat în cinstea soției mele.

- Te-ai însurat? Cum? Când? Cu cine?

- Cu Necunoscuta, meștere, care acum are nume: Teodora. De multă uimire, meșterul Ion s-a descumpănit, gata să cadă de pe schelă. În bălăngănire, a stins luminarea.

- Ești nebun? a suduit. Eu îți pregăteam o jupîniță de neam și tu... Când va auzi Eli Ilarion... Ce prostie!

- Cu smerenie ne vom spovădui în față lui și ne va binecuvânta. Ai privit pantocratorul: mi-au scăzut cu ceva îndemânarea, priceperea, știința, harul?

- N-o să te ierte!... Ci, cum vrei să zugrăvești Treimea? schimbă tonul glasului.

- Cum am hotărât! Poftim schița.

Meșterul iar se uimi: ochii i se lărgiră ca în fața unei minuni.

- Când ai...

- Zilele acestea, mari și fericite pentru mine.

- La lucru!... strigă, furios că nu se știe; se pare că vodă face război. Împreună cu Zamoyiski, va să-l scoată pe Mihai vodă din Transilvania și să-l pună iar pe Sigismund Bathory.

- Foarte rău!

- De ce? Îl vor alunga și din Țara Românească, să așeze în locu-i pe Simion Movilă.

- Auzi ce poznă! Nici daeă-l urcă alții, nu poate sta într-un scaun așa de nalt.

- O să aibă bani și-o să ne plătească mai bine.

- Ba s-ar putea să-i cheltuiască într-un război zadarnic.

- Hm... lucrezi pentru Movilești și ții partea lui Mihai vodă?

- Țin partea vitejiei și a libertății.

- Vexi-ți de meșteșugul tău; nu te vâri unde nu-ți fierbe oala.

- Oala mea, meștere, fierbe oriunde arde dorul de înfrumusețare și neatârnarea țării.

La zugrăvirea Treimei au folosit același procedeu ca și la cupola Pantocratorului; după ce au tras două cercuri și le-au aurit, Sofronie a zugrăvit, ajutat de ucenici, îngerii și heruvimii, iar Ieronim, ajutat de Teodora, a pictat simbolul „Treimei”: la o masă în patru colțuri, l-a așezat pe Isus, în chip de înger, cu aripile desfăcute rotund; în dreapta pe Avram patriarhul, în stânga pe Sara; în capetele mesei eâte un înger eu dreapta întinsă spre talerele cu mâncare; pe masă blide, pahare, legume; în ocnitele mesei, trei câni de aur. Teodora nu se mai sătura privind cum înflorea pe zid, din culori, chipul blând, curat, frumos al personajelor. Se minuna și parcă nu întedea lui Ieronim ulcele cu pensule, ci

gândul, simțirea, inima și sufletul ei, cu ele să zămislească o lume de învățămintе și un noian de simboluri.

- Teodora-Dorina, nu crezi că aici. În fața mesei, lipsește ceva? E un spațiu gol; deci, urât.

- Am vrut să-ți spun, Ieronime, dar m-am sfiit.

- Să nu te mai sfiești, te rog! Dar ce să pun?

- Inserează și ești ostenit. Măine vei născoci un amănunt care să deosebească acest tablou de cel din altar.

În chilie a cercetat scriptura și, în grabă, a schițat un taur și un bărbat cu strai roșu, eu pălărie lată în boruri, care-l junghie. Nu era lucru mare, dar îl bucura mult că ideea pornise de la Teodora. O trezi, în zori, cu verset ticluit după „Cântarea cântărilor” și șoptit cu obrazul lipit de obrazul ei:

- Brazii își dezvelesc mugurii și viorelele văzduhul îmbălsămează. Scoală, draga mea, și vino! Ne-așteaptă schela și culorile...

Când răsărea soarele, scena jertfirii taurului era zugrăvită; întregul tablou se îmbogățise cu încă un strop de frumusețe. Apoi trecu la zugrăvirea șirului de îngeri și de serafimi din curbură calotei. Lucra cu nesaț și avânt. Simțea că-și preschimbă gândul în faptă, îmbrăcând-o în frumuseți și insuflându-i duh de viață și lumină, ca să străbată veacul. Simțea că, odată cu primăvara și cu înaintarea lucrului la frescă, creștea, înflorea și se desăvârșea și dragostea pentru Teodora. Se încredința că Sucevița va fi cum spunea Dante: „miro e angelico templo”... minunat și îngeresc templu.... „Așa mi s-a părut biserica San Marco din Veneția, acea văpaie de aur zvâcnind sub cupole, acel dar dumnezeesc făcut, totuși de oameni”... gândi Ieronim și își tălmăci gândul către Teodora și Sofronie:

- Mă dor oasele și mă mișc greu, iar aducerile tale aminte mă cam lehametuieste. Deci să trecem la zugrăvirea sinoadelor! se oțărî prietenul, fără pricină.

- Trecem, bădiță... Dar nu vreau să-mi ucid amintirile. San Marco de la Veneția e o iscusită îmbinare de meșteșug bizantin, fenician, arab și roman. Amestecând stiluri care

par a se bate cap în cap, venețienii au izbutit o armonie unică, din jocuri și surprize amețitoare, fantastice. Cetatea lor a devenit Aurea

Venezzia, lăcaș al frumuseții în San Marco, în Palazzo ducale, în Dei Frarri, în Zanipole, cetate a perdiției în Castelletto, lăcaș de frumoase curtezane, târg vestit prin bogăția mărfurilor și a giuvaerurilor de pe Rialto, atelier cu sute de picturi și de sculpturi. E o cetate cu... ziduri de apă, sălaș de neguțători, marinari, cămătari și războinici flămânzi de isprăvi vitejești. Îi zicem cetate, dar, de fapt, e o mare și bogată împărăție a mării, ocârmuită de stăpânii aurului în lume. Se întemeiază doar pe un petecut de pământ și acela așa de fărâmițat în ostroave, de mlăștinis, încât nu se poate zidi nimic dacă nu se bat mii, zeci și sute de mii de stâlpi de lemn în apă și smârc. De câte ori neguțătorii ori războinicii venețieni au venit în cetate cu câștiguri mai deosebite, au dăruit și la San Marco un boț de aur. Numai așa a devenit o zidire fără pereche în lume. Nimeni și niciodată n-o să mai poată înălța una, la fel.

- Nici noi nu mai putem face încă un Voroneț ori Humor, surise Teodora.

- Și niciuna aidoma cu Sucevița nu se va mai face, se mândri Sofronie. Va fi una singură pe lume, nepereche și făcută de noi!

- Noi vom mai face și Dragomirna! Aici. În Sucevița, am pus împreună moștenirea străbună cu învățătura de la Bizanț și Athos, cu înrâurirea venită din Apus, adică tot ce s-a potrivit mai bine gustului nostru. Zidirea asta, mângaiată cu pensule din moale păr de veveriță, pipăită cu palmele și cu buricele degetelor noastre, ctitoria asta căreia noi îi dăruim suflet din sufletul nostru, gândim să fie ea o torță a frumuseței. În lumea asta, adesea bolnavă de minciună, schilodită de nedreptăți și schimonosită de ură, noi scoatem la iveală Frumosul. Văzându-l, oamenii se pătrund de simțământul Binelui. Binele izvodește Adevăr și Dreptate.

îmi vine a zice: „Deschideți-mi inima și veți afla scris Sucevița”...

Vorbind așa, pregătiră culorile, pensulele, schițele pentru tablourile sinoadelor, pe spațiul dintre calote și arcurile lungi. Sofronie porni la sinodul întâi, de la Niceea, din anul 321, iar Ieronim la al doilea, de la Constantinopol, din anul 325. Curbura aici fiind mai largă, Sofronie putea lucra mai ușor. Teodora băga de seamă că executa întocmai schițele lui Ieronim: rânduirea în jilt a celor 318 părinți, chipul împăratului Constantin și al mamei sale Elena, ostașii din straja împărătească, înzăuați și armați eu bardişe, totul se întruchipa aidoma modelului urzit de iubitul ei bărbat.

- De ce ai pus atâta ostășime strajă soboarelor? întrebă Sofronie, dezmoștin-du-și trupul ghemuit sub cupolă. Că nu mai am argintiu pentru coifuri și pentru halebarde.

- Să vadă oamenii pădurea de suliți, gata să apere libertatea. Zugrăvind sinoadele eu gândesc la sfatul țării, la domn și la porunca pe care va s-o primim cândva, de a lupta pentru scuturarea stăpânirii străine. Uite, purpura straielor și aurul nimburilor și al coroanei împărătești, argintiul zalelor și al coifurilor, mulțimea bardişelor...

- Treizeci sunt numai aici, în față...

- Da, Teodora-Dorina, țin să grăiască despre câștigarea neatârării.

Ca și până acum, Gligorie și Ispas au colorat cerul și au scris versetul de deasupra tabloului, iar Teodora a zugrăvit stelele. Cu mare osârdie și drag înstela și nu întârzia să schimbe culorile și pensulele lui Ieronim și Sofronie. Când se odihnea, îl privea pe Ieronim, „prea iubitul soț”: îi cerceta obrajii, fruntea, buzele, ochii, bărbia și le găsea deosebit de armonios așezate, împlinind frumusețea cea binecuvântată și izvoditoare de vrajă. Apoi, în alte asemenea clipe, îi privea mâinile: puternice și totuși mlădioase și chiar gingașe în mișcări, înfiorate de neastârnărul hărniciei fără hodină al inspirației. „Mâinile tale strunesc culorile și le fac să cânte”...

La fel gândea și Ieronim despre Teodora, cu un adaos: „Cu aceste mâini mi-a prăjit peștișorii și cu aceste degete mi-a dus la buze boabele de zmeură... Mănuie pensula ca într-un dans pe o melodie frământată „eu noduri”, cu înălțări în slavă și coborâri frânte de ciocârlie orbită de soarele dimineții... Da, astea vor fi cele mai frumoase stele: stelele Teodorei... Cum să fac a se ști că ea, Știma de pe stânca argintie, le-a risipit, pe cercurile Suceviței? Ea, mâinile ei harnice și îndemânatice, cum nu s-au mai văzut, mâinile ei au așezat stelele acolo, ca pe niște flori în cosița lumii... Meșterii italieni mă laudau că știu zugrăvi mâini de tot felul: de bărbați și femei, de zgâreți și darnici, de hrăpăreți și fricoși, de bătrâni și copii, mâini de oameni cinstiți și mâini spăimoase de tâlhari, mâini de draci și mâini de îngeri... Dar mâinile ei când și unde va să i le zugrăvesc?... Hei, că multă vreme am pierdut necunoscându-mi ursita... I-am zis Necunoscuta, iar ea era, de fapt, cealaltă parte a ființei mele. Era Dorina mea...

- Mâinile tale-s vâjnoase, puternice, Ieronime, și totuși zămislesc străvezia până din aripa heruvimilor, gingașa sprinceană a împărătesei Teodora ori florile de aur și argint de pe veșmintele părinților sinodiei. care stau la sobor, în jilt, precum boierii dregători ai Moldovei, la sfat domnesc, în cetatea Sucevei.

- Hm!... Și eu admiram, în gând, mâinile tale... Mâinile noastre menite, dintru începuturile lumii, a se împreuna.

- Meșterilor! strigă de jos moș Andrei, răsuflând gâfâit ca după o alergătură din Suceava-n Sucevița. Meșterilor, veste grozavă!... Mihai vodă a trecut și...

- Știm, de astă toamnă.

- Nu-i aoea! A trecut pe la Oituz și pe ici, pe la Prislop, la noi, în Moldova. Starețul a și poruncit să se închidă porțile.

Ci vorba-i fu ruptă de-un strigăt clocotitor de crainic:

- Deschideți porțile oștirii lui Mihai vodă, ori ieșiți la bătaie!

...

După clipa de încremenită uluire, tot prisecarul lămuri:

- Au și ajuns. Prin obcini... Auziți-i!

Ieronim sări de pe schelă și ieși în pridvorașul de la miazănoapte. Călugării, meșterii, argații, ciobanii se strâneau, în mare nedumerire, în fața stăreției; nimeni nu știa ce răspuns să dea.

- Cum te numești, căpitane? Întrebă călugărul Mina.

- Condrea și vin de la cetatea Bistriței, cu un pâlc de oaste să alipim și Moldova la coroana lui Mihai vodă. Deschideți, dacă nu vreți să poruncesc asaltul!

- Noi nu ne batem cu cei de-un neam și de-o lege cu noi! strigă Ieronim, urcat în fugă pe drumul de strajă din miazănoapte.

- Atunci primiți-ne, cu prieteșug și frăție românească.

Cuprins de-o ciudată bucurie, Ieronim privi pe-o vrană de balimez. Înțelese, repede, că erau două stoluri de călăreți falnici și bine armați. Întrebă prin vrană:

- Cum ați ajuns aici, fraților?

- Cum vezi? Pe drum și pe cai; și o suliță răpezită cu putere mușcă zidul aproape de vrană, silindu-l pe Ieronim să se tragă înapoi, să coboare și să alerge la stăreție.

- Doamne, ce să fac? se frământa starețul Mitrofan. Ce să fac? Asta-i ctitoria și cetatea măriei sale Ieremia vodă...

- Părinte stareț, sunt frații noștri! Poruncește să se deschidă poarta, sfătui Ieronim cu hotărâre.

- Ne ucide măria sa. Avem de păzit aici niște...

- Deschideți! strigă tare, de afară, călugărul Damian. Ieremia vodă a fost înfrânt la Bacău și a fugit spre Iași... Deschideți! altminteri o pățim cu toții. Au și tunuri... Vin din Transilvania.

Auzindu-l, o samă de lucrători și de călugări urcară pe ziduri să vadă minunea.

- Deschidem, dacă vă purtați omenește, se rosti starețul, apropiindu-se de poartă.

- Suntem români și creștini, popo, nu căpcăuni. Avem socoteli doar cu leșii și cu tătarii.

- Jurați! Jurați că nu ne faceți niciun rău!

- Jurăm! Jurăm, că frați suntem, de-un sânge, de-un grai, de-o lege!

La semnalul starețului, călugării traseră zăvoarele. Atunci, cei dinlăuntru băgară de seamă, că patru călugări, cu Mina și Ieronim în frunte, coborau din paraclis cu prapuri și odăjdii, iar din clopotniță s-auziră toaca și clopotele de slavă. Toți amuțiră când văzură mândrețe de ostași grăind românește.

- Binecuvântează, părinte! porunci căpitanul Condrea, descălecând sprinten, voios și prietenos, în ciuda feței încruntate și a vorbei răstite.

- Nu pot, căpitane... sunt slujbașul măriei sale Ieremia vodă.

- Și dacă ăst vodă a fugit, nu mai slujești nimănui?... Mă bucur că în mănăstirea asta, ca o cetate, m-ați primit cu clopote și prapur.

- Dacă știam, vă făceam alai, vorbi Ieronim, îmboldit de-un sirnțământ nou, necunoscut până acum.

- Aveți prilejul pentru oastea a mare care vine pe la Oituz. Că noi suntem înaintemergătorii... Rămân cu voi, aci, doișpe călăreți; eu gonesc spre Suceava.

Câțiva călugări se adăpostiră câte doi în chilie, ca să facă loc de hodină ostașilor munteni. Ieronim tocmi sfat cu dâșii până la miezul nopții și află multe despre Mihai vodă și despre gândurile lui.

- Vrea să pună toți românii sub aceeași căciulă și să-i ducă împotriva sultanului, într-o slobozenia țării.

A doua zi, olăcari vestiră că Ieremia vodă a făcut tabără lângă Iași, iar Curtea domnească și cea mai mare parte din boieri s-au tras spre Hotin, să treacă Nistrul, la Iași. Ieronim a lăsat lucrul și-a plecat, călare, la Suceava. În oraș sosiseră cetele lui Mihai vodă, parc-ar fi zburat peste munți ori ar fi picat din cer. În mulțime se iscase un neașteptat simțământ de veselie și îngrijorare. Portarul Sucevei a urcat steag alb în turnul cel mare și a deschis porțile cetății, fără a slobozi niciun foc de balimez. Ieronim l-a căutat pe arhimandritul

Anastasie Crimca, să primească povață; l-a aflat acasă la el, sfătuind cu meșterul Eli Ilarion.

- Fapt nemaîntâlnit: același domnitor în cele trei țări române! se minuna Eli Ilarion.

- Mihai vodă merită a fi slujit, zicea arhimandritul. Se aflau însă destui care judecau și altfel:

- Ieremia vodă se întoarce, cu puterea, de la leși și de la han-tatar. Și-apoi Movileștii sunt bogați. Iar sultanul ascultă de glasul aurului.

Toți însă așteptau să vadă acea minune a firii numită Mihai vodă, care zboară peste munți ca șoimul și biruie tot potrivnicul. Ieronim s-a îmbrăcat în strai apusean, cu cizme roșii, cu piteni, cu pantaloni scurți, negri, de bumbac, cu centură de piele roșie, de care a atârnat un stilet mic, cu lăntșor de argint, cu contăș verde și beretă castanie. Așa, umblând printre ostașii munteni, l-a cunoscut pe căpitanul State Bol dur, moldovan din straja lui Mihai vodă, și l-a rugat să-l înfățișeze măriei sale Mihai vodă.

- Să-mi zugrăvești chipul? Ci n-am răgaz; trec pe-aci precum furtuna și fulgerul! a spus voievodul, repezind cuvintele ca pietrele din praștie.

- Noi trebuie să știm zugrăvi și fulgerul.

- Bun răspuns. Ești talian?

- Nu, măria ta. Sunt român... Dar am învățat meșteșugul la italieni.

- Foarte bine! Așa se cuvine. A, ai și început?... O clipă, stolnice Stroe, că iată, dădui de bucluc: un tânăr cu hârtie și cărbune îmi fură chipul... Poruncesc boierilor rămași în Suceava și capilor bisericești să se adune, peste două săptămâni la Iași, să punem rânduială nouă, sub privegherea și epitropia mea. Dacă mitropolitul Gheorghe Movilă s-a pribegit, poftesc arhimandritului Anastasie Crimca să mă ajute a alege alt cap bisericii de-aici. Un sobor al Unirii! Că dacă avem același grai și aceeași credință, dă ce n-am fi su'o aceeași ocârmuire politică și duhovnicească? Ei, gata? Gata, tinere pictor... Ei, dar știi

că sarnăn? Cam încruntat, dar... samăn. Ai talant! Când sfârși-voi războiul, te chem să-mi zugrăvești chipul, în ulei, pe pânză. Că hârtia asta nu durează. Nici cărbunele. Le suflă vântul, furtuna.

Două săptămâni, Ieronim s-a ținut în mijlocul oștirii muntene. În vremea asta, la Sucevița a sosit o femeie tânără, ca de douăzeci și cinci-treizeci de ani, îmbrăcată țărănește, după obiceiul transilvănenelor. Dorea să vadă cum se zugrăvește Sucevița, ci nu se afla cine s-o călăuzească. Starețul se închisese în chilie, bolnav de teamă și de păreri de rău: „... Va să mă blesteme mitropolitul Gheorghe că n-am apărat mănăstirea. A zidit-o ea pe-o cetate, iar eu, fricosul de mine, am deschis porțile. Ba i-am și primit cu prapuri și clopote”...

Văzând din ce trăsură coboară femeia în strai transilvan, Teodora a lăsat bivolițele să pască și s-a apropiat.

- Fată sau nevastă, vrei să mă călăuzești prin această cetate?

- Da... dar cine ești mata?

- O româncă și mă chiamă Velica. Pe tine?

- Teodora și sunt soața zugravului Ieronim. Dar el a plecat la Suceava, să-l vadă pe Mihai vodă.

Românca Velica a ocolit de două ori zidirea, a pătruns înlăuntru și a privit îndelung. A pus câteva întrebări, iar Teodora a răspuns, așa cum se pricepea.

- Am cărat și eu piatră, cu căruța mea, iară acum lucrez lângă soțul meu, la frescă. Ci nu știu de vom mai putea-o sfârși.

- De ce nu?

- E război și răsturnare în ocârmuire, după cât pricep.

- Nădăjduim și râvnim unirea și pacea între frați, în clipa aceea s-a ivit și Ieronim. Era prăfuit de cale lungă și foarte neliniștit. Povesti, aproape fără răsuflare că a văzut bătlia de la Verbia, între oastea Ieremieii și a lui Mihai vodă:

- Numai lefegii leși au stat alături de măriia sa; moldovenii, toți, au pus cușmele-n vârful sulitelor și-au trecut la Mihai

vodă. Căpitanii strigau: „Nu mai voim a sluji lui Zamoyiski, han tătarului și padișahului!”...

A cuprins-o pe Teodora de mină și s-a așezat la umbră, pe treptele pridvorașului mic; povestea și nu se mai sătura privind-și soția. S-au adunat, repede: Sofronie, Andrei prisecarul, călugării Mina și Damian, înghesuindu-l cu zeci de-ntrebări, care mai de care mai năstrușnice: „Mihai vodă călărește pe-un cal cu aripi și corn în frunte, ca Ducipal?” „Nu cumva și-a vândut sufletul satanei?” „Se spune că, în trecerea peste munți, ostașii lui s-au hrănit doar cu frunze de fag?” „Oare o să-l îngroape pe Ieremia vodă, ca pe acel episcop voievod al Transilvaniei?” „Adeveresti că și-a ales nou sfat domnesc, din 'boieri moldoveni, munteni și transilvăneni?” „Că și-a făcut pecete cu semnele trustrelor țări române?” „Că se numește domn al Țării Românești, al Transilvaniei și a toată țara Moldovei?” „Că se aruncă în luptă, ca un leu, unde-i primejdia mai mare?” Ieronim lămurea și povestea ce știa:

- M-am împrietenit cu căpitanul State Boldur, moldovean de obârșie. Și, drept să vă spun, îmi pare rău că nu m-a primit în oastea lui Mihai vodă. A zâmbit: „Un zugrav se găsește mult mai greu decât un oștean. Înfrumusețează țara, ca să aibă oștenii ce apăra”.

- Are dreptate State Boldur, o ctitorie frumoasă e o bătălie câștigată. Și poate chiar mai mult, zise Velica, făcând un pas înainte, ca s-o vadă cei strânși în jurul lui Ieronim.

- Asta așa-i; și de mult mă doare că aurul, priceperea și știința Movileștilor nu se îmbrățișează cu spada, curajul, vitejia și înțelepciunea lui Mihai vodă, ca să ne facem și noi o țară mare și puternică, în care să zidim mai mult, mai măreț, mai frumos... Dar, mă rog, cine ești domnia ta? se miră Ieronim, abia acum văzând-o bălaie, gingașă, nepomenit de frumoasă.

- Am spus că mă chiamă Velica și mă aflu aici ca să cerc împăcarea. Deși știu că nu-i cu putință să împaci focul cu apa și fulgerul cu noaptea.

- Doamnă, eu te cunosc de la Cetatea Neamțului, când Aron vodă te voia soție, zise călugărul Mina. Eu sunt...

- Știu, părinte Mina: mi-ai salvat viața atunci, iar acum, aflând că ești aici, tocmai pe cuvioșia ta venitam să te văd și împreună să mergem la arhimandritul Crimca.

Mina lămuri, mai larg, cine era Velica doamna, dar tăcu despre legătura ei cu Mihai vodă.

- Spune-le, părinte, că sunt femeia din afara legii a celui mai mare voievod din câți a născut acest norod. Sunt umbra și lumina lui.

Teodora a alergat în chilie, a luat un macat verde, l-a așternut pe trepte și-a poftit-o să șază. În estimp, vorbirea a curs mai departe despre Movilești și despre războiul lor.

- Nestor Ureche, logofătul, zice că, dacă-i vorba de unirea țărilor române s-o facă Movilești!; Simion Movilă să fie domn la Târgoviște, iar la Alba Iulia...

- Același nestatornic și nătâng Sigismund Bathory? Nu, părinte Mina: prietenul nostru Nestor Ureche greșește amarnic. Mihai vrea o unire chezașă a neatirnării. Și asta numai el o poate face.

- Înțeleaptă doamnă, îngăduie-mi să schițez și chipul măriei tale.

- La ce ți-ar folosi, meștere, chipul meu?

- Am schițat și pe-al măriei sale Mihai vodă... Și-apoi, parcă, acum nici nu-mi mai pot închipui icoana împăcării decât cu înfățișarea măriei tale. La Florența am auzit despre donna Lucrezzia Donați, prietena lui Lorenzo Medici.

- Mă măgulești, meștere. Nu știu dacă pot fi Lucrezzia Donați, dar știu că vreau, cu toată făptura-mi și chiar mai mult, ca românii să trăiască sub aceeași ocârmuire. Toți! Slobozi și mândri, sub a lui Mihai vodă oblăduire.

- Vreau să așez portretul lui Mihai vodă pe zidul de la apus, în mijloc.

- Meștere, gândul tău mă îndeamnă, o dată mai mult, să-i caut pe Movilești și să-i povățuiesc într-o repede împăcare

cu măriia sa, azi domnitor al tuturor românilor... A, desenezi cu meșteșug italian!

- Voiesc să-l trec pe pânză, cu ulei, ca și pe al lui Mihai vodă. Să le am. Că dacă nu vor încăpea aici, la Sucevița, le vom așeza pe zidurile Dragomirnei, unde am hotărât ca registrul de jos, să-l închinăm istoriei române. Așa am văzut în Apus, unde am în-: vățat.

- Ei, mari gânduri nutrești, meștere!

- Dascălul meu de la Florența spunea că grecul Praxitele a vrut să sculpteze zeițe, dar din marmură au ieșit femei amețitor de frumoase și, prin asta, a făcut religie și filosofie. Eu doresc să pictez voievozi și dregători, ostași și cărturari de seamă, doamne și domnițe frumoase. Iar prin asta să întruchipez istoria. Dascălul și părintele meu Eli Ilarion m-a încredințat că poporul nostru nu se înfricoșează de nenorociri: are suflet nebiruit. Nu-l amețesc culmile și nici prăpăstiile. Cumpătarea-i însușirea cea dintâi, pentru că a trăit aspru, a îndurat multe, a tăcut, a răbdat și a așteptat. N-a strigat nici atunci când alții s-au împăunat cu biruințele lui. Răbdarea l-a făcut să se închine unui singur sfânt: sfântul Așteaptă.

- Ei, meștere, tocmai asta face Mihai vodă: nu vrea să ne mai închinăm la asemenea sfânt... nevolnic.

- L-am văzut pe Mihai vodă și mult m-am bucurat, doamnă Velica! În el clocotă neastâmpărul și vâjâie furtuna într-un spulberarea miasmelor.

Trei zile a tot povestit Ieronim despre cele văzute în țară în acele săptămâni din mai și iunie 1600. Doar, în a patra zi, îl luă de braț pe Sofronie și intrară în pronaos.

- Am întârziat mult și am trândăvit destul. Să ne apucăm de lucru. Vine meșterul Ion și-o pățim.

- N-am chef! Și pentru cine să lucrăm? Că Ieremia vodă...

- Lucrăm pentru sufletul acestui popor și pentru noi. Teodora, te rog, citește din erminie despre zugrăvirea sinoadelor.

Parcă n-ar fi așteptat decât ruga asta, Teodora deschise terfelogul:

- „Case și duhul sfânt deasupra și în mijloc împăratul Teodosie cel Mic, tânăr, cu începătură de barbă, șezând în scaun... Soborul al șaptelea... s-a făcut la Nicheia, pe vremea împăratului Constantin și Irinii, la anii de la Hristos 788, de 367 de sfinți părinți, împotriva nimicitorilor de icoane”...

- Zic că pe acesta să-l așezăm în dreapta că, datorită acelui sobor, putem noi azi zugrăvi Sucevița.

- Fără să fim eretici, zâmbi Ieronim, cum am fi fost, dacă la acel sobor biruiau iconoclaștii, adică nimicitorii de icoane.

- Rău îmi pare că scriitura n-o facem românește, suspină Teodora. Aud că Mihai vodă a poruncit diecilor din Transilvania să scrie hrisoavele în graiul nostru.

- Poate ne-ajută într-asta și Anastasie Crimca. Părintele Mina a adus vestea că soborul de la Iași l-a făcut episcop de Rădăuți. Cunoaște tipăriturile diaconului Coresi care zice, într-o predoslovie: „Fraților preoți, nu boscorodiți că păcat fi-va”... Adică se gândește la limba slavonă, neînțeleasă de nimeni de pe-aici.

Așa cum hotărâseră, sinoadele cinci și șase, rânduite pe zidul drept, au trecut în seama lui Sofronie care a împărțit în două conca dinspre apus a pronaosului și a pornit lucrul. Dar, de multe ori greșea sau obosea; și, ca să nu se usuce tencuiala, cerea ajutorul lui Ieronim. De când a văzut oastea lui Mihai vodă în băătălia de la Verbia, simțea parcă o poruncă lăuntrică să picteze în jurul soborenilor solemni și măreți, străjeri mai falnici, în armuri lucitoare, cum dorea să fie și oștile române. Starețul a observat asemenea predilecție și parcă inima-i, strivită de răvășirea vremurilor, se mai înzdrăvenea.

- Meșterilor, voi ați urcat pe bolțile astea atâția împărați, împărătese, sfinți și eretici, tronuri și jilțuri, case și palate, și atâția ostași armați, că parc-ați fi uriașii uriașilor! lăuda moș Andrei.

- Numai în straja soborului întâi au zugrăvit 21 de sulii și 42 de bardise, surise Teodora.

- Mi se pare că, văzând pe Mihai vodă, slujit de-o falnică oaste, cum alipește cetate după cetate și țară după țară, ați prins curaj.

- Ai dreptate, moș prisecare; ci noi, în toate cele șapte soboare, am așezat aici, la mijloc, împăratul pe tron falnic, cum ni-l închipuim pe Ștefan voievodul cel Mare, având la dreapta și la stânga înșirați sfetnicii, în jilt lung, cu spătar încrustat în aur, toți în straie scumpe, cu cărți în mâini. Îndărătul lor am pictat ereticii: Arie, Nestorie, Orighen și așa mai departe. Pe toți îi înconjură și-i ocrotește straja împărătească, în zale și căști, cu halebarde drepte, înfipite în cerul pe care Teodora seamănă stele.

- O sută șazeci și opt, numai pe cerul soborului de la Constantinopol, se mândri autoarea.

- Ei, de-ar avea țara străji împărătești ca astea...

- O să aibă iar, precum a mai avut, moș Andrei!

- Să dea cerul... Străbunii descântau șerpii și mergeau cu ei la bătlie; îi făceau a fi „puii voinicului”, care spulberă, șuierând, neprietenii și cotropitorii, întreb, meșterilor, de ce-am uitat vremea când loveam cu pietre și lemne, de sus, de pe munte, în capul năvălitorilor? Loveam și-i sileam să se resfire-n cele patru vânturi, de unde veneau.

- Poate n-am uitat de tot, moș Andrei. Iată, Mihai vodă de la Târgoviște, în unsprezece zile a îndepărtat stăpânirea străină din Transilvania și în opt a luat Moldova. Știi cum se numește fapta asta, prisecare?

- Unirea tuturor românilor! Dar mai știu, meștere dragă, că acel viteaz are atâția dușmani cât, teamă mi-i că repede-l vor prăbuși... Acum un ceas trântoream un știubei și-i număram în gând: riga leah, hantătarul, sultanul, împăratul nemțesc, craiul care a fost în Transilvania, Movileștii, toți stau împotriva istui voievod cutezător. Cum să-i astâmpere pe toți? Las' că mai stau horțiș și unii boieri munteni, mulți boieri mari din Transilvania și Moldova. Ci eu am vândut

miere acelui Dan vistierul, pripășit la Suceava, și știi ce mi-a spus? „Vreau să-l fac domn la Târgoviște pe Simion Movilă! „Cu ce?” am întrebat, ca nepriceputul. Iar el: „Cu bani!”. Deci, am numărat eu, Mihai vodă are peste o duzină de dușmani...

- Spusa matale mă doare, moș prisecare. Ci noi, prin meșteșugul nostru, am vrut să le dăm pildele împăcării. Că, iată, și aceste soboare: cum, vreme de opt veacuri, creștinii s-au sfădit între dâșii pentru cuvinte. Cum i-a asurzit și orbit teologia și n-au auzit tropotul bidiviilor și duruitul tunurilor dușmane.

- Cuvinte, da, grăi și Teodora, curățind pensula de boia, dar nu de orice fel, ci de acelea care ascund, în spatele lor, puterea și bogăția. Pentru asemenea pricini se mai învrăjlesc și azi.

- Și nu văd că otomanii dobândesc biruințe, după biruințe, adăugă Sofronie, îngroșând tonurile pe straiul unui soborcan.

- Așa-i, meșterilor. Mai de mult, niște cavaleri și-au pus câte o cruce pe zale și au pornit să cucerească sfântul Mormânt. Unii au mers hai-hui; alții au slobozit Ierusalimul. Ci, în urma și în umbra lor neguțătorii și-au deschis tarabele; iar acolo unde s-a născut și a suferit propovăduitorul blândeței, craii creștini au prins a se sfâșia între dâșii, precum tigrii turbați și hămesiți, întâlniți la praznic nou.

- La fel se întâmplă și acum: Rudolf împărat e gata să se încaiere cu craiul Sigismund al Poloniei, riga Spaniei, prea creștinul, strivește creștinii din Țările de Jos, pe motiv că n-ar fi tocmai creștini, precât crede el c-ar trebui să fie. De noi nu le pasă. Ori își amintesc doar dacă de pe spinarea noastră pot jupui ceva de preț. Nu-i doare că îndurăm stăpânire otomană. De aceea cugetul mi-i lângă Mihai vodă: dacă a văzut pizma și dihonă dintr-un creștin, el a înfăptuit unirea românilor ca să scuture, cu a lor putere, povara pusă-n cârcă de sultan.

- Ce-ar zice Ieremia vodă de te-ar auzi?
- Dacă ar fi înțelept ar zice: „Ai dreptate, meștere!”
- Ci eu le-aș spune Movileștilor ca să le mai moi cerbicia: omul e din lut făcut și se-ntoarce iar în lut.

- Prisecare, noi, ca și albinele matale, vrem ca, între zămislirea din lut și topirea înapoi tot în lut, să aducem oleacă de miere acestei lumi amare. Noi de asta ne schingiuim și ne răstignim, de bună voie, pe aceste schele: să facem artă, adică viața îmblânzită cu un dram de frumos. Înțelegi?

- Tot ce se aseamănă cu munca albinelor, înțeleg deplin.

După ce au terminat sinoadele, au zugrăvit arcul care desparte cele două bolți ale pronaosului. Adică au rotunjit zece cercuri în care Ieronim a desenat chipurile lui Adam, al Evei, al lui Avram, Sem, Abel, Iacov, Noe, Matusalem, Lemeh și Isaac, iar Sofronie a pus culoare. Au legat aceste zece medalioane cu patriarhii prin câte o verigă albă, ca să tălmăcească ideea înlănțuirii dintre neamuri. Teodora și ucenicii au presărat flori între medalioane, după un tipar întocmit de Ieronim.

- Acela cu corabia în mână e... tata Noe?

- Da, moș Andrei.

- Dacă-ai zugrăvi și potopul, ai putea face și corbul și hulubul. Cică atunci când ploile au mai contenit, Noe a slobozit un corb să vadă și să-i aducă știre despre ivirea uscatului. Corbul însă, lighioană lacomă: cum a dat de hoituri, s-a ghiftuit și nu s-a mai întors. Atunci Noe l-a blăstămat: „Negri-s-ar penele pe tine, cum s-a negrit inima-n mine. Să nu cânți, ci să croncănești și cu stârvuri să te hrănești”. Și pentru că mare nevoie avea să știe dacă scad apele, a trimis și un hulub. A umblat și el, hulubul, prin sângele stârvurilor, că de-atunci i-s roșii picioarele;

dar, cuminte și ascultător, a luat o ramură de măslin în cioc și s-a întors la corabie, vestind scăderea apelor și pacea lumii. Semn că potopul s-a siârșit, Dumnezeu a întins pe cer curcubeul. Vederea lui a stârnit mare bucurie în casa

lui Noe și la toate dobitoacele. Și ca veselie să fie mai mare, Noe a sădit via; și a rodit prea frumoasă și îmbelșugată poamă dulce și gustoasă, din care a scos o sfântă băutură, bună să întărească voința, să facă inima să cânte și să înalțe omul până la cer. Ce mai? Sângele Domnului, nu alta. A ieșit și un cântec: „*Tata Noe cel bătrân / Fost-a fost pui de român / prășit-a la noi via / Sădit-a veselie*”. Dar satana, negru la sufletul lui, temându-se că oamenii vor fi tot voioși și fericiți, l-a povățuit pe Noe să adape butașii, întâi, cu sânge de miel, după aceea cu sânge de leu, apoi cu sânge de maimuță și, la urmă, cu sânge de porc. Așa a stricat acea bunătate și dulceață dată omului. Că mâneând struguri omul e blând ca mielul. Când bea vin i se pare că-i leu voinic; dacă se-mbată face tot felul de maimuțării, iar dacă se-ntrece cu paharul se poartă ca porcul...

Cu trudă multă, lucrând pe postate mici, pe tencuială mereu proaspătă, întinși pe spate sau ghemuiți sub cupole, vorbind între ei, tăcând concentrați sau ascultând poveștile lui moș Andrei și zvonurile călugărului Damian, ori primind vizita starețului Mitrofan, meșterii umpleau cu frumuseți încăperea pronaosului. „Pantocratorul” grav, sever, drept, înțelept și „Treimea” cu Isus înger blând, îndurător, cu privirea împrumutată din a Teodorei, începeau să domine cuprinsul, priveghind asupra celor șapte soboare.

- Bădiță Sofronie, de mâine trecem la Sinaxar.

- Eu îi zic menologhion, adică viețile sfinților din calendarul întregului an. Dar, Doamne, când mai facem trei sute șazeci și cinci de tablouri? Mă cutremur!

- Se scrie greu o carte împodobită cu povestiri în chipuri.

A doua zi, în zori, măsurară iarăși zidurile, le împărțiră și hotărâră locul fiecărui subiect, însemnând cu cretă, să vadă și meșterul când s-o întoarce de pe cele drumuri.

Luna iunie era pe sfârșite. Codrul trimetea în vale mireasmă de tei și cântec de mierlă. Lui Ieronim îi fierbea sângele în vine și i se ascuțiseră toate simțurile, izvodindu-i o tălăzuită beție de viață, de culoare, de lumină. Dragostea

pentru artă se îmbina tot mai deplin cu iubirea pentru Teodora. În tablouri punea toată priceperea, tot talentul, toată căldura inimii, toată blândețea nostalgică și gingășia. Se încredința că și-a găsit rostul trăirii: pictura și dragostea. „Cum n-am văzut-o atâta vreme? se dojenea în gând, schițând chipul sfântului Nicolae. Ba Sofia Stroici, ba Melania cumnata meșterului Ion ori Natalia lui Dragoș... Niciuna, ci numai ființa cea mai urgisită din Sucevița și, poate, din toată țara asta, Teodora-Dorina. De ce oare, din miile de femei care-ți trec pe dinainte, numai una îți insuflă dragoste de viață și te îmbogățește cu o comoară de bucurii? Uimitoare este această neștiută alegere, hotărâtă de puteri peste fire și tainice”.

Ivirea meșterului Ion, colbăit și amărât foarte, i-a tăiat șirul gândurilor. Se tânguia că, iată, Mihai vodă ocârmuia, cu oamenii lui, toată românimea. Ieremia vodă a părăsit și Hotinul. Toți movileștii s-au pribegit la Ieși. Găsea că bolțile erau bine pictate, iar la macheta pentru sinaxar făcu doar câteva schimbări neînsemnate.

- Dar se vor întoarce! Zamoyski, cancelarul leah, nu-i lasă fără scaun domnesc. Deci nu slăbiți lucrul! - La lucru, deci! Că s-ar putea s-o ia asupra-și Mihai vodă, dacă Ieremia nu se mai poate întoarce, surise Ieronim, încântat că meșterul nu avusese nicio pretenție mai deosebită la fresca sinaxarului.

și tristețile jelesc^

De când s-a căsătorit cu Teodora, Ieronim n-a avut răgaz să stea de vorbă pe-ndelete cu meșterul Eli Ilarion. Lucra, de sârg, pentru Dragomirna, și se abătea mai rar, pe la Sucevița. Căuta liniștea; dar evenimentele îi ofereau doar prilejuri de tulburare. Se îndurera și el de războiul dintre Movilești și Mihai vodă, în loc să se îmbrățișeze frățeste și împreună să se bată cu potrivnicii. Dar, venit în Sucevița odată cu meșterul Ion, privea fresca și se bucura. După ce ascultă rânduiala Sinaxarului, dădu câteva sfaturi pe care

Ieronim le găsi drepte: - Vom face cum povăţuieşti, meştere.

Când rămaseră numai ei doi, vorbi:

- Şi... te-ai încurcat c-o muiere necunoscută?

- Aşa mi-a poruncit inima, părinte al meu. Domnia ta zici „muiere” cu înţeles rău şi zici „încurcat”, clar eu numesc asta fericita mea însoţire cu femeia cea mai vrednică, mai bună, mai înţeleaptă, mai gingaşă, însoţirea noastră nu-i o... încurcătură, ci calea de a ne afla dreapta cumpănă a vieţii, de a avea curajul să credem în putinţa desăvârşirii noastre şi în înfăptuirea visărilor de frumuseţe. Multă vreme am simţit că-mi ard creierii şi inima. De sute de ori m-am răzvrătit împotriva-mi. Am ars zeci de icoane şi sute de schiţe în soba din chilie, până am ajuns la cele vrednice a fi trecute pe ziduri. M-am frământat, meştere, ca un zălud. De multe ori m-am certat, în gând, cu evanghelistul Ioan: la început a fost cuvântul ori semnul:? Să fi fost pictura cea prin care omul a vorbit şi contemporanilor şi urmaşilor? Glasul nostru se va fi stins de mult, numele nostru se va fi uitat, dar ceea ce am povestit noi aici prin linii şi culori, prin chipuri şi mişcări, va dăinui încă şi încă.

- Vorbeşti parc-ai vrea să te număr printre filosofi şi profeţi.

- Nu, meştere, sunt un osândit sfios, chinuit de demonii din el, care nu poate fi salvat decât de un suflet fără de prihană. Teodora m-a scos din mocirla deznădejdlor.

Şi-i povesti întâlnirea cu dânsa pe stânca argintie. - Va să zică dintr-asta ţi se trage zăluzcniă? surise, împăcat şi glumi. Are dreptate Călina: te-a pocit Ştima Suceviţei. Dar te-a pocit... frumos.

- Nu râde, meştere Eli Tlarion, ci înţelege-mă şi crede-mă. Am trăit, acolo, două ceasuri, asemeni lui Adam şi Evei, înainte de izgonirea din rai. Femeia asta înţeleaptă, modestă, răbdătoare a intrat în viaţa mea cu surâsul fericirii. Înţelege-mă, bunul meu părinte, şi nu mă osindi. Vei vedea că nimic din talantul meu nu va păli. Dimpotrivă:

tot ce am lucrat aici cu gândul la dinsa am izvodit: de la tabloul „înălțării” până la aceste soboare, pilduire pentru cei care gânaesc la libertatea țării.

Eli Ilarion îi puse mâna pe umăr și-l privi ținută, în ochi:

- Dacă și mai departe vei lucra cu aceeași râvnă, iertare voi cere că am ocărât-o pe...

- Teodora o cheamă!

- Frumos nume are nora mea și... mândru arată! se bucură, îmbunat meșterul văzând-o venind, dreaptă, surâzătoare, îmbrăcată țărănește, osebit de curat, de plăcut, întrebă: Cum i-ai furat inima, Teodora?

- Iertare, meștere, i-am dăruit inima mea, iar Ieronim mi-a dăruit-o pe a lui. Deci nu-i furt, ci schimb de neprețuite daruri. În vremea mușeniei am deprins meșteșugul de a pipăi gândurile și simțămintele oamenilor. M-a apărut de oropsiri, deși înțelegea că umilințele și asupririle mă ajutau să-mi împlinesc canonul fără greș. Iar canonul mi l-am luat pentru... omor.

Și cu glas înecat în lacrimi, povesti cum s-a întâmplat nenorocirea.

- Am spus numai lui Ieronim, starețului și domniei tale. De-acum nu mai la judecată voi mai pomeni despre astă netrebnică faptă.

Emoționat, meșterul o luă de mână și-o trase lângă Ieronim, împreunându-le mâinile și grăind cu drag și lăcrămare:

- Cred, ca și fiasrul meu, în neprihana cugetului tău. Fiți fericiți și mai norocoși ca mine.

- Mulțumim, părinte al nostru, și în genunchi te rugăm să ne luminezi cu sfatul domniei tale ori de câte ori ne vom simți slabi, singuri ori întunecați.

- Dacă-mi îngădui, un sfat ți-aș da, Ieronime, chiar acum. Sameni cu inorogul adormit în poala fetei fecioare: vezi să nu te lovească un vânător ori să te muște vreo gadină cu otravă în clonț.

Auzind că Ieronim s-a însurat cu Necunoscuta, jupâneasa Irina l-a blagoslovit strașnic pe meșterul Ion:

- Și-a legat de gât o piatră de moară. Că nu m-ai lăsat să-l logodesc, numaidecât, cu Melania...

Învrăjbit de naca-falele soaței, meșterul Ion și-a descărcat mânia pe Ieronim: a cerut ca în Sinaxar să rânduiască subiectele pe zile și luni. Cum Ieronim se împotriva, strigă așa de tare, încât starețul, speriat, a venit în pronaos și-a stăruit cu duh împăciuitoare. Până la urmă, cu sprijinul lui Eli Ilarion, a biruit planul lui Ieronim: numerotarea fiecărei scene, după ziua din calendar și așezarea lor pe ziduri, așa cum cere simțul armoniei și al echilibrului, iar pronaosul să fie un rezumat al întregii lumi, cu viața cea de toate zilele, unde se amestecă bunii cu răii, dreptii cu călăii, demonismul cu dumnezeirea, totul adunat într-o trăire obștească, cei de jos alăturați celor de rang, cei smintiți cu cei înțelepți, cei plini de bucurie, cu cei sfâșiați de tristețe. Au hotărât ca profeții să fie înfățișați cu mantii aruncate pe umeri, totdeauna desculți; sihaștrii să fie acoperiți cu piei de animale și să poarte bărbii lungi ascuțite; femeile să-și acopere capetele cu văluri; soldații cu cască și platoșă; călăii să aibă cămașă scurtă, ciubote și bonete de felurite forme; preoții să fie în sakkos cadrilat, cu cruci și amfioane, iar diaconii în sutană lungă, albă.

- Sinaxarul va să fie un noian de fapte, un iarmaroc de sfinți și sfinte, de călăi și nevinovați, de mucenici și chinuitori, toți porniți, de-a valma, spre împărăția cerurilor.

- Mă rog, mă rog... fie cum ziceți, s-a domolit meșterul Ion. Cu toate că așa ceva nu s-a mai văzut la el.

Ieronim avea copiate multe scene din sinaxarele de la Voroneț, Moldovița, Humor, Neamț, Arbure, iar copiile îi ajutau să născocească altceva, mai frumos.

- Va fi cel mai bogat împodobit dintre toate pronaosurile ctitoriilor din Moldova. Nu vom zugrăvi tablouri mari, monumentale, ci miniaturi poetice.

începură cu zidul dinspre miazăzi; viața sfântului Gheorghe, de la naștere până la moarte, un șir de optsprezece scene. Sutașul Gheorghe în fața împăratului Dioclețian și mulțimea schingiuitorilor: biciuirea cu vergi de fier, străpungerea cu lancea, scrijelarea cu greblele cu colți de fier, dar și isprăvile sfântului: își dăruiește hainele celor săraci, dărmă idolii numai cu privirea. Pentru fiecare scenă și-au imaginat case și palate, turnuri de cetate. Idolii i-au făcut negri ca niște draci, iar Teodora a împodobit cerul cu optsprezece stele. În tabloul unde pe Gheorghe îl bat cu vergi de fier, au îmbrăcat pe cei trei călăi în strai roșu, iar între cele două turle ale castelului au întins un ștergar alb cu flori roșii, simbol al nevinovăției și al suferințelor.

- Parcă pui o pasiune mai mare ca de obicei.
- Pe tata l-a chemat Gheorghe, Teodora-Dorina.
- Rău îmi pare că nu mai avem părinți...
- Deasupra acestor scene din viața lui Gheorghe sutașul punem un brâu lat de flori de aur, asemeni celui din naos. Și, uitate, drept în sus, vom zugrăvi înălțarea lui Isus: tablou cu belșug de lumină. Dar parcă-mi lipsește moș prisecarul să ne povestească despre faptele sfântului Gheorghe. Dorina, te rog citește din erminie cum să-l zugrăvim pe acest ocrotitor al lui Ștefan vodă, care i-a și cusut chipul pe steag, mereu să-l ducă la biruință.

- Frumos!... dar stelele mi le lași mie... Și coborând sprintenă, apoi urcând iar, cu erminia sub' braț și cu un taler cu felii de pâine unse cu miere: Mușcă, de ici... Nu! Să-ți șterg buzele, că-s pline de boiele... Și-acu să le sărut.

- Hm... acum miera o să-mi pară sălcie.
- Asta și vreau... Așa... Suntem noi cam păcătoși; dar, în schimb, zugrăvim sfinți... Acum citesc, într-o ispășire: „Sfântul cu îndrăzneală arătându-se lui Dioclețian... întinde dreapta spre dânsul; și doi ostași cu două sulite în pânțele îl străpung pre dânsul”... Alta:... „sfântul legat de mâini și de picioare pe roată; și doi căznitori și omorători de oameni ținând în mâini funii, o învârtesc roata... din susul roatei un

înger pre nourii, aproape lângă sfântul îl dezleagă pre dânsul". Apoi, mai departe, citi cum l-au încălțat călăii cu sandale de fier înroșite în foc, cum l-au silit să bea „omorătoarele otrăvuri”, cum „cu pielea goală” l-au vârât până la brâu în hârdăul cu var nestins.

Abia acum intră în pronaos și Sofronie, cu ucenicul Ispas după dânsul; dormise sub arini și era morocănos.

- j Mi-ați păstrat și mie o felie de pâine? Ce inimi milosârdioase... Ați sfârșit și schingiurea în hârdăul cu var? Bine... Dar crezi, Ieronime, că dacă tu ai fi în locul lui Gheorghe și-ai arde-l1 var, ai mai putea zâmbi și înălța brațele întru îmbrățișarea lumii?

- Nu; eu nu fac minuni. Sfântul Gheorghe, iată, a înviat un om și boul unui plugar, a pristăvit-o pe împărăteasa Alexandra. Ci se pare că măria sa împărăteasa era îndrăgostită foc de sfântul sutaș, bărbat frumos și zdravăn. De aceea moare la locul osândeii sfântului, cum scrie erminia, „șezând pre o piatră și un înger îi ia sufletul ei”.

Era miezul zilei când sfârșiră de zugrăvit povestea vieții sfântului Gheorghe. Soarele ardea tare și usca repede tencuiala.

- Ucenicilor, stropiți cu apă, ușor, să se mențină umedă... Apoi glumi, sfichiindu-l pe Sofronie, care lăsa tencuiala crudă și trăgea la aghioase: Sfinte Gheorghe, dacă ești sfânt cu adevărat și mai faci și minunile zugrăvite de noi aici, mai săvârșește una, cea din urmă, întru sporirea slavei tale!

- Ce minune? întrebă Sofronie cu un soi de ciudată și neașteptată burzuluire în glas.

- Minunea de a te face să nu-ți vină somn, tocmai când am netezit o porțiune mai mare de tencuială.

- Gluma cât se poate, unde se poate și ca sarea-n bucate! strigă tare, dojenitor, pufnind mânie. Auzi! Glumește cu sfinții parc-ar fi de teapa lui...

Teodora îi întinse talerul cu felia de pâine, îmbiindu-l:

- Gustă, bădiță, te rog!

- N-ar trebui să mănânc din mâna celor care se sărută aici, în... pronaos.

- Ne pândești, bădiță? Dar crezi că mucenicul Gheorghe cu Alexandra împărăteasa nu s-au sărutat niciodată, dacă s-au avut dragi?

- Vezi să nu frângă sfântul schela de sub tine! Fiind sâmbătă după-amiază și-au curățit ulcelele de boiele, și-au spălat straietele pătate de var și vopsele. Clătind cămășile în apa Suceviței, Teodora și Ieronim schimbau gânduri:

- Suntem cavalerii rătăcitori ai penelului, pelerinii artei făptuită prin chipuri și culoare.

- Merg cu tine până la capătul lumii, rătăcitoare și pelerină!

- Grecii cei vechi aveau o poveste cu Tezeu care trebuia să ucidă un monstru foarte primejdios, Minotaurul, ascuns într-un palat cu foarte multe și încâlcite încăperi, numit Labirint. Tezeu și-a împlinit datoria, numai pentru că l-a ajutat Ariadna, dându-i un fir călăuzitor. Și l-a îndrumat pentru că-l iubea. Dar el a părăsit-o, fugind noaptea, ca un nemernic. Când fata s-a trezit, corabia lui Tezeu se pierdea în zare. Jur că n-am să te părăsesc niciodată, Teodora-Dorina. Nici știu cum să mulțumesc cerului, că mi te-a scos în cale și că-mi ajuți a doborî minotaurul îndoielilor și al tristeților din mine. În labirintul vieții unde am intrat amândoi n-avem alte arme decât dragostea noastră, priceperea de a izvedi frumuseți și curajul de a privi soarta drept în față.

- Îți răspund cu un vers din „Cântarea cântărilor”:... *Iubitul e-al meu și eu a lui sunt. El printre crini mieii își paște...*

Și-au întins cămășile pe iarbă, la soare, iar ei, alături, au sfătuit, mai departe, despre flori și păsări, gâze și frunze, copaci și munți.

- Mă minunez de strălucirea culorilor și mă îmbăt de sfânta mireasmă a florilor. Mă încântă albastrul, vioriul, stânjeniul, purpuriul, portocaliul, albul... Dar verdele ierbii? Dar nourii? Cât iubesc această lume, Teodora-Dorina, și cum aş vrea să-i sorb frumusețile și cu ele alte frumuseți să izvodesc...

Lângă tine, sunt încă mai îndrăgit de viață. Și parcă toți mă privesc cu prietenie și dragoste.

L-a lăsat desenând zborul rândunelelor deasupra apei și i-a cules un buchet de clopoței albaștri, liliachii, firavi și străvezii. El privi, îndelung, fiecare floare, apoi grăi:

- Așa am să fac cupele florilor din arborele lui Ieseu. Înțelegi?

- Bine, Ieronime, și ca tablourile tale să fie aidoma cum le vizezi, însumi mă dăruie ca un potir de crin către soare.

Foarte îngrijorat de tot ce se întâmpla în țară, de chipul curn orânduia Mihai vodă noua ocârmuire, starețul Mitrofan sta de o parte; aștepta să treacă furtuna. Nu s-a dus la soborul adunat de noul voievod, când l-au ales mitropolit pe Dionisie Rădăuș de la Târnovo, prieten cu voievodul. S-a prefăcut bolnav și l-a trimis pe călugărul Mina, prietenul episcopului Crimca. Mai mult ca înainte, sta în pronaos, pe lângă zugrăvile. Deși, la început, s-a mirat că viața simțului Nicolae va cuprinde optsprezece scene, acum îi povestea isprăvile și parcă se bucura: - A fost mare cărturar și om curajos: l-a oprit pe împăratul Constantin de a săvârși omoruri, a fărâmat, cu târnăcopul, capiștea idolească.

- Păcat...

- Cum, Ieronime, tu spui asta?

- Nu eu, ci aceia care știu câtă frumusețe a nimicit habotnicia.

- Mda... A înzestrat trei fete sărace, a scăpat o corabie de la înec, a doborât un arbore unde se cuibăriseră diavolii, a scos din temniță dregătorii nevinovați, iar pe alții i-a scăpat de la moarte.

- Ne ținem, pe cât putem, după erminie.

- De pildă, citi Teodora, cu veselie:... „Copaci mare scorburos și dintrânsul zboară dracii în văzduh, ca albinele; și la rădăcina copaciului sfântul Nicolae cu săcurea îl taie pre el”...

- Tot așa face și Făt Frumos ca să ucidă puii de balaur.

- Scena asta o zugrăvesc eu! ceru Sofronie. Știți că îmi place să zugrăvesc draci hâzi.

- Nu mă împotrivesc; și diavolii se cuvine a fi făcuți bine...

- Pentru pomenile împărțite, încolo și-n[*]oace, se amestecă prisecarul în vorbă, Nicolae a ajuns sfântul popilor și al hramurilor.

- Numai că pomanagiii blastămă că și-a pus sărbătoarea în postul Crăciunului, când s-aduc la hram doar găluște din crupe de hrișcă, în oloi din cânepă. Sofronie zugrăvi dracii zburând, precum ciorile.

- Ieronime, fă-l tu pe sfânt; eu spurcat sunt și l-aș pângări.

Astfel Ieronim a zugrăvit de optsprezece ori chipul sfântului Nicolae; să amețească, nu alta.

- Te-ai făcut cam lacom, meștere Ieronime, îl dojenea, în șagă, Teodora; în tabloul acesta mi-ai lăsat cer numai pentru patru stele.

- Adevărat, ci eu am vrut să cuprind ideea izbăvirii Romei de sabie dușmană. A, iată, că, în scena următoare ți-am acoperit tot cerul cu nourii, să priceapă privitorul că era furtună mare și numai vrednicia lui Nicolae a salvat corabia cu grâu și-a adus-o la Constantinopolul înfometat. Vezi? în colțurile de sus, am zugrăvit gurile vântului stârnitor de furtună.

Meșterul Eli Ilarion venea să cerceteze lucrul la sinaxar, dar mai ales se preocupa de schițele privind istoria românilor, pentru fresca Dragomirnei.

- Bine-am făcut, meștere, c-am copiat portretele ctitorilor, de la Bogdan și Ștefan vodă până la Lăpușneanu și Petru vodă Șchiopul... Am și o schiță după Mihai vodă.

- Vrednic de laudă ești! Și doresc, din inimă, ca Mihai vodă să stăpânească și să ocârmuiască, în veci, țara asta mare, încropită cu priceperea și vitejia lui... Crimca te sfătuiește să lucrezi cât mai mult cu ucenicii Gligorie și Ispas.

- Da, meștere. Învață cu râvnă, împlinesc bine lucrul la care-i pun. Gligorie a început să mă ajute la împodobirea straielor cu flori și cu tivuri aurite. La început, Ispas strâmba

din nas, zicând că are treizeci și opt de ani și-i vine greu să fie dăscălit de un tânăr de douăzeci și patru. Cârtea: „Nu primesc învățătură de la unul cu caș la gură”...

- Ei! Neobrăzatul... Nu l-ai plefturit?

- Nu. I-am spus doar că eu am trudit ca ucenic la Râșca, la Voroneț, la Athos, la Roma, la Florența, la Veneția, la Antverpen, mai mult de doisprezece ani. Iar truda asta mi-a șters cașul de la gură. Și-apoi talentul nu se cântărește cu povara anilor.

- Și?

- Apoi l-am dus la absida altarului, în naos, în gropniță și, luând tablou cu tablou și chip cu chip, i-am arătat ce am făcut bine și unde am greșit, ce am luat din erminie și ce am pus de la noi, îmbinând ce știam cu ceea ce am prins din poveștile lui moș Andrei prisecarul. L-am dus de asemenea la chilia mea și i-am arătat câte desene de cetăți și flori, de orașe și loggii, de turnuri cu mai multe caturi și turla ca la noi, în Țara Românească ori Transilvania, am schițat. S-a mirat văzând că am desenat turla de biserică rusească sau stâlpi cu capitel de acant, ca la chioșcurile din Istanbul. L-am lămurit că prin ștergarul zugrăvit, ca legătură între un turn cu ziduri în muchii, cu acoperiș ascuțit și alt turn cu chioșc pe patru stâlpi, cu acoperiș rotund, am vrut să ticluiesc legătura și împăcarea dintre Apus și Răsărit, împăcare dorită de toți oamenii cei buni și înțelepți.

Privindu-l cum lucrează și ascultându-i povestirea, Eli Ilarion se încredința că îndemânarea lui Ieronim atingea desăvârșirea, că dorea să sfârșească Sucevița cât mai bine și mai repede, ca să se angajeze la Dragomirna... „Umbla meșterul Ion să-l însoare cu... într-una i-ar fi scos ochii: «Țărănoiule Pripășitul!... Deci, pentru el Teodora e femeia fără greș. Și, dacă are și noroc, ajunge ceea ce am vrut când l-am înfiat: cel mai mare meșter zugrav al Moldovei. Cele trei odrasle ale mele: Sucevița, Dragomirna și Ieronim”...

- De unde-ți vin asemenea gânduri leronime? surise părințește.

- Din dragoste, meștere și părinte al meu. Acum, abia acum o cunosc și mă hrănesc din sfânta ei pâine și licoare.

- Dar ființa cu care te-ai însoțit nu-i prea... sărăcuță cu duhul?

- Izvorul n-are nici miros, nici culoare minunată și, totuși, ce balsam, ce mântuire pentru cel însetat...

- N-ai răspuns la întrebare.

- Mă sfiesc, meștere, să-i laud deșteptăciunea și frumusețea, cunoștințele și chiar vitejia. S-a apărat de tătari și de ucigași. A călătorit singură prin lume, muncind cum rar femeie a trudit vreodată. A avut tăria să tacă, între oameni, trei ani. M-a ajutat să descopăr culori noi, iar acum lucrează cot la cot cu mine. Și, am uitat: citește mai bine ca un popă... Și-apoi, încă de pe când era închisă în muțenie, îmi plăcea să-i povestesc tot ce știu, iar ea mă asculta cu sfințenie. Învăța. Și acum, de pildă, când pictam tabloul cu sfântul Nicolae ca domolitor al furtunii, m-a rugat să-i povestesc despre corabia pe care am călătorit de la Salonic la Veneția. Pe scândura schelei i-am însemnat locul unde se afla Athosul și Salonicul, apoi am urmat calea pe apă în jurul Greciei și pe Marea Adriatică, până la cetatea de pe lagune. Acolo, i-am povestit...

- Am înțeles: o înveți a cunoaște lumea.

- Pe cât o cunosc și eu. Ii vorbesc și despre meșteșugul nostru. De pildă, i-am explicat de ce împodobim fiecare tablou cu clădiri, și de ce deși par a fi închipuie, totuși ele pornesc de la cetatea Sucevei, a Neamțului, a Brașovului, a Sibiului ori de la cetățile văzute în Italia. Îi povestesc așa cum domnia ta, meștere și părinte, mi-ai povestit ca să pricep înțelesul și miezul cel adevărat și adânc al vieții.

- Și înțelege?

- De multe ori mă întrece în simțăminte și gânduri bune. Numai o ființă cu suflet mare, îndrăzneț, poate iubi cum iubește Teodora.

-
- Deci, împotrivirea mea a fost o... greșeală.
 - Nu, părinte al meu: totdeauna mi-ai vrut binele și m-ai ajutat să ajung și meșter zugrav și om. De aceea, orice-ar fi, rămân fiul și ucenicul plecat și supus în fața bunătății și înțelepciunii cu care m-ai crescut, m-ai purtat prin lume și mă povățuiești și acum, să fiu cineva. Sunt opera minții și inimii domniei tale, ca și Sucevița, la a cărei desăvârșire m-ai adus să lucrez.
 - După cât pricep, Teodora îți îmbogățește simțirea și dă temei și izvor într-o zămislire frumoasă. Cu sprijinul ei săvârșești tocmai ceea ce eu credeam că-ai să poți împlini numai prin neprihană și sihăstrie.
 - Cât Eli Ilarion a sfătuit cu ucenicul său, Sofronie, în partea cealaltă a schelei a tras cu urechea, prefăcându-se că pictează straiul unui călău. Nădăjduise, în sine, ceva foarte însemnat: meșterul să ceară lui Ieronim să se lepede de Teodora. Îngăduința l-a lovit ca un pumnal în inimă. Iar când, pe înserat, porniră la plimbare pe drumul Berchezei, vorbi aspru:
 - Mi se pare că o să-ajung zugravul blăstămat de la Sucevița.
 - De ce... blăstămat? se miră Ieronim.
 - Pentru că nu știu să mă port cu oropsiții, ca alții. Și fiind[ă] urăsc!
 - Bădiță Sofronie, cine-i aproape de cei oropsiți, de Adevăr este mai aproape. Și-apoi, cum poți urî într-o înserare ca asta, când privighetorile se îngână în arini, când apa Suceviței cântă doine și stelele plouă cu licurici?
 - Soarta mi-a hărăzit o viață chinuită... Urăsc! Urăsc!
 - Așa striga și Caravaggio, într-o noapte în taverna Il Babuino.
 - Și pentru că urăsc lumea, vreau să pictez îndeosebi călăi și draci. Călăi! Cu săbiile repezite cu mare mânie să răteze sute, mii de capete!
 - Ei, ce gânduri fioroase și spuse de multe ori! De ce?
 - Așa!... Așa mi-i bine... Mă răcoresc de cel năduf ce-mi dospește în inimă,

- Soarbe mireasmă de cimbrisor, de mentă, de brusture și gândește că în viață întâlnim mereu ceva neașteptat, vrednic a fi știut și înfăptuit. Ne îmboldește mereu râvna de a căuta. Slujește-te de prietenia mea și fii bărbat.

- Dacă mă îndemni tu... încuviința din gură, dar, în fapt, avea cugetul încrâncenat și n-auzea nici cântarea privighetorilor, nici glasul prieteniei.

A doua zi a urcat schela când soarele era de-o suliță sus. Nu se miră că Ieronim terminase două tablouri și fătuia tencuiala la al treilea. O urmărea pe Teodora cu coada ochiului și iar se întreba:... „Cum a putut ființa asta să-și ascundă, atâta vreme, frumusețea și înțelepciunea?” Zugrăvi scena schingiuirii lui Trofim și Teofil, și se opri:

- Eu, cu călăii mei, i-am descăpățânat; tu pune-le cununi de aur, dacă vrei!... râdea cu răutate, îngroșând roșul care închipuia gâlgâirea sângelui cald din gâturile tăiate.

- Mda... Iartă-mă, dar scena asta mă doare. Ai pus prea multă mânie pe chipurile celor doi omorâtori.

- Asta vreau! Cruzime!... Că tu te-nvălui în fericire ca-ntr-o ceață calduță și nu mai vezi ticăloșiile vieții.

Ieronim nu găsi alt răspuns decât să schimbe schița și să-l picteze pe sfântul Martin Romanul în stânga, în picioare, drept, cu tiară papală pe cap, cu aureolă lată, în strai bogat de aur și catifea purpurie, iar în jur i-a înșirat șapte turnuri: unul cu cupolă mare, amintind bazilica sfântului Petru din Roma. Pe Teodora a impresionat-o mult răspunsul dat de soțul ei și, ca să arate că-l admiră, împodobi acest tablou cu cincisprezece stele.

- În Florența am văzut o pictură despre „Ispitirea sfântului Anton”. Pe un câmp galben, uscat, trist, sta sfântul, palid ca un mort. În juru-i cele șapte păcate, întruchipate prin făpturi holbate cu ochi sașii, sfâșiau cu dinții verzi, își schimonoseau obrajii buhăiți, spumegau, urlau, zbierau și împrôșcau venin negru. Dacă nu l-aș fi văzut pe Anton liniștit și biruitor, aș fi fugit, alungat de groază...

Sofronie se descumpăni și, ca să-și revină, întrebă răstit:

-
- De ce zugrăvești atâția munți? Și-aici... Și-aici!...
- Pentru că orice popor are un munte al său, sacru: grecii, Olimpul; evreii, Sinai; creștinii, Golgota; chitaiții, Himalaia; noi, Ceahlăul... Muntele, izvorul și arborele sunt alese ca semne sfinte ale firii. Iar tabloul acesta cu sihastrii Onofrei și Petru Athonitul îl așez anume aici, sub Martin Romanul, ca să mai rup șirul uciderilor. Îi fac „bătrâni și goi, cu bărbi până la glezne”, stând și cugetând în pragul peșterilor unde s-au ascuns de huetul lumii. Și ca tabloul să nu fie prea trist și sec, sădesc pe munți șapte copaci. De altfel așa am văzut și la italianul Giotto.
- Iar eu, zimbi Teodora, între aceste două piscuri așez o stea, ca o floare de aur, să lumineze și să călăuzească gândul bun al sihaștrilor.
- Cum? nu-i plăcu lui Sofronie. O icoană fără schigiuri? Fără deznodare de ciolane? Ce fel de sfinți sunt acești moșnegi bărboși, neatinși de călău și uitați de moarte?
- Bădiță Sofronie, eu voi fi împăcat când vom zugrăvi Cinul; cu oameni drepți, respectabili, mândri, frumoși și netemători de moarte.
- Îmbrăcați ca mitropoliții ori ca împărații, îl completează Teodora.
- V-am prins, mișeilor! Fugiți de suferință, de durere. N-ați omorât, cumva, pe cineva?
- Teodora înălță fruntea, trufașă; tăcu totuși.
- Nu mă tem, bădiță, se împotrivi Ieronim. Știi doar, că pe cele mai multe tablouri, eu le-am schițat, cu călăi cu tot.
- Da, dar te-ai schimbat. Nu-ți mai place să vezi singe țâșnind roșu din grumazuri sfârtecate. Când erau din cărbune negru, mergea. Acum... te-aministui în lucruri prea înfrumusețate, poleite cu dulce minciună. Uiți că viața-i aspră, ticăloasă și fioroasă. Teodora, deschide terfelogul erminiei și citește ce scrie la luna iunie, de pildă.
- Teodora îi împlini porunca, surâzând trist:
- „Afrodisie, tânăr cu barbă lungă, între pietre tescuindu-se, se săvârșește... Sfântul Anect cu începătură de barbă,

jupuindu-i-se două fășii de la grumaz până la picioare, luând el o fășie o aruncă în fața ighemonului, apoi prin sabie săvârșăște... Sfânta Anastasia, țâțele și unghiile și dinții și limba desnodându-i-se și mâinile și picioarele tăindu-i-se și capul rătezându-i-se, și-l primește sfârșitul"... Nu mai pot citi!

- Așa!... Ți se taie răsuflarea? De ce? De ce? Suflete mișelnice!

- Lasă gluma bădiță... îi țin u piept Ieronim și luă cartea din mâna Teodorei, vrând a dovedi că nu se teme: Erminia ne învață să zugrăvim pe sfinții „Petru și Antonie, tineri fără’ de barbe, zăcând pre pământ în pialea goală și plini de rane, murind unul și viu celălalt; și covaciul ținând în mâini un clește înfocat, cu amândouă mâinile pre boășele lui le trage. Și foc aprins lângă dânșii; și înaintea lor împăratul și aproape lângă scaunul lui ținându-l de barbă pre tatăl lor, pre Ioan, prin grumazul lui un cuțit trecând. Și mai încolo iarăși împăratul, șezând călare, ține în mâini o sulită și-l lovește pre bătrânul Andrei în spinare, având și el în piept altă sulită înfiptă”...

- Ți-a cam tremurat glasul, dar ai citit bine. Ci eu pe sfânta Anastasia aș vrea s-o zugrăvești, dacă ești curajos.

- Nu mai avem unde.

- Fă-o pentru mine! Să mi-o așez în chilie: să văd în fiecare zi o muiere goală căruia călăul, adică eu, îi taie țâțele.

- Mă sperii, bădiță! Ce se întâmplă cu matale? - Tu mă întrebi?

- Mă doare că trebuie să zugrăvim un sinaxar cu atâtea omoruri, parcă nici n-ar mai ființa pe lume bunătatea, înțelepciunea, neprihana. De altfel mă tem că nici nu prea știm zugrăvi fericirea. Pe cei din rai îi facem liniștiți și țepeni, împietriți întru negândire. Adică, în fapt, morți. În iad, dimpotrivă, ni-i închipuim în zbucium, în frământ și împungere, în prăbușire, ardere și urlat de durere; adică vii. Ci mă tem că acest pronaos o să fie o încăpere înfricoșătoare. Și mă întreb dacă nu cumva sălbătăcim,

îneebunim oamenii cu un noian de groaznice omoruri și nu mai știu încotro să năzuiască: raiul încremenit ori iadul în vilvătaie?

- Așa ai vrut tu, Ieronime; eu nu fac decât să trec în culoare schițele tale. Tu și ermina purtați vina.

- Da, dar și domnia ta repezi cu prea mare mânie spadele călăilor, părăduind prea mult sânge.

- Dacă-i așa, urcă sus și zugrăvește transportarea moaștelor lui Ioan Gură de Aur. Acolo nu-s omoruri.

- Foarte bine! Cruță-mă. Și zugrăvind marea din tabloul cu Ioan Gură de Aur: Ce facem noi aici? Slăvim suferința, drept o cale spre sfințenie ori ferocitatea ce duce spre omor și pierzanie? Zugrăvind, aici, răutățile oamenilor de altădată îi povățuim pe Cel i? e „azi nu mai facă?” speriem? îi ferim? ori îi învățăm a săvârși răul cel mai rău? Greu de știut... Și mi-i cu atât mai greu cu cât noi, eu și Dorina, suntem numai dragoste, dragoste și blândețe. O dragoste care va trăi și când noi nu vom mai fi: aceeași dragoste sfântă, purtată, încălzită și înflorită în alte inimi.

Repede și cu fierbinte patimă, Ieronim a zugrăvit cele două tablouri închinat lui Ioan Gură de Aur. Corabia acostată la țărm, spre care se îndreaptă procesiunea cu moaștele, semăna cu cea pe care au călătorit spre Veneția. Zugrăvea și povestea Teodorei de ce i s-a pus porecla „Gură de Aur”:

- ... I-a covârșit pe toți cu filosofia și cu îndemânarea vorbirii, îl zugrăvesc aici, cu osârdie și iubire, pentru că a fost dintre acei înțelepți care, apărând pe săraci și obidiți, a înfruntat pe împărați și împărătese, îndurând multe urgii și vifore. Prin cuvânt frumos a apărut omul din om.

Lucrând bărcile și cele patru corăbii pe marea străvezie:

- Multe spaime am tras, plutind pe ape, din pricina piraților, a tâlharilor mării; dar și multă desfătare am avut. N-o să uit niciodată mărețele galioane, dichisite ca niște lebede uriașe, cu catarge înalte, cu pânze largi în multe culori, plutind legănat spre înmiresmatele țări ale răsăritului.

Teodora, ucenicii și chiar Sofronie recunoșteau că istorisirile lui Ieronim, ca și poveștile prisecarului, sporeau plăcerea de a munci. La amiază, ceru învoire să meargă, împreună cu călugărul Mina, la cărat finul. Nu voia să se despartă încă de căruță și de bivolițe:

- Să avem cu ce duce tarhatul, când vom porni prin țară.

Seara, coborând de pe schelă, Ieronim privi tabloul lucrat de Sofronie: Achilina, în genunchi, așteptând gealații să-i reteze capul. Întâi se bucură:... „O scenă fără omucidere”... Dar îndată se cutremură: călăul din dreapta, cu sabia vajnic ridicată spre lovire i se păru că are chipul lui Sofronie, iar celălalt, mai domol, semăna cu dînsul. Întrebă, cu durere:

- Ce tâlcuiști prin asta, bădiță?

- Stai cuminte, fricosule! Chiar dacă mucenica Achilina are obrazul... Mutei, încă nicio sabie nu i-a retezat căpățâna... Tu vei lovi în gol, dar ea izbăvită nu va fi: o pândesc doi gealați.

Ieronim, amuțit, stătu o vreme în cumpănă și nedumerire: „Șuguiește, ori”... Sofronie cobora, săltându-și gheba, rânjind:

- Păcat că nu ești aici. Muto. să vezi ce soț ți-ai ales: se teme și de săbiile zugrăvite pe ziduri. Eu. deși-s schilod, nu mă tem!

Ieronim pipăi tencuiala să simtă starea de umezeală; luă bidineaua și stropi cu apă partea de jos a tabloului.

- Gligorie, adă două sfeșnice. Repede! Vreau să dau alt înțeles acestei fresce.

Un sfeșnic îl aduse Gligorie, altul Teodora, care obosită de la cărat fân, intrase să-l poștească la cină.

- Dorina, te rog, zugrăvește stelele în partea de sus. câte încap și cât mai lucitoare.

- Și scriitura, ce cuprinde? Întrebă supusă, dar cu mirare în glas.

- „Mucenica Achilina și soții săi”.

- Soții? Dar încă nu-i văd?

- Îi pictez, îndată! Boielile... Roșu... Galben... Verde... Odată cu Achilina au mai pierit încă patruzeci de mucenici.

Și cu o repeziciune care-l mira și pe el însuși, zugrăvi patruzeci de medalioane, în fapt cununi albe de martir. Celor din față le dădu chipuri omenești, de felurite vârste. Teodora zugrăvi opt stele, iar Gligorie scrise numele mucenicei în linie dreaptă, dint-r-o margine în cealaltă a tabloului.

Văzând lumină în naos, Sofronie intră și se nedumeri:

- De ce ai pus, între martiri, și chipul lui Eli Ilarion, al starețului și al tău... și chiar al Teodorei? Vrei să arăți că nu ți-i frică? Ori că poți zugrăvi și cu spaima în oase?

- Bădiță Sofronie, tot menologul pe care-l zămislim aici e o hecatombă de capete. Și, ca să-mi curm sfiala, să-mi găuresc cu sfrederele asprimei armura blândeței în care m-a îmbrăcat firea, însumi m-am așezat printre victime. Dacă matala m-ai făcut călău, eu, victimă.

- Ieronime, se îndârji Teodora, binele se luptă cu răul și viața merge înainte.

- Adevărat: despre această luptă povestim și noi aici, și liniile povestesc încovoiindu-se, mlădiindu-se, frângându-se după chipuri și după întâmplări; culorile tălmăcesc simțirea și cântecul; sunt izvoare năvalnice din lăuntrul simțirii noastre.

- Cum vorbiți voi, meșterilor... răzbătu din penumbră glasul prisecarului Andrei. Luptă!? Nu numai luptă, ci și o anume rânduială ele joacă, de harțag, de hârjoană între bine și rău. De-o pildă, să luăm lupul: gadină rea, stricătoare, furioasă. Și dacă nu află hrană se așază la o răscruce și urlă: „Ziditorule al lumii, ne-ai făcut să nu mâncăm iarbă, ci carne!” Și ziditorul trimite oaie, ori om să se hrănească lupul, ca să nu piară, bietul.

- E o prostie, se răzvrăti Sofronie, ca și cum n-ar fi auzit filosofia prisecarului, să trăiesc viață fără prihană și să mor martir, să fiu îngropat în strai alb și să mi se aștearnă trandafiri roșii pe mormântu-mi slăvit. Ba, peste o mie de

ani, să mai vină și un mâzgălitor, ca mine, să mă închipuie pe pereți, tocmai așa cum am fost... ghebos și nătâng.

- Și eu vreau să trăiesc, aici și acum, ca să zugrăvesc mai mulți oameni de rând decât mucenici și sfinți.

Ar fi vrut să spună că sărutarea Teodorei e mai fierbinte ca flacăra și decât mierea mai dulce și mai sfântă: „Catifelatele tale brațe, Dorina, lanțuri ale dragostei cum n-au fost nici când brațele sfintei Tecla ori Thais. Tu ești întruchiparea armoniei care orânduiește lumile, tu cea mai dăruită dintre femei. Mângâierile tale îmi dau atâta dumnezeiască fericire, că parcă mi-am agățat inima de raza unei stele și zbor, zbor! Înțelepții spun că-i mai ușor să făgăduiești fericirea decât s-o dai. Tu n-ai făgăduit nimic, ci mi te-ai dăruit cu totul”.

Deși n-a rostit niciun cuvânt din aceste gânduri și simțiri, totuși prisecarul grăi parcă le-ar fi ghicit:

- Nu știu cum gândești, meștere Ieronime, dar de vreme ce binele și răul se înfruntă cu nemilă, cruzimea și moartea nu pot fi ocolite. Când eram micuț, mama mă învăța o rugă la înger, care zicea: „șade în mijloc de casă, cu săbii scurte, cu sulii crunte, și apără sălașul și copilașul de toate relele, de toate grelele”...

- Dar noi zugrăvim aici mai mult descăpățănări clecăt fapte bune.

- Fără martiriu, n-ar mai fi fost sfinți, se încăpățână Sofronie.

- Meșterilor, intră iar în vorbă prisecarul, cu un gâlgâit de sașă în glas, l-ați zugrăvit pe sfânt Ilie?

- De-acum va să-l zugrăvim.

- Se potrivește! Mâi ne-i ziua lui. Și pricep că o să-l faceți ca la Voroneț: bătrân, în căruță, cu hățurile într-o mână, cu fulgerul în cealaltă, strunind doi căluți moldovenești, zdroncănind roțile prin hârtoape de nour.

- Ei moș prisecare, noi o să-l facem după erminie. Ascultă: „Râu și la marginea râului oameni legați ținuți fiind de ostași și, sabie ținând, Ilie pre capetele lor le taie”...

- Dar de ce tocmai scena asta? întrebă Sofronie. cu strâmbătură din buze.

- Ca să fie și niște călăi tăiați de... sfinți. Că altminterea, berechet; numai că, îndată ce a ucis, și sfântul a devenit călău.

- Lăsați gâlceava, meșterilor, că moș Ilie stăpânește' trăsnetul și... nu se știe, acu, în miezul verii, ce pozne' mai face.

- Nu se supără el pe noi, c-o să-l zugrăvim plimbându-se prin cer în car tras de cai înaripați, ca un Făt Frumos...

- Ei, dacă-i așa, l-ați îmbunat. Poporul crede că mărul este pomul lui Sântilie. Și până la ziua lui, Îs 20 iulie, nu-i bine să scuturi mărul, că bate piatra, Noi mai știm că acest sfânt prooroc scutură mărul raiului și dă mere copiilor. Pe femeile care mănâncă mere înainte de ziua lui le trece la răboj și, în rai, nu mai dă asemenea fruct copiilor lor, ci le spune: „Pentru voi au mâncat mamele voastre, când nu se cuvenea”.'

- Încă o idee pentru un tablou!

- Bun: dar, deocamdată, vă poftesc, mâine, la o sărbătoare a prisecarilor: rătezatul știubeelor, cum e datina din moși-strămoși. Toți ai casei trebuie să se primenească în cămăși curate, iar casa. așternută și împodobită, ca de zile mari. Numai bărbații împlinesc treaba rătezării, ajutați de copii. Nu-i poftim la sărbătoare pe cei răi de ochi, că deoache mătcile, și pe cei care fac vrăji ori fură.

- De ce să fure, când...

- Pentru că miera furată e mai cu putere la vrăjile lor.

Cu învoirea starețului, a doua zi s-au dus la petrecerea de la prisacă. Moș Andrei și Călina au adus o coșarcă de pâine și una de plăcinte calde, cu poalele-n brâu, cu brânză de oi și de bivoliță; leronim, pastramă de căprioară; starețul, slănină fiartă în mirodenii; iar călugării, rachiu din afine și alte fructe, numai de ei cunoscute, culese din munți. Au sosit și câțiva ciobani, pădurari și fluierași. Așa că hora s-a

încins ca la o adevărată nedee. Întâia oară Ieronim și Teodora au jucat, împreună, horă și polcă.

- Cum? Asta-i muta cu bivolițele? se întreabă fetele și femeile, cu multă mirare și cu un soi de pizmă.

- Soție istui tânăr, arătos, frumos ca un arhanghel?

- Și încă iscusit meșter zugrav?

- Măi, câte minunății se tâmplă pe lumea asta...

Dar dacă băuturile călugărilor au dezlegat limbile, minune a săvârșit balerca plină cu mied a prisecarului. Că oamenilor din obcini băutura asta le place și-i desfată mai ceva ca vinul de Cotnar. Pe la prânz a venit și Sofronie, deși aseară nici voise să audă. A privit, a băut mied, a lăudat frumusețea fetelor și a pizmuit voinicia flăcăilor. Ba, a întrebat, în șagă:

- Fetelor, care vrea să dănțuiască și cu un ghebos? Să vedeți cum îmi saltă sacul din spate.

Fetele, toate, au răs ca niște hulubițe vesele și mofturoase.

- Nu râdeți, frumoaselor, că aceea care-mi atinge gheba are noroc toată viața.

Șuguirea lui Sofronie era, de fapt, tristă și amară. Ci fetele și nevestele hohotiră și mai tare. Teodora a șoptit un cuvânt lui Ieronim și, surâzând, l-a poftit la joc:

- Meștere Sofronie, nu pentru noroc, ci pentru dragoste și omenie, te poftesc la joc de brâu...

- Crezi că... pot să joc?

- Poți, bădiță; altminteri nici n-ai fi adus vorba.

În adevăr juca binișor și deși era mai scund decât Teodora, nu făceau o pereche caraghioasă. Se bucura nespus și-i înveselea pe toți cu vorbe de haz.

Ieronim a jucat toate fetele și nevestele, cu voie bună, cu veselie, cu tinerească zburdălnicie, plăcută tuturor. La urmă, o luă la joc pe Teodora, demonstrând amândoi o sprinteneală nebănuită nici de ei înșiși. Săvârșeau totul cu acea seriozitate și încredințare că împlinesc ceva cu totul deosebit. Erau așa de potriviți, făcuți unul pentru altul, încât

toți s-au tras de-o parte, au făcut cerc, au privit și au bătut din palme.

- Măi copii, dar voi nu giucați, ci parcă vă rugați ori psalmi cântați, i-a firitisit moș Andrei. Unde-ați deprins asemenea curată și frumoasă desfătare?

- Eu aici, între obcine, când eram copil și copilandru, ucenic.

- Eu în podgoriile Cotnarului, acolo unde sălășluiește veselia și bunele norociri.

- Acum mă bucur deplin că i-am cunutat, glăsui și starețul Mitrofan. Poate tagma călugărească a pierdut un suflet ales; dar, de bună samă, lumea cea mireană a câștigat o căsnicie fericită și, nădăjduiesc, rodnică.

- Mulțumim, părinte stareț, se închinară cei doi. Mulțumim și matala moș Andrei, că ne-ai prilejuit această desfătare, care, în fapt, a fost petrecerea noastră de nuntă, că alta n-am avut.

Mulți, începând cu lelea Călina poveiiifă intim-; plări ciudate despre Teodora, de pe când n-aVeâgpfu< iar chipul și-l ținea acoperit

Un flăcău cioban și-a amintit că i-a adus la stâna. pe Obcina Mare, patru cârlani rătăciți în măracinișurile de pe Bercheza. Mătușa Anica a povestit cum a ajutat-o la nividit și cum i-a vindecat o nepoțică bolnavă de lingoare, hrânind-o cu smântână de bivoliță și ceai de romaniță. Dar, mai ales, toți și-au amintit că a presimțit cutremurul. Și parcă uitaseră zvonurile cele rele. Toți, iară de călugărul Damian. El tot șoptea;

- Cu muierea asta nu-i lucru curat: a răpit un suflet hărăzit a sluji Domnului. Deci nu vă bucurați, că nu sfârșește bine.

- Taci, cobe! îl sudui Călina. N-ai îndrugat destule minciuni pe sama ei?

- Nu, pentru că unele le-am luat de la tine, bânfitoareo.

- Eu le-am tăgăduit, pe toate!

- Da? Și nu te întrebi unde li-s părinții? Ce rubedenii au? Cum de-au ajuns aici? De ce nu se despart de bivolițe, de

aceste dobitoace ale necuratului 1 Nu le vezi? Urâte, încăpățânate și mai negre ca smoala? Iar dacă smântână lor vindecă de lingoare, hotărât că...

- Mai taci, teaca minciunilor! îl opri Sofronie, sătul de șoapta vicleană strecurată în cugete.

- Tac, dar te văd cum o privești, cu lăcomie, și înțeleg că arde-n tine pofta cărnii... Te-ai repezi la1 dânsa; ca lupul flămând și ca buhaiul furios la juncuță. Când o vezi se stârnește în tine toată pofta spurcatei preacurvii, iar când o jucai, semănai la bâțâială cu diavolul care sălășluiește în boz.

- Slută închipuire și bolnavă!

- Păeătuiești băsnind cu iz de pizmă în tine... Dar ce să-i faci? Ieronim e drept ca bradul, frumos și ademenitor ca Lucifer. Pe când tu, cocârjat ca o cârjă ciotoroasă.

Sofronie a înțeles că nu-l poate răpune și-a tăcut.

După petrecere, Teodora și Ieronim s-au desculțat, au trecut Sucevița și s-au așezat pe stânca argintie. Și-au povestit zeci de întâmplări și de gânduri de când se cunoșteau și înainte de a se cunoaște. Au povestit și s-au ținut pe brațe, până când luna a urcat în miezul cerului.

- Să uităm toate nefericirile de până acum, cs (fericirea acestor clipe desăvârșită să fie.

- Mama a vrut să-mi spună Sofia, adică prietena înțelepciunii. Și asta mă socot a fi lângă tine. Tajța mi-a zis Teodora, nume sunător de împărăteasă.

- Eu ți-am dat nume Dorina, cea dornică și veșnic dorită.

- Însamnă că mi-ai găcit inima, sufletul și toată făptură: dorul m-a hrănit în toată viața: dor de dragoste și frumusețe. Sunt un noian de dorinți cât muntele și bine-ai făcut că m-ai dezmiardat așa.

În chilie, a culcat-o ca pe-un copil, a mângâiat-o până a adormit: apoi s-a așezat la masă, până în zori, schimbând patru luminări în sfeșnice și consumând zece bețișoare de cărbune, a schițat subiectele pentru zidul exterior din apus: în mijloc, sus, punea intrarea lui Mihai vodă în cetatea Alba

I.ulia și Suceava. A desenat chiar o scenă cu împăcarea între Ieremia și Mihai vodă, precum și căsătoria coconului Nicolae Pătrașcu, cu domnița Ecaterina, una din fetele Movilă. I se părea firesc ca, atunci când românii, toți românii, voiau să scuture stăpânirea sultanului, iar asta nu se putea împlini decât cu arma, un român viteaz să fie primit a-i ocârmui. Gândea: „Dacă Mihai vodă s-a dovedit atât de înțelept, încât, cu luminarea în mină, a însoțit trupul lui Andrei Bathory până la groapă, după ce l-a înfrânt lângă Sibiu, însamnă cu atât mai mult, că va ști să facă pace cu Ieremia, român de-o lege cu el. Gândul acesta este și al episcopului Anastasie Crimca”.

A treia zi, fiind duminică, a galopat până la Rădăuți și i-a arătat schițele. Episcopul Crimca l-a lăudat mult și a adăugat:

- Dacă nu s-or potrivi la Sucevița, le vei zugrăvi la Dragomirna.

Era 13 septembrie 1600, când meșterii hotărâseră să coboare schelele din pronaos, să se vadă lucrarea în întregime, gata. Se bucurau c-au sfârșit o lucrare grea. Dar Ieronim arăta trist și neliniștit, se vorb? a că vine cancelarul Ian Zamoyski, cu oști puternice, să-l așeze iar în Scaun pe Ieremia Movilă.

- Dacă-l biruie pe acel lotru de Mihai vodă, se arăta osebit ele bucuros meșterul Ion, măria sa o să fie mai darnic cu noi. Era cât pe ce să rămânem fără ctitori... Iar dacă se înțeleg cu nemeșii unguri din Transilvania și cu otomanii care trec Dunărea, și-l lovesc dinspre trei zări, arhanghel să fie și tot nu poate răzbi, îl spulberă pe necugetat și din Alba Iulia și din Târgoviște.

De astfel de gâncluri, de temeri și bucurii se molipsiră și Sofronie și ucenicii; numai Ieronim, Teodora și moș Andrei arătau triști, îndurerați, opăriți.

- Norocos Ieremia vodă și frate-su Simion, ticlui prisecarul. Se vede că le-a plouat la nuntă, că au zărit cum se deschide cerul în noaptea Ajunului de Anul nou, că au multe

vârtecușuri în cap, multe cuiburi de rindunele, de lăstuni și de cocostârci la casă, iar soțiile le-au împodobit iatacul măcar cu câte un ibovnic. Și chiar doamna Ilisafra, umblând cu vreun musafir leah, prin poienile din preajma Sucevei, va fi aflat ceva frunze de trifoi cu patru foi, le va fi cules de sub șalele măriei sale, ca să le așeze sub perna voievodului, cu descânt. Pe când Mihai vodă, vorba cântecului: *Cine are noroc, are; pune piatră și răsare. Pus-am și eu busuioc și nu răsări de loc: se vede că n-am noroc.* Deși îl însoțesc viteji ca acei Stroe Buzescu ori State Boldur, pe care i-am văzut și eu.

Ieronim privea Sinaxarul și aproape nu-i venea a crede că ei, doi-trei meșteri, au izvodit atâtea sute, mii de chipuri, de brațe, de ochi, zeci și zeci de case. de palate, de turnuri în patru, în șase, în opt laturi ori rotunde.

- Ai împodobit anume câmpurile cu palate, orașe, cetăți, turnuri, și prin culorile lor vii: galben, verde, albastru, portocaliu, cărmiziu, ai luminat priveliștile, leronime. Toate par adevărate. Capetele sfinților sau mucenicilor, înconjurată de nimburi aurite, arată calme și senine. Uite-l și pe Haralambie, despre care moș Andrei spune că a pus moartea în lanțuri.

- Ci în erminie scrie că „prin sabie și-l primește sfârșitul”... Deci de moarte a murit și înlănțuitorul morții, răsă Sofronie.

Dând cu ochii de marea largă, de corabia acostată la țărm să încarce moaștele lui Ioan Gură de Aur, de cetatea cu multe turnuri și cu trepte coborâtoare până la apă, de mulțimea înaintândă spre corabie, coborând din treaptă în treaptă, Ieronim își aminti că a vrut să zugrăvească în felul meșterului italian Giotto.

- E bine c-am așezat tabloul acesta pe consola arcului; am putut întinde marea și corăbiile de partea retrasă a zidurilor, ca și cum s-ar pierde în zare. Oare va ști lumea, vreodată, cât ne-am zbatut ca să făptuim o frescă bogată, frumoasă, fără pereche?

Teodora îi cuprinse mina și stătură așa, o vreme, plimbându-și privirile și gândurile de la un tablou la altul. Apoi ea șopti, cald:

- Vezi? Șase cămile, cu poveri în spinare, stau țăntoșe și liniștite la intrarea în cetate. Când le zugrăveai, mă gândeam: „Oare o dată și o dată, vom putea merge prin lume, la Ierusalim, la Roma, Florența ori Veneția? A, uite ce cuminți s-adapă oițele albe... Când le zugrăveai, mi-ai spus: „Le îmbrac în alb, pentru că îmi amintesc de copilărie”... Meșterul Sofronie a cântit: „Adică samănă cu mieluța, singura-ți avere”. Ci eu le văd ca pe niște flori ale păcii. De ce ți le arăt oare? Doar tu...

- Arată-mi-le, Dorina, pentru că, din clipa când le-am așezat acolo pe zid, nu mai sunt ale mele: sunt ale tuturor. Rău îmi pare că-n multe scene-i prea multă cruzime.

- Când schițai temele, cu erminia în mână, am numărat caznele și chipul în care au fost uciși martirii. Numai în luna septembrie am găsit 31 de uciși prin sabie, unul lovit cu pietre și lemne, 4 înecați în mare, 3 arși pe rug, dintre care doi într-un bou de aramă înroșit în foc, 4 desnodați prin întindere cu cai ori cămile, ca Ion vodă al nostru, unul îngropat de viu, 4 pironiți de stânci, 1 ars cu jeratic pe buric, 2 sfârtecați de lei și urși, 40 ținuți în ger pân-au pierit. Am făcut numărătoarea asta ca să înțeleg mai bine frământarea ta, Ieronime, și iubirea-ți de oameni.

- Teodora, un filosof zice: bărbații ar fi sfinți dac-ar iubi pe Dumnezeu cum iubesc femeile.

- În ce mă privește, spun că și femeile ar fi sfinte dacă... ar da lui Dumnezeu măcar un sfert din dragostea închinată bărbaților.

- Acolo am zugrăvit-o pe Tecla cea urmărită de tinerii destrăbălați și, ca să scape, se aruncă în prăpastie.

- Știu, Ieronime... Ci eu n-am făcut așa: am pălit cu sfeșnicul și m-am osândit singură la tăcere și muncă.

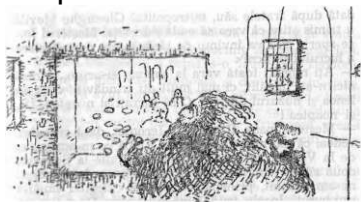
- Turturelelor, se apropie Sofronie și sfichiui, n-ați băgat de samă un lucru: toți călăii mei sunt tineri, vânjoși, tari și lovesc fără greș, ca niște trăsnete bine ținute.

- Oare asta să însemne că răul e mai puternic decât binele?

- Eu, mărturisi în continuare Teodora, am mai numărat și uneltele de caznă zugrăvite aici: lănci și ciomege, greble și satire, săbii drepte și iatagane curbe, spade și halebarde, bice și harapnice, cângi și lanțuri, foc și vergi de fier, ștreang și cuțit...

- Cu metoda miniaturii, am povestit frânturi din viață, cu frumusețea și urâtenia lor. Pe bolți am zugrăvit chipuri monumentale, iar pe ziduri am înșirat lumea răvășită, zbuciumată, chinuită, în bătălia neistovită dintre bine și rău, dintre omenie și sălbăticie.

- Da, acum „Pantocratorul” e încă și mai măreț, în veșmântul lui alb-argintiu, cu nimbul de aur, ca un izvor de lumină, curgând din -cerurile prea înalte peste o lume în năpastă și suferință. Cele zugrăvite în Sinaxar arată că, pe lume, au fost și sunt osânde și suferințe mult mai grele, mai cumplite decât cele îndurate de noi. Nu-i așa, Ieronime?

Se vede ce se întâmpla în sufletul meșterilor când zugrăvesc

„Judecata *âm urmă*”,.

La sfârșitul lunii septembrie 1600, oștile leșești trecură Nistrul, îl lăsară pe Ieremia Movilă în Suceava și urmară, în mare grabă, drumul spre miazăzi, cătând să-l izbească pe Mihai vodă din trei părți, împreună cu nemeșii din Transilvania și cu otomanii, să-l scoată din domnie și să pună în locu-i pe Simion Movilă și pe Sigismund Bathory. Adică să sfărâme iar pe români în trei țări. În asemenea

împrejurări, meșterii au început lucrul la pridvor. Venit în țară îndată după fratele său, mitropolitul Gheorghe Movilă a trimis știre că vrea să vadă Sucevița. Meșterul Ion se sperie că-l va învinui de târăgănare, de întârziere a lucrului și răcni:

- Ați migălit toată vara la sinaxar și-acum... Adică nici n-ați migălit, ei mai mult ați trândăvit! Scot su lenea și huzurul din voi. O să lucrați și noaptea. Da, și noaptea!

- Meștere loane, îl înfruntă Ieronim, dacă erai aici, vedeai că am muncit pe brânci. După ce m-am întors de la Verbia, am mai fost doar trei zile la Suceava, două zile la vânătoare, iar în alte câteva după amiezi ne-am odihnit, prinzând chitici ori culegând zmeură sau bureți. Încolo, trudă până la istovire. De multe ori am tencuit noaptea, îndată după cântatul cocoșilor. Ca să te încredințezi că am muncit cu osârdie, numără, dacă ai putere, câte făpturi omenești am zugrăvit în pronaos, câte sulii și spade, câte stele...

- Ei, dar știi că ești mai bun de gură decât te credeam? Isihastule! Taci și lucrează! Zugrăveala din pridvor să fie încă mai frumoasă! După pridvor te judecă ctitorii. Și vreau să-i uimim pe toți! Dar mai ales pe Elisabeta doamna. Că la dânsa-i pâinea și cuțitul domniei, cheia și lacata banilor.

Călugărul Damian avea și el un har al lui: făcea o bună ciulama de colbeci. După ploaia de astă noapte, l-a luat și pe Ieronim la cules colbeci, prin brusturii și iarba de pe malul Suceviței.

- Les la păscut și-i culegem, ca pe nuci.

Și cum era în a cincea zi de când lucra, din zori în amurg, la desăvârșirea schițelor și amplasarea lor pe zidurile pridvorului, își îngădui trei ceasuri de hodină. Umblând prin brusturet, călugărul aduse vorba despre vânzarea icoanelor și despre negustoria jupînesei Irina:

- Ciștigă întreit! Mai bine dă-mi-le mie să le vând...

- Nu pot, pe toate le-am tocmit la meșterul Ion. Ca să-l înduplece, a prins s-o laude pe Teodora.

- Cum ai găcit că-i frumoasă și deșteaptă, meștere, când...? Ai avut noroc. Dar eu, o cârmă văzând că nu-i place să-l audă vorbind despre cea pe care totdeauna a ponegrito, eu tot mă tem: prea-i frumoasă, prea-i bună, prea-i iertătoare. Mă tem, zău mă tem, leronime, să nu te piardă cu atâtea însușiri de aur.

În cuhnie, Damian a aruncat colbecii în ceaunul cu apă clocotindă și i-a lăsat să fiarbă, bine acoperiți. Apoi i-a scos și i-a spălat în trei ape reci; cu clacă de cinci călugări, a scos carnea din căsului.

- Trageți-i de cornițe și, vedeți? ies curați și albi curnu-icașul. Vă fac o ciulama și-un cighir să vă lingați pe buze.

I-a tocat mărunț cu satirul, pe un fund mare de fag, a pus sare și piper, mărar, pătrunjel și cimbru, i-a amestecat cu câteva ouă și i-a prăjit în oloi de bostan. La ciulama s-a priceput Teodora.

- Mai bune mâncăruri călugărești, îngăduite și în posturi, nici că se află. Și mitropolii se dau în vânt după colbeci.

- Dar nici chiticii nu sunt de-azvârlit, surise leronim. Acum în toamnă, călugării îndeșteptau cămărilor și zămnicele cu putini de unt topit, burdușele de brânză, păstrămuri de căprioară, hârzoburi ori marinată de păstrăvi, slănină bine afumate și ardeiate, ghebe și hribi uscați la soare ori în cuptoare și înșirați pe ață, numai buni pentru borș ori pilaf cu hrișcă, ' provizii pentru iarnă.

Văzându-l că se îndeșteptă cu colbecii, meșterul Ion iar s-a mâniat:

- În loc să zugrăvești, te ții de prostii? Auzi „V”! Cighir și ciulama!

Sofronie era de aceeași părere; dar când a gustat acele mincări, a încetat dojana. A sorbit două ulcele de afinată și, prinzând curaj, a pilduit în șoaptă, la urechea Teodorei:

- Ca s-o ispitească pe Eva, satana a luat înfățișarea unui bărbat frumos și i-a întins mărul. Orbită de chipul bărbatului...

- Norocul meu, bădiță, că mata ești certat cu frumusețea, a surâs Teodora, neîngăduindu-i să pomenească numele lui Ieronim.

După sfatul lui Mitrofan, hotărârea ca pe boitele pridvorului să fie zugrăvită lumea cerească, în simboluri cât mai lesne de înțeles pentru oricine. Pe pereții de la apus, miazăzi și miazănoapte, să așeze întâmplări din istoria vechiului și a noului Testament. Jos, un șir de sfinți ostași.

- După dorința mitropolitului, să zugrăviți, pe larg, viața sfântului Ion cel Nou. Auzi, Sofronie?

- Dar nu-i cunosc viața, iar din erminie lipsește.

- Te-ajut eu, șopti Ieronim.

- Judecata din urmă să fie mai măreață ca la Voroneț!

- Ne străduim, meștere; dar ușa, drept în mijlocul peretelui, rupe unitatea și frânge aripile măreției,

- Poftesc să nu mai cârtești!

- Sus pe boltă, o zugrăvim pe Fecioară ca orantă, cu Isus Emanuel la piept, zise Ieronim, prefăcându-se a nu lua în seamă vorbirea aspiră a meșterului. Pe arcade vom așeza pe Ion Damasichinul, pe Cosma și Damian, doctorii fără de arginți.

- Acolo, pe arcurile de sprijin ale cupolei pridvorului, ce-ați pus?

- Heruvimi și îngeri.

- Nu, nu-i bine! Puneți zodiacul. Îngeri zugrăviți pe de laturi și sub bolți.

- Așa vom face: pe tot rotundul dintre console: așezăm doisprezece îngeri, să țină perdeaua sau „învăltucirea cerului”, încuviințează Ieronim. Cum zice la Apostol:... „iar cerul s-a dat în lături, ca un cort de piele pe care-l faci sul”. Și-i vom zugrăvi ca o cunună deasupra și în jurul lui „Deisis”. Apoi, aici jos, în stânga ușii dinspre pronaos, raiul; iar în latura dreaptă iadul, cu râul de foc izvorât de sus, de la picioarele scaunului lui Isus, curgând pieziș spre colțul de jos, în dreapta, până la o palmă de podea. Uite-așa...

Și fără să ridice cărbunele de pe zid, desenă ceta'tea raiului sau a „Noului Ierusalim”.

- Nu-i bine! strigă meșterul Ion, furios, mânia sa s-ar putea supăra văzând c-ăm făcut un rai așa de strâmt.

- Adevărat, surise Ieronim; are familie numeroasă. Să-l prelungim și pe zidul de miazănoapte, până la ușă. Jertfim pe sfântul Iacov și facem loc lui Simion Movilă; că, dacă ajunge domn la Târgoviște, își cucerește și un locșor în... rai.

- Am priceput... îl întrerupse meșterul Ion, mai mult ca să nu-i mai audă înțepăturile obraznice împotriva Movileștilor, decât că s-ar fi lămurit. Urmări, în gând, așezarea... și tare: treceți, de sâng, la treabă! Să terminăm pridvorul înainte de a se răci vremea!

Șapte zile meșterul Ion a lucrat la rând cu toți. Teodora le-a adus mâncarea și a stat ica ajutor lui Ieronim. Lucrau încordați, tăcuți, fără hodină. Cea mai grea muncă pentru Sofronie era la bolți. Dar Ion îi silea să facă tocmai asta. Și parcă se desfăta văzându-l cum se învenina, se înfuria, obosea, gemea, cerând, cu mânie, tencuiala, mistria, malaua, pulberea de ipsos, apa de var. Mai ales fățuirea zidului boltit îl scotea din sărite. Teodora și Ieronim îl ajutau, pe ascuns. De multe ori îi aducea și lui gustarea și-l hrănea din mâna ei.

- Dorina, ți-i milă de Sofronie?

- Milă și... teamă, Ieronime.

Duminică dimineața, Teodora și Ieronim urcară pe Dealul Crucii. Priveliștea îi încânta și-i liniștea, ca un balsam. Emoția spori eând porniră clopotele de polileu.

- Sofronie le trage... Plânge și râde, strigă și cântă, se roagă și ucide prin glasul clopotelor, prin saltul bine rânduit al limbilor de fier izbind în doaga de aramă, prin ciocănirea mărunță ca de țambal și cutremurarea ca de tunet... Dar ascultându-l, eu gândesc tot la pictură. Dacă noi, aici, la Sucevița, încheiem un stil, cugetul îmi poruncește cu stăruință să nascocesc ceva nou.

- Nu cumva, meșterul Ion te-mpovărează prea mult cu munca?

- Deocamdată-i bine. Sunt bucuros, de pildă, că m-a pus să zugrăvesc „Fecioara rugătoare”, în cele trei locuri din pridvor. Fericirea se numește a nu trăi zadarnic. O piatră de ai pus la loc potrivit, ești folositor oamenilor. Așa ai făcut și tu, Dorina.

Teodora îi prinse mina și i-o duse la inimă, să-i numere bățile:

- Cât am râvnit ivirea-ți ca să-mi întregesc făptura, dragul meu...

Îndată după amiază se apucară de lucru, deși era sârbătoare. În două ore au terminat medalionul „Fecioarei oranta”.

- Rău îmi pare, Ieronime, că n-am avut parte a săruta mâna mamei tale, mulțumindu-i că mi-a dăruit bărbat ca tine... Te rog, maică zămislitoare a fericirii mele, ferește-ne de căderea în gheena supărărilor și a pizmei celor neiuitori de oameni.

Când ucenicii au sfârșit de tencuit arcadele dinspre răsărit ale bolții, Ieronim a verificat fățuiala, a mai netezit și el locurile mai aspre și s-a apucat de zugrăvit heruvimii și zodiacul. În șoaptă, povestea Teodorei:

- M-am născut în zodia Capricornului, pe care aici îl zugrăvesc ca inorog, cu corn lung, răsucit și ascuțit. Am văzut un tablou al lui Rafael numit „Doamna cu licornul”, o femeie mândră, cu păr roșcat, frunte înaltă, luminoasă, ochi albaștri, mari, umezi, pofticioși, gură mică, dar încărcată de o patimă abia stăpânită, cu rochie galbenă, mâneci roșii, largi; ține în brațe inorogul, cu cornul lui răsucit, cu gura deschisă, blând ca mielul, dar cu nările umflate, ca armăsarul, să soarbă miresmele fecioarei și toate plăcerile dragostei.

- Când o să văd și eu asemenea tablouri?

- Le vom vedea, Dorina, împreună!... Zodia Fecioarei o zugrăvesc ca pe Venus a lui Sandro Botticelli, născând dintr-o scoică pe mare.

Zugrăvea lâna bogată, mătăsoasă, alb-albastră, a capricornului, făptură cu două picioare, cu coadă de pește, ca la Voroneț, și grăia:

- Cărțile patristice spun că inorogul ar fi simbolul lui Isus, îndrăgostit de Maria Magdalena. Inorogului îi place să se împodobească cu flori, iubește poezia, face scamatorii și felurite nebunii. Este simbolul glumei, ironiei, satirei, nebuniei, absurdității. De aceea poate întruchipa și pe diavol, pe păgâni, pe iudei și chiar pe lepădații de Dumnezeu.

- Și mie mi-au plăcut și-mi mai plac glumele, poznele, veselia și jocurile, nebuniile care dau sare și piper, gust și dulceață vieții. Poate chiar cumplitul legământ al muțeniei pe trei ani. să fi fost tot un fel de sminteală. În ce culoare dulce ai îmbrăcat inorogul tău, leronime...

- Al nostru, Dorina: simbol al dragostei noastre fără hotar, la sân cald și vrăjit de fecioară.

- Ori de fecior... Că și eu am simț de inorog.

- În osteriile italiene, în crâșmele din Antwerpen și în hanurile din Suceava am petrecut și am făcut, destule șotii cu prietenii. Odată, la Roma, am legat un ucenic fricos de un stâlp, în teatrul cel mare, numit Colosseum. Și-ar fi pierit acolo de groaza stafiilor, dacă nu mi se făcea milă și nu mă întorceam să-l dezleg. O jumătate de an, de câte ori era singur, auzea răgetele leilor și răcnetele celor sfâșiați de fiare în arenă, de mult, în timpii cei vechi.

Povestea rar, domol, zâmbind, iar mâna i se mișca ușor, cu iuțeala aripei de pescăruș dornic s-ajungă degrabă la țărnul dorit.

Zugrăvea zodiacul, pe un vâl de pânză verzuie, desfășurat de doisprezece îngeri, închipuind cerul cu stelele:

- Planeta norocului nostru, se spune la zodiac, este Saturn. Numărul 8 ne aduce noroc; ne plac miresmele de garoafă și mirt.

Realiza un tablou într-o sprintenă, dănțuire, -ușoară, plutitoare spre înălțimile fără sfârșit ale cerului. Cele douăsprezece chipuri ale zodiacului, tălmăceau universul întreg.

- De aceea chipul acesta se numește „Deisis”. Iar erminia cere să stea „pre scaune de heruvimi în chipul focului”, să poarte „haine albe strălucind și fulgerând foarte”.... De o parte și ele alta, stau în rugă Fecioara Maria și Ioah Botezătorul, urmați, în partea dreaptă, de cei doisprezece apostoli, împreună cu toți sfinții șezând în scaune, după rang. De-a stânga toți păcătoșii izgoniți și osmădiți, „împreună cu dracii și cu vânzătorul Iuda, împărații tirani, închinătorii de idoli, ereticii, ©morâterii, vânzătorii, furătorii, hrăpitorii, nemilostivii, lacomii, iubitorii de arginți, mincinoșii, vrăjitorii, bețivii, curvarii, neastâmpărații și toți pângăriții și necurații”...

- Vai, că mulți mai sunt!

- Păcatele-s mai numeroase și mai felurite decât virtuțile... Vin apoi cărturarii și fariseii care, „tânguindu-se și bocindu-se, își smulg barbele” și se uită „la prorocul Moise, carele cu degetul îl arată pre Hristos”... În mijloc, înaintea scaunului judecății, zugrăvim „Hetimasia”, adică pregătirea judecății: pe o masă crucea cu două brațe, racla cu tablele legii și evanghelia deschisă... Pe păcătoși dracii îi aruncă în râul cel de foc „și cumplit îi căznește cu multe chipuri de căznitoare uneallte”... De aici curg în iad, unde-i „scrâșnirea dinților, viermele cel neadormit și nestinsul foc”... Erminia socotește raiul drept „sânul lui Avraam”, unde se veselesc dreptii, în loc „împrejmuit... ocolit și zidit cu cristal și cu aur și eu pietre scumpe despre toate părțile și înfrumusețat cu leajmne împodobite și împistrite frumos și păsări și zburătoare de multe feluri”... Se opri și surise: Vezi. Dorina?

Așa povestește erminia basmul despre „Judecata din urmă”.

Ieronim zugrăvi pe „Deisis” sus, sub arcadă, într-un cerc de lumină: cheamă dreptii spre sine și trimite păcătoșii în gheenă. Apoi au făcut ceata îngerilor din dreapta tronului lui Isus: meșterul Ion pe cea din stânga, iar Sofronie pe cea din spate. În trei zile au zugrăvit și ceata apostolilor, câte șase în fiecare latură, în scaunele lor bogat împodobite, îmbrăcați în straie scumpe, albastre, verzi, galbene, purpurii; fiecare tine câte o carte sau un sul de hârtie în mâini. În spatele scaunelor au pus un popor de îngeristrăjeri. Sub scaunul apostolilor, în dreapta, l-au făcut pe Moise, urmat de cetele păgânilor și ale ereticilor.

- La Voroneț sunt treizeci și șase de musulmani, dintre care unsprezece cu fața spre noi, arăta Ieronim. Și rău îmi pare că aici nu ne putem desfășura mai larg.

- E urât! Înghesuit! a țipat meșterul Ion. Ce-ați făcut râul de foc îngust ca o cordică? A rămas prea mult loc pentru Moise. N-am cum îl umplea... S-a înfuriat, a trântit pensula, a spart ulcica de vopsea și a răcnit la, Sofronie: tu ai greșit râul de foc, tu să-l pictezi pe Moise, nepricopsitul! Iar de-o ieși lătareț, lăbărțat ca o caracatiță, te-azvârl de pe schelă!

Înfrișat, Sofronie a încercat să dreagă lucrul, dar a, ieșit un Moise ca o cumătră în sfadă cu vecinele. Tremura. Nu nimerea culorile. Iar timpul trecea și tencuiala se usca. Ion turba de mânie:

- Și mâine vine mitropolitul, nemernicule! schilodule! Rade tencuiala! Toată! Repede!...

A poruncit și s-a, dus la stăreție, să-și stingă furia cu un ulcior de berheci. Noaptea, Ieronim, Sofronie și Teodora au tencuit locul și l-au zugrăvit din nou pe Moise. Duminică, pe la ceasurile unsprezece, au sosit nu numai mitropolitul Gheorghe, ci și doamna Elisabeta. Mahmur, după beția de astă noapte, meșterul Ion le-a ieșit în întâmpinare, împins de stareț. Limba-i era grea, împleticită și nu prea putea linguși stăpânirea, cum îi da ghes inima. Strecurându-se pe

sub schele, doamna Elisabeta privi cu luare aminte „Judecata din urmă”. Nu era mulțumită: prea semăna cu cea de la Voroneț. Dar își aminti că așa hotărâse mânia sa” spre a se vădi, și prin aceasta, că pogoară, prin Petru vodă Rareș, din neam mușatin. își aminti și tăcu. Privi îndelung chipul lui Moise, proaspăt zugrăvit; mișcarea foarte vie, largă, sporită de pelerina fluturătoare în spate și de filacterul desfășurat înaintea-i, eu mâna stângă, din ochi împroșcând doj ană aspră.

Meșterul Ion tresări și se întrebă în sine: „Când l-or fi zugrăvit, că aseară”...

- Care dintre voi l-a zugrăvit? dori doamna să știe.

- Sofronie, surise Ieronim. Filacterul s-a închipuit că o punte albă, cu slove negre, întinsă spre Isus. peste râul de foc al gheenei...

- Văd și vă laud că și izvorul râului de foc l-ați făcut în chip de floare roșie.

- Căutăm, mărită doamnă, a înfrumuseța și îmblânzi lumea, grăi Ieronim. în „Judecata din urmă” din Capela Sixtină, Michelangelo l-a înfățișat pe Isus ca pe un atlet uriaș și aspru, care izbește cu dreapta și, fără îndurare, prăbușește în infern pe cei greșiți. Noi ni l-am închipuit bun, cu brațele larg deschise, dornic a primi și a îmbrățișa pe toți, dacă se căiesc.

- Îmi place cum gândești, tinere, surise mitropolitul. Intrând în pronaos, doamna ceru multe lămuriri.

adresându-se îndeosebi lui Ieronim. Și pe dânsa o cam înspăimântau scenele din Sinaxar, dar căta să înțeleagă. La sfârșitul vizitei, doamna îl pofti, în decembrie, să-i facă un portret în ulei.

- La porunca măriei tale!

- Te chem îndată ce vom ști că Simion, fratele măriei sale, s-a așezat în scaunul din Târgoviște... Parcă te-ai cam întristat, zugrave?

- Artiștii nu iubesc războaiele. Iar atunci când sunt între frați, îi cuprinde deznădejdea și chiar groaza..

-
- Becisnicie! se răsti meșterul Ion.
 - Ba, firi simțitoare, meștere, zâmbi doamna, cu subînțeles. Și Movileștii râvnesc a stăpâni toate trei țările române.
 - Să dea Dumnezeu! se închină meșterul Ion, cu grabă, ca nu cumva Ieronim să clea glas altei obrăznicii ori nesocotințe.
 - Lucrează și o fată printre voi? Întrebă doamna, zărind-o pe Teodora.
 - E soția mea, măria ta.
 - Da? Din ce neam te tragi, nevastă?
 - Din răzeșii Murgu, din Hârlău și mă numesc Teodora, măria ta, răspunse răspicat, făcând un pas înainte și înclinându-se lin.
 - Teodora? Nu cumva ești fugara învinuită că...
 - Iertare, înaltă doamnă: eu sunt. Grigore era bolnăvicios și lingav și a murit de slăbiciune și neputință. Jur și acum, ca și atunci, când nu mi-a fost dat a fi nora logofătului Luca Stroici; ci un omor tot am săvârșit...
 - Și povesti, scurt, întâmplarea din mănăstire și toată viața, până azi.
 - Adevăresc și eu că așa a; pățit, dar și-a ispășit greșeala, grați starețul cu glas mult mai blând decât obișnuit. Noi, cei din Sucevița, i-am zis, în vremea ispașei, Mutai ori Necunoscuta. A muncit cu sânguință, fără greș, îndurând orice umilință, fără cârtire.
 - Ieronime, când vii la curte, s-o aduci cu tine, pofti doamna Elisabeta.
 - După vizită, zoriră și mai tare lucrul. Teodora se bucura că avea* loc larg pentru zugrăvit stele:
 - Piatră și stele pentru Sucevița... Mii de stele, semănate pe toți pereții, ca să pară că plutim în ceruri și dănuim în lumină.
 - „Judecata din urmă” e pomenită în apocalipsă, iar noi o zugrăvim îmbinând vedenia prorocilor Daniil, Ieremia și Isaia.

- De ce aici nu colorezi cerul albastru?

- Culoarea vânăta închipuie haosul ce se va stârni la sfârșitul lumii, când, cum scrie apocalipsa: „Ostroavele au pierit și munții nu se mai află”. Noi zugrăvim munții și marea aici, în dreapta, sub scaunul apostolilor: doi îngeri, aplecați spre adâncuri, sună din bucium și cheamă sufletele lai judecată. Vezi? Între stânci răvășite, sicriile.

- Ca niște cutii.

- Da, iar sufletele morților ies din ele asemeni unor firave larve, înveșmântate în alb. Dincoace zugrăvim doi îngeri care apasă talerul balanței cu pungața faptelor bune săvârșite de cel judecat, iar dracii se cațără pe celălalt braț al balanței, să încline talerul spre povara păcatelor, ca să înșface ei sufletul cântărit. Deși îi știm răi și ticăloși noi ne purtăm blând și îngăduitori; facem diavolii mai degrabă caraghioși decât firoși.

Sofronie zugrăvea dracii: le pune în spate arhivai păcatelor săvârșite, gheboșindu-i sub povară. Câte un suflet, mărunțel, ținea pe umăr un cocoș: „Cel dat peste groapă, la înmormântare, prinos întru iertarea păcatelor”, lămurea moș Andrei, adăugind șugubăț:

- Păcatele! Anume le săvârșim ca să deșălăm nefârtații cu povara lor. Ci fiind eu prisecar îngerii așază în talerul dreptilor putinele cu miere și sloiurile de ceară, arse întru nimicirea întunericii și, cu povara lor, îi răpun pe nefârtați.

Ieronim întindea culorile pe tencuiala netedă și rece, iar Teodorai:

- Mi se pare, Ieronime, că dacă unele culori sunt fericite zămisind flori, îngeri, serafimi oameni buni; altele, amărâte și nefericite pentru că slujesc la întruchiparea dracilor... Când eram copilandă și hoinăream pe înflorite dealurile Hârlăului, știam că macul își trage culoarea roșie, ca purpura, din sângele risipit al unui fecior de împărat, ucis de-un balaur, iar viorica s-a întrupat din lacrimile unei domnițe cu ochi albaștri și cu inima aprinsă de dragoste.

- Diavolii lui Sofronie sunt prea cătrăniți... Dă-rni ulcelele eu verde să-i luminez oleacă.

- Să se poată spune: „Nu-i dracul așa de negru”...

- De ce nu i-ai lăsat cum i-am făcut? s-a supărat Sofronie, când a văzut schimbarea. Draci verzi, naiba a mai văzut?

- Se văd acu, ca să nu vedem noi stele verzi, când o veni iar măria sa în vizită și ne-o întreba: „Ce-s petele alea de smoolă? N-ați auzit de armonia culorilor?”

După asta trecură să zugrăvească: Ieronim - „cetatea Noului Ierusalim”, adică raiul, iar Sofronie - gheena. Încredințat că vor duce și aici treaba la bun sfârșit, meșterul Ion a plecat la Suceava, cu o căruță de icoane, pentru dugheaina soției. Voia să ceară episcopului Crimca zugrăvirea Dragomirnei; să nu cuteze a trece peste voia lui: „Se află sfădit eu Movilești!; deci să bat fierul cât e cald...” Teodora observase că, de-o vreme, Sofronie lucra cam în silă, cu ciudă și tristețe: „Un beteag singur și oropsit, nevoit a trece prin viață șerpuind. Ci nu se află făptură mai amărâtă decât cea fără iubire”, gândea și-l urmărea pe Ieronim cum picta grădina raiului. Îi citea simțămintele în umbrele și luminile de pe chip, în felul cum schimba pensulele, cum scoteai, culori din ulcele ca să dea chip sutelor de așteptători la poarta raiului.

- Tu, Ieronime, faci să dănțuiască liniile și culorile; să spună povești și să cânte.

- Sunt fericit, Teodora-Dorina mea, că nu-mi lași inima să se împotmolească în mâlul nepăsării ori al deznădejdiei. Mă îndrumi spre datoria de a săvârși lucruri de preț și de laudă. Mângâierea, dragostea, prietenia, frumusețea prețuiesc nemăsurat mai mult decât făgăduielile raiului.

- Păcătosule! Îi strigă Sofronie.

- Dacă a crede așa, meștere, e un păcat, vreau să rămân un păcătos împătimit de dragoste. Nu am nevoie de sfințenie, ci de iubire și de frumusețe.

Deși sta puțin în Sucevița, și Eli Ilarion observă că în sufletul lui Sofronie dospea un soi de invidie, mereu mai acră și mai oțetită. Iar Andrei prisecarul dojenea:

- Pizmă, meștere, se numește păcatul împotriva dragostei. Un păcat cu două fețe: una când îi pare rău de binele altuia și alta când se bucură de nenorocirea altuia.

- Eu am vrut să zugrăvesc „Cetatea Noului Ierusalim”, grăi Sofronie cu împoncișare, parcă anume să vădească dreptatea prisecarului.

- Am hotărât altfel și., nici nu mai am mult. Nu vezi?

- A, nu vrei?... Și mai zici, Ieronime, că-ți place să lucrăm împreună.

- Bădiță Sofronie, dacă ții neapărat... poftim! Dar vezi c-am tencuit toată postata, până jos și trebuie să-i dai zor.

În fapt, Sofronie n-ar fi vrut ca Ieronim să cedeze, așa de repede. Se tângui:

- De ce mă pedepsești? Zugrăvesc chinurile iadului, iar sufletul îmi fierbe în smoală. Sunt plin, pe dinăuntru, de bube și dureri. Ard pe jarul geloziei. Poate raiul m-a, r mai potoli... Și, în gând: „Eu am primit-o întâi, eu afurisita-i căruță eu bivolițe negre. De ce el a găcit întâi că-i frumoasă?”

A doua zi rămase închis în chilie, fără să-i pese că tencuiala se usca. Teodora a venit să vadă de nu; cumva-i bolnav.

- N-am chef de lucru. Mă cuprind chinurile iadului, când vă văd gângurindu-vă vorbe de dragoste ca doi hulubi. Furia mă amețește, nu mai nimeresc culorile și mă clatin gata să cad de pe schelă.

- T Dar noi... noi n-avem nicio vină, bădiță Sofronie.

- Te-am vrut muierea mea! Uneori mi s-a părut că primești.

- Nici nu m-am gândit!

- Te gândeai tu, dacă nu mi te fura, nelegiuitul!

- Bădiță, eu l-am furat pe el.

- Da? Atunci rămâneți împreună! Dar s-aveți parte doar de plozi schilozi ca mine ori muți cum ai fost tu!

- De ce mă blestemi, bădiță? se înspăimântă Teodora.
- Pentru că nu ești a mea, ca să te blesteme el.
- N-am fi fost fericiți.
- Tu vorbești... nefericit o?
- Ieronim mi-a scos din inimă spinul nenorocirilor și a sădit în loc o dragoste de crin.

- Da? Atunci... om ca acesta, fur și mișel, să-l bată Dumnezeu în trup și în suflet! Să-i fie casa mucedă și ograda pustie! Șobolani băloși să-i roadă în pânțele, iar în ochi să cuibărească două ciocănituri cu plisc de fier, ascuțit, ca să-i scociorească creierul, ciugulindu-i viermii gândurilor, să-i rămână tidva goală, pustie și spurcată... Să se șteargă numele lui din cărțile vieții. Diavolul să stea de-a dreapta lui și cu furca-n trei colțuri să-l înțepe în bojogi și-n splină, în boft și-n fudulii, pe rând și-n același timp, ca să nu aibă alin și leac. Când se va judeca, de apoi, să iasă osândit la cazanul cu catran al satanei, iar rugăciunea lui să fie într-o păcat. Meșterul să i-l fure altul, iar el de răs să rămână. Să-i fie feciorii săraci și nevolnici, haini și mișei, iar muierea lui văduvă, după ce va fi preacurvit, chiar în fața lui, cu unul din mai marii cetății și cu un ghebos ca mine. Gonit să fie din casa lui și pe la răscruci, pe la poduri și pe la ușile bisericilor să cerșească pomană. Dar trecătorii să jăluiască milogia lui, scuiându-l cu greață și scârbă. Apărare să nu afle nicăieri, nici să fie cineva a-l milui; iar de va cerca vreunul ori vreuna, acelora să le sece mâna și sufletul să li se spurce cu omor, dacă nu li va fi fost spurcat mai dinainte. Cu strâmbii să se pomenească la ziua înfricoșată a judecății de apoi...

Rostite cu mânie și cruzime, cuvintele acestui fioros blestem căzură peste capul Tgodorei ca o grindină de foc. Întâi surise, apoi se înfioră, se îngălbeni; privirile i se împăienjeniră și un tremur mărunț porni să-i zguduie toată ființa. Se descumpăni și căzu în genunchi, pe lespezi. Minute în șir nu putu rosti niciun cuvint. Sofronie oprise

suvoiul vorbelor, dar chihotirea rea, ascuțită și ucigaș veselă o amețea și mai tare: - Hi-hi!... Ha-ha!... Hi-hi...

Când, cu mare efort, ridică privirea spre dânsul, îi apăru în chipul necuratului, hlizind hidos și spurcat. Se răsuci cu fața spre perete și-și sprijini fruntea de zid. Și, încet, i se limpezi în minte chipul lui Ieronim, așa cum l-a întâlnit pe stânca argintie și, apoi, așa cum arăta când a smuls-o din zidul contrafortului și i-a spălat picioarele însingurate în apa Suceviței. Și vechia-i tărie îi renăscu în inimă. Vorbi rar, eu strădanie, cu durere, ca să biruie sugrumarea groazei:

- Eu... eu mă tem de blesteme... Mă-n[*]leștează groaza și înghețul urgisirii și morții. Apoi, cu pumnii strânși, ca o rugă și ca o înfruntare: Meștere Sol'ronie, și eu am trăit și pățimit multe, dar n-am știut că dragostea poate stârni atâta ură. Ci cred că mata șuguiеști, păgânește suguiеști, cu blesteme de apocalipsă.

- Da?... Atunci, se porni din nou meșterul, încă mai îndrăcit; vânt și vifor, foc și spuză să vă fie partea, la amândoi. Și, împreună cu Iuda și cu Arie, să beți numai pelin, ciunăfaie și cucută clocotită. Ouă răskoapte să vă pună dracii la subțiori, să vă ardă, iar în gură, în nări, în ochi și-n toate găurile trupului chipăruș de cel iute să vă vâre dracii ca să vă usture, să vă doară, să vă pârjolească. Să fiți trimiși în matca focului cu smoală și pucioasă. Să ardeți ca Sodoma și Gomora și de trei ori anatema celor 318 părinți din soborul Nicheii, zugrăviți în cupola pronaosului din Sucevița și câte pensule ați pus pe zid, atâtea înțepături de sulită și săgeată să vă găurească trupurile. Amin!

Sub diavoleasca putere a acestui blestem, ca o revărsare de foc, Teodora își simți fălcile încleștate, iar picioarele, mâinile și fruntea i se răciră ca gheața și-i înțepeniră. Numai când hohotirea lui Sofronie se stinse între ziduri, numai când nu-i mai auzi pașii pe cărarea spre chilli, găsi în ea puterea să se târâie spre ușă, să coboare treptele și, trăgând mult aer în piept, o împunse la fugă pe Sucevița în sus, printre arini și lozie. Când ajunse la stânca argintie, își

spălă fața în unda limpede. Se ghemui pe lespedeă netedă și plânse îndelungă vreme, dezlănțuit, amar. Nu se urzea în mintea-i alt gând, afară de cel al morții, aici unde a întâlnit un om adevărat...” „Sunt o nemernică, dar mă socot înțeleaptă că m-am stăpânit și nu l-am pocnit cu un lemn în cap. Atunci, scăpare nu mai era pentru mine”... Și din nou izbucni în plâns. Așa o găsi Ieronim, în înserare, după ce o așteptase și-o căutase multă vreme:

- Ce-i cu tine? De ce plângi?

Se prinse de dânsul, cu deznădăjduire; o ridică în sus și o strânse în brațe. Înțelese, că din cine știe ce pricină, nu putea vorbi; se temu să nu fi muțit cuadevărat. O mângâie. O sărută. O rugă stăruitor să povestească, să spună ce i s-a întâmplat.

- Alcătuim o pereche de nedespărțit, Dorina: gândurile, simțămintele, durerile, bucuriile tale sunt și ale mele.

Îl înlănțui cu brațele, îl sărută cu buze fierbinți și-. I rugă cu înlăcrămare:

- Iartă-mă, Ieronime; sunt o fricoasă și-o proastă.

- Dacă mi te destăinui, cu încredere, ți-i mai ușor.

- Am s-o fac... Ci ia-mă cu tine, mântuitorule.

Urcând-o în brațe, o trecu apa și-o duse până la cărare. În fața turnului de intrare în mănăstire ea se opri și întrebă:

- Ieronime, dacă sunt, totuși, o piază rea?

O clipă, el se cutremură; o privi îndelung, o strânse aproape și-i șopti cu durere și îngrijorare, dar foarte hotărât:

- Tu, scrinul, dragul meu scrin încărcat cu taine... Te-am întâlnit pe stânca argintie, te-am primit și te strâng la piept ca pe marea mea fericire. Așa ești, așa va să fii! Tainele se desleagă pe cale ori se pierd în uitare.

Sus, în chilie, o ajută să se dezbrace, o așează în pat, o înveli cu velință de lână țigaie și-i povesti, ca unui copil, întâmplări de spaimă și de veselie, până adormi.

Se mira de muțenia ei, dar s-a ferit de-a o mai ispiti despre pricina supărării.

În zori, coborînd din pat, Teodora și-a pus o rantie pe umeri și l-a trezit pe Ieronim, zîmbind:

- Hai să ne scăldăm în știalna noastră de sub stîncă argintie; să ne curățim de necazuri și de pata blestemelor.

Au mers, fuga, desculți pe cărare, ținându-se de mână. Apa rece le-a înviorat trupurile și le-a limpezit cugetele. Și pe cînd îl ștergea cu prosop de în:

- Ieronime, am primit ieri o grea și piezișă lovitură.

- Sofronie?

- Da... Ci, gîndind la tine, m-am dovedit mai tare decît el: n-am săvârșit ceea ce ar fi vrut să săvârșesc, ca să fiu pierdută pentru totdeauna.

Intrînd în pridvor să se apuce de lucru, Teodora îl întîlni pe Sofronie. Nu-i dădu buna dimineață, ci îl ținîti cu privirea pînă-l birui. Și nici nu-l lăsă să se bucure văzînd-o palidă încă și încercănată pe la ochi. Ci, cînd îl simți învins, zârni, îl luă de mână și, cu vorbă blîndă, îl îndemnă să urce schela:

- Te așteaptă lucrul. Nu lăsa culorile să plîngă și să se usuze în ulcele; ajută-le să se rînduiască, vii și vesele, în minunate tablouri.

Uimit de purtarea Teodorei, subjugat de privirile ei, zăpăcit de atîta bunătate și cumsecădenie, Sofronie urcă pe schelă, luă ulcica plină cu verde și, pufnind a nepotolită nedumerire, dădu de cîteva ori cu pensula pe zid. Îl frămînta un gînd pe care nu cuteza să-l dea pe față. O privi pe Teodora cum se rotea printre stâlpii schelei, pregătindu-le, lui și iui Ieronim, culori și pensule, îndemnîndu-i și pe ucenici să se miște mai repede. Cînd toți se așezară la lucru, fiecare la tabloul lui, grăi, cu o ciudată răzvrătire în glas, despre ceva care părea fără legătură cu ceea ce vorbiseră în această dimineață:

- Dacă, doamna Elisabeta vă ocrotește, mulți se vor preface că vă admiră și, în fapt, toți vă vor pizmui și urî.

Ieronim nu înțelegea, deplin, vorbele meșterului, dar aruncîndu-și ochii asupra zidului unde lucra se îngrijoră:

- Bădiță, de ieri parcă zugrăvești cu fiere. Mai pune galben, să îndulcești culoarea.

- Aista-i câmpul unde se-nvârt dracii... Par becisnic și nevolnic, dar invidia și setea de răzbunare îmi dau puteri de zmeu.

- Pizma-i cocleala sufletului în oțetul urii: roade.

- Dac-aș fi întreg, spadasin m-aș face. Să nimicesc toți fericiții lumii.

- Ce glumă-i asta?

- Potrivită cu zugrăvirea „Judecății din urmă”.’ Auzind numai ultimele cuvinte, moș Andrei puse, fără vrere, paie peste foc:

- O snoavă: când Hasan se afla pe patul de moarte, îngerul păzitor îl întrebă: „Unde vrei să te duci?” „Cum, unde? În rai! Bineînțeles” „Ascultă, Hasane, tu ai mângâiat vreodată sânii Zuleicăi ori nu?” „Da, de bună seamă”. „Atunci află, sărmane, că alt rai, mai înmiresmat și mai ispititor nici că se află”.

- Așa-i prisecare! Ci eu întreb: cum poți fi izgonit din... raiul acestui pământ, când nici n-ai mușcat din fructul oprit, iar alții, așezați sub pom, clefăiesc ca porcii?

Ieronim simți vorba ca pe o împunsătură veninoasă, dar nu răspunse; surise și trecu să coloreze el diavoli, făcându-i vineți-verzui, sprinteni, cu lădițe albe în spate, mai mult ghiduși ori hazlii decât înfricoșători. îl ajutau, veselindu-se, Gligorie, Ispas și, mai ales, Teodora. Zugrăvind stele, ea se bucura foarte că Ieronim lăsa înțepăturile lui Sofronie fără răspuns. Grăi, mai târziu, semn că-și pritocise mult vorbele și le cumpănise în fel și chip:

- Bădiță, unii sunt frumoși numai pe dinafară, iar sufletul li-i hâd; alții au trupul urât și inima bună. Dar, după mine, de laudă-i mai ales acela care și pe dinlăuntru e frumos.

- Ai văzut tu asemenea om?

- Da, bădiță; când nu aveam cuvinte, ochii mei se străduiau să pătrundă și în inimi. Și când l-am descoperit

înțelept, bun, blând, iubitor, am zis: „Iată întruchiparea omului deplin”. Și m-am închinat lui.

- Iar acu vrei să spui că eu sunt pe dinlăuntru ca și pe dinafară?

- Bădiță, interveni Ieronim, să ne înfrumusețăm pe noi înșine, cum împodobim aceste ziduri reci.

Străin de vorbirea meșterilor, moș Andrei cuvântă:

- Cum așteaptă ceata dreptilor la poarta raiului, să le descuie sfântul Petrea! Iar sfântul Pavel, iote, cum îi mână, din urmă, ca pe oi la strungă... Și cu glas schimbat: Sfântul Petrea este chelarul Cerului: păstrează toate cheile de la iatacurile cerești... Dar știți de ce numele lui vine de la... piatră? Pentru că atunci când oamenii se fac prea semeți acest sfânt berechet cheamă balaurii și le poruncește să bată ogoarele cu piatră, cu grindină. Dar nu bate nici toamna, nici iarna, ci vara, când holdele-s mai mândre... Balaurii zgrunțuresc gheața mărunță, iar Petrea o alege, o urcă în nori și o varsă potop asupra lumii mai mare, mai mărunță, după hachițe și după nevrednicia oamenilor. Ar fi trebuit să-i pui în mână și un bici, pentru că din pleasna biciului său se zice că sar scânteii care, căzând pe pământ, se fac licurici...

- Ieronime, dă-mi voie să pun câțiva licurici în pomii și în vrejurile de viță de vie din rai.

- Pune, Dorina, că pe mine erminia nu mă lasă să-l înzestrez pe sfântul Petru și cu bici. Dar pe sfântul Pavel aș putea să-l dăruiesc cu asemenea sculă, în loc de spadă; să măie mai repede ceata dreptilor spre țarcul raiului.

- Mi se pare că-ți cam bați joc de... sfântul rai!

- Ei, cum să nu suguiască, îl apără moș Andrei, dacă el, din capul și cu mâna lui, a zămislit povestea cu judecata din urmă, cu drepti și păcătoși, cu sfinți și draci, cu rai și iad?

- Îi ții isonul, moșnege?

- Șaga-i tot de la Cel de sus, meștere Sofronie. Ce? Crezi că după ce a zidit lumea, Dumnezeu n-a făcut un zaiafet de cel țapăn? Și nu singur, ci împreună cu Lucifer, cu

Scaraoschi cel bătrân. Ba o șotie, ba o glumă, ba râzând de cele rele și strâmbe, ba veselindu-se de cele bune și frumoase. Că așa-i rânduiala în lume: binele cu răul și sfințenia cu păcatul, să se îmbine și dezbine, să se sfădească neconținut.

Hâțrenia prisecarului îl încânta pe Ieronim și-l ajuta să zugrăvească mai repede cuprinsul raiului: Maria, Ioan Botezătorul ținând crucea ca un stindard, pomul lui Adam, din care Eva i-a dat mărul să-l muște, vița de vie, apoi Avraam, Isaac și Iacov, cei trei patriarhi ai poporului evreu, purtând în poală coștee albe cu sufletele dreptilor.

- Iată și „sânul lui Avraam”, vorbe Ieronim, în felul șăgalnic al lui moș Andrei; îl zugrăvesc ca la noi: o pestelcă, unde orice gospodină își adună pușorii din ogradă, să-i ducă în tindă, la adăpost de frig și furtună.

Partea stingă, raiul, era gata, dar Sofronie nu mai zugrăvise nimic în dreapta, adică în-partea raiului. Din cele cinci cete chemate la judecată făcuse numai evreii. Ieronim îi veni în ajutor și zugrăvi ceata turcilor, a tătarilor, armenilor și harapilor. La rândul al treilea, drept sub tronul de judecată, a zugrăvit mâna care ține cumpăna sau cântarul dreptății, sub care stă sufletul venit la judecată; un drac negru-vânat întinde cangea spre el, iar alții vin în grabă și aruncă în taler povara păcatelor omului judecat, în vreme ce îngerii așază faptele bune în talerul celălalt. Cum sufletul pare a fi făcut mai multe fapte bune, dracii se mânie, se fac năbădăioși. Dar cinci îngeri le domolesc zelul și lăcomia, înțepându-i cu sulițele.

- O adevărată bătlie dintre suliți și cângi, surâse Teodora.

- Era o treabă bună pentru Sofronie; dar nu prea vrea...

- Cred că nu poate, Ieronime al meu.

Continuă să zugrăvească râul de foc izvorât de sub tronul înaltului judecător, lățindu-l până-l sfârși într-o lacomă gură de balaur.

- În acest râu diavolii aruncă sufletele păcătoșilor. Iaca, le rostogolesc în valuri de foc, plutind și pierzându-se în gura

hâdă a balaurului închipuind gheena. Aici, în dreapta, înfățișez pământul întrupat într-o ființă care ține în brațe un sicriu... Iar sub el, în rândul al cincilea, marea întruchipată, precum vezi, printr-o femeie voinică, jumătate goală, cu fustă liliachie, cu un steguleț în mână, călare pe doi delfini mari, iar în spate o corabie cu pânze fluturând pe catarg.

Cât a cuprins spațiul, a zugrăvit, pe lângă făpturi umane, și pești, crabi, raci.

- La Voroneț meșterul Marcu a așezat lângă țărmul mării și cinci rătuște verzi.

- Așa cum înoată pe iazurile noastre.

- Vezi? Îngerii trâmbițează și morții se ridică din morminte, fiarele sălbătice ale pământului și ale mărilor, cele care au mâncat vreun om îl varsă înapoi, ca să se înfățișeze la dreapta judecată.

Starețul privea „Judecata din urmă” și mustăcea:

- Sofronie sforăie în chilie, iar voi...

- Cuvioase, mă răzbun pictându-l ca pe leneșul care doarme în timpul liturghiei. Și ca răzbunarea să fie mai... nemiloasă, am să-i pun alături, în pat, o muiere slută.

Prisecarul era mulțumit de răspunsul, cu haz, fără răutate, dat de Ieronim. Dar Teodora găsi că a venit ceasul să-i povestească despre cumplitele blesteme, cu care îi blagoslovise zilele trecute.

- Bănuî pricina lor, Dorina, se mâhni Ieronim; iar alt leac n-avem decât să ne vedem de treabă. Dragostea noastră-i de o mie de ori mai tare decât ocările și blestemele pismașilor.

Când află unde se va picta viața lui Ion cel Nou, prisecarul și începu povestirea lui:

- A fost om din părțile noastre, neguțător. Când era copilandru și păzea vacile în poiană, tată-său îl vedea adesea privind cerul: se uita și râdea. „Măi, de ce râzi tu când te uiți în sus?” „Pune piciorul matale pe al meu și-ai să afli.” Tată-su a făcut cum i-a spus. Și ce-a văzut? Cerul deschis, iar pe Dumnezeu cu fulgerul în mină, ca un bici împodobit cu flori. Și ce-mi făcea? Se juca, plesnind, uite-

așa: pleosc!... pleosc! plesnea șfichi de flăcări, să-i usture și să li se schimonosească muturile.

- Poveste! cârâi Sofronie ivindu-se-n pridvor cu ochii cârpiți de somn.

- Cu tâlc, ca toate poveștile, meștere; că sunt unii așa de înnegurați la suflet, că nici nu se mai uită la cer, ca nu cumva să se veselească inima în ei... Când s-a făcut mare, Ion a învățat negoțul și l-a împlinit cu cinste. A călătorit mult prin lume, cu caravanele și cu corăbiile. Dar nu umbla atât după câștig, cât propovăduia bunătatea, cinstea și prietenia între oameni. Odată pe o corabie se împrietenise cu un frânc și, ca oamenii la drum lung, multe își mărturisiseră unul altuia, fără a ști că frâncul era liftă. Și, cum coborî de pe corabie, la Cetatea Albă, l-a pârât pârcălabului cetății, un tătar negru la suflet și habotnic întru Alah al lui, cum că ar fi atras la credința creștină mai mulți musulmani. „Deci ai hulit credința mea!” a urlat tătarul. „S-a hulit singură prin răutatea și cruzimea ei”. „Călăilor, bateți-l cu toiegele?!” a poruncit acela „Să nu-l iertați decât dacă trece la credința lui Alah”. Dar Ion îndura tot, fără cârtire. După îndelungă schingiuire-n fel și chip, călăii l-au legat de coada unui cal sălbatec și l-au târât o vreme, apoi i-au tăiat capul. Unii zic că armăsarul cel slăbatec ar fi fugit până aici, în obcini, unde funia s-a deznodat și trupul lui Ioan a rămas sub o stâncă. Alții știu că trupul a rămas în mijlocul uliței, la Cetatea Albă, toată noaptea. Un jidov a văzut în jurul lui lumină și a vrut să tragă cu arcul. Dar săgeata i s-a lipit de mâini. Și nu s-a deslipit decât atunci când s-a creștinat.

Povestea prisecarului îl ajuta pe Ieronim să afle mai repede culorile, să le dea nuanțe mai alese, să lucreze mai cu spor. Așa, cele paisprezece scene din viața lui Ion cel Nou au înflorit pe zid deosebit de repede, de ușor și de firesc. I-a reușit îndeosebi scena aducerii moaștelor la Suceava: Alexandru vodă cel Bun în hlamidă de purpură, cu coroană împărătească, doamna în strai cu înflorituri de aur,

amândoi întind brațele să primească sicriul. Pe acesta l-a desenat cu un capăt pe îndoitura zidului și l-a colorat galben deschis, ca să se vadă ca un izvor de lumină. Îl poartă o femeie și trei bărbați; femeia, drept în față, ține capătul sicriului pe umărul stâng și stă cu brațele larg desfăcute, dar privește cu drag spre voievod. A îmbrăcat-o în strai alb, cu dungi subțiri, cafenii, cu șorț îngust și lung, roșu, înflorat, cu gulerăș purpuriu, cu o pelerină tot albă, cu dungi roze și cu pliuri mari, în față.

- Am pus aici șaptesprezece chipuri omenești; dar cel mai însemnat e al fetei care poartă sicriul lui Ion, pentru că voiesc să întruchipez Moldova care-și aduce protegitorul în cetatea de scaun. Și, precum vezi, i-am împrumutat ceva din chipul tău.

- Cuvine-se să te sărut, dragule.

În stânga ușii dinspre miazănoapte l-a zugrăvit pe Teodor Stratulat, doborând un necredincios, iar pe zidul de apus, pe Teodor Tiron, luptându-se cu un balaur cu șapte capete și pe Mercurie Oata a păli cu spada pe Iulian, împăratul apostat. Lucrând la balaurul ucis de Teodor Tiron, Sofronie ceru culoarea verde: Teodora îi făcu semn să aștepte, câteva clipe până desăvârșește o stea.

- Pe mine nu vrei să mă ajuți nicipum, mutulico? Unde-ai fost ieri?

- M-a trimis Ieronim la Rădăuți să cumpăr lutișoare și calaican.

- Ești soția ori sluga lui?

- Între noi, nicio deosebire: întru totul asemenea și egali. Eu sunt *e/* și el este *eu*.

- Mda... Adică a tunat și v-a adunat.

- Meștere, meștere, nimeni nu știe cât am rătăcit până mi s-a ivit lumina lui în cale.

- Dar el? El ce-a făcut ca să te găsească?

- Tot ce trebuia. Mă visa, mă dorea, mă căuta, iar atunci când mulți mă oropseau și mă huleau, el mi-a vorbit și s-a purtat cu mine omenește.

În zilele următoare Sofronie a avut chef de lucru: a zugrăvit tabloul cel mare despre „înțelepciunea lui Solomon”, pe zidul de la miazăzi și „Visul lui Nabucodonosor”, sub arc, pe zidul de apus al pridvorului. Ieronim a făcut, după „Cartea judecătorilor”, tablou] „Chemarea lui Ghedeon”. Lucra, cu plăcere, desfășurarea de munți și cetăți, de personaje și, mai ales, se străduia s-o așeze într-un cerc de lumină pe „Maria oranta”, cu brațele larg deschise și cu Isus prunc, în poală. Auzind cum starețul îi lauda lucrarea, Sofronie ceru s-o zugrăvească el pe Maria din glaful ușii dinspre miazăzi.

- Să-ți dovedesc că nu-s un nevrednic!

A doua zi, în zori, l-a găsit fățuind tencuiala în glaf, grăbit să înceapă contururile. A urzit însă măsurile prea mari, așa că aureola nu mai încăpea. S-a înfuriat, a suduit meseria asta murdară și blestămată. a scrijelat tencuiala, toată și a plecat la Rădăuți, să se îmbete. Ieronim și Gligorie s-au ostenit, mai bine de două ceasuri, să netezească iar peretele hărtănit. Și-a pus ucenicul să deseneze conturul și să coloreze câmpul; apoi repede a scos o „Rugătoare” asemeni celeia din glaful ușii din miazănoapte.

- Sofronie s-ar putea supăra, surise Teodora.

S-a întors a treia noapte, târziu, de la Suceava.

- Nici vânzător în prăvălie nu m-a primit cumnată-mea... De nimica nu-s bun! Doar să mă atârn de-o cracă.

Cu vorbă blândă, Ieronim îl rugă să sufle cu aur brâul floral de sub tablourile cu pătimirile lui Ion cel Nou; îi împlini ruga fără cârtire. Apoi au trecut să zugrăvească, împreună, șirul lung de scene din viața sfinților, proorocilor și patriarhilor, în meșteșugul miniaturii. Fiecare spune câte o poveste, amestecând istoria cea adevărată cu închipuirea și personajele din Biblie cu cele din viață. Sobrietatea unor mișcări se opunea frământului și stângăciei altora, așa după cum la somptuozitatea unui veșmânt se alătura fâlfâirea unei aripi de înger. La toate cele șaisprezece scene din viața lui Ion Botezătorul, Teodora a zugrăvit cerul și

stelele, la întrecere cu Gligorie, ca să-i îmboldească pe Ieronim și Sofronie. -j O luăm cu noi la... Dragomirna, meștere Ieronime, șuguia ucenicul.

- O luăm, Gligorie. Că n-o să ne lăsăm inima în Sucevița.

La tabloul „Botezul lui Isus”, Teodora se minuna de țărmurile Iordanului și munții galbeni și verzi, asemănându-le cu malurile Suceviței. Și peștișorii cu solzișori roșii ori albaștri, ca-n știoalnelor de aici. Îngerii se înclinau fâlfâind din aripi, în fața celui botezat, soarele lumina cald, iar duhul, adică înțelepciunea în chip de hulub, plutea într-un cerc de lumină aurie, răsfrântă în apa râului, sporind strălucirea timpului așezat pe un mic ostrov roșu-cărămiziu, de sub care se ițeau capetele unui balaur strivit.

- Multă dragoste ai tu pentru flori, dealuri, arbori și munți! a surâs Teodora. Ai zugrăvit aici unsprezece obcini. Dar de ce-ai făcut ostrovul roșu-cărămiziu?

- Nu-i ostrov, ci zăpăsul cu învoială dintre diavol și om, cum zice moș Andrei. Satana a scris zăpăsul pe o cărămidă crudă; iar Adam, neștiind carte, a pus degetul, drept iscălitură. Scaraoschi a ars acea cărămidă și-a ascuns-o în albia Iordanului. Aici a stat până la botezul lui Isus; atunci duhul Binelui a fărâmat cărămida, iar pulberea ei a înroșit apa și a curs la vale. Sfărâmarea acestui zăpă. s a însemnat dezrobirea omenirii. Povestea asta se mai află zugrăvită la Moldovița și la Cozia, în Țara Românească.

- O să se bucure moș Andrei.

- Știi, Dorina, aici, pe stânca asta, arată Ieronim cu pensula, mult aș fi vrut să zugrăvesc anume știmă, în loc de acești cinci îngeri.

- N-ar fi fost ceva... păgânesc?

- Dimpotrivă: cea mai curată plăzmuire. Peștișorii sunt cei prinși atunci...

- În cea dintâi zi binecuvântată din viața mea.

- Vorbim amâncloii despre acel ceas, ci tot nu-mi vine a crede c-a fost aieveja: tu, Știma Suceviței.

- Dragostea noastră a început ca la întâii oameni. Și se înșiră în rândul minunilor.

Ieronim încuviința, fericit și zugrăvea o zidire asemeni turlei Suceviței, iar alături o cupolă ca la chioșcurile din Țarigrad.

- Îngăduie-mi ca, în jurul acestei turle, să așez patru stele.

- Fă-le chiar acum, te rog. Eu mă feresc înspre dreapta și zugrăvesc soldații din straja lui Pillat din Pont.

Pentru scena numită „Ospățul lui Irod”, Ieronim a gindit și migălit mult. Întâi a zugrăvit, în partea stingă. „Cetatea Ierusalimului”, mare, cu ziduri înalte. În fața ei, Irod, cu coroană de împărat, așezat pe tron; la picioarele tronului a pus trei robi negri; înaintea lui o masă întinsă, cu mulți oaspeți; în dreapta, Salomeea dănțuie, purtând pe creștet tava cu capul lui Ioan Botezătorul: veșmântul de împărătiță bizantină, din aur și purpură, se mlădie pe trupul ei, îndoit parcă sub povară. Dănțuiește pe un podium ridicat pe un stâlp și împrejmuț cu grilaj de argint. În fund, pe un alt podium, mai înalt, doi străjeri sună din trâmbițe, iar în spatele Salomeei, un toboșar bate-n tobă ritmul îndrăcit al danțului morții, ca un prinos păgân înaintea crudului tiran Irod, ca ospățul să fie sardanapalic, iar teama că un alt împărat îi va lua puterea stinsă de istov.

- Pe Salomeea n-am făcut-o veselă, ci înspăimântată de omorul săvârșit întru procopsirea nelegiuitului părinte.

În același timp, Sofronie, cu o grabă impresionantă, a pictat, în lumina unei ferestre din peretele apusean, o scenă de groază. Dintr-un cer întunecat, pe care ucenicul Ispas a presărat câteva stele, a pogorât două râuri de foc, văpaie peste două cetăți, cu ziduri cenușii, încercuite de flăcări. Case arse. Oameni morți.

- Sodoma și Gomora, peste care cerul a slobozit ploaie de pucioasă și foc, tălmăci Ieronim ca pentru sine. Bine le-ai făcut, dar...

- Ce? Nici acum n-am nimerit-o?

- Numai cenușă și pârjol. Pare că întreaga omenire a pierit. Ori Lot a scăpat cu cele două fete ale sale, ca pe urmă să se culce cu tatăl lor și să-și ridice urmași dintr-însul, surâse Ieronim, apoi luă schițele, le cercetă citeva clipe și cu repeziciune, glumind cu privitorii, ivi între cele două cetăți o pajiște cu câțiva pomi.

- Se putea? Floricelele tale, ca mărarul în borș.

- Adevărat, dar fără ele mă înăbuș... Și-am mai schițat încă un lucru. Poftim!... Așa o să aibă un înțeles mai adânc.

Și, pe un vârf de munte, desenă pe Lot fugind cu cele două fiice ale sale, apărate de un înger cu aripile larg deschise deasupra lumii.

Vorba i-a rupt-o călugărul Damian, intrând speriat, în cămeșoi lung până-n pământ, cu testea de chei zornăind la șold:

- Am visat... am visat ceva cumplit!

- Așa-ți trebuie, dacă dormi ziua-n amiaza mare.

- ... Se făcea că năvăleau tătarii, pe cai negri și roibi, cu sulite de fier, cu iatagane de oțel, cu coifuri de aramă...

- Gligorie, tencuiește acolo, peretele de miazănoapte, rândul al doilea! Vreau să zugrăvesc visul călugărului Damian, întors pe dos.

- Cum... pe dos?

- Ai să vezi.

Căută în pripă schița sortită pentru acea parte de zid, o cercetă cu luare aminte și urcă schela, cu hârtia în mână. Abia acum văzu că Teodora îl ajuta pe Gligorie la fălțuit tencuiala. O cuprinse de umeri și-o strânse la piept, ca o mulțumire mută. Pe zidul neted, aburind parcă de prospețime, zugrăvi zeci de coifuri ascuțite, așezate pe capete aplecate, ca și cum purtătorii ar fugi spre dreapta. Făcu multe lănci subțiri, cu vârfuri strălucind ca niște fulgere pe cerul întunecat. În primul plan așează călăreții pe cai albi, roibi și negri, galopând cu deznădejde tot spre dreapta. În mijloc, drept în față, un oștean în zale, căzut jos. Călărețul din mijlocul tabloului, pe cal alb, răsucesce spada

înapoi, cercând să lovească un potrivnic nevăzut. Călugărul Damian privi și se miră:

- Drept așa, așa erau, dar veneau spre mine. Aceștia parcă fug. Cine-i gonește?

- Uite-l! schiță Ieronim, în grabă chipul unui înger, fluturând din aripi mari, ascuțite, amenințând cu paloșul cetele fugare. E Gavriil, arhanghelul răzbunării. L-aș numi Mihail, dar știu că stăpânii noștri, Movileștii, amesc când aud acest nume. Uite, bădiță Sofronie, scriu aici: „Arhanghelul Gavrilă alungă pe filistini”... Dar, în gândul nostru, filistinii înseamnă otomanii.

- Adicăte! așa mi-ai tălmăcit visul?

- Cam așa, călugăre Damian. Iar acum, dacă... i-am biruit pe filistini, să încheiem șirul sfinților oșteni: Dumitru, Gheorghe, Procopie, țAercurie și Marina.

Au lucrat împreună, în bună înțelegere: Ieronim. chipurile, zalele, coifurile, armurile, iar Sofronie, balaurii cu care se luptă acești sfinți din rândul ostașilor. La Marina însă s-a împotrivit, cârtind: - Nu cred că pot fi femei ostași. Și încă să ucidă dracii pocnindu-i cu ciocanul în cap! Zugrăvește-o. tu, singur.

- Eu asemăn sfinții ostași cu Făt-Frumos din poveste. i

- Săvârșești mare păcat femeie, asemuind sfinții cu o... păgânească închipuire! s-a burzului călugărul Damian. Și tu nu prea stai bine cu...

- Călugăre, te pricepi minunat să faci negoț și să strângi danii pentru calici, îl opri Ieronim; te rog, mulțumește-te cu asta.

- Da, răsă Sofronie; ești un cerșetor de o mie de ori mai bogat ca noi.

- Vorbiți cu păcat, mare păcat... seinei Damian. Sunt asemeni lui Ion care...

- Da?... Atunci în lăzi ai încuiat... sărăcia și, de teamă să nu ți-o fure, ți-ai legat cheile de brâu, cu un curmei împletit din patru vițe?

Ațâțat de râsul lui Ieronim, Sofronie smulse testea de chei de la brâul lui Damian și, săltând caraghios ca un drac, intră în chilia călugărului, trase zăvorul și, la mai puțin de un minut, începu să arunce cu galbeni pe fereastră: zeci, sute. Lucrătorii din ogradă stătură, câteva clipe, uimiți, apoi săriră să-i culeagă și să-i ascundă în sân și-n chimire. Clocotind de mânie, Damian alerga în dreapta și-n stînga, cotigea, se împiedica în cămeșoi, se târa, cădea în bot, se ridica și urla:

- Nu-i luați!... Nu-i furați, tâlharilor!... Dați-mi-i!L. Nu-s ai mei. Sunt ai sfințelor milostenii... Bănuții lui Isus...

După asemenea ispravă, doveditoare că era adevărat tot ce se bănuia despre negustorul de icoane și zvonuri, urmară lucrul, satisfăcuți și veseli.

La urmă, în luneta mare a ușii de intrare în pronaos, Ieronim a stăruit pe lângă Sofronie să zugrăvească pe David și pe Solomon, cu câte un filacter larg desfășurat, ca două steaguri albe ale înțelepciunii și păcii.

- De ce mă pui să fac asta? Pentru că-i prea ușor?

- Nu, bădiță... Mai ușor este de zugrăvit potirul ca o floare de lumină strălucitoare pe care va să-l lucrez eu, în luneta mică, sub ceste patru nervuri de piatră.

- Mda... Și scriitura? O știi?

- „Înțelepciunea și-a zidit sieși casă”... Frumos, nu?

Lucrând potirul și aruncindu-și ochii asupra tabloului urzit de Sofronie, îl găsi stângaci. Îl dresă, pe furiș, când se afla pe schelă numai cu Teodora, apoi între cele două personaje zugrăvi un trandafir:

- De ce tocmai asemenea floare?

Când dulgherii au desfăcut schelăria, s-a văzut că întreaga zugrăveală a lăuntrului semăna cu tot ce au pictat meșterii din vremea lui Ștefan vodă încoace și mai mult d. ecât atât. Pe ziduri stăteau nu sfinți, ci oameni încununați cu lumină și ostași întăriți cu arme, vădind putere și vitejie, în luptă cu balaurii cumpliți ai nedreptății și asupririi, ai întunericului. Dramatice și vii, ca aieva, poveștile scripturii păreau a se

înșira în zbor lin, purtate de aripi eliberatoare. „Facerea” și sinoadele, Sinaxarul și „Judecata din urmă”, toate cu armonioasa lor îmbinare de chipuri, de straie în sute de culori: aur și purpură, zăpadă și smoală, smaragd și azur, tălmăcind o nenumărată felurime de sentimente: zbucium și liniște, osândă și binecuvântare, groază și bucurie, prăbușire și înălțare, omor și zămislire de viață.

Ieronim și Teodora urmăreau solemnitatea și măreția personajelor din altar, îi încânta măreția și demnitatea ctitorilor, înțelepciunea pildelor și pătimirile zugrăvite în naos. Se opriră în fața tabloului în care călăii îl sfâșiau cu greblele pe sfântul Gheorghe. Ieronim își aminti grija cu care Teodora zugrăvisese cele trei stele și găsi că roșul straielor purtate de doi dintre călăi s-a făcut mai frumos, mai cald. O lăuda pe Teodora că l-a sfătuit să împodobească prichiciul ferestrelor cu flori și că, tot ea, a povățuit să înconjure fiecare tablou din Sinaxar cu chenare în roșu, galben și verde, adevărate rame în jurul fiecărei imagini.

Pronaosul părea o odaie mare, înaltă, luminoasă, tapetată cu sute de tablouri, în care fremătau zeci de culori. Lungile și fluturătoarele filactere păreau steagurile albe ale păcii între oameni. Gândi: „Mulțumesc Dorinei că mi-a zămislit în inimă această înflăcărată dragoste, înlocuind stearpa neprihană în care meșterul Eli Ilarion mă îndemna să trăiesc”...

Ghicindu-i pasul gândurilor, Teodora s-a lipit de dânsul și l-a întovărășit, mută, în contemplarea tablourilor.

Soarele, sprijinit cu bărbia de Obcina Mare, trimitea pe cele trei ferestre ale pridvorului raze de aur, poleind tablourile și sporindu-le înțeleșurile.

- Vezi? domină lumina aurie, care întruchipează Binele.

- Asta am vrut, Dorina... Din noi rămâne doar pulbere și cenușă. Și nici atât. Dar dacă zămislim un dram de frumusețe ori o undă de bunătate, ne îmbrățișează neuitarea. Și zic, cu glas tare, că toate acestea și tot ce voi mai face de-aici înainte sunt și vor fi cântec de dragoste

pentru tine, Dorina. Tu mă ajuți a mă desăvârși, cu fiecare lucrare. Și-ai să mă sprijini și la cea în care-mi voi tălmăci, întreagă, gândirea și simțirea: Dragomirna.

îndată ce auzi că meșterii au sfârșit toată fresca interioară, mitropolitul Gheorghe Movilă își făcu iar drum la Sucevița. Se bucura că totul era tălmăcit după erminie, după sci'iptură și după tradiție. Chipurile îl impresionau, iar culorile îl încântau. Drept mulțumită, dăruî zugravilor câte o pungă de zloți:

- Vă las să... intrați în iernat. Bun înțeleș dacă făgăduiți că, din martie până în septembrie, săvârșiți zugrăveala pe dinafară. Ar fi venit și măria sa Ieremia vodă, dacă i-ar fi dat răgaz războiul din Țara Românească.

- Mihai vodă stă tare! zâmbi Gheorghe Movilă. îl ajută boierii și țara.

- Ci zic că fratele meu s-a năpustit asupra-i cu oști leșești, tătarești și otomane și-l va răpune.

Ieronim suferea amar că Mihai n-a rămas voievodul tuturor românilor. Durerea i se schimba într-o mocrnită ciudă împotriva Movileștilor, cărora, totuși, nevoit era să le înfrumusețeze domnia.

De unde se vede că

trupul femeii iubite psalm frumuseții și sfințeniei este Adăpostit în mănăstirea Humor, Anastasie Crimca l-a chemat pe Ieronim la sine. Viscoalea și cărările prin codrii obcinilor se troieniseră.

Vorbind în chilie, cu câte o ulcică de vin dinainte:

- Mă tem pentru zilele domniei tale, prea sfințite.

- Dacă Movileștii gândesc a mă pedepsi pentru ajutorul dat lui Mihai vodă, ridic împotrivă-le boierimea prietenă mie, începând cu neamul Stroici. Căci chiar dacă acest viteaz

voievod fi-va înfrânt, ideea lui tot va birui, Ieronime. Ține minte!

- Când a ajuns pilcul de oaste al lui Mihai vodă la Sucevița, noi l-am primit cu prapuri și dangăt de clopote.

- Mi-a spus Velica doamna, acea femeie cu suflet de aur.

- I-am desenat și ei chipul; îl păstrez, că poate o pun în frescă. N-am văzut, câtă lume am umblat, femeie mai frumoasă.

- Înțelepciunea o înfrumusețează așa. Și dragostea! Ci, deocamdată primejdia-i mare, iar noi nu-l mai putem ajuta cu nimic pe Mihai vodă. Să ne întoarcem, deci, la uneltele noastre. Te-am poftit să vezi ce am lucrat, de când ra-am retras la Humor, într-o așteptare.

Vreo două ceasuri sfătuiră despre miniaturile episcopului; cum a făcut, în „Căderea lui Abesalom”, unde se înfruntă două pilcuri de călăreți războinici, să se audă freamătul luptei, sunetul surlilor, tropotul copitelor, nechezatul cailor, izbirea alămurilor, răcnetul oamenilor. Deși mânuiește numai cinci culori. Priveau miniatura „David preamărit de mulțime”, cu munți înalți, cu o cetate măreață, cu regele pe tron, cu coroana pe cap, cu brațele larg desfăcute spre cele două grupuri, cu mâinile întinse spre dânsul, în semn de slavă, și sfătuiră cum să picteze mai cu înțelepciune, când în poarta Humorului bătu drumeț venit cu calul în spume. Călugării sloboziră zăvoarele și se mirară: - Femeie? Ce s-a întâmplat?

- Se află aici soțul meu, Ieronim; trebuie să-i vorbesc numaidecât. Călugării opriă musafira la poartă, cu calul de friu. Când apăru Ieronim, Teodora grăi dintr-o răsuflare:

- Vine, într-acoace, mitropolitul Gheorghe Movilă! Vesteste-l pe...

- Mulțumesc pentru veste, Teodora, surise Anastasie Crimca, din ușa chilie. Dar dacă vine el, mitropolitul, e bine. Rău era dacă trimitea oșteni să mă scoată de aici, cu sila.

În adevăr, peste trei ceasuri, trei sănii intrară pe poarta mănăstirii. Crimca și starețul îl primiră pe mitropolit în

mijlocul ogrăzii. După mai puțin de un ceas de dispută, în stăreție, Ieronim află că mitropolitul a îngăduit lui Crimca să rămână episcop de Rădăuți, deși urcase în rang în scurta domnie a lui Mihai vodă la Suceava. Se bucură, împreună cu Teodora:

- Scutesc țara de răzbunări și frământări păgubitoare tuturor. Iar Dragomirna se va zidi!

Respectând vechea rânduială, și în iarna asta lucrau câte cinci ceasuri în atelier: geluiau scânduri de paltin și tei, le fierbeau în ulei și clei, le ungeau cu ipsos, le uscau și le pictau. Veneau să învețe tot sub povața lui Ieronim și patru călugări tineri, iar călugărul Mina, văzând miniaturile lui Crimca, a cercat să deprindă și el acest meșteșug. După pilda celor văzute în Italia, Ieronim îi ruga pe starețul Mitrofan, pe călugărul Mina și îndeosebi pe episcopul Crimca să le povestească despre istoria românilor, despre faptele voievozilor scriși în pomelnice, în cronicile lui Macarie, Eftimie și Azarie, ori în amintirile celor bătrâni. Ieronim însuși le vorbea, adesea, despre Mihai vodă și fapta lui de pomină. Nu-l socotea încă înfrânt. Negustori și ștafetari povesteau că mai avea oști bune în Oltenia, că stăpânea tari cetăți din Transilvania, că pe Simion Movilă nu-l voia nimeni domn la Tirgoviște, că lefegii leși ori tătari prădau țara păgânește.

- Nu te temi de Movilești? Întrebă Sofronie.

- În Italia ori în Flandra am văzut fapte minunate și omoruri înfiorătoare și nu mă mai sperii. Cunosc zvâcnirea apelor din zăpezile topite primăvara și izul mucegaiului din peșteri și nu mă întristez. Am trăit înfiorarea nopților în țințirime, când se stârnesc strigoii și nu m-am îngrozit. Am simțit înghețul lespezilor de piatră acoperite de brumă în nopțile de toamnă târzie și n-am tremurat de frig. Am curățat cotețele porcilor și nu m-am îngrețosat. Am văzut lup și urs și șarpe și vultur răpitor și mulți balauri am visat, dar teamă nu mi-a fost. Am desenat multe fețe omenești, multe mâini ori picioare și am simțit bucurie. Dar ascultând, întru

spovedanie, câteva cugete omenești m-am spăimântat de felurimea însușirilor mișele ori ticăloase. Drept aceea, de om, de semenul meu, de cel cu care lucrez zilnic mă tem. Și totuși, nețărnut îl iubesc. Pentru că el, omul, poate fi și bun și rău, și lup și șarpe, și miel și balaur, și dragoste și ură. În om am aflat jigăniile sirepe care strică, spurcă și otrăvesc și arhangheli milostivi care pun izvoare reci în calea Agarei rătăcită în pustie, cu prunc la sin. Iubesc oamenii, pentru că în ei am întâlnit toată cruzimea și toată milosârdia, toată ura și toată dragostea cu puțință. Îi iubesc pentru că, aidoma mie, sunt făcuți din lut, din gânduri și simțiri mereu împotrivoare.

Ucenicii ascultau și se minunau de cuvântul acestui dascăl tânăr, priceput, blând și filosof.

Dar mai ales, acele zile de iarnă Ieronim și Teodora le-au închinat lucrului în chilia lor din turn. Făceau foc mare în sobă, să fie mereu cald și plăcut. Tencuiau pereții cu cea mai bună tencuială, amestecată cu câlți de în. Apoi, la lumina a douăsprezece făclii, pe plafonul chiliei, Ieronim zugrăvi „Izgonirea Agarei”. Pentru arhanghelul Mihail a folosit chipul iui însuși, iar Teodora i-a fost model pentru Agar. Lucrau în taină, să nu se afle în mănăstire. Totuși călugărul Damian a văzut-o pe Teodora spălând în apa rece a Suceviței niște pânze picurate cu vâpsele ori tencuială, s-a prefăcut că se plimbă pe drumul de strajă de pe zid, a tras cu coada ochiului și a și pârât starețului:

- Bănuiesc ceva necurat: zugrăvesc mășcări pe sfinte ziduri: muieri goale!

Deși nu credea, totuși Mitrofan l-a întrebat pe Ieronim:

- Am zugrăvit-o pe Agar și voi zugrăvi-o, pe peretele de răsărit, pe Eva.

- Despuiată?

- Cuvioase stareț, cât timp va să ne mai rușinăm de trupul nostru și să-l batjocorim ca pe-o mare blăstămăție? Au nu suntem după chipul și asemănarea...

- Dar dacă se mânie mitropolitul Gheorghe?

- Îl știu om învățat și înțelept; a văzut asemenea tablouri în Apus și în Polonia. Deci cred că va privi cu drag și mă va lăuda.

Prin vorbirea asta, Ieronim socotea că a dobândit încuviințarea starețului pentru tabloul Evei. Și, cum totul era pregătit, trase patul în mijlocul chiliei, aprinse făcliile, o așeză pe Teodora așa cum stătuse, atunci, pe stânca argintie, modelul desăvârșit, dorit de orice pictor: cuminte, liniștită, nevinovată și necuvântat de frumoasă. Era Eva, Magdalena și totuși Dorina. Luminările din candelabru și din sfeșnicele din colțuri izvodeau o lumină caldă, plăcută. Ea stătea pe blănițe de cârlani cu lână moale, iar sub cotul drept i-a pus o pernă, ca bustul să-i fie drept, picioarele aduse cu genunchii în față, în unghi armonios cu trupul, sprijinindu-se cu degetele piciorului stâng de marginea patului. De candelabru a legat o vergea de lemn, de care să-și sprijine stingă ridicată, ca atunci când a cules bobite de zmeură. Schițându-i conturul, se gândi să se picteze și pe el însuși, în chip nu de Adam, ci de inorog, sub rugul de zmeură, ca ea să-l privească și să-l îmbie cu ochii mari, luminoși, buni, înțelepți, ochi care știu cu o atât de dulce ispită să ademenească. Zugrăvea arinul bătrân din latura dreaptă, un ciot de tulpină uscată și trei tufe de zmeură, și povestea despre neuitatele simțăminte trăite în acea zi de 6 august, li desena trupul și se bucura foarte că-i ieșea aidoma: părul, fruntea, urechea, ochii, bărbia, gâtul, umerii, brațele, sinii, mijlocul, coapsele, genunchii, gleznelor, talpa picioarelor, toate, întocmai. Dar mai ales aidoma-i prindea, din culoare, gândul, sufletul. Desena, zugrăvea și vorbea:

- Aici și așa a îmbobocit fericirea noastră, Dorina. Unii spun că bobocii fericirii înfloresc numai în amintire; ci noi trăim acum mult visata clipă a fericirii, scăpărată în inimile noastre.

- Tu, Ieronime, m-ai dezlegat de un jurământ și de un groaznic canon. M-ai scos din durere și amar și m-ai urcat în dulcele cer al bucuriei.

- Pentru mine trupul tău templu de frumusețe și patimă cerească, biruință a luminii răsărită în piscul cel mai înalt al lumii este. Bucuria frumuseții ne apropie de cer. Privindu-te, Dorina, mă încredințez că Frumusețea-i tot una cu sfințenia, cu dumnezeirea.

Picta rotunjimile sinilor și gândea:... „Fie ce femeie are taina și vraja ei, iar deslușirea lor ne incintă și ne vrăjește pe noi, bărbații. Ochii tăi, mari, luminoși, calzi și a multe grăitori, acum ca și atunci; buzele îndulcesc cuvintele. Ochii vădesc că, la tine, dragostea și natura una sunt. Ce bucurie sfântă zămislește în mine mireasma de crăiță a sinilor tăi, Dorina”... Inspirația îi izvora din lumina făpturii iubite, din trupul ei, matcă născătoare de necuvântate frumuseți ale formei și ale culorii.

- Alaltăieri, cislund în trapeză, Sofronie m-a numit „armăsar flacăra și rază de soare, foarte drag muierilor și neîngăduit de fericit”.

- De data asta a spus adevărul.

- Poate; ci eu cunosc că viața zămislitorului de Frumusețe este o nesfârșită pătimire.

Știau amândoi că asemenea tablou, într-o chilie, la o mănăstire va stârni furtună. Că vestea va ajunge până la Curtea domnească și...

- ... că mă va pune în războire cu mulți învechiți. Și mă tem ca nu cumva, după ce te-am scos din ispășire, să te afund în iadul invidiilor, jertfindu-te artei și frumusețelor făurite după chipul tău... Zugrăvind sâniile Evei asemeni într-un totu sinilor tăi, înțeleg, Dorina, că ai firea gingașă, ca a porumbițelor, și cu voluptate și neprihană ești împodobită.

Îi desena buzele și-i povestea nepovestitul:

- Zidiți suntem din lut muiat cu rouă picurată din cer. Dar roua se zvântă și lutul se usucă. Drept aceea, Dorina, să facem din dragostea noastră un ungher de taină unde să ne ocrotim fericirea și cumsecădenia, să le cruțăm, ferindu-le de sudălmile din vălmășagul lumii.

- Tu, bradul meu voinic, vânjos și mlădios, să știi că din ziua când mi-ai povestit despre scara lui Ion Sinaitul am înțeles că-mi ești drag și-am nădăjduit că dragostea mea va izvedi în sufletul tău o dragoste soră.

Privind-o cu luare aminte, furându-i cu penelul liniile trupului ca să i le scrie pe zid, Ieronim se gândea la Michelangelo, la modelul ce-l va fi avut pentru Eva lui, urcată pe cupola Capelei Sixtine.

Dorina sta liniștită, calmă, oleacă melancolică, semn că suferințele trecute au lăsat urme.

- Dar știi, Ieronime, că auzindu-te, prin mai, vorbind cu meșterul Eli Ilarion, mi-am spus: „Vreau să-l slujesc ca ucenic, să car tencuială, să-i pregătesc culorile, să-i spăl pensulele, halatul și mâinile”. Iar tu, când m-ai botezat „Necunoscuta”, ai dovedit că începi a nutri pentru mine un simțământ omenesc, bun. Mi-i dor de tot ce am și de tot ce-aș vrea să am. Mi-i dor de tine, Ieronime, cum îmi era în ceasul acela sfânt, când ne-am întâlnit pe stânca argintie: nu m-am temut, nu m-am rușinat. Atunci am crezut că te stăpânesc cu privirea și te înduplec a fi cuminte. Pe urmă m-am încredințat că acea cumsecădenie era, în fapt, purtarea ta firească, înțelepciunea ta, tăria ta. De aceea mi-i dor chiar de durerile și de teama nebună cu care te-am dorit, zile și nopți, săptămâni și luni. Deși trebuia să mă feresc de tine ca de foc. Mi-i dor de dorul cu care te voi dori până la sfârșitul vieții...

Vorbirea Teodorei răsună în sufletul lui Ieronim ca versetele din „Cântarea Cântărilor”. Asculta și așeza culorile tălmăcind aceste gânduri și simțiri. I se părea chiar că se asculta pe sine însuși. Că glasul ei, cald și liniștit, mătăsos și înțelept, cu modulații de cântec, se acorcia-ntru totul cu nuanțele de lumină și culoare pe care le prindea, înflorind clipă cu clipă trupul și sufletul ei armonios, în toate ale lui. Căci trupul femeii iubite era un psalm închinat frumuseții și sfințeniei.

- Dorina, știi ce-am făcut, în clipa când te-am zărit pe stâncă și tu nu mă văzuseși încă? Te-am desenat pe o piatră, cu o bucată de cremene ascuțită... Apoi, ca să nu se șteargă și ca să mă încredințez că în adevăr te-am văzut, că erai o știmă... aievea, am reînnoit de trei ori desenul, până în primăvară, când puhoiul Suceviței a răsturnat piatra și-a șters liniile. M-am întrebat, de multe ori, cum de nu ți-am recunoscut mâinile, eu care...

- Ci eu zic că mi le-ai recunoscut, când se întâlneau cu ale tale, la frământarea ipsosului, în ciubere. Ce calde și puternice mi se păreau mâinile tale și cât mă înfiora atingerea cu ale mele...

- Hm... Și eu mă înfioram, dar nu cutezam să ți le strâng ori să ți le mângâi. Într-o biserică din Transilvania am citit o inscripție: „Când zugrăveam icoana asta gândeam la o fată frumoasă; o așteptam să vină și, Doamne, nu mai venea”... Și eu gândeam la Știma de pe stânca argintie... Mare înțelepciune dovedit-ai îmbrăcându-te în alb, în ziua când am început lucrul în altar. Ai fost floarea gândului fără prihană.

Povestea și-i picta stânga ridicată, spre a culege bobite de zmeură.

- Nu din înțelepciune, ci din dragoste, m-am îmbrăcat în alb.

- Mă absorbeau munca, dorința, râvna de a împodobi aceste ziduri măcar cu o rază de lumină. Mama răsădea flori în fata bordeiului, „să fie frumos” barem o vară. Eu așez florile pe ziduri, să strălucească multe veacuri. Noi, în icoanele astea răsăritene, umblând după... sfințenie, schivnicim omul, îl secătuim de viață și, deci, îi furăm bună parte din frumusețe. Ci ne înșelăm: Frumusețea-i adevărata sfințenie.

- Am auzit că la greci fecioarele modele de sculptori pentru statui trebuiau să se înjunghie pe altarul zeitelor pentru care au pozat. Eu mă jertfesc, leronime, pe altarul făptuirilor tale, nădăjduind că mă iubești nu numai pentru

trupul meu, nu numai pentru viața mea mult încărcată cu osânde, nu numai pentru inima mea, ție fără margini credincioasă, ci și pentru minunea că inimile noastre s-au întâlnit, din nu știu ce înaltă poruncă, tocmai aici, în acest loc zămislior de bunătate, curățenie duhovnicească și frumusețe, că s-au dăruit una alteia și că se doresc dincolo de cuvânt și de înțeles. Pentru că, după ce totul e împlinit, încă mai stăruie în noi acel dor neliniștit al depășirii, acea nesăturare într-un dragoste.

- Știu că de s-ar stinge în noi acel dor și-acea nesăturare, noi n-am mai fi... Mă bucur mult că am izbutit să-ți ațintesc privirile spre rugul de zmeură dindărătul căruia se va ivi... inorogul.

- Ochii sunt mai mari decât ai mei...

- Nu, Dorina, ai tăi sunt de o sută de ori mai calzi, mai vii, mai adânc grăitori.

- Hm... Adineaori mi-ai spus să mă uit spre bobițele de zmeură; știi la ce priveam, de fapt? La tine, tu, soarele meu!

- Acum, lucrând la acest tablou aflu, încă o dată, ce patimă necruțătoare-i pentru mine pictura. Și-s fericit că pasiunea asta-i împletită cu patima dragostei pentru tine, Dorina. Mi-i dor să lucrez, să fac opere minunate; mi-i dor de furtuni și de cer senin; mi-i dor de trai plin, frenetic și de odihnă în singurătăți silhuite; mi-i dor de prietenie și de dragoste... Dar mai ales de tine mi-i dor, Dorina. Pentru că tu ești întruchiparea Frumuseții.

O privea, o sorbea, o pipăia cu ochii, cu gândul, să-i prindă toate contururile și culorile, în subtilele lor nuanțe de viață, palpitând în sâni, în coapse, în șolduri, în genunchi. De câte ori a văzut-o despuiată a aflat-o tot mai tainică și frumoasă fără de măsură, își amintea că întâia oară i s-a părut așa, atunci când privea tabloul „înălțării” din altar. Atunci își tălmăcea gândurile și simțămintele prin privire, singura parte din trup, afară de mâini, neacoperită. Acum grăia cu întreaga-i făptură, cu buzele-i moi și copilărește

împurpurate, cu netezimea luminoasă a frunții, cu sfârcurile roze ale sinilor, înconjurată de două cerculețe vișinii, cu rotundul șoldurilor, cu mișcarea abia simțită a pieptului, cu vălurirea spumoasă a părului castaniu. Toate tălmăceau dragostea și sporeau în el izvorul râvnei de a trăi, izvorul înviorător al iubirii.

- Într-o zi, i-am spus lui Sofronie: „Bădiță eu cred în tinerețe, în prietenie, în dragostea femeii, în frumusețea sfântă a artei, a picturii, acest veșmânt în care îmi îmbrac viața și moartea”. Iar el a răspuns cu o grozăvie: „Frumusețea cea fără de pereche diavolului slujește”...

- Pângărire! lubește-mă, Ieronime, cu patima cu care mă pictezi și pietează-mă cu ardoarea cu care mă iubești. Căci chiar când amândoi fi-vom cenușă, dragostea noastră va dăinui mereu, mereu în milioanele de semeni, îmbrățișați ca și noi într-o neprecupețită și sfântă dăruire. Și să știi, chilia asta, din turnul de miazăzi-apus al Suceviței, chiar când noi nu vom mai fi, se va numi sălașul sfânt al dragostei lui Ieronim și al Teodorei sale.

Printre toți cei din Sucevița, Ieronim era socotit acum drept cel mai priceput, mai pregătit, mai talentat și mai bun dintre meșteri. Pe toți îi impresionase cât de repede l-a învățat pe călugărul Mina să lucreze la cărțile pe care, cu pricepere și îndemânare, le copia. Deși schița fresca exterioară aproape singur, găsea vreme să-l ajute pe stareț la întocmirea pomelnicelelor cu oamenii de seamă, așa după cum mergea cu Teodora să adape vitele, să pritocească poloboacele cu murături, să care lemne cu săniile și să zugrăvească icoane pentru prăvălia jupânesei Irina. Și dacă starețul Mitrofan se pricepea să curme discordiile și zădărniciile din enoria lui, povățuind, dojenind și mai ales înspăimântând cu blestemele-i cele cumplite, călugărul Damian, care iarna nu prea horhăia prin lume cu negoțul cel bănos, își avea ucenicii lui într-o strângere cu patimă a arginților: prin colibe din pădure, prin stâni părăsite, prin scorburi, prin peșteri, unde descântau și chemau în ajutor

pe Lucifer, stăpânul cel hapsân al aurului. Ca descântecele să aibă izbândă, adică să afle comorile ascunse în paza satanei, luau câte o fată fecioară care, chiar dacă nu ghicea ascunzișul lor, se încredința ce bărbați sunt unii călugări și așteptau să vadă ce alișveriş vor avea peste nouă luni. Călugărul Damian și meșterul Sofronie își făcuseră obicei să urce în sanie, să gonească până la Rădăuți ori la Suceava, să se înhăiteze cu lefegii leși, cu tineri de pe uliți, cu unii călugări cheflii și să bea până se prăbușeau sub masă. Așa că în cetatea monahală Sucevița, ca pretutindeni, învățătura se îmbina cu neștiința, evlavia cu nerușinarea, sinceritatea cu fariseismul, deșteptăciunea cu prostia, sfințenia scripturii cu satanica magie neagră. Cel mai bine, călugărul Damian știa că, printre cei două sute șaptezeci de călugări de toate vârstele, erau mulți curați ca lacrima, dar și unii demonologi, adică închinători satanei, socoteau femeile drept făpturi spurcate și, filotimi fiind, le strecurau noaptea în chilie, să scoată dracii din ele, domolindu-le cu puterea cea bărbătească și lăsându-le în zori să plece cu bocceluțe cu daruri, ca să mai vină și altădată, când s-or umplea iar de draci. Ieronim observase că aceia la care noaptea întârzia câte o muierușcă, a doua zi cântau rugile cu mare osârdie și cucernicie, așa că nu lipsea nici fățarnicia.

În mijlocul acestui amestec de făpturi și apucături de multe feluri, Ieronim și Teodora își duceau ti-aiul lor deosebit. Cei mai mulți îi iubeau și-i respectau, dar se aflau și unii care-i urau. Îi iubeau pentru că erau cumsecade, buni, sfioși, cuviincioși cu toți. Însă din ceasul când a refuzat să-i dea zece icoane pentru vânzare, Damian s-a slobozit într-o cârtire: - Amândoi, niște nemernici care spurcă mănăstirea. El, pecetluitul satanei... Iar ea, ce mai! Dracul gol. Uite-o: se îmbracă în cămăși și catrințe, în bondițe cu jderi, cu căciuliță de hulpe și cu ciuboțele roșii, ca să ne ispitească pre noi, bieții călugări schivnici, în neostoită vrajbă cu partea muierască.

Auzind cum cârtea „butoiul cu osânză”, Ieronim

- Tot vorbind despre virtute, unora li se acrește, părinte Damian, și se preschimbă în doritori a săvârși dulci ticăloșii.

Dar grija cea mare, din iarna aceasta, a zugravilor Suceviței era desăvârșirea schițelor pentru fresca exterioară. Trebuiau să țină seama că la aceasta nu se putea lucra pe ploaie, pe vânt, pe căldură prea mare. Și că, totuși, trebuia terminată până în octombrie 1601. De aceea se impunea cea mai iscusită rânduială și totul pregătit din vreme. Apoi tencuiala se cerea a fi amestecată încă mai bine cu câlți și cu var din cel mai bun. La fel culorile: să pătrundă adânc în zid, ca să înfrunte vremuirea veacurilor.

Au hotărât să înceapă tot de la răsărit, cu absida altarului și a naosului. Plănuiau a zugrăvi „Cinul” în lunile martie, aprilie și mai; apoi, în iunie, să picteze „Arborele lui Ieseu”, „Acatistul Maicei Domnului” și „Apărarea Constantinopolului”, adică tot peretele dinspre miazăzi. În iulie și august, când soarele bate mai tare, își propuneau să zugrăvească latura dinspre miazănoapte: „Scara Sinaitului”, „Facerea” și viața lui Pahomie. Tot în această lună să zugrăvească și turla. În septembrie și octombrie să dea gata pridvorașele și peretele de apus, unde Ieronim stăruia să dobândească învoirea de a așeza pe cei mai de seamă voievozi. Zicea:

- Istoria e timp păstrat cu grijă, e amintire ocrotită și îmborsită, cum îmborsim candela cu untdelemnul cel mai bun, ca lumină să avem.

În cetatea Sucevei, meșterul Ion a înfățișat aceste schițe ale lui Ieronim, așa fel ca să stârnească mânia mitropolitului, „să-i mai reteze cineva nasul”.

- Rău îmi pare, a surâs acesta, după ce a privit cu luare aminte, că n-am poruncit ctitorie mai lungă și mai înaltă, că l-aș sfătui pe mărișor să a primească acest plan. Bineînțeles, fără Mihai vodă.

- Înalt prea sfințite, cuteză Ieronim, ne obligă faptele lui.

- E dușmanul nostru, al Movileștilor, tinere!

- Iertare, ci eu cred că acel Mihai vodă s-ar cuveni să aibă doar un singur dușman: sultanul, înrobitorul românimii. De aceea pre sultan îl pun sub teascu caznei.

- Zugravule, nu-ți temi capul!? E așa de frumos, și-ar fi păcat.

- Ba mi-l tem, înalt prea sfințite. Dar dacă Mihai vodă se întoarce de la împăratul nemțesc și dobândește izbândă, chiar frații Movilă ar cere să-i zugrăvesc chipul, alături de al mărilor lor.

- Taci, Ieronime! se sperie meșterul Ion.

- Vorbesc cu unul din cele mai luminate capete din câte are Moldova azi; și nu cred că-i primejdios să spun adevărul.

- Gândești ca episcopul Crimca.

- Pe care ai avut înțelepciunea să-l vezi la Humor... Altminteri aș zugrăvi o singură pildă: a celor doi orbi, iar pe filacter aș scrie, verset din Matei 15, 14: „Orbul pre orbul povățuind, amândoi în groapă vor cădea”...

Mitropolitul zâmbi oleacă mâhnit, oleacă stingherit și îngrijorat: îi plăcea tânărul zugrav, dar știa că vodă Ieremia repede ar chema călăul. Întrebă:

- Tu m-ai zugrăvit în naos? Ai folosit culori cam întunecate.

- Iertare, înalt prea sfințite, dar sunt numai purpură și lapis lazulli...

- Și așa cum stau, în genunchi, înțelege norodul că sunt sfetnic mării sale?

- Ești în naos, la rând cu casa mării sale voievodul și doamnei Maria. La Voroneț, mitropolitul Grigore Roșea s-a zugrăvit afară, de-a stingă intrării în pridvor. Ci, ferește-ne, Doamne, de ispita trufiei...

Asemenea vorbire fățișă, de-o nesăbuită îndrăzneală, îl năucea pe meșterul Ion; pe mitropolit îl făcea doar să zâmbească. Și ca și Sofronie, Ion, cât era el de mare meșter, începea să se teamă:... „Tinerelul ista îmi fură și alișverișul și faima. I-am dat nas și mi-o ia înainte”...

Au plecat de la mitropolit cu făgăduiala că vor primi răspunsul până la lăsata secului de postul mare, după ce sfătuiește și cu măriia sa. Pe uliță Ieronim se întâlnește cu un căpitan din straja domnească și alți cunoscuți, se hărățiră din cuvinte șuguitoare:

- Te-ai însurat, zugrave?... Cu o mută?... C-o Vădană?... Cu o fecioară?... Cu o ucigașă?... C-o târîtură?... Ori cu o sfântă?

Ieronim îi ascultă răbdător, zâmbind:

- Spuneți-i cum vreți. Ci eu jur că-i o pildă de neprihană.

- Zău? Potirul crinului?

- Pe chipul ei gânditor, cuvios, melancolic, liniștit înflorește suflet înrudit cu heruvimii.

- Parcă te ispiteau trupuri pietroase de zvârlugă, ochi obraznici și vicleni, izvoditori de dragoste focoasă.

- Ca Teodora nu-i făptură pe lume!

- Te-a tămâiat rău, dacă...

- Privești-mă cu îngăduință, prieteni, și nu râd-eți de mine: sunt beat de iubire și fericit.

- Lăsați-l, flăcăi, și credeți celui bolnav de dragoste și orb, râse căpitanul, împingând cu umărul pe ceilalți. Haideți la han!

Dar în clipa aceea se ivi ucenicul Gligorie, strigând:

- Meștere, tătarii au răpit-o pe Teodora!

Secundele nedumeririi se numărară grele, ca de plumb.

- Încotro au... gemu Ieronim. Spre Dorohoi?... Străjeri, o sabie!

În câteva minute, toți cinci erau pe cai și goneau spre răsărit. Pilcul de tătari prădalnici făcea parte din cei veniți la Curtea domnească să-și primească simbria; luptaseră în Țara Românească pentru Simion Movilă și, nemulțumiți de cât primiseră, furioși, căutau să-și sporească leafa, înhățând ceva roabe. Pe Teodora o întâlniseră în ușa dughenei jupânesei Irina: o înșfăcaseră ca pe o pradă de preț. Gligorie auzise pe răpitor: „O vând hanului!”...

Trecură apa Sucevei, în galop, și goniră înainte, nebunește. Oamenii întâlniți pe cale adevereau că trecuseră cinci tătari cu trei roabe legate pe cai. Îi ajunseră la Vlădeni, dincolo de Șiret.

Ieronim, în frunte, se năpusti cu sabia asupra tătarului care trăgea de frâu calul pe care se afla, legată, Teodora. Străjerii se hărățiră cu ceilalți, prinzându-i în sulii: doborâră calul unuia și speriară pe cei care purtau roabele. Cea dintâi Teodora prinse frâul slobod cu dinții și trase tare, cu vâjnoasă încordare, silind calul să se oprească, să se răsucească pe loc, în timp ce, lovit, tătarul se prăbuși în omăt. Înțelegând că nu pot înfrunta urmăritorii, ceilalți trei goniră spre răsărit, lipsindu-se de roabe. Ieronim descălecă, prinse calul care o purta pe Teodora și, cu mare grabă, îi desfăcu legăturile. Avea fața plină de sânge și o dureau pânțele și sinii striviți de lemnul șelei. O luă în brațe și-o așeză în șaua lui. La fel făcură și ceilalți străjeri, cu celelalte două fete. Prin Dumbrăveni, grăbiră spre Suceava. Ieronim și căpitanul intrară în Curtea domnească și se plânseră de fapta nohailor.

Auzind, doamna Elisabeta îl chemă pe Ieronim la dânsa, împreună cu Teodora:

- Voiam să te ocărăsc pentru schițele la peretele de apus al Suceviței; ci aflând că ai fost în fruntea celor care a dezrobit trei fete, te laud. Voi stărui pe lângă mărița sa să încuviințeze schițele tale.

- Cu Mihai vodă?

- Da!... Dacă nu cumva primește ajutorul împăratului Rudolf și se năpustește iar cu război asupra noastră... Iar pentru soața ta, l-am chemat aici pe logofătul Stroici.

Teodora îngălbeni de emoție și de teamă; îngenunche înaintea doamnei și a dregătorului: Rogu-vă nu mă osândiți!

- De mai bine de un an, vorbi marele boier, ne-am încredințat că n-ai avut nicio vină întru moartea fiului nostru. Fii fericită cu iscusitul tău zugrav. A făcut un bun portret ficei noastre Sofia.

- L-am văzut și eu, cuvântă Elisabeta doamna. Faci și domnițelor asemenea portrete, acum, cât nu lucrezi la Sucevița.

Astfel, jumătate din luna februarie 1601, Ieronym și Teodora au locuit într-o cameră de oaspeți din Curtea domnească.

Văzând portretul domniței Ecaterina, doamna porunci s-o picteze tot acum și pe dânsa.

- Dar să nu mă ții mult la pozat: trebuie să plec la Iași.

Lucrând, pe neabăgate în samă, veni vorba despre împărăția otomană și despre Mihai vodă, despre Simion Movilă și împotrivirea muntenilor de a-l primi domn la Târgoviște.

- Greu să stea cineva pe scaunul unde a stat acel bărbat strașnic.

- Nu te sfiești să-l lauzi, în fața mea?

- Ba mă sfiesc foarte, măria ta; dar nu uit că tătarii care l-au slujit pe măria sa Simion Movilă au răpit-o pe Teodora. Și cine știe dacă nu cumva și neamuri mai înalte, care acum trăiesc bine sub ocrotire otomană, mâine nu vor fi roabe în harem.

- Adică și... eu?

- Ferească Dumnezeu, ca suflet bun și frumusețe uimitoare ca a măriei tale să pățească asemenea nenorocire.

- Dacă n-ai vorbi atât de deschis și de îndurerat, te-aș da pe mâna călăului.

- Numai din mare dragoste și prețuire pentru măria ta, binefăcătoarea noastră, cutez a spune adevărul, fără lingușire.

De altfel vorbise așa și pentru că nu era mulțumit de portretul doamnei: îi scotea la iveală o frumusețe pe care o avea și o bunătate pe care Ieronym ar fi vrut s-o aibă. Doamnei însă îi plăcu. Îl puse alături și se privi în oglindă, comparându-se:

- Meștere, nu cumva mi-ai furat și sufletul?

- Dacă pânza asta cu mărețul chip al măriei tale are și un dram de suflet, acela-i smuls din al meu și închinat măriei tale, ca unei zâne a Frumuseței.

- Rău îmi pare că măria sa n-are acum răgaz să-ți pozeze. Dar, la toamnă, te așezi la curte și-l pictezi, împreună cu coconii.

În adevăr, vodă era întru totul absorbit de grijile sprijinirii fratelui care, cu tot ajutorul tătăresc, otoman și leah, nu izbutea să stăpânească Țara Românească în întregime. Dincolo de Olt, Buzăștii hărțuiau lefegiii lui Simion Movilă și-l așteptau pe Mihai vodă să se întoarcă de la Praga și să pornească iară războiul întru unirea țărilor române, sub schiptrul său. Căpitanul de strajă știa că, trecând prin Suceava, cu o parte din oastea care-l înfrânsese pe Mihai vodă la Bucov, cancelarul Zamoyski dovedise că Simion Movilă nu era vrednic a sta în scaunul unde, opt ani, poruncise acel bărbat cu totul deosebit: „E cel mai mare general al acestei vremi. Nu l-am bătut, ci l-am copleșit cu numărul. De trei ori a fost cât pe ce să mă spulbere cu toți hânsarii mei îmbrăcați numai în fier”... L-a întrebat pe Ieremia: „Ai atâta aur cât să ții la Târgoviște treizeci-patruzeci de mii de mercenari?” Vodă s-a cutremurat: „Aist frate, ambițios și nevolnic, mă sărăcește!... „Să se împrumute la Gazi Ghirai hantătar, că-l puteți plăti cu... prădarea țării, a răs rău cancelarul leah. Dar mai întâi, sipetele cu aur pentru mine! Că din Țara Românească ram ales cu prea puțină pradă”. Apoi, cu mâhnire: „Lui Simion, soarta i-a hărăzit rol de măscărici. Îl vedeam slab, scheletic și urât, dar l-am aflat și foarte nepriceput la treburile ostășești și politicești”. „E victima cumnatei Margareta, care se vrea doamnă, cu orice preț”

- Are o singură plăcere: să crească pupeze, răsă căpitanul de strajă; apoi, împreună cu ceilalți tineri, se înfățișă cu daruri și cu firitisiri pentru Teodora: Acum am aflat ce fată minunată ești și te rugăm să uiți ocările necugetate și să ne ierți.

Până la Sucevita au călătorit călări, pe-o vreme cu zloată. Teodora povestea cum a brodat, pentru jupinise din casă și, mai ales, cum o cercetau cu ochi iscoditori și-o ispiteau cu întrebările:

- Mai cu seamă vor să afle dacă ți-am pozat... Le-am spus că n-ai prea avut vreme.

- Bine-ai făcut, Dorina. Nu-i bine să-și vâre pliscul orice bufniță în cuibul nostru.

- Mă-ndemneau: „Să-ți faci portretul, nevastă, că frumusețea trece”.

O dureau încă șalele, coastele și sânii striviți de hurducături și de funiile cu care o cetluse tatarul pe cal; buza de sus, lovită de frâu, i se umflase și se învinețise. Suferea, ci foarte bucuroasă era că scăpase teafără și că salvatorul se numea Ieronim.

- A doua oară mă scoți din gheara morții.

- Nu te-am întrebat până acum: de ce ai urcat, atunci, să fii zidită în turn?

- Meșterii rostiseră numele tău: voiau să-ți îngroape umbra, ca în patru zeci de zile...

- Prostii! Au trecut de zece ori patruzeci de zile și eu trăiesc, sănătos și teafăr. Și mai ales, fericit... Dar, mai știi? Poate de aceea m-a chinuit mult simțământul unei înfiorătoare singurătăți. În unele momente mi se părea că între mine și oameni se deschidea o genune neagră.

- Am simțit: te trăgeai în pădure, pe Furcoi, pe Bercheza în sus, pe pârau Neagului, prin poiene și chiar până sus, în Obcina Mare.

- De unde știi?

- Te-am urmărit. Uneori ți-am și cântat.

- Deci tu... tu erai?

- Da; am crezut că pentru asta mi-ai dăruit fluierul. Și m-am străduit să învăț a cânta mai bine.

- În hoinărelele mele fără noimă, cununa singurătatea din mine cu singurătatea codrilor și gândeam ori desenam, ici-colo, câte un copac, o floare, o priveliște.

La Sucevița se auzise de răpirea Teodorei și de repeziciunea cu care Ieronim și prietenii suceveni au scos-o din gheara fugarilor. Starețul, călugării, lucrătorii îi primiră cu firitisiri și laude. Lelea Călina i-a îmbrățișat și i-a sărutat, plângând:

- Hulubeilor, cum era să vă pierd... Să dăruieți o icoană la bisericiuța veche.

- Meritul este al Teodorei, care, cu dinții, a prins frâul calului și l-a scos din calea fugarilor.

În iarna asta, Sofronie s-a arătat prietenos, ca și înainte; n-a mai pomenit nimic de neputința de a munci cu plăcere. Ci azi îl întrebă:

- Ți-a spus Teodora blăstămul meu?

- Nu. Ce blăstăm? nu-și aminti Ieronim câteva clipe.

- Mult te iubește, dacă te cruță.

- Dacă m-ai blăstămat, sunt gata să te înțeleg.

- Cu bunătatea ta ori ești mai presus de fire, asemeni heruvimilor pe care-i zugrăvești, ori sameni cu cel mai mare nătâng din lume.

- Și dacă sunt de amândouă? Când te știi prieten, inima mi se umple de bucurie; când te simt dușman, parcă beau pelin. Vreau să împlânzesc dreapta matale mânie; dar nu mă lipsesc, pentru nimic în lume, de ceea ce, cu dragoste și omenie, am dobândit: iubirea Teodorei. Nici n-ar fi cu putință, pentru că Teodora sunt eu...

A zărit în colțul atelierului piatra neagră adusă, în spinare, de pe Sucevița. Îl fură un gând revenit: „Am zis că-i sculpez chipul”... Îl lăsa pe Sofronie să plece. Luă dalta și ciocanul și-o cercă: „Bună”... Febril, schiță pe o bucată de hârtie chipul Teodorei, cu broboadă și burnuz. După ce făcu cinci modele, se hotărî: „Așa... cum arăta când am văzut-o întâi... Goală, o sculpez în marmură”. A cioplit mai bine de trei ceasuri, până a început să descifreze în piatră chip omenesc.

- Ieronime, te cheamă starețul! Îl strigă Sofronie.

Înterupse lucrul, așeză piatra la loc, în colțul atelierului, sub scânduri, și grăbi spre stăreție.

În care se află despre schimbări de gânduri, lespre stâinpici și despre multe altele

În preajma Paștelui, Teodora a încondeiat treizeci de ouă roșii. Zece, cele mai frumoase, le-a trimis la Curtea domnească și câte cinci mitropolitului Ghc-orghe și episcopului Anastasie Crimca.

- La drept vorbind, spuse Ieronim, așezându-și schițele ca să înceapă zugrăvirea „Cinului”, atunci aş fi mare meşter zugrav când aş face din Sucevița un ou de paști uriaș, așezat pe pajiște verde.

- De ce spui asta?

- Pentru că oul încondeiat e modelul desăvârșirii în formă și culoare. La Florența, ucenicii lui Savonarola ziceau că frescele lui Fra Angelico nu pot fi sfinte pentru că-s prea frumoase. Eu cred, dimpotrivă: sfânt e numai Adevărul, Binele, Dragostea, Dreptatea și Frumusețea.

În anul acela primăvara a venit greu și părea ostenită. Dar îndată ce negurile s-au tras spre piscuri și-n vale, cerul s-a limpezit, dulgherii au înălțat schelele și zugravii au pregătit tencuiala, frământând-o îndelung, până s-a făcut una cu inul tocat mărunț. Ca și meșterii Eli Ilarion și Ion, Ieronim dorea să dea frescei exterioare un ritm și o simetrie întru înlesnirea înțelegerii scenelor, cunoașterea chipurilor, citirea întâmplărilor povestite și de către neștiutorii de carte. Pe cele trei abside ale naosului și altarului au rânduit, pe șapte registre, de sus în jos, chipurile „Cinului”, de la cele duhovnicești la cele pământești: heruvimii, îngerii, apostolii, patriarhii, sfinții, mucenicii, schivnicii.

- Chiar pe mijlocul absidei altarului, drept spre răsărit, deasupra contrafortului mic, a ferestrei și a firidei, așezau tabloul lui Isus pe tron. Spre el priveau, din dreapta și din stânga, sutele de chipuri care alcătuiau „Cinul”.

În ziua de 30 martie, soarele a răsărit în senin și limpezime.

- Pornim! a strigat meșterul Ion, ca la un început de bătălie. Azi dăm gata rândul heruvimilor.

Și Ieronim, Sofronie, însoțiți de ucenici, au urcat schela până sus, sub streășină. Meșterul Ion conducea, de jos, măsurătorile și se îngrijea de tencuială și vopsele: se îngrășase și nu se mai putea ghemui sub acoperiș. Și-apoi îl cam usturau ochii. Neavând încă de zugrăvit stele, Teodora pregătea culorile și le da la mină. După mai puțin de un ceas, când soarele urca deasupra pădurilor, aripile serafimilor, câte șase la fiecare, măiestrit răsucite, colorate în verde, roșu și galben, se rânduiau asemeni unor pălării de floarea soarelui. Pe axul sau mijlocul absidei altarului, în rândul heruvimilor, meșterul Ion a zugrăvit un cerc aurit, în care a înscris o stea în opt colțuri, ca să cupx-indă înlăuntrul ei pe „Cel vechi de zile”, în strai alb, binecuvântând lumea, aurită de razele răsăritului. Pe la jumătate l-a cuprins amețeala și l-a chemat pe Ieronim să-l sfârșească:

- Muncește, că năzuiești s-ajungi zugravul Curții domnești, dăruit cu pungi de aur.

- Una am primit, meștere, și-am dăruit-o Dragomirnei.

- Da?... Nu știu: ori ești șiretul șireților ori căpitanul proștilor.

- Meștere, de ce, uneori, neamul Șarpe mă batjocorește, urât?

- Ei, nu te supăra și tu... Între meșteri nu se poartă nas de ceară.

În a treia zi au pornit rândul al doilea, al îngerilor. După ce a colorat pajiștea verde, Ieronim i-a rânduit în pas ușor, ca într-un fel de dans domol, în straie bogate, cu poala veșmintelor tivită în culori vii și totuși calde, mătăsoase,

îmbinând armonios albul cu verdele, cu galbenul, cu roșul, cu castaniul. Mișcarea aripilor, arcuită, ca și cum și-ar lua zborul. Sub straiile în fluturare, Teodora ghicea mlădierea trupurilor; capetele, oleacă aplecate, se veseleau în lumina izvodită din cercul de aur. Fiecare înger poartă într-o mână lancia și în alta un disc alb.

Meșterul Ion îi zorea mereu și-i ocăra:

- „Isus Emanuel” e... chircit! Pipernicit! Fără har...
- Dacă-l făceam mai mare stricam armonia „Cinului”. Uite, mai așez un heruvim aici, dedesubt, ca o floare cerească și-i dau lui Isus impresia de plutire, spre înalturi. Este?
- Mda... Pe toate le răstălmăcești, firoscosule!
- Și te rog să ai răbdare până la înlăturarea schelei, când putem cerceta lucrarea de jos, de acolo de unde o va privi toată lumea.

Ion tăcu; cârti, în locu-i, Sofronie:

- Mare meștere loane, nu te pune cu jupân Ieronim, zugravul Curții domnești...
- De cinci zile trudiți la zugrăvirea îngerilor înșiruiți sub zborul heruvimilor, ca o strajă a dreptății și a păcii, a surâs Teodora cu îndurerare. V-ați întrecut în a le pune aripi ușoare ca fulgul și fâlfâitoare ca visul. Și nu-i nimerit a vă mai înțepa cu ac înveninat de răutăți.
- Așa-i! Vă-n[*]redințez că-s gata să răzăluiesc totul și să pictez altul.
- Nu cumva să strici mâna îngerului meu! Teodora așteaptă câteva clipe și fiind[*] Ieronim tăcea:
- Când lucrați, domnia ta meștere Sofronie, la îngerul din dreapta și Ieronim la cel din stânga, sprijinitori ai lui „Isus Emanuel”, întruchipați prietenia și frăția întru săvârșirea unui fapt de samă.
- Mda. Vorbești înțelept și cuminte. Și, ca și Ieronim, te-arăți neîngăduit de îngăduitoare. Cum de v-ați întâlnit și ce nemernică soartă v-a pus împreună?
- Dragostea, bădiță! se bucură Ieronim, văzându-l înclinat spre împăcare. Ea a luminat calea apropierei noastre. Și, te

rog, șterge cuvântul... nemernică din dreptul soartei noastre.

- Îl șterg; dar mă tem c-or să vă târâie câinii, blegilor?

- O să îmblânzim și câinii turbați, și tigrii și leii...

La jumătatea lui aprilie, asupra obcinelor s-au abătut neguri și ploi, cu înspicări de zloată, așa că meșterii n-au mai putut urca pe schelă. Chiar dacă acoperișul îi apăra de picurii de ploaie, fulgii le înghețau mâinile. Și apoi pe Sofronie îl chinuia o vrăjmașă durere în oase. S-au retras în chilii să zugrăvească icoane. Pe Ieronim, Eli Ilarion l-a poftit să-i ajute la planurile Dragomirnei. Lucra cu râvna de a învăța cât mai mult din tainele arhitecturii. Au hotărât ca turla acestei biserici să fie placată cu lespezi de piatră sculptată și, în patru zile, Ieronim a desenat și cioplit rozete din piatră.

Cu o săptămână înainte de Sfântul Gheorghe s-au ridicat negurile și au reluat lucrul. Dar un crainic de la Curtea domnească l-a chemat grabnic pe meșterul Ion; Ieronim a rămas singur, cu ucenicii. Deasupra firidei din axa absidei altarului zugrăvi, pe tron, în unghi, de aur, pe Fecioara, în strai de purpură, cu Isus pe genunchi, îmbrăcat tot în aur, străjuți de patru îngeri, înclinați în rugă. Privind de jos, Sofronie părea că se bucură de măreția chipurilor și strălucirea culorilor.

- Îmi pare mie sau și asta samănă cu...

- Samănă, firește, cu cea care s-a făcut, cu totul, aidoma mie.

- A, da!... „Teodora sunt eu...” în stingă urmează proorocul Moise, nu?

- Da. Vrei să-l faci matale?

- Vreau...

Dar după ce cercetă schița cu luare aminte, se răzgânde: în stingă poartă un medalion cu Fecioara Maria și în dreapta un filacter... Zugrăvește-l tu; mie nu mi-a ieșit acest prooroc nici în „Judecata din urmă”. Și-apoi durerea din oase mă seacă la inimă.

A treia zi, când erau gata încă patru prooroci, în dreapta și în stânga tabloului Fecioarei, se-ntoarse meșterul Ion de la Suceava:

- J Meșterilor, măria sa nu ne îngăduie să zugrăvim „Asediul Constantinopolului”. S-ar putea supăra sultanul și...

- Hm... încruntă Ieronim sprinceana; știe tot norodul că respingerea ismailitenilor sub zidurile Constantinopolului este rodul „focului grecesc” și al însuflețirii norodului prin „Acatistul Fecioarei”. Dacă nu zugrăvim „Asediul”, „Acatistul” rămâne fără înțeles.

- Tocmai de acest înțeles se ferește măria sa.

- Asemenea tablou e o moștenire de la Petru Rareș. E poruncă!

- Nu pot împlini porunca asta. Poftim sculele!

Ion înțepeni: nu se aștepta la asemenea împotrivire.

- Te rățoiești de pomană! se răsti batjocoritor Sofronie. Punem altă poveste acolo și... gata! Ce-i a zugrăvi cinci coți de perete?

- Nu pricepeți că ne ciuntește planul? Și-apoi, dacă nu ne îngăduie „Asediul”, cum o să ne lase să zugrăvim chipuri din istoria românilor? MS pling mitropolitului.

- Cum adică? Treci peste mine?

- Nu vreau asta; dar poate o rog pe doamna Elisabeta.

Starețul și Eli Ilarion s-au învoit să ceară ajutorul mitropolitului. Au pierdut patru zile până i-a primit. Ieronim s-a înfierbântat, arătând schițele și grăind despre înțelesul acestei scene zugrăvită la loc de cinste, la Probota, la Humor și Moldovița.

- Fac, înalt prea sfințite, cetatea Sucevei și la ziduri pun să lupte pe Ștefan și Petru Rareș, cu vitejii lor...

- Au nu înțelegi, tinere zvăpăiat, că tocmai asta nu vrea măria sa? Cum? Când se ține domn cu ajutorul sultanului, când tot cu același sprijin l-am făcut domn la Târgoviște pe fratele nostru Simion, vrei ca pe zidurile ctitoriei noastre să înfățișăm lupta cu musulmanii? De ce nu gândești puțin?

- Puțin? Dimpotrivă! Gândesc mult și de mult.
- Ieronime! strigă Ion, speriat.
- Turnul Nebuisei, e-aproape, răcoros și întunecos, în stare să stingă orice ardoare nesăbuită... Dar, ca să nu vă supăr prea tare, m-am și gândit ce să puneți în loc: Moise primește tablele legii. Asta nu supără pe musulmani: îl au și ei, ca proroc.

- N-ar fi mai bine, dacă-i așa, să-l punem pe Mahomed?
- Meșterilor, cum cutezați a vă înfățișa cu un tânăr atât de nestăpânit, de trufaș, de obraznic? se înfurie mitropolitul.

- Ingenunche și cere iertare! scrâșni meșterul Ion, cu mare spaimă, spre Ieronim.

- Înalt prea sfințite și meșterilor, m-am pomenit de la mumă și de la tată român și pentru asta nu-i iertare.

- Te iert, totuși, se răzgândi mitropolitul, repede îmbunat, dacă-mi aduci o schiță cu Moise primind tablele legii. Ai înțeles, tinere?

La han, meșterul Ion își descărcă toată furia, dar Eli Ilarion îl apără:

- Dacă nici tinerii n-ar mai cuteza, atunci pentru țara asta dreptatea ar pieri de istov. Ieronime, nu-ți pune cenușă în cap; dar, deocamdată, leagă armăsarul cum zice stăpânul, chiar de-l înhață lupul.

Cum ajunse la Sucevița, împreună cu Teodora, Ieronim măsură locul de sub fereastra a doua a pronaosului, până la stâlpul pridvorașului de miazăzi și schiță trei scene din viața lui Moise, iar în stânga, imaginează o scenă cu martiriul călugărilor din muntele Sinai:

- Nu vor să arăt cum ne apărăm? Voi arăta cum ne măcelăresc!

- Tot nu te cumințești? întrebă meșterul Ion.

- Mă duc eu să cer încuviințarea mitropolitului, meștere.

- Crezi că te las? Eu răspund de această lucrare! Dar mitropolitul porunci să vină Ieronim. 11 ascultă cu suris blând:

- Deci mucenicii de la muntele Sinai. Bineee...

- Acolo unde Moise a dat tablele legii, cu porunca „să nu ucizi!” Am schițat, în spate, o cetate cu zece turnuri, iar în față trei călăi cu iataganele, desprind capetele din trup. O scenă sălbatecă, dar, deasupra ei va sta, în raze de aur, în arc și în două stele cu câte opt colțuri, Fecioara ca împărăteasă.

- Călăii au chip și îmbrăcăminte otomană?

- Da, înalt prea sfințite. Sunt cei care au tăiat sute de mii de români.

- Hm... Să rămână aceste patru scene. Cine o avea ochi de văzut să vadă și minte de înțeles să înțeleagă.

Și-acum, cere iertare pentru înfruntarea de data trecută.

- Ingenunchi și mă rog de iertare, înalt prea sfințite. Acum știu că, în adâncul inimei, ai fi mai bucuros să trăim acea vreme când înalt prea sfinția ta să-mi ceri iertare.

- Tinere, tinere, aprinsă inimă și ascuțită minte ai... Ci asta nu-i chiar așa de rău.

În frământările lui Ieronim din acele zile, Teodora a fost ca o adiere de liniște și ca un îndemn să nu se lase înfrânt:

- Lucrurile însemnate se câștigă greu și cu răbdare multă.

Reîncepură lucrul la șirul profețiilor. Ion se opri asupra lui Moise, cercetându-l cu luare aminte: chip sever, aspru, pas larg, mantie în falduri multe, mișcate de vînt, cu cornul în creștet, cu filacterul vâlurit în dreapta și cu medalionul Fecioarei în stînga, vestește pe Mesia. Alături, regele David stă mândru în larga-i mantie căptușită cu hermină. Ceilalți prooroci înaintează cu pas larg, desculți, pe covor verde, grăbiți, parcă s-ar întrece care să ajungă cel dintâi să vestească nașterea. Sunt tineri, ca Daniil, bătrâni ca Zaharia, înfățișați cu bărbi și plete sau spânateci, în straie puternic colorate în roșu, alb, verde, galben, castaniu, cu falduri bogate fluturate în toate direcțiile, semn al vieții lor zbuciumate și al vremilor vâlvorite. Pe tânărul prooroc Daniil l-a îmbrăcat în tunică înflorată, aurie, fără mâneci, iar pe deasupra mantie albastră cu tiv lat, de aur.

- De bună samă că nu arăta așa când l-au aruncat în groapa cu lei, zâmbi Ieronim, ștergându-și stropii de boiele de pe frunte și obraji.

Toți proorocii poartă filactere mari, albe, ca niște stindarde ale păcii, fluturate în vânt. Șirurile de heruvimi, îngeri și proroci, au cuprins spațiul până la arcurile firidelor și până la capetele de sus ale contraforților.

În zilele următoare meșterii au împărțit în două ocnița de deasupra ferestrei de răsărit a altarului: în partea de sus, sub arc, l-au zugrăvit pe „Isus mare preot”, tot pe tron în unghi. L-au îmbrăcat în purpură, cu felon și guler alb, cu cruci mari negre, cu coroană de aur; l-au străjuit cu patru îngeri; doi în spatele tronului și doi în spațiile care despart ocnițele în dreapta și în stânga. În firida alăturată au așezat-o pe Fecioara Maria și pe „Ioan înaintemergătorul”, cu câte un înger însoțitor, toți cu capul ușor înclinat spre Isus. În toate celelalte firide au zugrăvit apostolii, câte doi, cu cărți și cu rotuli cu stihuri întru slava lui Mesia. Pe fiecare pilastru care desparte ocnițele au pictat câte un înger, în mers calm, demn, ca și apostolii, spre același Isus.

- Ce liniștite și blânde sunt chipurile din acest rând... observa Teodora. Parcă sunteți alți pictori, nu cei care au zugrăvit pronaosul.

- Da, am vrut să mai domolim, cele vijelii, surise Ieronim. Dar ia deschide erminia și vezi cum au murit: Petru, răstignit cu capul în jos, la Roma, din porunca lui Neron împărat; lui Pavel i s-a tăiat capul cu sabia; Andrei răstignit sub un măslin; Toma geamănul ' „se împunge cu sulițe de cincispe slujitori, în India, pre un munte”; Vartolomeu răstignit; Simon din Cana Gălifeei, Matei și Marcu arși de vii; Iacob spânzurat pe cruce. Numai Luca evanghelistul „a adormit în pace”... în patul lui.

Teodora urmărea așezarea culorilor pe ziduri, palmă cu palmă și pensulă cu pensulă: „Trăiesc împodobirea Suceviței ca și cum ar fi înhobotarea mea ca mireasă”. Apoi, când a început iar să picteze stele pe câmpul cerului albastru, a

simțit că-i cresc aripile bucuriei. Și bucuria îi sporea ori de câte ori putea lămuri lui moș Andrei ori vreunui călugăr dornic a ști câte ceva din minunile apărute pe ziduri:

- Lucrați ca la Moldovița și mai frumos, meșterilor, îi lăuda prisecarul. Aici e teioghie înaltă, nu povești și eresuri de-ale mele.

Paștele l-au sărbătorit la Putna, trecând peste deal pe cărările Berchezei, cu caii de căpăstru, ca să ducă în șa panerele cu pască și cozonac plămădit de Teodora și Călina. Singur Sofronie a mers pe cal. Scuturați de griji, s-au veselit cum se cuvine, la o zi ca asta. Sofronie a tras clopotele, la înviere, cu meșteșugul lui vestit, iar la masă i-a desfătat pe toți cu glume și vorbe iscusite. Teodora nu-l văzuse nicicând așa de omenos. Doar pe Ieronim l-a mai înțepat c-o zicală: - Dacă ai apucat mâța de coadă, învârte-o strașnic: altfel se răsucește și te mușcă.

La întoarcere, au pornit lucrul la rândul al cincilea; mare sobor de patriarhi, papi, episcopi, înșirați în ocnite și pe pilaștri, toți cu evanghelii în mâini, îmbrăcați în scumpe și viu colorate veșminte, împodobite cu înflorituri de aur și purpură. Aici, Ieronim și Sofronie începeau modelul podoabelor, iar ucenicii și Teodora le continuau, după schiță, cu tot mai bună deprindere.

- Ca zugrav, știu că, prin truda gândului și a mâinilor mele înviez scripturile și istoria spre a întipări în inimi, mai adine, Adevărul, se destăinui Ieronim. Căci fresca nu-i doar veșminte și chipuri omenești, ci și gândire înaltă, parabolă cu tâlc adânc, cutremurător.

În axul central al absidei, în rândul al cincilea, Sofronie a pictat simbolul împărtășaniei: un potir de aur, sprijinit pe arcada ferestrei, străjuit de heruvimi, iar înlăuntrul Isus gol, ca spirit. Îndată după duminica Tomii au trecut la registrul al șaselea: numerosul șir al sfinților și martirilor. Unii tineri și zvelți. Alții bătrâni și gârbovi. Câte doi sau câte unul, se înșiruie dreپți, aproape nemișcați.

- Vioiciunea, prospețimea, viața le tălmăcim doar prin faldurii straielor și prin jocul culorilor: verde, cenușiu, alb, albastru, roșu. galben, liliachiu... toate rânduite așa fel ca să desfete ochiul.

La registrul al șaptelea au trecut cu oarecare îngrijorare: iar aveau de înfățișat pustnici, stilpnici, anahoreți, fiecare cu povestea lui, cu chipuri foarte deosebite, și ca vârstă și ca înfățișare. Unii îmbrăcați în straie drapate cu multe falduri, tivuri și gulere late. Alții, goi, cu bărbi până în pământ, răsucite precum caierele în furca de tors. Unii, cu piete-n vânt. Alții, pleșuvi ca oala. Unii desfășură filactere. Alții binecuvântează. Pe fața celor patru contraforturi mari, jos, la temelie, au zugrăvit câte un stâlpnic, stând în scobitura capitelurilor, ca în niște cristelnițe.

- Sunt cei mai aproape de pământ, lămurea Ieronim, zugrăvind, pe contrafortul cel mic din axul absidei altarului, pe Ioan Botezătorul. E trist și amărât nașul lui Isus, ca unul care-și cunoaște durerosu-i sfârșit: capul tăiat de Salomeea, la porunca lui Irod. Și ca să arăt că-și știa ce-l așteaptă, iată, îl zugrăvesc purtându-și el însuși capul însângerat pe tavă.

În înserare, Teodora cerceta chipurile și mișcările, căutătura ochilor și simbolurile purtate în mâini și le citea povestea ca într-o carte. Iată-l pe acesta, în strai castaniu, cu tivuri albe ca blana herminei, cu mantie vișinie și cu pieptar alb: cu stingă ține un drac de păr, cu dreapta gata a-l pocni, cu o măciucă grea, cu trei capete, așa ca să i se potrivească zisa prisecarului: „Nichita omorătorul de draci”.

Întins pe iarbă, Ieronim privea când cerul limpede de mai, când pământul îmbrăcat în iarbă verde, fragedă și i se veselea inima că personajele zugrăvite de el păseau pe o iarbă asemeni proaspătă, de-un verde auriu, moale, catifelată.

- Ce bine gândit-ai așezarea stâlpnicilor, aici, în partea de jos a contraforților: parcă ar sprijini, pe umeri, tot noianul

de mărimi din cele șapte șiruri ale „Cinului”, până sus, la heruvimi.

- Să pară că totul plutește într-o lume de poveste, Teodora.

- Au fost, oare, oameni care au stat ani de zile cocoțați pe un stâlp?

- Zugrăvindu-i, gândeam chiar că tu ai puterea stăpânirii de sine mai mare ca anahoreții. Iată-l pe Simion, urcat pe un stâlp înalt, cu multe zeci de trepte, să fie cât mai aproape de cer. Să nu-l ajungă și să-l spurce patimile și nălucirea poftelor pământești. Să audă doar glasul îngerilor și, împreună cu ei, să cânte, Să se ferească de cei care-l ispitesc cu podoabe de aur, argint și mătase, olmazuri și diamante. Să nu simtă, mai cu seamă, chemările muierilor curve, care cercau a-l ispiți, în fel și chip, spre desfrânare... Cică, de acolo, de sus, a prorocit că se va abate mânia cerului asupra Antiochiei, pierzând-o cu foc, sabie și moarte. Spune povestea că n-au scăpat decât cei veniți la stâlpul lui Simion, cerșind tămăduirea de boli trupești și duhovnicești.

- Lasă predica asta uricioasă! râse Sofronie, apropiindu-se. La masă, hulubeii Domnului.

- Mergem... Dar să știi că au fost și poate vor mai fi oameni care iau asupra lor netrebniciile semenilor și câtă a-i tămădui de bolile cele mai rele. Uneori se întâmplă ca ei înșiși să se molipsească și să se preschimbe în haznaua ticăloșiei întregii lumi.

- Așa-i! i-înji Sofronie. Dar acum mi-i foame.

A doua zi ad continuat să desăvârșească lucrul la registrele „Cinului”, dregând acolo unde se ivea câte o nepotrivire, câte o culoare slabă. Sofronie trebuia să zugrăvească straiul a doi sfinți, pe partea dinspre miazănoapte, dar n-avea chef de lucru, ci de vorbă. - Teodora, știi cum a ajuns Pafnutie stâlpnic? Credincios și filosof fiind, a izbăvit o curtezană frumoasă, Thais, de păcatul preacurviei. A îndrumat-o spre călugărie. Vestindu-se că face minuni, lumea de pe lume s-a strâns în jurul

stâlpului. Șchiopi și paralitici, leproși și leproase, cu țâțele mâncate de hultanii cei nevăzuți ai molimilor, toți se-n^Ț*olăceau la temelia stâlpului. Au venit și pehlivani fără cusur, și negri buzați, și negrese cu coapsele lucioase ca abanosul, și femei de la hanuri mult sulemenite. Au venit și ciobani cu cașuri dospite și neguțători de tămâie, dornici de repede îmbogățire din fumul tămâierilor. Au venit și sute de femei sterpe să-și frece coapsele de piatra stâlpului, în nădejdea că pânțele lor va prinde rod... Pafnutie privea totul cu milă și scârbă. Dar, odată cu acest iarmaroc, se iviră și hulpile ispitelor, scheunând și dând târcoale stâlpului, în vârful căruia se canonea Pafnutie și făcea minuni. Și, de la o vreme, ispitele l-au preschimbato pe bietul stâlpnic într-un viespar de gânduri rele și parșive. Mai ales pofta de muiere se strecura în el ca o dulceată și ca un venin, când arzându-i, când înghețându-i măduarele. Și știi cum a sfârșit? Nu?... Ispitele l-au pus sub stăpânirea' necuratului, l-au silit să coboare de pe stâlp, să alerge la mănăstirea unde Thais, curva cea mare, se călugărise. Ardea de pofta împreunării cu dânsa. Dar femeia nu și-a mai cunoscut prietenul și binefăcătorul. S-a speriat și a fugit din calei-i, sictirind u-l ca pe-un nebun, precum și era.

- Bădiță, se întrista Teodora, pilduirea matala mă înspăimântă.

- Asta am vrut: toată noaptea am visat că tu ești... Thais.

- De ce nu ne lași, bădiță, să ne trăim cumințea noastră viață?

- Pentru că mi-i scârbă de orice nătâng, băiete, care se crede fericit.

- Teodora, te rog cântă o doină din fluier, poate mai potolești usturimea din inima bădiței.

Teodora aduse fluierul din chilie și porni zicere de dor și alean. Câteva momente, Sofronie tăcu, înduioșat și îngroșând culoarea din straiul unui mucenic; sub pensulă culoarea învia, vibra. Dar, deodată, își aminti că femeia doinea pe fluierul dăruit de Ieronim încă de pe când era

mută... „Eu o plectuream, iar el”... Și cugetul i se oțeti așa de tare, încât și culoarea straiului pictat ieșea vineție. - Bădiță, mai moaie, te rog, penelul în albastru, sfătui leronim.

Sofronie privi zidul, cu ochii măriți de mânie, izbi pensula de schelă, sfărâmă ulcica de vopsea, coborî și ocoli biserica, năuc; apoi urcă în clopotniță și, fiind ceas de vecernie, înșfăcă funiile clopotelor și le trase, furtunos, ca la război și ca la îngropăciune. Teodora și leronim se întristară; priviră în gol, iar jîtândurile li se priponiră în neștire.

- Credeam că s-a lecuit, dar nu. Dospește pizma în el. Prisecarul se apropie și se așeză pe iarbă, gemând moșnegește;

- Pentru că-mi desfățați privirea și sufletul, meșterilor, în sara asta, răsucesc o luminare și-o aprind pentru voi, prinos.

- N-ai vrea să ne-o dai s-o folosim în chilie?

- Vă dau una făcută din două sloiuri de ceară, dacă-mi îngăduiți s-o așez eu în policandru pe care...

- Adică să te invităm în chilia noastră? Poftește, moșule, până nu asfinte soarele.

Lăsară sculele pe schelă și urcară în turn, O fâșie de raze aurii intra pe fereastra rotundă și lumina peretele zugrăvit. Prisecarul se opri în ușă, se frecă la ochi, se scutură din toată făptura-i și se lăsă în genunchi, suspinând:

- Ce minune, maistorașule... Ce minune! E vie... Trăiește!

Teodora îl luă de braț și-l așeză în jilt. Cu ochii țintă la tablou, prisecarul stătu fără grai până când smocul de raze se stinse și chipul femeii din tablou se acoperi de misterioase văluri aurii.

- leronime, fiule, acopere-o c-o pânză, o pânză de mătasă, că-i sfântă și nu se cade s-o pângărească vreun nerod ori smintit.

Teodora se așteptase să-l vadă făcându-și cruce, stupind și fugind ca de ducă-se-pe pustii... Se plecă și-i sărută mâna:

- Nimeni n-ar putea să-i spună lui Ieronim un mai frumos cuvânt de laudă.

- Și eu m-am temut, moș prisecare, c-ai să te mânii și-ai să mă ocărăști.

- Te laud până la stele, fiule: ai ridicat frumusețea femeii sus, spre stepena sfințeniei. Te laud, dar mă tem... Mă tem, feții mei, că aici s-a încuibat pizma și umblă ca năpârca să muște din ascunziș, neîngăduind mână și inimă de aur ori har ca al vostru. Ci eu jur să vă ajut, ca un părinte pre fiii săi, izvoditori de împăcare, dragoste și frumusețe.

Când aprinseră policantrul cu șase brațe, prisecaru] văzu și tabloul „Izgonirea Agarei”. Se așează iar în jilt, copleșit.

- Acum pot să mor: văzut-am necrezute frumuseți. Amurgise când coborâră din chilie: trei oameni purtând o comoară în inimi. Se opriră în mijlocul ogrăzii. Luna sus, pe boltă, spoia cu argint poporul de chipuri de pe abside. Sofronie se apropie, tăcut: osteneala și dangătul asurzitor al clopotelor potolise fierberea din el. Cu o undă de bucurie pe obraz, privi pictura și nu știa cum să înceapă vorba. Se întoarse către prisecar:

- Moșnege, la acest norod de sfinți, îngeri și mucenici, n-ai găsit nicio poveste?

- Mă copleșește frumusețea, meștere și nu cutez.

- Ieronime, simți Teodora nevoia să întrebe, de *cp* pare așa de trist îngerul acela?

Răspunse prisecar ul:

- Poate-i cel care a venit la Dumnezeu și a zis: „Doamne, tajre-s trist și amărât”. „De ce, îngere?” „Ochii unei pămintence mi-au picat așa de dragi, cât nu-i modru să-i mai uit vreodată” Ai cui sunt?”

„Ai unei păstorite - paște oi albe pe câmp verde. Mi-aș da via, ța mea cea îngerească pentru ochii pi asemeni seninului”... Dumnezeu chibzuiește: „Să-i dau drumul pe pământ la ciobănița cu ochii albaștri? Să nu-i dau? Nu! E treabă cu primejdie; dacă află de fete frumoase, mi se risipesc toate cetele îngerești și rămân fără strajă”. Și-

atunci ce credeți c-a făcut Atotputernicul? I-a prefăcut pe toți în stele luminoase, lucind de fericire că, tot timpul, pot privi lumea pământească. De bună samă că și îngerul cel îndrăgostit a devenit stea. Dar el nu strălucea de bucurie, ci mereu scăpăra, împrôscând scânteii asupra cerului. Pasămite plângea după fata păstorită. Văzând așa, Dumnezeu iar s-a temut. Și ca s-o dreagă și pe-asta, ce-a făcut? A dezlipit steaua plângătoare d? pe cer și-a aruncat-o cu atâta putere încât s-a fărâmat în mii și mii de fărâmituri sclipitoare. Acele fărâme de stea s-au făcut licurici. Și de-atunci seara sclipesc prin poiene, în jurul fetelor frumoase.

- Moș Andrei, pentru că noi bărbatii asta suntem: niște licurici care cercăm a sclipi în jurul fetelor frumoase, am să pictez și povestea asta, în trei tablouri, pe zidurile chiliei noastre...

Luna urcase până la mijlocul cerului. La asfințit, soarele, pogorât afund sub zare, mai tinea culmea Obcinei Mari cu lumină portocalie.

- Îndrăcit ești, moșnege! șugui Sofronie. Spui povești cu tâlc și uiți că femeia asta, nevastă de meșter zugrav, gata a deveni zugravul Curții domnești, nu și-a muls bivolițele... - Adevărat, bădiță; am să cerc să-ți îndulcesc șaga asta amară cu o oală de lapte cald.

- Ai început și tu a grăi în pilde?

- Mă obligi, bădiță.

Ca de obicei, venind în Sucevița, episcopul Anastasie Crime a urmărea, cu multă luare aminte, fiecare chip zugrăvit.

- Săvârșiți lucru de mare laudă, s-a rostit față de toți meșterii.

- Am muncit cu osârdie, dădu răspuns meșterul Ion. Măria sa poate fi fericit că ne are.

- Numai că unul dintre noi, hm! icni Sofronie, cam ia munca asta în derâdere: „Facem, zice, niște bieți schivnici, cu chipuri prelungi, uscate, cu ochi holbați, caraghioși ori amenințători, spăimântați sau înspăimântători. Bărbi slut de

lungi și răsucite. Noroc că purtătorii lor sunt țepeni; altminteri s-ar împiedica în ele și-ar cădea în rât”...

Toți întoarseră capul spre Ieronim, care râdea cu gura mare.

- N-am spus chiar așa, dar...

- Dar ai gândit și mai rău! N-ai spus tu că de-acum încolo. În țara asta nu se va mai zugrăvi într-acest fel?

- Am spus! Cu înțelesul că noi, aici și acum, atingem culmea acestui stil de frescă moldovenească, începută cu învățătură de la Athos și Bizanț.

- Adică vrei să ne... papistășim, zugrăvind ca talienii? Sfinții ca haidamacii, iar sfintele goale ca muierile de pe la hanuri. Ereticule!

- Ce zici, prea sfințite, de șuguirile astea? Întrebă starețul, zâmbind.

- Zic că m-am hotărât: pentru ctitoria mea de la Dragomirna, îl iau ca meșter zugrav de frescă pe Ieronim.

- Cum adică? se întunecă meșterul Ion. Noi care lucrăm după tipicul moștenit de la Ștefan vodă, să fim dați de-o parte? Iar cel ca're a zugrăvit bărbile cele mai lungi și schivnicii cei mai schilavi să râdă de...

- Meștere Ioane, îl potoli Eli Ilarion. băiatul a dovedit că știe a face bine, chiar foarte bine, ceea ce a învățat de la înaintași. Și nimeni nu poate sili tinerii a gândi aidoma nouă.

- Așa-i, se alătură starețul: tinerii trebuie să pășească mai departe. Dar și noi cuvine-se a priveghia ca pasul să nu fie greșit.

Nici Sofronie, nici Ion nu mai cântiră cu glume răutăcioase.

Trecură la zugrăvirea fațadei de miazăzi, în dreptul gropniței și al pronaosului; filosofii și „Arborele lui Ieseu”, „Acatistul”, „Pocrovul” și primirea tablelor legii. „Arborele lui Ieseu” a intrat, în întregime, în seama lui Ieronim; cunoștea mulțimea seminției regelui David și înțelesurile chipurilor, numelor și încrengăturilor de neamuri. Pentru

Sofronie era o treabă mult prea încâlcită, iar pe Ion, ca un făcut, tocmai acum îl poftea Irina la Suceava.

Ieronim a găsit ajutor de preț la Gligorie și la Teodora care, după stăruitor exercițiu, au ajuns îndemânateci zugrăvi de chenare florale. La toate bisericile zugrăvite pe din afară, motivul iconografic, numit și „Trupina lui Ieseu”, înfățișa genealogia lui Isus. Moldovenii îl preferau pentru însușirile-i decorative. Ca să izbutească lucrarea, Ieronim a mai desenat-o încă o dată, pe hârtie groasă, de mărimea zidului.

După ce a stabilit, ca și la „Cin”, un ax central, a fixat jos locul lui Ieseu culcat pe stâncă, drept rădăcină și a lui David, ca tulpină, a urcat până la cerul întruchipat prin șirul heruvimilor, ca să zugrăvească întâiul medalion. După aceea, pe patru încrengături ca niște vrejuri de viță, răsfirate armonic, pe tot spațiul, a așezat, în corole sau cunune de crenguțe verzi ori de frunze de acant în multe culori, chipul celor din același neam, câte șapte pe rând, în dreapta și stânga. - Eu zugrăvesc șirul de heruvimi de sub strașină, s-a oferit Sofronie.

Dar, după un ceas, i s-au stârnit junghiuri în spinarea-i bolnavă și s-a oprit; stând jos, pe schelă, bălângănindu-și picioarele, i-a dăscălit și ocărit pe Gligorie și Ispas, până au scos niște heruvimi pe plac.

Vremea caldă, cu ploii repezi și înseninări limpezi, îl ajuta pe Ieronim să lucreze cu spor. Pe fundalul albastru precum cerul de primăvară a pictat ca pe niște miezuri de floare, grațioase și gingașe în multe culori.

chipurile oamenilor pomeniți în „Facerea”. Model îi sta „Arborele lui Ieseu” zugrăvit la Voroneț, Humor, Moldovița, Sfântul Gheorghe din Suceava și Probota. Dar a pus și multe de la el. De pildă, la Voroneț, „Trupina lui Ieseu” e înconjurată de filosofii cei vechi; aici filosofii se rânduiesc, câte șapte, de o parte și de alta.

- Parcă toți paisprezece ar priveghea cum dreptul Ieseu își zămislește stufosul lui arbore. Filosofi ori... moașe?

- De-amândouă, bădiță, pentru că rodul cel mai înalt al arborelui întruchipează înțelepciunea, Bunătatea și Adevărul, dar și Frumusețea. Și-apoi la Voroneț filosofii sunt în floarea vârstei, pe când eu, afară de Aristotel, îi fac bătrâni, cu bogate bărbii albe, în stra'p strălucite, cu coroane pe cap: împărați ai gândirii și înțelepciunii, lămurirea pentru Teodora.

- Dar acesta...

- Platon.

- ... de ce poartă pe cap un sicriu cu un schelet?

- Credea în metempsihoză, ca indienii, că sufletul omului trece dintr-o ființă în alta. „Cetatea Eghipetului” o fac asemeni cetăților din Transilvania: ziduri albe și galbene, acoperișuri roșii, turnuri ascuțite.

Starețul Mitrofan ținea mult să vadă cum, în mijlocul încrengăturilor, o zugrăvește pe Maria, așezată în tron. Și, văzând-o, i se lumina ochii de bucurie și șopti întru sine:

- Ferice de Ieremia vodă că are talent ca acesta, Ieronim numit.

Dacă Ieronim lucra cu plăcere, Sofronie muncea cu o tot mai acrită ciudă împotriva confratelui și a Teodorei. Se vedea mereu poticnit în stângăcie, în neputință. Singură pizma îl mai înviora, îi dădea îndârjire și minie:... „Femeia asta mă tulbură și mă destramă”... Seinei la urechea lui Ieronim:

- Te văd cum te scufunzi pățimaș, în focul dragostei trupești și uiți c-ai să mori. Uiți!

- *Io sono contento di morire...* fredonă Ieronim cântare italiană și zugrăvea, cu repeziciune, pe arhanghelul Mihail, galopând pe un cal roib, cu mantie roșie fluturată în vânt, cu tunică galbenă cu verde, așezat în șa roșie, cu frâu negru, cu aripi purpurii, tivite cu albargintiu. Câtă vreme izvorăște în mine sucul dulce al dragostei, voi iubi aceste ziduri sure, pe care așez, întru veșnicie sute de chipuri, și aceste boieli pe care noi le-am ales din pietre, buruieni și suflet. Voi îndrăgi aceste nopți argintate de lună și acești

copaci încărcăți de floare și beți de miresme. Port în mine o dragoste mai înmiresmată decât balsamul florilor și decât lucirea lunii peste codrii din obcine, mai miraculoasă.

- De asta te iubesc eu, Ieronime: la tine și vorba și fapta sunt străluminate de dragoste.

- Nu te-am auzit niciodată vorbind așa, bădiță Sofronie. Dar nu știu dacă merit, în adevăr, laudă.

- Știi tu, prea bine, fariseule! se oțărî glasul meșterului.

- Ci privește-l pe Ieseu din Betleem: stă culcat pe stâncă, într-o rână, ca Eva lui Michelangelo, când lua mărul ispitei din mina șarpelui, iar din... buric îi răsar și se înalță, ca o zdravănă tulpină de viță de vie, tot stufărișul încrengăturilor neamului său. Ieseu rădăcina; David, tulpina. Cine a fost David? Mare comandant de oaste, rege vestit, bărbat frumos și plin de har. Noi îi punem cunună de sfânt, dar el mulți ani a fost căpetenia unei bande de tâlhari care prăda, schingiua și oameni nevinovați și săraci. Pentru că în războiul cu filistinii l-a ucis, cu praștia, pe uriașul Goliat, a dobândit multă faimă printre evrei: le-a mântuit țara de-o mare primejdie. La Curtea regelui Saul a fost chemat ca harpist, cântăreț de psalmi. Viața de aici i-a deschis pofta de domnie. L-a înfrânt în război pe urmașul lui Saul, a tăiat alți șapte pretendenți și s-a făcut rege. A fost deci un... uzurpator. Dar a rânduit bine treburile țării, a supus multe neamuri și a domnit patruzeci de ani... Erminia zice că David se zugrăvește cu chitară: să se știe că-i zămisliitorul psalmilor. Ci, mie mi s-a părut c-ar semăna cu un lăutar încoronat, care zdrăngăne din cobză la capul unui chefliu culcat pe spate, la umbra copacilor. De aceea, aici, l-am pictat fără cobză. Urmașul lui David a fost Solomon, înțeleptul. Și el uzurpator: a urcat în Scaunul regesc după ce l-a' alungat pe fratele mai mare, Adonia. El a poruncit zidirea templului din Ierusalim. Înțelepciunea și-a dovedit-o prin buna rânduială și gospodărirea țării, prin judecățile zise solomonice și prin numeroase proverbe. El sfătuiește: „Leapădă din gura ta orice cuvinte cu înțeleș sucit, gonește

de pe buzele tale strâmbătatea"... Ori: „Femeile înțelepte zidesc casa, iar cele nebune o dăruie cu mâna lor"... „O căutătură prietenească înveselește inima"... Sau: „Ca iadul de groaznică-i gelozia”.

- Asta o știi și fără înțeleptul Solomon.

- Vezi tu, Dorina, pe cine zugrăvim noi? Întrebă Ieronim, ca și cum n-ar fi auzit vorba răstită a lui Sofronie. De ce n-am așeza, la loc de cinste, pe voievozii noștri cei mari? Pentru că-s mai drepți, mai cinstiți, mai viteji! Nu le punem pe frunte nimburi de proroci sau sfinți; deși, pentru noi, au fost.

- Ieronime, tu ai darul de a deschide inimile, a îndupleca îndărătniciile și a muia cerbiciile. Stăruie!

Zugrăvea decorația florală în jurul medalionului Nașterii și-i stăruiau în minte privirile omenesti ale calului și boului care, amenințați de o panteră rânjindă, suflau, totuși, să încălzească leagănul pruncului. Schimba repede culorile: verde, galben, roșu, alb, albastru, negru. Teodora îi găsea, fără greș, dorința, nevoia culorii trebuitoare. Și ca să-i insuflă și mai multă putere și simțire, începu să-i murmure, încet, cântec din obcini. Fața lui Ieronim răsfrângea bucurie și fericire.

- Fără cântec viața ar fi o rătăcire, iar fără culori, oarbă ca o apă cenușie.

Vorbea, iar de sub pensulă înfloreau chipuri, frunze și flori viu colorate, catifelate, gingașe; peretele se prefăcea într-un răsad de condurași, „trandafiri, vâzdoage, liliac, maci și vioarele.

Când ajunse cu lucrul la rândul de jos, Teodora vru să știe de ce se zugrăvesc filosofi și sibile.

- Teologii zic că filosofi cei mari ai grecilor, adică Platon, Aristotel, Solon l-au vestit pe Mesia. De altfel și erminia zice să-i zugrăvim „ținându-și în mâini fieștecările zisele sale și uitându-se în sus”...

- Întocmai i-ai așezat și tu: cu privirile spre cer, iar iarba de sub picioarele lor pare o prelingere a otavei din ogradă.

- Îmi povestea meșterul meu florentin, Giulio Penata, că, acum o sută de ani, când ocârmuia Lorenzo il Magnifico din neamul Medici, în Florența s-a ivit un omuleț firav, blând, melancolic, oleacă bâlbâit, călugărul Marciio Ficino. Era călugăr, dar își zicea ucenic al filosofilor greci și făcea cazanie, din amvon, cu numele și filosofia lui Platon, ardea candelile în fața statuiei lui, încununată cu lauri, pusă alături de cele ale apostolilor. Și-i chita laude în *canzoni*, un fel de... psalmi italieni, își începea predicile nu cu „prea iubiți frați întru Hristos”, ci cu „prea iubiți frați întru Platon”... îi spunea „divinul Platon”, și una din „luminile călăuzitoare ale gândirii omenești”...

- Ce mult am fost eu mândră, Ieronime, atunci, la Moldovița, când mi-ai primit darurile și mi-ai povestit, ca și acum, despre filosofi și sibile. Eram cum nu mai fusesem de-acasă, de la Hârlău, când taica mă ajuta să deprind buchiile și mă ajuta să înțeleg neînțeleșurile lumii. La Humor, am știut că voi fi soția ta.

- Da... îți jucau ochii în lacrimi și-ai îngenuncheat.

- De-atunci, așa stau în fața ta, Ieronime: în genunchi.

El îi cuprinse mâna, fericit, și-i arată cele zugrăvite.

- E grădina sufletului nostru, Dorina1... Acolo, pe latura de apus a contrafortului voi zugrăvi Sibila, în veșmânt de împărătiță, cum doresc, de mult să te văd îmbrăcată, tu, împărăteasa sufletului meu... La Voroneț, meșterul Marcu a așezat-o tot în dreapta, dar în mijlocul filosofilor; a gătit-o în rochie lungă vișinie, cu mâneci largi, pe umeri cu un văl alb, cu brâu și cu tivuri late, cu coroană în cinci colțuri. Moș Andrei crede că Sibila - el îi zice Savila - s-a născut în chip misterios, dintr-un ou de găscă sălbatică. Crescând, a dobândit harul de a ghici, de a desluși viitorul. Când mai marii cetății Roma au visat vis cu nouă sori feluriți, Sibila a tălmăcit: cei nouă sori sunt cele nouă împărății ale lumii care se vor ridica asupra Romei.

În Capela Sixtină, Michelangelo a pictat cinci Sibile: unele bătrâne, altele tinere, toate cu cărți mari în față, semn al

înțelepciunii. Eu am copiat Sibila din Libia, ca o femeie în puterea vârstei, Sibila din Cumae, bătrână, zbârcită la față și Sibila Eritrea, tânără și oșebit de frumoasă: stă în profil și arată, într-o carte mare, cuvântul Adevărului. Dar, mai bine să ți le-arăt.

Urcă în chilie și se întoarse cu cartoanele între care ținea' copiile din Capela Sixtină. Deși le văzuse Je mai mult ori Sofronie se apropie, își dresе glasul și vorbi, acru și învinuitor.

- Meșterul Eli Ilarion zicea că te-a purtat prin lumea largă să te înspăimânte de chipurile pierzaniei pictate de italieni; ei tu te-ai aprins și arzi până și de plăcerea amintirii lor.

- Mărturisesc că m-am aprins, dar asta nu mă împiedică să pictez, aici, Sibila ca o împărătiță bizantină, înaltă, cu coroană de aur, în veșminte scumpe, cu purpură și alb mult, făptură tânără, viguroasă, mândră, cu mesal, adică vâl de mătase lăsat pe tâmple, pe umeri și pe spate. Căci, după mine, Sibila înseamnă și legătura dintre gândirea și simțămintele oamenilor. Prin ea' am așezat femeia în rândul înțelepților lumii.

- Vorbe! Cimilituri! cârti Sofronie. Eu cred pe cei care spun că Sibilele sunt niște vrăjitoare. Ca toate femeile, de altfel... mormăi morocănos și plecă spre trapeză. Din drum, oprindu-se:

- Ce filosof zugrăvești lângă Sibilă?

- Pe Solon.

- Mi-l lași mie... Te încredințez că n-o să-l fac ghebos. Și după ce mai făcu trei pași: Dar nici nu-i voi împrumuta chipul tău. Că tot zugrăvindu-te pe acești pereți, poți ajunge jucăria diavolilor îndemnători la trufie.

Apoi, mergând încet, cu capul plecat:

- Am socotit Sucevița sălașul tihnei și al faimei bune, dar o aflu cloaca diavolească a tulburării și osândeі mele.

Pe Ieronim vorbele lui Sofronie îl usturau ca o urzicare, pe dinăuntru. Se temea, mai ales, c-o supără, o mânănește pe

Teodora și, de aceea, cuvântă cu însuflețire, parc-ar fi născocit stihuri:

- Într-o zi de vară, scăldată în lumină și liniște, nețărnută liniște, tu Suceviță, râu cristalin, m-ai călăuzit spre stânca argintie. Acolo a răsărit ea, minunea! O înconjurau ramuri de arin, libelule, fluturi rugi de zmeură și flori, multe flori. După o clipă de uimire m-am înclinat în fața frumuseței: Știmă a râului limpede! Vedenie a fericirii! Și te-am numit Dorină, floare din grădină, sclipăr de lumină...

Ca de obicei, Teodora răspunse, privind adânc, pătrunzător, dăruitor și mult mai grăitor decât orice cuvânt: privire arzândă în dulcele foc al dragostei.

O vreme se plimbară prin ogradă, în taina amurgului.

- Ce va să facă acest om cu mânia lui împotriva noastră?

- Nimic: o s-o topim în focul dragostei noastre nebiruite.

Trecerea la zugrăvirea celor douăzeci și patru de scene ale „Acatistului”, a însemnat o adevărată sărbătoare pentru zugravii Suceviței. Ajutați de prisecar, de Călina și de călugărul Mina, Teodora și Ieronim au rânduie, în ograda mănăstirii, un mic praznic, cu plăcinte, pască, miei fripți, pastramă de căprioară și mied. Au venit oameni din obcini și din satele din jur. De cinci ori Ieronim și Teodora au plimbat musafirii prin biserică și în jurul ei, lămurind scenele din frescă și povestind ce mai aveau de zugrăvit. Pe la chindie porniră lucrul.

La dreapta ferestrei a doua, Ieronim și ucenicii au zugrăvit, cu aur, fâșie florală ca o ramă despărțitoare. Tot peretele destinat îl împărțiră în pătrate, iar în registrul trei uniră două din acele pătrate deasupra ferestrelor, pentru două scene mai largi, pe care le zugrăvi Ieronim singur, într-o zi foarte călduroasă. Le-a lucrat așa de repede că meșterul Ion nici voia să creadă c-a lucrat singur. Sofronie cam îngăima și umbla hușmargina după apă rece, după frunze de brustur să pună pe cap, să nu-l bată soarele. Spunea, mai mult în bătaie de joc:

- De joi până mai de-apoi, mă apuc să fac filosoful de lângă Sibila.

Cum tândălirea bătea la ochi, meșterul Ion i-a poruncit să urce pe schelă să picteze heruvimii din registrul de sub streășină.

- Acolo-i umbră. Urcă!

- E umbră, dar nu-mi încape... cocoșa.

- La'să meștere, că-i fac eu, a sărit Ieronim, binevoitor.

- Te poftesc, nu-l mai răsfăța. Să muncească!

Și moș Andrei l-a sfătuit să nu mai fie mărinimos cu Sofronie:

- Nu atât trupul, cât sufletul i s-a bolnăvit de... cocoșă...

Ieronim lucra cu sârg, foarte dornic să sfârșească mai repede și să jse ocupe numai de Dragomirna. Dacă termina „Acatistul” mai rămânea un sfert din frescă. Și, afară de „Scara Sinaitului”, nu mai aveau scene grele ori complicate. În tabloul „Buna Vestire” din „Acatist” a făcut-o pe Maria nu cum zicea erminia, în casă, depănând un scul de mătasă, ci a pus-o să primească „vestea” la fântână, torcând caier de lină, ca o fată din obcini. I-a veselit pe toți pictând tema „vifor de gânduri necredincioase”, cum scrie erminia, atunci când soțul, Iosif, află că Maria va avea... prunc zămislit prin crinul „Bunei Vestiri”:... „răzămându-se cu o mână pre toiag și pre cealaltă având-o întinsă cătră dânsa, cu chip groaznic se uită cătră dânsa”...

-, Și să nu mai spui că sfinții nu-s geloși, surâse strâmb și amar Sofronie.

S-a potolit râ'sul și, câteva clipe, s-a auzit doar foșnirea pensulelor pe tencuiala udă și clipocitul lor în ulcelele cu boiele. Sfârșind de zugrăvit o stea, Teodora a apropiat gura de urechea lui Ieronim:

- „Cu chip groaznic” te uiți către... rnine, dacă-ți spun că și eu...

- Cum? Teodora-Dorina... prunc! Cum să-mi tălmăcesc bucuria?

- Zugrăvind măreț și frumos... Poftim pensula: ai scăpat-o din mână.

Sub puterea acestui simțământ nou, cutremurător și încărcat de fericire, a zugrăvit un munte solemn, galben, cu un înger în vârf:

- ... Al „Bunei Vestul” pentru copilașul nostru. A pictat-o apoi pe Fecioara. Și regreta că spațiul era prea strimt și n-o putea1 înfățișa măreață, așa cum cuvine-se a fi o mamă cu prunc la sân. Pe cei trei magi i-a îmbrăcat în strălucite straie răsăritene, galopând, cu mantiile în vântul nerăbdării de a întâlni minunea. Neastâmpărul cailor: cel roib în goană, cel negru oprit o clipă din galop, cel alb într-o cabrare athletică emoționau privitorii parc-ar fi fost aieva.

- Înțeleg că armăsarul alb ești tu... mormăi Sofronie o tâlcuire la care Ieronim nu se gândise. De ce n-ai pus-o pe... Teodora să strunească, fie și cu dinții, acest frâu roșu, ca focul?

- Pentru că-s crai, nu tătari, și vin cu daruri, nu după furtișag.

În prima despărțitură mai largă zugrăvi surpături de pământ albastru-argintiu, ca stânca de pe malul Suceviței. A zugrăvit oameni în genunchi, ca niște umbre în rugăciune, în fața unor peșteri abia ghicite. Deasupra malului a pus copaci, flori și munți. Iar în mijloc, pe o podină, a așezat-o pe Maria, în picioare, înveșmântată în argint și purpură. Deși ține o lance în mână, n-are nimic războinic: e un blând și gingaș chip de fecioară.

- Dacă n-ar izvorî din tine vrăjit prisos de bunătate, îi puneai coif și scut, precum zeița elină Atena numită, i-a surâs Teodoră. Acum înțeleg de ce ai scos izvod după statuile grecești întâlnite în străinătăți.

În cealaltă despărțitură dublă, pe un câmp verde, cu copaci, zugrăvi, așa cum a văzut în Răsărit și în Apus, un cort alb, mare, în trei caturi, cu două brăie înflorate, cu câte două rânduri de canafi verzi, roșii și galbeni, la streșinele celor două acoperișuri. Simbolizează întregul univers. În

față a așezat-o pe Maria, în picioare, dreaptă, măreață ca o împărăteasă, în rochie albastră cu falduri bogate, pe umeri cu mantie scurtă, vișinie; ține mâinile ridicate până la înălțimea umerilor și privește înduioșată la noroadele închinătoare înveșmântate în roșu.

Starețul Mitrofan a cercetat, cu multă luare aminte acest tablou și s-a rostit:

- Ieronime, după câte știu, nu se află ajltundeva icoană asemenea.

- Să mulțumești lui Ion și Sofronie că te lasă să lucrezi mai mult singur, adevveri episcopul Crimca. Crești! Chemați-l și pe mitropolit să vadă.

- Vă rog, mai așteptați câteva zile până termin și tabloul cu încoronarea, aici, între fereastră și pridvoraș.

Tabloul „Pocrovului”, mai puțin obișnuit în ctitoriile moldovene, l-a desenat meșterul Ion după un model din Novgorod, iar Ieronim l-a așezat pe cuprinsul dintre ferestrele pronaosului. Totul e închipuit și așezat într-o biserică rusă, eu cinci turle ca niște cepe, cu crucea răsăriteană în vârf, cu acoperișuri roșii, rotunde, și cu ferestre alungite, sub arcade colorate în verde deschis, pe ziduri strălucitor albe. Sus, îngerii plutitori îi țin vâlul roșu deasupra capului. În absida din mijloc a bisericii pictate, Fecioara, înaltă, înveșmântată în mantie albastră, peste rochia galbenă, lungă până-n pământ. De-o parte și de cealaltă îngeri și apostoli, toți în picioare. În partea de jos, el tânăr, în picioare, pe o estradă cu grilaj. Albul puternic, lucitor, răsfrânt în lumina zilei, făcea din acest tablou „Vâlul roșu”, un fel de coloană la povestirea în douăzeci și patru de cânturi a „Acatistului”.

Toată fațada de miazăzi și absida altarului erau gata când a venit mitropolitul. Privea, gândea și tăcea. Meșterul Ion umbla să-l copleșească prin noianul lămuririlor. Dar prelatul îi făcu semn potolitor: „Pricep și singur”... Totuși întrebă:

- Cine a așezat „Buna Vestire” la fântână?

- Eu... nu! se dezvinovăți privind cu spaimă spre Ieronim.

- Dacă „Buna Vestire” se petrece aici, pe pământ, mi-am zis că nu-i loc mai curat ca la fântână, la izvorul vieții, desluși Ieronim. Încununarea ei însă am desfășurat-o pe acest câmp înstelat. O mare stea albă, un patrulator roșu și altul liliachiu, cu laturile ușor curbe, așa fel ca să iasă, precum vedeți, o stea cu șaisprezece colțuri. E... „Steaua stelelor”, cum a zis Teodora.

- Sofia meșterului și izvoditoarea celor mai multe stele de pe cerurile Suceviței, lămuri starețul, cu zâmbet de laudă.

Bucuros de asemenea adaos măgulitor, Ieronim urmă:

- În mijlocul „Stelei stelelor”, străbătută de raze, am rotit un cerc luminos, apoi unul oval mai întunecat, tăiat, ca și cercul, de această banchetă. Sus, un nour alb tivit cu roz și o puderie de stele. Sub nour, zece îngeri: patru la mijloc, trei la dreapta și trei la stânga, plutind ca un abur și rânduți așa fel ca să închipuie, cu nimburile lor, un joc de culori liniștit, odihnitor pentru ochiul care trebuie să cuprindă cât mai deplin toată scena, solemnă și măreață: încoronarea.

Ieronim lămurea cu acea plăcere și pasiune cu care își descria lucrările în fața Necunoscutei și doamnei Elisabeta. Și pentru că mitropolitul strecură câteva cuvinte de laudă, continuă să explice cele trei scene de sub „Vălul roșu”: Maria, cu oile în munții Horeb, „rugul în flăcări”, acei măracini care ardeau fără a se mistui; pe vârful muntelui arde, odată cu rugul, și chipul „Măriei rugătoare”, în medalion; în a treia scenă Moise primește tablele legii, pe muntele Sinai.

- Aici, cinstite fețe, precum știți, se cuvenea să reprezentăm asediul Constantinopolului și salvarea lui. Dar...

- Ei, văd că tot nu v-ați lăsat! se încruntă mitropolitul.

Toți tăcură. Ieronim aștepta ca meșterul Ion să vorbească. Dar cum tăcea, vorbi tot el:

- Dacă nu-i cum trebuie, radem!

- Să nimicești o icoană poruncită de mine?

- Vai, nu! Dar dacă...

- Eu n-am fost la muntele Sinai, surise Ieronim oleacă stingherit, și-atunci am înălțat, în fundal, o cetate cu patru turnuri, din care unul samănă cu turnul Nebuisei, iar celelalte-s ca la Sucevița. De pildă, acestea-i turnul în opt laturi unde-mi am chilia.

- I Dar călăii? Ce ai de zis?

- Așa cum se cuvine a fi: sălbatici, cruzi, sângeroși.

- Și turbanele?

- Eu le-am schițat, înalt prea sfințite-

- I-am spus eu că prea seamănă... se grăbi Ion cu dezvinovățirea. Dar parcă ascultă!?... Să le radem?

- Ar cam trebui...

- I Istoria spune, înalt prea sfințite, că acei călăi au fost otomani; iar otomanii poartă turban, motivă Ieronim.

- Mda... Lăsați-le așa, să le vadă și măria sa. Poate vă dă și pe voi pe mâna călăului.

- De-o fi așa, vă rog să-l cruțați pe meșterul Sofronie: e mai priceput ca oricine în zugrăvirea gealaților fioroși.

Ieronim șugua, cam cu teamă, iar meșterul Ion se îngrozea: auzea halucinant glasul lui vodă: „Dați-i morții! Pe toți”. Și parcă-l gâdila tăișul securii pe grumaz. Noroc că mitropolitul Gheorghe a surâs, cu o neașteptată îngăduință în glas:

- Înfruntarea asta, cam nesăbuită, poate avea două urmări: ori măriei sale îi place și-ți dă hrisov de zugrav al Curții domnești, ori nu-i place și te urcă în țeapă.

Privind fresca monumentală a „Cinului”, chipul mitropolitului se luminează ca soarele. Starețul își tălmăci părerea în veliglas:

- E mai măreț și mai bine orânduit decât la oricare din bisericile zugrăvite pe din afară.

Mitropolitul încuviință cu ușoară clătinare din cap, făcând câțiva pași înapoi și privi învăluit în tăcere și încântare. Dădu însă peste latura dinspre apus a contrafortului care desparte naosul de gropniță și iar se întunecă:

- De ce a rămas acolo loc gol?

- Eu va să zugrăvesc un... un filosof, se bâlbâi Sofronie.

Vizita sfârși aici, cu un grăunte de nemulțumire. A doua zi se ivi acel filosof, în rând cu Sibila. Lui Ieronim îi părea că, sub mantie, ascundea o ghebă. Ucenicul Ispas se apropie îngrijorat:

- Meșterul Sofronie mi-a poruncit să scriu pe filacterul acestui filosof vorbe cam... cam ciudate.

- Ce vorbe?

- „Dragostea prea mare ucide”... Și să iscălesc numele lui: Sofronie.

- Și de ce n-ai scris?

- Păi... nu le-am aflat în erminie. De altfel, pe căldurile astea, tencuiala s-a uscat și culoarea nu mai prinde. Ce să fac?

- Deocamdată, lasă-l așa, se-ngândură Ieronim, privind filacterul alb, desfășurat ca un steag al capitulării.

„Scara Smalțului” urcă la cer ori prăbușește în îad?

În stăreție, cu chiseaua de dulceață de cireșe amare în față, mitropolitul a cerut să mai vadă o dată schițele pentru părțile rămase de zugrăvit. A cercetat, cu de-amănuntul, tablourile cu „Facerea”, cu viața sfântului Pahomie și, mai ales, „Scara lui Ion Sinaitul” sau „Scărarul”. Le-a încuviințat. La schițele pentru pridvorașe a strâmbat din nas și-a dojenit:

- Meștere Ioane, tu lași totul în sama istui tânăr zburdalnic?

- Schimbăm, înalt prea... Schimbăm, dacă...

- De ce stăruie așa de mult, Ieronime, să ieși din tipic și să zugrăvești istorie în loc de scriptură?

- Pentru că și scriptura-i tot istorie; și încă o istorie care nu-i a noastră.

-
- Ereticule! Nu crezi în Isus?
 - Mă strădui a-l înfățișa lumii cât mai adevărat și mai frumos.
 - Atunci?
 - Atunci mă întreb: de ce să zugrăvesc numai pe Iosua, pe Saul, pe David și Solomon și de ce să nu pictez și pe Dragoș, pe Bogdan și pe Alexandru, pe Mircea, pe Vlad, pe Ștefan vodă și pe atâția alții care s-au bătut pentru noi și pentru creștinătate?
 - Unde-ai mai văzut asta! Îl sâcâi prelatul, deși bănuia răspunsul.
 - În multe țări și cetăți din Asfințit, ocârmuitorii din neamul lor sunt tot atât de slăviți ea aceia pomeniți de scriptură, dacă nu mai mult. Înalt prea sfințite și cuvioase fețe, credeți că, pentru noi românii care stăm aici, strajă împotriva musulmanilor, e mai însemnat Simion stâlpnicul, trăitor în pustiu în Arabia, decât Ștefan vodă, căruia norodul îi zice Mare și Sfânt? Opt zecimi din ziduri le-am acoperit cu chipuri care n-au auzit niciodată de noi. Îngăduiți-ne, înalți și prea înțelepți ctitori, să-i așezăm și pe-ai noștri pe stâlpii pridvorașelor și pe zidul de ia apus-
 - Dar erminia nu îngăduie așa ceva.
 - Noi oamenii am făcut și erminia și cronica și scripturile.
 - Scripturile? Noi? se burzului, speriat, starețul.
 - Psalmii i-a scris David, acatistul Fecioarei patriarhul Serghie I-a...
 - I-a insuflat cel de sus!
 - De ce nu ne-ar insufla și pe noi, într-o cinstirea alor noștri? De altfel începutul l-am și făcut prin tablourile ctitorilor, iar la Voroneț, meșterul Marcu l-a zugrăvit și pe Daniil Sihastru, povățuitorul lui Ștefan vodă, zicându-i: „Nu pleca, mărirea ta, steagul în fata lui Mahomed sultan, ci du-i pre ai tăi la bătălie și nădăjduiește într-o biruință”...
 - Tinere, ai curaj a vorbi așa și în fața mării sale?
 - Am! Dar știu că de nu mă sprijină luminatul cap al bisericii, nu izbândesc. Dacă ne îngăduiți, nouă zugravilor

să aşternem în frescă acest gând al nostru, fără cine ştie ce teologie şi, mai ales, fără teamă că s-or supăra cei din Țarigrad, norodul cel mult, ar primi cu bucurie înnoirile noastre, s-ar mira cum de n-am făcut așa mai de mult şi s-ar îmbărbăta în cugetul lui pentru faptele vitejeşti de care multă trebuinţă avem.

- Mi se pare că n-ai înţeles de ce am scos asediul Constantinopolului.

- Dacă n-aş fi înţeles, n-aş stăruia atât pentru dresul acestei greşeli, zugrăvind cronică românească. - Cu acest tânăr încăpăţânat nu mai sfârşim... se trase înapoi meşterul Ion. Ci eu, cârmuitorul lucrării, sunt gata a împlini voia şi porunca înalţilor ctitori.

- Bine, meştere. Numai că ist tânăr, în nesăbuirea-i, are totuşi dreptate- Spun asta a treia oară.

- Sărut dreapta, înalt prea sfinţite! La Roma, la Veneţia, la Florenţa am văzut înfăţişaţi, în biserici şi în palate toţi ocârmuitorii mai de seamă. În Catedrala cea mare din Roma, statuia sfântului Petru e de mărimea unui băieţuş, iar cele ale papilor de trei stânjeni. Cea a sfântului era din bronz negru, cele ale papilor, din marmură mai strălucitoare ca omătul la soare.

- Bine, bine... Să mă sfătuiesc cu măriia sa. În niciun caz să nu cutezi a'-l pune pe Mihai vodă, acel lotru care vine iar asupra noastră, cu ajutor de la împăratul nemţilor.

- Adevărat?

- Întrebi cu bucurie sau cu spaimă?

- Cu uimire... Ar fi vrut să spună: „Poate acum biruie”... dar se opri, infricoşat de vorba ce avea să-i scape din gură.

Mitropolitul Gheorghe plecă, făgăduind să dea răspuns definitiv peste o săptămână. Mai ocoli o dată biserica şi întreabă:

- Dar turla, când o zugrăviţi?

- După ce sfârşim faţada dinspre miazănoapte, ca să nu mai facem altă schelă, lămuri meşterul Ion.

- Aud că meșterul Eli Ilarion a plănuit pentru ctitoria lui Crimca o turlă împodobită cu sculpturi în piatră, după meșteșugul armenesc. Cine va să i le facă? - Dacă nu va putea aduce sculptor armean... eu am cioplit câteva rozete, de învățătură și probă.

- Dar Crimca nu știe că numai domnitorii pot ctitori biserică turloasă?

- ' Adevărat, dar și domniile voastre, Movileștii... Adică nu; sunteți os din osul lui Petru vodă Rareș.

- Vezi? Când vrei, le pricepi bine.

- Cu rugămintea fierbinte ca și mai marii să mă înțeleagă pe mine.

Vorbirea cu mitropolitul l-a ridicat încă mai mult pe Ieronim în fața starețului. În schimb, meșterul Ion de o sută de ori ar fi fost mai bucuros să se supună fără cârtire poruncii ctitorilor, decât să se ciorovăiască.

- Grea belea pe capu-mi este ucenicul aista al dumitale, meștere, se întristă și reproșă lui Eli Ilarion. Pe câtu-i de bun, de cuminte, cu cei mici, cu atât se asprește și se face trufaș în fața celor mari. Parcă nu l-ai fi scos din pulberea pământului.

- Când se aprinde de o idee, când îl arde un simțământ, e neînfricat.

- Să-l mai domolești. Prea-i năuc.

- ... „Năucul” cutează a căuta căi de împrăștiere a meșteșugului și eu îl încuviințez. Dacă stăruim într-o neschimbare, muțim și pierim.

Pentru fațada de miazănoapte plănuiseră trei teme mari: „Scara lui Ion Sinaitul”, zis Climax sau Scăraru, „Facerea” și „Viața sfântului Pahomie”, rânduitorul monahismului. Meșterul Ion hotărî:

- Ieronim zugrăvește „Scara”, eu „Facerea”, iar Sofronie „Viața lui Pahomie”- Heruvimii îi fac ucenicii, sub privegherea lui Ieronim.

- Nu vrea bădița Sofronie să ia el „Scara”?

- Tu ai schițat-o, tu ai deslușit-o în fața măriei sale, tu s-o desăvârșești.

- Eu aș face numai... gheena, în care să-mi azvârl potrivnicii, râii Sofroniiî-,

- Iartă-mă, dar dacă mi se dă și o primesc, vreau s-o lucrez singur.

- Ai spus-o de mai multe ori că nu știi să faci draci fioroși.

- Acum știu, dar prefer să pictez oameni buni și drepti.

- Numai să n-ajungi drăgăuș la căuș.

- Ei, n-ai mata inimă să mă lași cu niște draci...’ acătării.

După ce au stabilit, pe zid, locul fiecărei teme, au zorit zugrăvirea heruvimilor de sub streășină.

- La peretele de apus așezăm tot heruvimi sub streășină?

- Nu, Dorina, mai bine bouri și vulturi, de-o parte și de alta a unui turn. Adică herbul unit al țărilor române.

- Ești șui? se scandaliză Sofronie. Unde s-a mai pomenit?.

^

- Chiar aici, în lunetele ușilor dinlăuntrul bisericii n-am zugrăvit noi oare stema Moldovei, iar meșterul Ion n-a pictat și un vultur când a auzit că Simion Movilă s-a făcut domn la Târgoviște? Pentru că, într-un fel, și Movileștii vor unirea țărilor române.

I-a fost deosebit de greu lui Ieronim ca, pe zidul netencuit, să tragă scara, cu cei treizeci de fuștei, de sus, din chepengul cerului, deschis, până jos, în poarta mănăstirii, unde se înșiră monahii să-i urce, unul câte unul. A măsurat și a împărțit cu grijă și socoteală fiecare părticică din zidul consacrat acestui mare tablou. Sub streășină a zugrăvit, pe fond verde, trei stele mari, suprapuse: în mijlocul lor - „Deisis”. A ajutat apoi la zugrăvirea heruvimilor, ca meșterul Ion să se apuce de lucrat scenele din „Facerea”; voia să aibă loc slobod pentru grupul mare al îngerilor plutitori în văzduh și deschizători ai porților cerului, unde dintr-o ploaie de raze, Isus avea să se aplece și să întindă mâna ca să prindă pe cei care vrednici erau să urce treptele

virtuților statornicite de Ion Climax, și să-i așeze în lumina cerească a veșnicei fericiri.

După ce a ieșit din umbra streșinii, Ieronim a acoperit schela cu o perdea de pânză albă, rugind pe Ion și pe Sofronie să-l lase pe el numai cu Teodora să zugrăvească întreg acest tablou.

Așa au lucrat toată luna iulie, fără nicio zi de odihnă. Adesea au mâncat pe schelă, bucate aduse de Teodora. De trei ori a dezbătut, cu meșterii, scenele din viața lui Pahomie și cum să le lege de „Scara Sinaitului”. De mai multe ori, la amiază și seara, Andrei prisecarul i-a întâmpinat cu faguri proaspeți pe taler și cu cofița cu apă rece.

- Măi minunilor, ci voi vă prăpădiți de tot cu firea: uite cum ați slăbit amindoi. Vă schilăviți, nu alta.

- Ei, moș prisecare, surâdea Teodora, e foarte greu de urcat... „Scara virtuților”. Treizeci de fuștei, nu

Șagă!

- Pofțiți fagure cu miere, să mai prindeți putere.

- Nu ne-ai mai spus de mult o poveste de-a matală, pofți Ieronim, înfruptându-se din dulceața fagurelui. - Vă spun una, dacă nu cumva o știți... Amu, cică la început, întâi și-ntâi, n-au fost draci pe lume, ci numai îngerii în cer. Dar într-o zi, îngerul cel mare, Lucifer, a vrut să-și facă sieși împărăție. Se cheamă că a năzuit, nepricopsitul, să-și urce scaunul mai presus de-al lui Dumnezeu. Să se facă el, adică, stăpân pe lume. Pentru trebușoara asta, a ademenit nouă cete de îngerii. Că-i câr, că-i mâr, numai să-i răzvrătească împotriva atotputernicului. Dar nici cu gândul n-a apucat a gândi bine la ceasul răzvrătirii și, din înger luminat cum era, Luciferul nostru s-a și pomenit drac întunecat. Ba s-au și prăbușit, cu toți îngerii ademeniți de el, în beznele iadului. Și din mai marele îngerilor ajuns-a tartorul dracilor. Și fiind mulți ademeniți, cădeau, cădeau mereu, ca fulgii, unul după altul, întortocheați și răsuciți, de-a valma, prăvăliți din cer în tartar. Văzând năpastă ca

asta, un voievod îngeresc, arhanghelul Mihail, s-a temut să nu cadă toți îngerii în iad. A zburat în mijlocul prăbușiților și-a strigat, cât l-au ținut bojogii: „Staați!” Și pe loc au încremenit toți, care unde se afla. Unii rămas-au în fundul pământului și s-au și apucat de treabă, adicătelea de canonit sufletele păcătoșilor. Alții s-au oprit pe pământ și născocesc tot felul de răutăți și zavistii, ca să tragă oamenii la păcat. Celor rămași în ape lumea le zice „cei din baltă”. Și ce-mi fac? Îneacă pe cei ce umblă pe mări, cu corăbiile.

Dracii oprți în aer au pus vămile văzduhului, unde, procleții, vămuesc sufletele care merg la cer. Și vămile astea le plătesc cu paraua pusă în palmă la îngropăciune și, mai ales, eu fapte bune. Altfel s-au șters pe bot de rai, că-i soarbe gheena. Pe alții i-a prins vremea cu capetele-n jos, spânzurați în văzduh, aceștia leapadă într-una bale scârnave din gurile lor, adică „balele vrăjmașului”, care multe rele cășunează omului. De pildă, dacă asemenea spurcăciuni cad pe fântâni, iar oamenii beau apă, se bolnăvesc și zac până mor. Boală fără leac, ce mai! Noroc că „balele vrăjmașului” n-au putere ziua: le arde soarele. Noaptea însă schimonosesc oamenii și le pricinuiesc felurite suferințe.

- Mulțumesc, prisecare! Mi-ai povestit taman ce-mi trebuia. Înțeleg că, uneori și urâtul și groaza curăță sufletele, ca focul.

Lucrând la „Scară”, Ieronim arăta îngândurat, vorbea rar și rar i se însăila câte un zâmbet pe buze. Cerea sculele și ulcelele cu vopsele mai mult prin semne. Teodora îl slujea fără sminteală, cu dragostea cea mai fierbinte. Îi aducea mâncarea pe schelă, îi spăla mâinile cu apă caldă adusă în ulcior, îi ștergea fruntea de împrôscături de boiele și de sudoare, îl mângâia și-l săruta. Îi părea rău că nu avea unde zugrăvi stele; se bucura însă că chipurile îngerilor luminau ca niște sori răsăriți în dreapta și deasupra hăului întunecos al gheenei, înfiripată pe zid, în stânga. Bucuria-i revenea odată cu înțelegerea sensului acestei „Scări”, odată cu

amintirea povestirii lui Ieronim, atunci când era mută. Știa că Ion Climax adică Scărarul, trăitor în vremea lui Justinian împărat, a fost mare cărturar. Iubea dreptatea, binele, adevărul, frumosul. „Iar tu, Ieronime, pe „Scara Sinaitului” mi-ai rostit cele dinții cuvinte de dragoste. Și în chilie vorbea puțin. O culca seara pe Teodora, ca pe-un copil. Îngenunchea lângă pat. Îi săruta dreapta și-o ținea între palmele lui calde, până adormea. Se ridica, îi mângâia ușor sânii și pântecul unde bănuia zvâcnet de viață nouă. Apoi aprindea lumina și, până cântau cocoșii a doua oară, desena și încerca fel de fel de chipuri chinuite, speriate, îngrozite. Când i se ura de-atâtea mutre slute, schița îngerii îndrăgostiți de-o păstorită; i se urzise în minte întregul tablou și începea să-l treacă pe zid. Gândea: „Fac licurici frumoși, luminoși; altfel fata-i alungă sau se ferește din calea lor!” Teodora îi înțelegea frământările și-l ocrotea cu grija, cu liniștea și cu tăcerea ei blândă. Nu-i tulbura, cu nimic, meditația și munca. Numai într-o zi, simțindu-l cu chef de vorbă, întrebă:

- Ieronime, de ce, la început, ai vrut să lucreze bădița Sofronie „Scara” Sinaitului?

- Hm... Dorina, totdeauna am zis că datoria artistului este să încurajeze oamenii, nu să-i înspăimânte. Să-i iubească, nu să-i urască. Să-i facă mai buni, nu mai răi. Au nu-s de ajuns ciurma și holera, cutremurele și puhoaiile, seceta și jafurile, năvălirile, pârjolurile și războaiele, silniciile și foametea, nedreptatea și omorul, moartea și iadul? Să mai umplem și noi, meșterii, lumea cu hâzenii de care să se îngrozească bieții oameni? Ci eu ce fac aici? Umplu zidul cu îngeri și diavoli. Dar ce vor înțelege oamenii din truda, chinuita mea trudă? Fac lucru bun și folositor ori rău și ucigaș? Dacă greșesc și iadul mi-i partea? Iadul. Îl pot mânji cu negru, cu roșu, cu vânăt, oricât;

el se află în cugetul nostru. Când nu știu cum să schițez un chip, un gest, o privire, îmi vine să urlu... Și după ce

izbutesc a făptui ceva, mă întreb, cu spaimă: e bine? e frumos? e rău? e urât? Fi-voi lăudat ori ocărit?

- Ieronime, uită-te în ochii mei.

- Mă uit; numai în ei aflu dramul de împăcare și liniște, unda de bucurie fără de care aş pieri... Zugrăvind „Scara Sinaitului” voiese a tălmăci zurbava, bătălia îndoielilor din cugetul meu, necurmata sfadă între bine și rău, între sfânt și drăcesc. Pentru mine „Scara” asta înseamnă încercarea de a răzbi și de a arăta că, în înfruntarea dintre bunătate și răutate, sinceritate și viclenie, dragoste și ură, dumnezeire și satanism, biruie cele dintâi. Ai înțeles? - Da, Ieronime: am înțeles de mult. Din ceasul întâlnirii pe stânca argintie, am înțeles. Lucrează! Vei izbândi!

Și, o vreme, îl urmări, hipnotic, cum moaie pensula în boia și cum mângâie zidul cu vârful ei și izvodește chipuri ciudate, răvășite ca sufletul lui în ceasul chinuitoarelor întrebări.... „Nu zugrăvește, ci cântă: culorile sunt strune de harfă pe care le mângâie cu penița și scoate chipuri doinitoare. Să fiu harfa lui”...

- M-am întrebat, Dorina, de multe ori, cum a putut gingașul Sandro Botticelli să ia schițe după cei amestecați în răzvrătirea neamului Pazzi, împotriva lui Lorenzo Medici și spânzurați de ferestrele Senioriei? Ștreang și episcopi în ștreang? Rug și „arși” pe rug, în flăcări? Nu cumva, din pricina asta, s-a apropiat de misticul exaltat Girolamo Savonarola? Și ce a văzut? Că, după ce a fost câțiva ani conducătorul Florenței, și aceasta tot pe rug a sfârșit?

La 31 iulie, lăsată secului pentru postul Sântămăriei, Ieronim a dat cu vopsea verzuie pervazul de piatră al ferestrei de la gropniță aflată în mijlocul tabloului „Scării”. Nu-i plăcea nuanța și-o tot întărea. Cind îi află tonul potrivit, se grăbi să coloreze repede. Apoi privi încă de câteva ori tabloul, de la ușa luminoasă a cerului, până jos la gurile, la cumplitele guri ale celor doi balauri închipuind gheena, de la aripa fremătătoare a îngerului din colțul din dreapta, sus, până la cel din stânga, jos, unde se mai zbăteau, cu

deznădejde, picioarele și mâinile, umerii și capetele celor înghițiți de monștrii cei hâzi peste fire și peste închipuire. Și parcă nu-i venea a crede că el a făcut acest tablou și că era gata. Stătu așa, mult-mult, ca-ntr-un fel de uimire mută și fără gând. Apoi cercetă culorile și liniile, chipurile și aripile, treptele și sforțările oamenilor de a ajunge sus, la treapta cea mai înaltă și la chepengul cel de neatins al cerului. Și, privind, cercetând, mângâind cu gândul, pipăind ușor cu buricele degetelor, se isca, izvora și se răspândea în el o înfiorare caldă, ca sărutările Teodorei. O bucurie mai mare decât cea trăită la zugrăvirea „înălțării”, a „Pantocratorului”, a „Judecății”, a „Trupinei lui Ieseu”, a ctitorilor ori a soboarelor. O bucurie nouă. Totuși un simțământ retezat; văzuse acest tablou mai măreț, mai izvoditor de liniște, și totodată mai înfiorător. Cuprinse în palme obrajii Teodorei, uitând că-i erau unse de vopsele, și o sărută cu patimă. - De-acum să trecem la fresca zidului de apus...

Dar, ieșind de după perdeaua de pânză, află că meșterul Ion zugrăvisese doar patru scene din „Facerea”, îl cuprinsese o fierbințeală mare, cu junghiuri ascuțite între coaste, și a plecat, cu trăsura la Suceava, să-l îngrijească soția.

După ce a dormit o zi și o noapte, Ieronim s-a apucat de lucru și a zugrăvit, în trei zile, alte șapte scene: Adam în mijlocul animalelor și al păsărilor - doi cai, un pelican, un pui de urs negru, un cerb, o căprioară, un leu cafeniu, un hulub alb, un păun verde, un vultur gălbui, un șarpe subțire, prelingându-se cuminte spre mâinile lui. Teodora i-a ajutat la colorat, așa cum făcuse și la „Scara Sinaitului”. Le-a lucrat în felul zugravilor băștinași, cu toate că scena nașterii Evei îi amintea de cele văzute în Apus și, mai ales, în Capela Sixtină. A urmat, apoi, Adam și Eva, față în față, goi, sub copacii raiului; nu se sfiesc de goliciunea trupului, ci învață a se cunoaște. Și parcă-i părea bine că, după zbuciumul deznădăjduit, după trupurile zvârcolite în gheena

zugrăvită sub „Scara Sinaitului”, i se prilejuise să picteze scene de la începutul cel frumos și fără prihană al omenirii.

- Ieronime, moș Andrei ne-a adus o puțină de miere și o oca de luminări.

- Suflet de... miere. Să-i mulțumim.

Urcând schela cu un taler plin cu faguri proaspeți și cu o ploscă plină cu mied, prisecarul întrebă:

- Știți voi, meșteri mari de ce gâtul bărbatului se deosebește de-al muierii? Nu știți? Păi i-o poveste și-aici. Amu, cică, pe vremea când Adam și Eva lui trăiau în rai, cu porunca strașnică să nu s-atingă de pomul cunoașterii, dacă voiesc să fie fericiți, satana a cercat întâi să-l ademenească pe bărbat. Dar Adam, neam! a înfruntat ispita: „Nu mă păcălești tu pe mine, ghiavole!” Atunci cel de pe comoară ce să facă? S-a prefăcut în șarpe cu solzi aurii și s-a dat eu gudurarea și gâdilătura pe lângă muieră: „Gustă bariră tu, dragă Eva, din ist pom al raiului, că n-o fi foc! Din frumoasă ce ești ai să fii și mai și! Iar dacă nu te-o iubi Adam, eu sunt gata să-i țin locul”!... Și satana așa a zăpăcit-o pe biata mama Eva, de nu și-a mai dat bine cu socoteala ce face: a gustat din fructul oprit. Și de ce să nu spun? I-a plăcut. Și filotimă, din fire, hai să-i dea și lui Adam. Dar, nu-ș cum s-a întâmplat că bărbatul dormea. Diavolul, șireată liftă! zice: „Evo, omul tău doarme cu fața-n sus; stoarce-i must în gură, să guste ca să se simtă și el fericit...” Vai de fericire ca aceea... Eva, proastă și blăstămată, că alt fel nu i-o zice, i-a ascultat sfatul și-a stors zama din acel fruct pe gâtul soțului. Adam s-a trezit, s-a speriat, a pus mâna la gâtiță și-a strâns, cât a putut, să nu se ducă mustul păcatului pe gât. Dar zama aceea de fruct oprit se făcu carne și-i zice mărul lui Adam sau nodul gâtului ori gârgălod. Și de-atunci bărbatul are acel nod, acel mont în gât, iar muieră nu... îndată li se deschiseră ochii la amândoi și, cunoscând că sunt goi, rupseră frunze de smochin și-și făcură pestelce. Dar aflând Dumnezeu de călcarea poruncii, i-a blăstămat și-a poruncit arhanghelului să-i ia-n pleasnă de bici, să-i

izgonească din rai: „Tu, bărbate, să te arănești muncind cu sapa; dar, în loc de bucate, pământul să crească spini, ghimpi și pălămidă”. Și pe muiere a osândit-o: cu furca să se arănească, dar mai ales, prin patru sute de mii de nădușeli să nască prunci. Și așa rămaseră cei dintâi oameni cu buzele umflate, ca niște bătuți de stele. Iar pomii din rai, unii s-au uscat, alții au rămas sterpi și grădina s-a păraginit. Drept aceea s-a izvodit și un bocet: „Raiule, grădină dulce, / Nu mă-ndur din tine-a duce, / De dulceața pomilor, / De mirozna florilor, / De cântarea păsărilor, / De freamătul frunzelor”...

Cât a povestit și-a... bocit prisecarul, Ieronim a zugrăvit trei copaci în tabloul rușinării în fața greșelii săvârșite și l-a așezat pe Adam chircit la pământ, înfricoșat.

- Bădiță, sunt obosită; te rog să continui dumneata.
- Ce tablou urmează?
- Al izgonirii; l-am și desenat pe tencuială.
- Bine... Dar câmpul îl colorez vânat.
- Cum ți-i voia și inima... Vinețiul este chiar culoarea potrivită.
- Măine... acum se întuneacă. Prisecare, și eu mai știu o poveste cu Adam și Eva. Cică Dumnezeu a poruncit unui înger ca, atunci când va dormi Adam, să-i fure o coastă și să i-o aducă lui, ca s-o menească a fi femeie.
- Deci că femeia ar avea o coastă de drac e o scornitură ticăloasă.
- Ba-i făptura dracului și nesătulă, băiete! se răsti Sofronie; i-a venit gust să se dea în dragoste cu satana, care veșnic umbla pe-acolo, să-și facă treabă pentru te miri ce și să-n[*]urce ițele.
- Se mai spune că Adam a avut doi feciori și o singură fată. I-au venit însă trei pețitori. Ci a zis Adam: „O dau după cel mai bogat”. Dar ca să nu-i supere nici pe ceilalți, a luat o cățea, a făcut-o fată și-a dat-o după al doilea pețitor. Flăcăul o ia și pleacă, mulțumit. Pentru al treilea pețitor ia o scroafă și-o face fată. Flăcăul o ia, cu zestre cu tot, și pleacă

fericit. Și de-atunci socotelile au rămas așa: nevasta cuminte, harnică și gospodină se trage din om; nevasta ulițarnieă, rea de muscă, bate cu gura și poartă minciunile, se trage din cățea; iar nevasta mârșavă, duglișă, leneșă, care doarme târziu și nu are grijă de gospodărie, se trage din scroafă.

- Poveste născocită de unii otrăviți ca domnia ta. surise Teodora.

- Urăsc femeia! Din pricina ei am fost izgoniți din rai.

- De ce uiți că și muma dumitale a fost femeie?

- Și pe dânsa o urăsc că m-a făcut strâmb... O urăsc și-o blăstăm!

- Am citit în erminie, ca și mata, că „ochiul cel deștept știe să curățească, să stingă înfocarea, să gonească nălucirile și ura”.

Sofronie coborî schela și se îndreptă spre trapeză, mormăind:

- Mi-i greață de-atâta... știință, cumsecădenie și dragoste. Și ca să nu mi se întoarcă mațele pe dos, mă duc să le umplu cu... vin călugăresc.

Ieronim cercetă, cu atenție, scenele din viața cuviosului Pahomie și constată că Sofronie a respectat schițele lucrate împreună. „Asta poate face bădița: cSpîi bune”... zâmbi întru sine, o luă pe Teodora de mână și porniră spre lunca Berchezei să aducă bivolițele la ocol.

- Măine te hodinești toată ziua, Ieronime, iar poimăine mergem la Suceava.

Așa au făcut. În cetatea de Scaun, lumea era tare îngrijorată. Se știa că mărișă a trimis un corp de oaste în Transilvania, în sprijinul lui Sigismund Bathory, să-l ajute a se întări în Scaunul crăiesc de la Alba Iulia. Ci, întâlnindu-i pe ulița croitorilor, căpitanul de strajă le destăinuie că era trimis să întărească apărarea Cetății Neamțului.

- Și mai știu că, acum un ceas, doamna Elisabeta a trimis crainic să vă cheme, grabnic, la Curte.

- Pe amândoi?

- Așa știu.

Deși nu erau îmbrăcați cum se cuvine a fi la asemenea înaltă poftire, se înfățișară înaintea doamnei.

- Am auzit că nu mai aveți mult de lucru.

- Numai peretele dinspre asfințit și pridvoarele,

- Vin, în 6 august, la Sucevița.

- Ne închinăm, în fața măriei tale și cu bucurie te așteptăm, mărită doamnă, nădăjduind c-o să ai ce vedea

- Nu ești prea încrezut?

- Iertare... Cugetul ni-i ars de multe îndoieli și-atunci arunc vorbe fudule.

- Așa-i, Teodora? surise doamna.

- Da, măria ta. A zugrăvit „Scara” lui Ion Sinaitul în tăcere și osârdie, ca un anahoret.

- Îi ești bună ocrotitoare și ajutor?

- Din răspuseri și cu toată făptura mea, măria ta.

- Portretul făcut mie a primit lauda multor cunoscători, chiar dintre leși. La ieșire veți primi binevoitoarele noastre daruri. Dar voiesc să faci și portretul măriei sale, măreț așa cum pictorii poloni îi pictează pe regii lor.

Se întoarseră la Sucevița mulțumiți, fericiți. înserase și călugărul de strajă le deschise cu un soi de oftat a necaz și îngrijorare. Urcând scara, găsiră zăvorul ușii rupt. Nu lipsea nimic, doar oarecare răvășire a lucrurilor. Chiar în seara aceea Ieronim se plânse starețului.

- Un căpitan din straja domnească a vrut să vadă dacă se pot așeza tunurile în lăcașurile lor.

- Și dacă aștepta să venim noi se dărâma lumea?

- S-a aflat că Mihai vodă a intrat în Transilvania, cu oaste multă. Și chiar zilele astea se prinde în luptă cu craiul Sigismund Bathory. Boierii din Țara Românească s-au răsculat și l-au alungat pe Simion Movilă din Târgoviște. Drept aceea căpitanul va să rânduiască apărarea Suceviței, dacă se întâmplă ca acel Mihai vodă să biruie și să vină iar încoace.

În cugetul lui Ieronim se stârniră noi întrebări și neliniști... „Va birui Mihai vodă? Va izbuti să adune iar toți românii la un loc, într-aceeași țară?... Să mă arăt prieten lui ori să stau, de-o parte, până hotărâsc armele?”... Ar fi vrut să-l caute pe episcopul Anastasie Crimca, să afle mai multe și să primească povață. Dar trebuia s-o aștepte pe doamna Elisabeta. Ca să-i mai alunge îngândurile, Teodora se fălea cu mătasa dăruită de doamna și plănuia ce pelerină să-i croiască, din stofă de la Flandra, din același dar.

La adăparea bivolițelor în Sucevița, prisecarul se apropie de Teodora și-i destăinuie că Sofronie a stăruit pe lângă acel căpitan de străjeri să farme zăvorul și să pătrundă în chilie.

- A intrat și el, dar a ieșit de-acolo, răvășit. Până seara s-a îmbătat, cu călugărul Damian, au spart trei ulcioare și-au adormit lângă zidul mănăstirii; n-au mai nimerit poarta. Mi-e ca nu cumva borțosul să pregătească vreo șolticărie, vreo răutate. L-am auzit: „Și-au făcut icoane păgâne. Se închină lor, în chilie, în taină”.

- Trebuie să vorbim cu starețul... Și cu mitropolitul. Iar, la urmă, chiar cu doamna Elisabeta: ea înțelege arta.

Așteptând vizita măriei sale, Ieronim a mai tencuit și zugrăvit surghiunirea lui Adam și a Evei din rai. Se mira însă ce întunecat i-a ieșit câmpul și ce triști și goi i s-au ivit, pe zid, cei doi izgoniți. Iar când a zugrăvit-o pe Eva înveșmântată în rochie albastră și mantie cărămizie, așezată pe iarbă, cu furca în brâu, torcând caier de lână, s-a gândit, tot timpul, la tabloul din chilie, punând față în față cele două feluri de a picta oamenii și lucrurile. Îi venea să râdă, în sine, închipuindu-și ce huiet ar stârni, dacă ar reproduce pe Eva goală, aici, deasupra scenelor cu viața cuviosului Pahomie, rânduitorul monahismului. Și, parcă anume ca să alunge asemenea închipuire, zugrăvi în spatele Evei un pruncușor dormind cuminte într-o covățică de lemn, nouă, cum va fi dormit și el, hâțânat de maică-sa. cu piciorul. Așa și-o imagina și pe Teodora, peste șase luni, când va avea prunc în săhăidac.

Văzându-l pe Sofronie învârtindu-se pe lângă schelă, răzimându-se de stâlpii pridvorașului ori cercând să depărteze pânza de pe schela din dreptul „Scării”, Ieronim îl întreabă:

- N-ar fi mai bine să-ți alungi urâtul de care suferi, zugrăvind tabloul cu călugării care ies din mănăstire și se înșiruie spre „Scara”, să afle dacă au ținut sau nu rânduiala lui Pahomie?

- Pe acela îl zugrăvești tu!

- Tot eu?

- Tu! Că ești fericit și-i bine să-ți amintești de înfrânarea cea monahicească și de păcatul traiului bun al desfătărilor deșarte.

- Adevărat; dar mai ales matale ți-ar fi de folos asemenea... aducere aminte.

Meșterul Ion a urcat în trăsură și, cu toată durerea din oase, a grăbit spre Sucevița, s-o primească pe doamna Elisabeta. L-a pus pe Sofronie să-i frece șalele cu oțet și cu mir, doar-doar s-o mai înzdrăveni. Iar în ziua de 6 august, îndată ce s-a luminat de ziuă l-a chemat pe Ieronim, poruncindu-i să dea perdeaua jos de pe „Scara Sinaitului”. - Te rog, meștere Ioane, îngăduie să dezvelesc fresca asta chiar în fața doamnei.

- Și cum? Eu să nu știu ce-ai făcut decât...

- Domnia ta și starețul le puteți cerceta, ferind un colț al pânzei.

Ci, văzând tabloul ce li se dezvelea în fața ochilor, clătinară din capete:

- Cutremurătoare!... L-ai întrecut pe dascălul tău Stamatelos Kotronas care a zugrăvit „Scara” de la Rîșca, exclamă starețul.

În sărbătoarea „Schimbării la față”, călugării cântară vecernia în paraclis și în ogradă. Slujea starețul Mitrofan însuși. Glasul lui, puternic, răzbea prin ferăstrucile deschise.

Soarele se lăsa spre asfințit, aurind lumea. Ieronim șopti la urechea Teodorei:

- După ce trece vizita doamnei, mergem să ne odihnim pe stânca argintie.

Călugării așezați la podul de peste Sucevița vestiră apropierea trăsurilor domnești. Fără a spune nimănui, Teodora îmbrăcată în rochia dăruită de doamna Elisabeta, trecu la toaca agățată de zidul dinspre miazănoapte și porni s-o bată, puternic, stârnind sute de ecouri ca niște strigăte de slavă.

Săltându-și gheba ca pe-o desagă de puf, Sofronie urcă grăbit în clopotniță și prinse a clopoti cu meșteșuguri neîntrecut. Starețul, înconjurat de călugări, în odăjdii și cu prapuri, întâmpinără pe doamna țării, din afara porții. Ieronim se bucură mult văzând că, din cea de a treia trăsură coborî și meșterul Eli Ilarion. Doamna nu se aștepta la asemenea primire. Părea uimită, și un pic stingherită. Îmbrăcată ca de călătorie, avusese totuși grijă să-și vadăască frumusețea și fala. Sărută crucea și pași pe poartă în sunetul de slavă al toacei, al clopotelor și al cântărilor din glasuri.

În clipa când doamna ridică ochii spre biserică, dulgherul Dragoș trase pânza jos și „Scara Sinaitului” se ivi în toată măreția ei.

Doamna se opri, împietrită. Numai privirile urmăriră compoziția și culorile. Întâi văzu scara, piezișă, de pe pământ până în ceruri. Apoi nimburile și aripile îngerilor, așezați într-o desăvârșită rânduială. Urmări truda celor care suiau fușteii scării și parcă privirile i se urcau în ritm de toacă și sunet de clopot. Lovind în scândură de paltin, ciocănelele punctau zbaterea năucă și prăbușirea greșiților în hăul vânat și fără fund al gheenei. Învăluirea glasului de clopot se armoniza cu fluturarea urcândă a aripilor îngerești, albastre, roșii, verzi, cafenii, tivite cu aur, cu argint, cu purpură, cu fâșii rupte parcă din seninul cerului, asemeni unei țâșniri spre înălțimi. Fâlfâirea aripilor alterna

cu rotundul de aur al nimburilor din jurul chipurilor îngerești. Aripile așezate la rând, ritmic, uniform, zămisleau un simțământ de pașnică și maiestoașă liniște, de luminoasă frumusețe.

Privirile doamnei continuau să urmărească făpturile umane desculțe, bătrâne, slabe, în straie castanii, în mare și înfricoșată cazna de a sui fușteii scării... în dreptul fiecărui fuștel aștepta un diavol să-l înhațe și un înger cu o coroană în mână, gata s-o așeze pe creștetul celui care și-a biruit slăbiciunile, a scăpat de ghearele necuratului și a mai urcat încă o treaptă a unei virtuți. Dar scara-i așa de înaltă că trebuiesc ani lungi de trudă și luptă cu ispitele spre a o urca până în înalturi, la porțile cerului. Tremură. Asudă. Se înfrânează. Se străduiesc din răputeri să fie înțelepți, curajoși, cinstiți, buni, harnici, cumpătați, veseli, omenoși. Și parcă-i pare rău măriei sale, că din mulții care urcă, doar unul singur ajunge sus, la porțile cerului. Ceilalți, toți, se prăbușesc și, cu mare deznădejde, se agață cu mâinile, cu picioarele și atârnă cu trupurile împleticite de scară, de fuștei, de văzduh, ca niște zdrențe bătute de furtună. Se prind de orice și de nimic. Zadarnic: tot cad. Totul pare o desperată agățare de viață, o dezlănțuire smintită întru dobândirea fericirii veșnice. Dar îi înhață diavolii și-i prăbușesc, cu necruțare, în haos și nopte. Parcă îi suge, îi soarbe o uriașă putere ascunsă în adâncurile fără fund și fără nume. Și cad.

Cad. Cad. Cad cu capetele în jos. Cad în picioare. Cad cu brațele și picioarele caraghios rășchirate ori frânte de la genunchi și amestecate, ca o harababură de oase sure, desmădulate. Cad într-o vaimășeală vânătă, noptoasă. Cad trași, împinși, zgâlțâiți, izbiți, bușiți, brânciți, prăbușiți, spânzurați de draci urâți și hidoși. Cad drept în jos, ca piatra. Cad răsucindu-se, rotindu-se, răsturnându-se. Cad în cap. Cad pe-o coastă. Cad smulși, împinși, loviți de draci verzi, cu coarne și urechi de taur, de berbece ori de alte dobitoace, ciudate și hâde. Cad în hăul gheenei, unde

stăpâni sunt dracii. Ei îndrumă căderile, preschimbându-le-n haos. Dracii sunt aici călăi. Sunt monștri care, din greșeală, au unele asemănări cu oamenii. Au capetele încornorate și frunți înguste, au părul zburlit, dar și câte o față pe piept sau burtă, cu gură mare, cu dinți ascuțiți. Sunt făpturi zămislite din hâd amestec cu om, bou, maimuță, câine, șacal. Chipuri de fiare, cu șorțuri pe șolduri și aripi zimțate de lilieci uriași, în spate verzi, castanii ori sure, ca zmeii omorători de oameni. Gurile mari, rânjite înspăimântător spre lume, frunțile boțite, nasurile strâmbe, corioate, scoase parcă din „măștile de urâți” făcute de țăranii din obcini, ca să izvodească spaime cumplite. Unii duc în spate ori prăvălesc, în golul amețitor, bieți păcătoși, milogi și văicăritori. Privitorilor li-i milă de cei care se țin de scară, agățați cu mâinile și cu picioarele, împleticite, jeluindu-se, tânguindu-se, milogindu-se de iertare, prostește, desperați, despuiați de orice demnitate omenească.

Sus, la porțile cerului, în stânga scării, un singur înger, plutind cu aripile lăsate oleacă în jos, parcă a durere și a mânie, lovește cu sulița pe cel care n-a fost vrednic să treacă de treapta douăzeci și nouă. Iar celui lovit mâinile i s-au rășchirat în văzduh ca niște crengi cioturoase, încârjoate; barba albă i s-a despicat în două și flutură în vânt; straiul castaniu s-a strâns, răcit spre mijloc, dezgolindu-i coapsele slăbănoage, scheletice. Îngerul îl străpunge și-, l lasă să cadă în noaptea vinătă a gheenei. Pare îngerul răzbunării, al necruțătoarei răzbunări față de cel care nu s-a învrednicit să urce și ultima treaptă. Nicio răsplată nu se cuvine celui care, după ce a urcat douăzeci și nouă de fuștei, cade-n nevrednicie și se poticnește chiar de la porțile cerului. În zadar îngerii din dreapta scării stau, ca niște făgăduieli, gata să le așeze pe frunte coroanele slavei. În zadar îngerii din spate vin cu vâluri roșii ori verzi; niciunul dintre urcători nu merită încununare, niciun umăr nu-i vrednic să poarte vâlul slavei. Și tot acest șuvoi de bătrâni, care s-ar fi convenit a fi venerabili, cade, curge prin haosul

cenușiu, amestec de nimic vânat, de draci și de trupuri răsucite, dezgolite până la nerușinare, biete ciolane bătrâne, sfrijite, uscate și-n vinețeala hăului răschirate și haotic amestecate. Curg în jos într-o hăituială și o hărmălaie buimacă, hăbăucă, horcăitoare.

Până unde se vor prăbuși? Până în hăurile întruchipate prin balauri cu groaznice guri pocite, cu dinți ca de joagăr, adânci ca niște hârdaie fără fund, guri care înghit, înghit, înghit mereu trupuri, capete, mâini, picioare rupte, hăcuite, hărtănite, sfâșiate, strivite, azvârlite la-ntâmplare.

Dar, deodată, în acest vălmășag nebun, la un dangăt tare de clopot și la o izbire sonoră în toacă, parcă un arhanghel a strigat: „Stați!” și toți încremenesc acolo, cum și unde se află. În stânga, domnește cenușiu vinovat, văzduhul vânat și cețos, în care păcătoșii în alb întunecat ori castaniu și dracii verzi ori negri s-au vălmășit haotic într-o hărtuială, într-o zbatere sălbatecă și absurdă, o harababură cruntă. Acum totul a încremenit sub loviturile mărunte dese, ritmate, zbuciumate ale ciocănelor în toacă de paltin și în doagă de clopot din argint și aramă. Acum când chipurile au „stat”, au împietrit, frământarea s-a întruchipat în sunet.

Scara cu fușteii sub care Ion Climax a scris îndatoririle și virtuțile împarte tabloul și lumea drept în două: în dreapta, sus, liniștea plutitoare pe aripile fericirii ideale; dincoace, în stingă și jos, bătaia încâlcită dintre draci și făpturile care au vrut să fie oameni, dar n-au izbutit; n-au ajuns a cunoaște nici Adevărul, nici Binele, nici Dragostea, nici Frumusețea. Aceste podoabe ale gândirii și simțirii omenești par a pluti pe aripi strălucitoare spre cer, vrăjind muritorii cu mirificilor chemare, sporită acum de ecoul clopotelor și al toacei între ziduri, amestecată cu cântecul fermecat al culorilor luminate de-o rază de soare strecurată pe lângă turnul clopotniței, din asfințit.

Câteva minute priveliștea tabloului, glasul clopotelor și ritmul răscolitor al toacei îi învăluiră pe toți, cutremurându-i

până în străfunduri, ca o vedenie de groază și ca o melodie stranie de început și sfârșit de lume.

Văzând-o pe doamna înmărmurită, cu ochii ținți spre minunile de frumusețe și cumplitele urâtenii întipărite pe zid, starețul Mitrofan și meșterul Ion își scuturară capetele ca să-și desprindă privirile de pe zid, și se speriară:... „Dacă nu i-a plăcut?” Doamna nu s-a mișcat decât când toaca și clopotele au tăcut, lăsând ecoul să se stingă între ziduri și între munți. Zâmbi cu uimire, cu durere și încântare. Ci zise, încet, în șoaptă:

- Starețe, mai am, nădăduiesc, mult de trăit; dar în clipa asta mă leg și zic: când voi închide ochii, să fiu așezată la hodină aici, sub paza acestor îngeri, să-mi aline durerile și să mă legene pe aripile lor înălțate spre lumina și fericirea, care trebuie să fie, totuși undeva...

Dar mai ales Ieronim s-a temut de îndelunga tăcere a doamnei Elisabeta. Mai întâi i s-a părut că verzuiul de algă și castaniul gălbui erau culori vinovate, risipite în cenușiul întunecos al fondului. Apoi a observat că ritmul ciocănelor pe toaca de paltin dau fior sfânt filfâirilor de aripă îngerești și ajută urcușul oamenilor pe treptele scării, ca un imbold lăuntric, ca un ticăit de inimă tânără, ca un galop de armăsar, spre o cetate ideală. Iar glasul clopotelor, limpede în văzduhul obcinilor, făcea ca vălmășagul căderii greșiților să fie și mai vânzolit, mai babilonic, mai fără nădejde. Și mulțumea, în gând, Teodorei și lui Sofronie pentru icleea de a bate toaca și a suna clopotele în minutele dezvelirii tabloului. El însuși se simți învăluit de acest vâlvorit sentiment de fericire și de spaimă, parcă acum ar fi văzut întâia oară tabloul la care trudise trei săptămâni.

Doamna ocoli de două ori biserica, în pas domol, cu ochii la chipurile zugrăvite. Intră înlăuntru. Mai ceru lămuriri în pridvor și în pronaos. Întrebă cine a zugrăvit „Judecata de apoi”, „Treimea”, „Sinoadele”, „Pantocratorul”, aducerea moaștelor lui Ioan cel Nou, pe sfânta Marina. Ca să nu-l numească prea des pe Ieronim, meșterul Ion pomeni

numele lui Sofronie, de mai multe ori decât s-ar fi convenit. La ieșire, doamna se mai opri câteva minute în fața „Scării Sinaitului”:

- Va să zică a lucrat-o Ieronim singur? - Da, măria ta, o încredință starețul. A acoperit schela cu o perdea și n-a îngăduit a fi văzută până în ceasul acesta.

- De ce, Ieronime?

- Lucrările mai deosebite se făptuiesc în singurătate și în taină.

- Nici mie nu mi-ai fi îngăduit să te văd lucrând?

- Nici, măria ta.

- N-a lucrat chiar singur, se făcu auzit Sofronie, cu o îndrăzneală

- Teodora, adică cealaltă jumătate a ființei mele, surise Ieronim.

- Ea te-a insuflat să faci dracii așa de sluți și păcătoșii așa de chinuiți?

- Poate, măria ta; sigur că neclintita rânduială a cetei îngerilor ea mi-a insuflat-o.

- Sunt de o frumusețe din afara firii, grăi doamna. Șirurile lor par coarde de harfă, iar fâlfâirea aripilor aduce a cântec sfânt.

- Abia acum, înțeleg, măria ta, grăi Eli Ilarion, de ce acest ucenic al meu a copiat toate „scările” întâlnite în cale. A scos, însă, cu totul altceva.

- Am ținut sama de ce scrie Ion Climax în cartea lui, dar și de ce mi-a povestit moș Andrei, despre „Vămile văzduhului”...

- Și care-i după tine, înțelesul acestei „Scări”?

- Am zis, măria ta, că „Scara” este calea și strădania necurmată a omului spre înalturi, spre gândurile și idealurile cele mari, spre desăvârșire. O urcă, singur, cu nesfârșită trudă, în toată curgerea vieții. „Scara” asta începe din veci și duce în vecii vecilor. Are de-o parte Binele de cealaltă Răul, de-o parte Adevărul de cealaltă Minciuna, Frumosul în luptă cu Urâtul, Fericirea cu Nenorocul. Numai

fericiții ajung la porțile idealului, la împlinirea visului. Cei mai mulți cad.

Și, căzând, își pierde însușirile omenești, intră în împărăția slută a spaimei de necunoscut.

- De ce ai zugrăvit câmpul în cenușiu, vânăt?

- N-am găsit culoare mai potrivită, care să povestească despre neorânduiala, haosul de la sfârșitul lumii. Și culoarea asta am scos-o măcinând anume piatră vânătă, găsită de Teodora pe apa Suceviței.

Toți se mirau de multa dorință a doamnei de a cunoaște, grăind cu un tânăr zugrav, parc-ar fi fost mare dregător în Sfatul domnesc. Se mirau și se mândreau. Iar Eli Ilarion cuvântă:

- Lucrarea asta, un cap de operă, îl îndrituiește a fi numit meșter zugrav.

- Meștere, zâmbi doamna, mai poți face o lucrare mai plină de înțelesuri, mai bogată în gânduri și în frumusețe, ca asta?

- Mai pot!... Trebuie să mai pot, măria ta!

- Bineee... Aflați toți că, din ceasul acesta, Ieronim este zugrav al Curții domnești. Cu simbrie!

Copleșit de bucurie, de surpriză și de sfială, Ieronim puse genunchiul drept pe pământ, mulțumi și sărută mâna doamnei.

- Măria sa și mitropolitul îți îngăduie să zugrăvești peretele de apus, așa cum ai plănuit.

- Mă închin, încă o dată, până la pământ și, tresăltând de fericire, mulțumesc!

- Mai dorești ceva?

- Da: îngăduința de a lucra și la Dragomirna.

- Ei asta va s-o mai vedem... se umbri chipul doamnei și porni spre casa domnească, la hodină.

Toți o însoțiră până la trepte și se înclinară, adânc. În drum spre chilie, Sofronie îl opri pe Ieronim, trăgându-l de mână, neînțeleș de furios:

- N-am izbutit!... Să știi că n-am izbutit!

- Ce trebuia să izbutești și să știi?
- Am tras clopotele, răzbit de tare, cu gând să tulbur orice înțelegere a... „Scării”.

- Dimpotrivă, bădiță: toaca și clopotele au însoțit culorile, ca un cântec; au lămurit, au lărgit, au adâncât înțelesul tabloului, cum n-ar fi putut-o face nicio sută de mii de cuvinte. Ai vrut să-mi faci un rău?

Da!

- A ieșit cum nu se poate mai bine: clopotele au vorbit în locul meu și, mai ales, au sporit înțelesurile frescei.

- Deci... unde dai și unde crapă.

- Dar de ce... un rău, bădiță? Întrebă Teodora.

- Am glumit, vrând să văd cât ți-a sporit trufia.

- Nu m-a bătuit nici când asemenea simțământ. Știu că datori suntem să ducem până la capăt fresca de la Sucevița, în prietenie și frățietate, precum am început.

- Adevăr grăiești!

- Așa că mâine, te rog, zugrăvește șirul de călugări care ies din mănăstire și așteaptă să urce „Scara”.

- Hm... Crezi că dacă ești... zugrav domnesc, poți să-mi dai porunci?

- Am spus „te rog”.

- Ieronime! se răsti meșterul Ion, anume ca să strivească mugurul de mândrie din inima tânărului. Scoate schițele pentru zugrăveala de pe turlă; mâine începi lucrul.

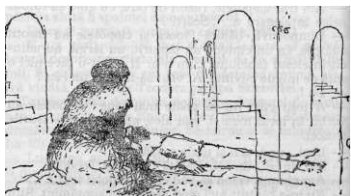
- Aș fi vrut să mă odihnesc.

- Odihnă? După! Că s-ar putea strica vremea. Și sus nu se poate lucra decât în zile senine și fără vânt. E migală multă și vei picta singur. Eu, slăbit cum sunt, amețesc la înălțime. Iar Sofronie, cu beteșugul lui...

- Așa voi face.

- Patru zile îți ajung?

- Cred că-mi trebuiesc șase.

- Și a venit o furtună cu grindini și fulgere.

A doua zi, la amiază, schela în jurul turlei era gata. Tencuiala pregătită, îl ajuta Gligorie, cu osârdia-i de totdeauna.

- Dorina, schela-i strimă și se cam hâțână; te rog să rămâi jos.

L-a ascultat, dar îi părea rău. Mănuia scripetele urcând ciuberele cu tencuială și ulcelele cu vopsele. Ieronim a tencuit ceea ce a crezut că poate zugrăvi până la căderea nopții. Teodora s-a urcat, totuși, până la el și i-a rânduit ulcelele cu vopsea, să le poată folosi cât mai ușor.

- Nu amețesc, Ieronime, dar te împiedic: e foarte îngustă schela.

- Coboară: vreau să ajungi jupineasă mare și cinstită de toți.

- Nu, Ieronime; vreau să trăiesc în umbra și lumina ta; să sufăr și să mă bucur alături de tine și numai cu tine.

Nu crezuse că, după lucrul la „Scară”, o să-i placă a migăli icoanele și florile de pe turla cu suprafața străbătută, fărâmițată de ferestre și ocnite, cu zeci de arcade și colțuri mici. Avea schițele gata, dar erau făcute de jos și nu se potriveau toate. De multe ori a trebuit să încropească altele, pe loc. așa cum cereau dimensiunile ocnitelor sau arcadelor. Folosea tencuiala și culorile cele mai bune, dar tot se temea c-or să se spele prea repede.

- Meștere, tot ce iese din mâna omului e pieritor.

- Vorbești ca un sihastu, Gligorie, nu ca un meșter zugrav, dornic ca lucrul mâinilor sale să dureze de-apururi. Vezi? De aceea l-am sfătuit pe episcopul Crimca să împodobească turla cu rozete de piatră.

- Ei, da: zugrăveala trăiește sută, sculptura - mia de ani.

- Întinde verdele și întărește florica din arcada cea mică.
Așa...

- Meștere Ieronime, îți sunt foarte recunoscător că mă înveți, că ai încredere în mine și mă pui să lucrez unde-i greu.

- Ai talant și voință; ești muncitor, stăruitor și cinstit.

- Da, muncitor sunt, dar cinstit...

- Cum adică?

- Știu eu... cum să zic? Sunt vinovat față de mata.

- Vinovat? Cu ce, prietene?

- Cu... N-am curaj să-ți spun, coborî glasul, prefăcând vorba în șoaptă: înainte de ridicarea perdelei de pe „Scara Sinaitului”, am vrut să-i spun Teodorei: n-am cutezat s-o tulbur.

- Ce s-a întâmplat, omule?

- Multe... Și cam ticăloase.

- Și eu nu le știu? Trăiesc cu capul la... porțile cerului?

- Cer iertare că spun, dar meșterul Sofronie te urăște.

- Asta nu-i o noutate. El azi m-ar sfâșia, ca mâine să-mi ceară iertare pentru o vorbă scăpată la mânie și să mă laude în fața tuturor.

- Mda... dar acum o săptămână, împreună cu călugărul Damian, au pătruns în chilia dumneavoastră. La ieșire arătau furioși, îngroziți.

- Le trece lor... Eram înțelept dacă o pofteam pe doamna Elisabeta în chilia noastră. Ea ar fi înțeles pictura, iar asta ne-ar fi ajutat să trecem mai ușor peste prejudecățile și prostia unora. Le astupam gura.

- Știi eu...

- Am izbutit să-i conving a mă lăsa să-l pictez o cronică românească pe zidul de apus, și n-o să-i conving că apusenii fac o pictură minunată? Să vii să-ți arăt pe Agar și pe Eva mea. De fapt, Gligorie, știam c-o să supăr, o să mâni pe unii; dar orice schimbare, orice înnoire presupune și împotrivire.

- Așa-i, meștere. Ci eu zic că aici e mai cu primejdie.

-
- Mai cu primejdie? De ce?
 - Pentru că meșterul Sofronie e om rău, foarte rău.
 - De doi ani m-am deprins cu... răutatea lui. Suferă mult din pricina betesugului și, uneori, răbufnește împotriva celor fără betesuguri. Îl înțeleg... Hai să coborâm, că iată, s-a sleit lumina în amurg și-am ajuns să vedem albastrul negru.
 - Meștere eu...
 - Vii în chilie să mai stăm de vorbă.
 - Aș veni, dar., dar mă cam tem.
 - Flăcăule! De-aiștia-mi ești?
 - Știi, meștere, unde-i Sofronie acum?
 - Nu, văd doar că n-a sfârșit încă tabloul de la picioarele „Scării”. Și nici filacterul filosofului Solon nu l-a scris.
 - S-a dus la mitropolitul Gheorghe, cu pâra, împreună cu călugărul Damian și cu îngăduința meșterului Ion.
 - Dar ce au cu mine? Ce le-am făcut?
 - Îi supără tot mai rău talantul matale; le stă ca o țapă în ochi și ca un junghi în inimi. Zic: „O să se laude că el a zugrăvit Sucevița!”
 - În cea mai mare parte, da, eu am zugrăvit-o. Și schițele cele mai bune tot ale mele sânf.
 - Știu! Am văzut și văd, meștere, cum lucrează frații Șarpe.
 - Bine. Dar îi încredințez că n-am să mă laud... Coboară... Și n-am să mă laud pentru că aici am pictat cum mi-a cerut datina noastră, cum au poftit și îngăduit ctitorii și cum mi-a poruncit meșterul Ion, Am zugrăvit după ermime... Iar jos, răsuflând ușurat: Și dacă peretele din spre asfințit îl voi face după planul meu, știu toți că am dobândit încuviințarea doamnei Elisabeta și a mitropolitului Gheorghe.
 - Meșterul Sofronie se teme c-ai să acoperi cu perdea fresca și-ai s-o pictezi ca în chilie, după moda Apusului.
 - Ha-Ha! Bădiță Sofronie, am să strig în gura mare; nouă va fi numai tema: cronică românească! Felul de a zugrăvi, stilul cum zic italienii, va fi cel al datinei. Altfel nici nu s-ar potrivi; ar fi ceva lipit, străin, urât.

Ridică ochii spre turlă. Deși schelele ascundeau mult din trupul ei, totuși putu să vadă că semăna cu un buchet de flori de câmp în multe culori, așezat într-un vas împodobit cu minuni și înălțat spre cer, ca un dar al inimilor. Și cum privea, cu un simțământ de încântare, văzu că Sofronie se apropia, cu ciubotele prăfuite și cu semne de oboseală pe chip.

- Te plimbi mereu, bădiță!... Te plimbi.

- Fiecare cu ale sale.

- Da: unii cățărați pe schela cea mai înaltă, la vânt și soare; alții prin hanuri, lângă ulcior plin și... la răcoare.

- Ai sfârșit turla?

- Nu; dar trebuie să recunosc că și în meșteșugul cel vechi se pot făptui lucruri foarte plăcute sufletului și inimii.

- Cum adică? se închiordoși Sofronie. Batjocorești icoanele cele vechi.

- Dacă-s țepene și toate la fel, mă sperie. Dar noi, aici...

- Da? Nu cumva bagi zâzanie cum că nu ne-am fi ținut după erminie?

- Ei, fie vorba între noi: am respectat-o atât cât am putut și ne-a convenit.

- Ba eu am respectat-o aidoma!

- Atunci înșamnă că nici eu n-am încălcat-o. Dar nu înțeleg de ce mă cerți cu întrebări, acum, când mi-s frânte oasele de zeci de mii de plecăciuni făcute azi, ca să desăvârșesc o treabă de migală la care m-ați înhămat, numai pe mine și Gligorie?

- Aha, rangul de zugrav al Curții te face țâfnos.

- Ei, bădiță, nu chiar atât cât mi-ar fi îngăduit a fi... Ghicind un început de sfadă, Teodora acoperi hârdăul cu var, se apropie în grabă, îl luă pe Ieronim de mână și-l pofti la plimbare până la ocoale, s-o ajute la mulsoarea bivolițelor. Când amurgul răcoros se așeza în ogradă, se înfățișară, amândoi, cu oale cu iapte cald, la chiliile lui Ion și Sofronie.

- Vrem să ne mai sfătuim... zâmbi Teodora.

- Poftim! se încruntă meșterul Ion, parcă i s-ar fi pus un astupuș țepos în gât. Bun lapte! Și-mi priește, că mă cam borhăia prin pânțele borșul Călinei... Dar sfatul, pe mâine.

Vreme de un ceas, se plimbară, sub lună, pe Bercheza în sus, numai ei doi.

- Văd grija ta, Dorina pentru... îmblânzirea meșterilor Ion și Sofronie: nu cumva simți vreo primejdie? - Nu cumva ai auzit tu ceva și tănuiești?

- Muncesc cinstit, cu dăruire; ce-ar putea avea împotriva mea?

- Te pizmuiesc, Ieronime. Coace ura în inima lor și pare gata să spargă, ca un buboi.

- Îmi pare rău... Aș fi vrut să lucrăm împreună și fresca Dragomirnei. Ori poate vor s-o lucreze numai ei doi?!

- Asta să nu le-o îngădui! Aceea va să fie opera desăvârșirii tale.

- Mă sprijină meșterul Eli Ilarion și episcopul Crimca.

- Totuși zic să nu-i înfrunți fățiș, Ieronime al meu, până nu zugrăvești și peretele de apus. Să nu-i zădărești.

- În două zile termin turla și...

- Va fi un giuvaer. De-abia aștept s-o văd fără schelă și să-mi plimb privirea pe toată fresca asemeni unui covor înflorat, în verde, albastru și roșu, culori vii, ițițe șagalnic de sub pălăria coperișului, ca să se topească în seninul cerului. Ieronime, eu cred că zugrăveala Suceviței se săvârșește în culorile aprinse ale dragostei noastre.

Ucenicul Gligorie îi întâmpină la scara chiliei:

- Meștere, te cheamă meșterul Ion.

- Acum, noaptea? Spune-i cărs ostenit și mă duc să mă culc.

- L-am auzit, către Sofronie: „Dă-i izbeala cea de pe urmă”...

Urcară în chilie. Șovăia dacă să-i destăinuie ori nu și Teodorei cele spuse de Gligorie. Se afla lângă dinsul așa de drăgăstoasă, atât de a lui și numai a lui, incit i se păru o cruzime prostescă să-i tulbure inima, într-un fel i se păru

că a ghicit ce i s-a întâmplat. O ascultă cum ingina cadență de psalm, înfiorată de o sfântă îngrijorare:

- „la sabia cea sufletească și apără-te. Că mai tare platoșă decât înțelepciunea nu avem”...

A doua zi, la prânz, când coborî la masă, de pe schela turlei, starețul îl pofti în chilia lui. Acolo îl așteptau Ion și Sofronie.

- Te-am chemat și aseară! Îl întâmpină meșterul Ion.

- Am trimis vorbă că sunt ostenit, se încruntă Ieronim și se opri în prag.

- Te-am chemat ca meșter răspunzător de... împreună cu...

- Adică vrei să mă judeci că urc, singur, pe schela cea mai înaltă, când suntem aici trei meșteri? Când eu muncesc, iar ceilalți doi...

- Îl vezi, părinte stareț? E atât de trufaș, încât nici bună ziua nu zice!

- Să zică aceia care azi s-au sculat mai târziu decât mine.

- Te știam om blând și supus: cum de ți-ai pierdut bună-cuviința?

- Pentru că mă încolțiți cu întrebări neprietene și nu mă lăsați să trăiesc, împăcat, în dulce casa mea.

- Da? Dulce? Dulce și zugrăvită cu... muieri goale?

- A, asta-i, bădiță Sofronie? Nu mă osândiți până nu arăt fresca din chilie și mitropolitului și doamnei Elisabeta.

- Tablele legii poruncesc: „Să nu-ți faci ție chip cioplit”...

- Bădiță, au nu știi că sinodul al șaptelea pe care împreună l-am zugrăvit, îngăduie... icoanele? Și-apoi, ceea ce ai văzut în chilie e o Evă, foarte asemeni cu cea pictată de Michelangelo.

- O fi; dar de ce samănă cu... Muta?

- Samănă cu Teodora, cu soția mea, pentru că mi-a pozat. Deci pentru că am vrut să samene. Dar mă mir că, intrând în chilie, furiș, ca un lotru, ai putut vedea cu cine samănă Eva și Agar, dar nu ți-ai putut aminti că-i soția mea și că, de un an încoace, se numește Teodora.

- Părinte stareț, acest meșter s-a obrăznicit cu totul, interveni meșterul Ion; și-a bătut joc de noi! Ne-a pus chipurile printre păcătoșii din „Scara” lui Ion Climax ori l-a împrumutat dracilor.

- Până și chipul părintelui său duhovnicesc, Eli Ilarion, l-a dat călugărului care...

- Ponegrești, bădiță; m-am gândit la chipul altcuiva, al unuia care ne înșală la negoțul cu icoane și strânge aur.

- Îl vezi? Mărturisește că...

- Și Rafael și Michelangelo și Botticelli au luat chipuri din...

- Papistași! răcni meșterul Ion. Spurci mănăstirea!

- Părinte stareț, nu zici nimic? Ce se întâmplă aici? Plec!

- Nu, fiule! Stai și ascultă-i cu răbdare și umilință.

- Nu-s căugăr, părinte stareț, ci zugrav! Și umilința nu-i în firea...

- Îl vezi? Trufia îl roade! Ai ținut ori nu să zugrăvești „Scara Sinaitului”, ca să te laude lumea?

- Umbli după faimă deșartă, fariseule!

- Asta-i adevărat: laudele au început să-mi placă și să mă măgulească. E un păcat de care va trebui să mă lepăd... Ci acum lăsați-mă să sfârșesc turla și fresca peretelui din asfințit. Vreau s-o termin până veți zugrăvi domniile voastre pridvorașele. Se vede că a trecut vremea de aur, când lucram împreună în naos ori pronaos, într-o așa de strânsă tovărășie, încât nici nu mai știm ce tablouri anume a zugrăvit fiecare... Și dacă a trecut acea vreme, mai așteptați încă, până în octombrie, când sfârșim tot. Și atunci rupem zăpădul tovărășiei și plecăm fiecare unde-om vedea cu ochii.

- Ai făcut dracii verzi, culoarea speranței; deci te închini lor.

- Prostie! Mă închin doar Frumuseții.

- Frumos poate fi și Belzebut.

- De bună seamă: știe să se prefacă în tot chipul. Gândesc să-ți cer sfatul, dacă voi păți una ca asta: adică să mă închin lui Belzebut pentru că-i frumos.

-
- În locul lui Ieseu ai cercat s-o pui pe... nevastă-ta.
 - Și nu-i mai firesc, ca pruncul să se nască din coapsa femeii?
 - Într-o schiță a „Arborelui” l-ai făcut pe Ieseu împreunându-se cu...
 - Te-ai veselit grozav cu schița aceea. Și poate o mai ții ascunsă, undeva, în chilie.
 - Ai spus că și pe Fecioara, întâi o desenezi goală și-apoi...
 - Doar n-aveam să îmbrac o scândură, ci o femeie. Și-apoi, spune, cu mâna pe inimă: mai frumos și mai sfânt e un strai de purpură, decât un trup de fecioară?
 - Te-ai însoțit c-o ucigașă, pe care o mai și dezmierzi Dorina; nume păgânesc, născocit din pofte pidosnice.
 - Nume drag, scos din cuvântul dor și cântat de toți oamenii de pe aceste meleaguri.
 - Toți am băgat de samă că ochii Maicii Domnului samănă cu ai...
 - Da. Și ce-i rău în asta?
 - Maica lui Isus cu ochi împrumutați de la o ucigașă?
 - Haida de! Când ați văzut-o în altar sau ca orantă în criptă m-ați lăudat că i-am făcut ochi mari, adânci, blânzi, luminoși. M-ați prea lăudat, chiar.
 - Atunci n-am știut că semănau cu...
 - Meștere loane, domnia ta ai vândut peste treizeci de icoane ale Fecioarei zugrăvite de mine cu chipul Teodorei. Și-ai luat bani buni pe ele... Așa că lăsați-mă, nu-mi mai tulburați cugetul. Pășuiți-mă până sfârșim Sucevița. Ori vreți să mă alungați de pe acum? Dacă-i așa, plec!
 - Te lăsăm, te lăsăm! rânji meșterul Ion, căzut în încurcătură; dar vrem să știi că noi îți cunoaștem betesugurile. Că, iaca, s-a mai găsit în chilia voastră o bucată de piatră neagră, în care ai cioplit chipul unei femei. După câte am înțeles, tot al... Necunoscutei.
 - E-adevărat; dar cu păcatul acesta mă înfățișez înaintea tuturor „Pantocratorilor” pe care i-am zugrăvit aici și-i voi

mai zugrăvi și de-aici încolo. Bine înțeles, dacă nu mă vor nimici niște pizmași fără sfială și fără rușine...

- Ne faci nerușinați? Pizmași?

- =- Eu am spus „niște”; dacă dumneavoastră vă numărați printre ei...

- Ai spus ori nu că, de vreme ce tu ai zugrăvit sfinții, din închipuirea ta, poți să li te-n[*]hini ori să-i disprețuiești și să-i nimicești, după poftă?

- Am spus-o; dar pentru... gluma asta lăsați să mă judece mitropolitul. Sau să mă dojenească ei, sfinții, dacă se vor fi supărat vreunul de-o vorbă nesăbuită. Sfinții, iar nu pizmașii care vor, cu orice chip, să mă defaime și să mă împiedice a lucra.

Se înclină ușor în fața starețului și ieși, cu pas mândru. În urmă cei trei tăcură, privindu-se întrebător.

- Greu va să-l domolim... suspină meșterul Ion, îngândurat.

Starețul n-a apucat să rostească niciun cuvânt. L-au surprins învinuirile, dar mai ales răspunsurile lui Ieronim. L-a lăsat să plece, dar a zis, cu glas aspru:

- Semănați cu lupii. Înainte de a începe zugrăvirea altarului și eu l-am auzit sumețindu-se: „Vreau să scriu pe aceste ziduri toată poezia sufletului meu”.

- Vezi? Vezi? Trufaș!

- Da, văd și mă încredințez că n-a fost trufie, ci adevăr curat. El duce greul acestei lucrări. El zugrăvește, de fapt, Sucevița. Așa că vă poftesc, meșterilor, să nu-i mai căutați pricină, cu născociri.

- Noi vrem să se știe, părinte stareț, că băiatul acesta ușor poate luneca în erezie și-n fel de fel de alte păcate... se dezumflă Ion.

- Meșteri din neamul Șarpe, ferice de cei ce nu pun price... Am să-l chem la mine să-l liniștesc și să-l laud.

- Bine-bine... Dar și spaima-i bună: îl face mai silitor și mai cuviincios, stăruie meșterul Ion, cârmind vorba.

- Dacă se va plânge mitropolitului ori doamnei Elisabeta, nu cred că vă va fi moale. Eu țin parte dreptății și

adevărului și nici vreau să se dezlănțuiască aici, în mănăstirea mea, vreo urgie.

Intrând în trapeză, Ieronim se plecă, sărută fruntea Teodorei, zâmbi trist călugărilor care-l priveau mirați ori îngrijorați și începu să mănânce încet, cu gândul dus. Teodora îi turnă apă din ulcior în ulcică, îi rupse bucățele de pâine, ca unui copil, și-l întrebă în șoaptă:

- Nu vrei să te hodinești un pic?

- M-aș urca pe Dealul Crucii... Să văd de-acolo zugrăveala așezământului nostru.

- Ți-i greu?

- Da... Dar o să treacă. Hai, te rog!

De acolo, de pe deal, priviră, o vreme Sucevița. Nu-și închipuiseră nici când că putea fi așa de aproape de inima lor, așa de dragă. Teodora gândea: „Mare parte din frumusețile izvodite aici au ieșit din mintea, din inima și mâna lui”... Șopti încet, ca pentru sine, mângâindu-i fruntea așezată în poala ei caldă:

- ... Pre tine te am fală și te laud fără sfială... Pre tine frunte cu înțelepciune, pre voi ochi cu lumină, pre voi obraji fără pată, pre voi buze fierbinți ca flacăra, pre voi mâini harnice și dibace vă desmierd cu înfiorare și cu buze de rouă vă sărut... Vă sărut ca să vă alin o arșiță năpustită din senin.

Ieronim surâdea, printre sărutări, și-i căuta ochii cu ochii, ca pe niște izvoare ale mântuirii. Apoi, amândoi își cufundară privirile în adâncul senin al cerului de august și povestiră multe din viața pe care nu și-o cunoșteau încă. Povestea parc-ar fi citit-o pe filele cerului. Într-un târziu, pregătindu-se să coboare în ograda mănăstirii, mai priviră o dată zidirea împodobită cu frescă, asemeni unei pajiști înflorite. Și se simțiră mândri că ei au sădit acele flori cu chipuri omenești.

- Să mai stăm oleacă... Pune capul în poala mea, Dorina și-ascultă cum m-au judecat meșterii Șarpe, în fața starețului.

Și, cu haz, înșiră învinuirile, născocirile și prostiile celor cu care lucra de doi ani, ca să izvodească una din minunile Moldovei. Dar Teodora nu râdea, ci se îngrijora:

- Ce au cu noi? Cum ne apărăm, Ieronime?

- Regele Solomon zicea: „Prețuit-am înțelepciunea mai mult decât sănătatea, iar frumusețea am pus-o chiar înaintea luminii, fiindcă strălucirea ei nu se stinge niciodată”... Iar eu rămân, orice-ar fi, slujitorul Frumuseții. Deci să ne veselim de trai cu dulceață și pre cei pizmătareți să-i ocolim, ca pe gadinile care mușcă pe furiș, ca pe scorpionii care au veninul în coadă... A, moș Andrei? Ai urcat aici, ca și noi, să te hrănești cu liniște și pace?

- Mă iertați că nu vă las în tihnă: uite-așa, hop și eu... berbecul lui Dumnezeu. Dar am de spus ceva care nu suferă amânare. Că meșterii din neamul lui Cosma Șarpe au început să muște, veninos.

- Asta știm: acum două ceasuri mă forfecau, de față cu starețul.

- Deci năpârca pizmei n-a mai răbdât.

- Nu, zâmbi trist Ieronim, și mângâind fruntea și părul Teodorei, istorisi iar învinuirile meșterilor, de data asta cu mâhnire.

- O poveste spune, pildui prisecarul, că într-o zi diavolul și-a amintit să se însoare. Da; și s-a însurat luându-și muiere Nedreptatea. Iar Nedreptatea i-a făcut numai fete. Le-a crescut și le-a măritat, cu gineri voinici, făcându-i-și ajutoare la treburile lui cele ticăloase. Și cea dinții zămislitură dintre drac și Nedreptate a fost Trufia și au măritat-o cu un om mare; a doua a fost Zgârcenia și-a dat-o după un cămătar; a treia se numi înșelăciunea și-a cununat-o cu un neguțător; a patra se chema Pisma și-au încurcat-o cu un meșter.

- Zugrav?

- Și din alte meșteșuguri. A cincea era Fățărnicia și o însoți cu un popă; a șasea era Fudulia și-o trimise la ceata muierilor, să stea între ele și să le învețe năravul ei; a

șaptea își zise Curvia și pe asta nu vru s-o mărite, ci o ținu în casa lui să vină... ginerii la ea. Și, dintre toate, asta-i aducea câștigul cel mai mare.

- Nu știi ce-ar putea câștiga meșterii cei pizmași, suspină Teodora, din ocărârea și umilirea lui Ieronim.

- Nici eu nu știu, dar întreb: cum gândești să te aperi, Ieronime? Că pavăza ta, făurită din bunătate, nu ține la sulilele lor veninoase.

- După Sântămărie, mă duc la mitropolit și la măria sa voievodul ori mă jelui doamnei Elisabeta.

- Nu știi de-or avea vreme să te primească. S-au sbârlit iar stihile. Acum un ceas a sosit un căpitan să așeze tunurile în bătaie. În urmă-i vine un pâlc de ostași să păzească zidurile.

- Ostași? Leși? Cazaci?

- Lefegii cazaci. S-a vestit că Mihai vodă l-a bătut pe craiul Transilvaniei și s-ar putea rezezi iară într-acoace.

Ieronim o prinse pe Teodora în brațe și sări drept în picioare.

- Dorina, hai să sfârșim fresca de pe turn! Poimăine încep zugrăvirea peretului de apus, așa cum am plănit.

Urcat pe schelă, lucră până-n amurg, cu neostoită râvnă. La ocoale, Teodora mulgea bivolițele, iar Sofronie se apropie mios:

- Meșterul Ion te roagă să-i dai o oală cu lapte proaspăt.

- Bucuroasă... Dar mi-i teamă că, vrând să-l îndulcesc, să nu se acrească și mai tare.

- Ei, nu te potrivești nimicurilor. Așa suntem noi, cei din neamul Șarpe: iuți la mânie. Dar ne trece repede.

- Ci eu nu înțeleg pornirea voastră împotriva lui Ieronim.

- Mă jur că ne-a... trecut și rămânem prieteni, ca înainte.

- Moș Andrei spune că noi avem o singură pavăză: bunătatea.

- Și talantul! Buni sunt mai mulți; dăruiești cu har ca Ieronim, foarte puțin.

Auzind zisa lui Sofronie, Ieronim rămase foarte încurcat: „Să-l cred ori să mă feresc de el? Numai de el?... De ce m-

au judecat în fața starețului? Iar starețul de ce-a tăcut? Le împărtășește părerile?”... Și întrebări ca acestea îl munciră toată noaptea. În zori coborî din chilie, singur; pe Teodora o lăsa să mai doarmă. I se indulci inima când starețul îi făcu semn, din cerdac, să urce la dânsul. Îl pofti să șadă pe laiță.

- Mai ai mult de lucru la turlă?

- Dacă-i vremea bună, azi termin.

- Bine. Lucrează în liniște. Nu pune la inimă învinuirile meșterilor Șarpe. Niște prostii. I-am ocărit, ieri, cum meritau.

- Mulțumesc, părinte. Pot urca pe schelă cu voie bună?

- Da, fiule. Și bemecuvântată fie munca ta cea mult iscusită.

La schelă îl întâlni pe Sofronie, cu un ciocan în mână.

- Am mai bătut niște cuie... Mi se pare că se cam clatină.

- Te rog nu mai amâna lucrul la tabloul cu viața lui Pahomie. Vreau ca mâine să fac legătura cu „Scara” și-apoi să încep fresca pe zidul din apus.

- Bine, bine...

Lucră până la amiază. Coborî la masă, oleacă obosit și trist, fără pricină. O tristețe izvorâtă parcă din adâncurile cele necunoscute ale cugetului.

- Ieronime, nu mai urca și după-amiază, îl rugă Teodora.

- Mai am doar de îndreptat ceva, un ceas, două. Niște ocnite mici de dat cu roșu și albastru. Până mâine se usucă tencuiala.

Sus, pe scândura îngustă, Ieronim privi soarele cumpănit din crucea amiezii spre asfințit. Era cald, bine, plăcut. Cerul albastru, nesfârșit de înalt. O boare de vânt adia, înviorător, dinspre Furcoi. Totul îl îndemna să lucreze, cu plăcere. Și, mai ales, liniștea și adierea vântului.... „Aici n-am mai zăgrăvit nici omoruri, nici călăi, ci numai sfinți, mucenici și heruvimi, micuți ca niște jucării”... Punea culoarea cu o luminoasă bucurie, gingășie, plăcere și i se îndulcea inima când ajungea la tonul dorit, la nuanța visată. Nu lăsa niciun colțisor neîmpodobit, deși îl durea gândul că vântul și ploile

vor șterge fresca, mai repede ca de pe oricare parte a bisericii... „Bine că l-am înduplecat pe Crimca, să împodobim turla Dragomirnei cu rozete din piatră”...

Timp de două ceasuri, Teodora i-a trimis sus, cu scripetele, ulcelele cu vopsele, apoi, pe un taler, o bucată de pâine cu brânză de bivoliță și un ulcior cu apă rece.

- Mă hrănești ca pe-un... stâlpnic.

- Pe care-l rog să coboare, cât mai repede lângă mine!

Dar îndată după asta se arătară, din spatele Furcoiului, frunți mânioase de nouri vineți. Soarele, aplecat spre apus, începu să ardă tare, prevestind furtuna. Fulgerele scăpărară, albe, și tunetele răbufniră înăbușit, zguduind pământul și văzduhul. Ieronim așternu cea din urmă pensulă de culoare, pe-o aripă aurie de heruvim. Se îndreptă de șale. Roti privirea în jur: chipurile și înfloriturile de pe turlă îl încântau, ca un buchet de flori cules de Teodora.

- Ieronime, coboară, te rog!

- Îndată!... „Păcat că n-o să poată urca până aici niciunul dintre ctitori, să vadă, de-aproape, ce frescă vrednică de laudă am săvârșit”...

Cercetă cu privirea ograda, zidurile împrejmuitoare și turnurile, clopotnița, Dealul Crucii și valea Berchezei, pe care cobora, burzuluiță, o perdea de ploaie din nouri groși, cu fulgere și tunete tot mai zguduitoare.

- Ieronime, coboară! Coboară, te rog!

- Cobor... Trage scripetul; în paner am pus tot: ulcelele, pensulele...

Se șterse pe mâini cu cârpa. Dezbracă halatul și-l aruncă jos, ca pe-o pasăre uriașă. Rămase în cămașă și vestă.

Acolo sus, cu stânga sprijinit de turlă, cu părul fluturat în furtună, cu ochii lucind în soare și în fulger, Teodorei i se păru de o frumusețe sfântă:... „Și-i al meu!”...

- Coboară repede, Ieronime! Îl rugă cu multă neliniște și nerăbdare, în glas. Coboară și vino lângă mine! Mă tem de trăsnete!...

De sus, el o văzu ca pe stânca argintie și în cuget i se strecură o undă de părere de rău că, în tabloul din chilie, nu i-a putut întruchipa toată frumusețea. Iar unda asta de regret se îmbină cu umbra nourului înălțată peste creasta Obcinei Mari, ca să acopere soarele. Deodată îl izbi o vântoasă, întărită cu picuri mari și grei de ploaie. Îl zări pe Sofronie în ușa chiliei și-i strigă, tare, printre fulgere și răpăieli de ploaie rece:

- Gata turla, bădiță! Măine încep fresca din spre asfințit. Până la sfântul Dumitru, Sucevița, gata! îmbrăcată-n strai de mireasă.

Făcu câțiva pași pe schelă, cu gând să înconjure turla să mai cerceteze o dată întreaga frescă. Se întristă văzând că picurii se preschimbară în grindină și în răpăiala ei, furioasă împrósca și rănea zugrăveala proaspătă:... „Ei, nu va dura... Păcat”... Un fulger orbitor, răsucit ca un balaur de foc; un trăsnet asurzitor zgudui cuprinsul și bubui între munți și între ziduri. Ieronim auzi un pocnet sec, scurt, sub tălpi și se simți smuls de vânt, rostogolit, prăbușit în văzduh, în gol. Țipă de spaimă. Din ușa chiliei, Sofronie văzu și, brusc, se trase înlăuntru. În latura de miazănoapte, Teodora dezlega panerul din funia scripetelui și aștepta să coboare Ieronim. Ploaia se îndesea cu picuri mari, amestecați cu prundiș alb de grindină. Încă un fulger șerpuit și un nou trăsnet, mai puternic izbi vârful muntelui Furcoi.

- Ieronime!... Ieronime!...

Cu ochii la turlă, Teodora porni să ocolească biserica spre răsărit. Nu-l mai vedea pe schelă. Alergă șapte-opt pași, ocolind absida naosului. Se opri. Grindina se îndesea, ca o bătaie cu pietricele albe. Alergă iar în jurul absidei altarului. Îl descoperi, la trei pași de zid, în fața contrafortului cu Sibila. Sângele i se scurgea din gură, de pe frunte, de pe obraji și se amesteca, prelins pe iarbă, cu ploaia, cu prundișul de grindină. Îl apucă de umeri și-l ridică spre dânsa. El gemu de trei ori, surise și-i prinse mâna, cercând să i-o mângâie.

- Dorina... Dor...

- Ieronime... Ieronime!... șopti sfâșietor de trist, îl cuprinse, îl acoperi cu trupul ei, să nu-l înece ploaia, să nu-l lovească grindina. Și stătu așa, mută, încremenită, ca un acoperământ de piatră peste o comoară sfântă.

Așa i-a aflat Gligorie, îndată ce ploaia s-a mai potolit. A strigat. Au sărit călugării. A venit și starețul. S-au ivit și meșterii. Teodora îl depărtă, încetișor de la piept, arătându-l: nu mai suflă; ochii îi încremeniseră, deschiși.

- L-o fi trăsnet? întrebă careva.

- Da-da! Trăsnet! rosti Sofronie, ciudat de tare, de repezit, de convins.

Toți își făcură semnul crucii și se feriră un pas înapoi. Teodora se ridică în genunchi, îl luă în brațe și porni, încet, încet, spre chilia din turn. Urcă scara. Sus, așteptă până când Gligorie, venit din urmă, îi deschise ușile. Îl așeză pe pat și se prăbuși în genunchi, cu capul pe pieptul lui:

- Ieronim... Ieronim... Ieronim... șoptea ca un bocet, ca o rugă, ca un blestem. Prelingându-se pe pat, sângele lui Ieronim se întâlnea cu lacrimile de foc și pelin ale Teodorei sale.

Post scrpsptiim

Călătorule, dacă străbătând obcinele Bucovinei, te abați cumva și pe la Sucevița, zăbovește măcar o zi și o noapte. Privește natura și zidirea și străduiește-te să le înțelegi. Înțelegându-le, le vei iubi și mai mult. Iubindu-le, le vei admira. Admirându-le, vei simți cum îți picură în suflet binefăcătoarea ambrozie a bucuriei izvodită din dragostea acestui pământ românesc. Căci aici, la Sucevița, multe s-au petrecut. Și bune și rele. Unele știute; altele uitate. Unele adevărate, altele născocite. De pildă, dacă întrebi paznicul

Suceviței, el îți va spune că Necunoscuta a fost o româncă „turcită” cu de-a sila, dar fugind din haremul sultanului, s-a întors la legea strămoșilor. Că, întru iertarea vieții duse în harem, și-a luat canon și a cărat, trei zeci de ani, piatră, cu căruța și cu spinarea, pentru zidurile de cetate ale mănăstirii. A murit însă înainte de a fi botezată din nou. Și-atunci i-au tăiat capul, l-au învelit într-o pojghiță de smoală încălzită la foc; apoi, pietrificat, cineva l-a așezat în boldul unuia dintre contraforturile turnului-clopotniță, acolo unde ea ceruse să fie îngropată, ca zidirea să dăinuie de-a-pururea. Dacă întrebați însă o călugăriță, va răspunde că Necunoscuta a fost o fată rână care a săvârșit o greșeală mare, mare de tot și, pentru ispășire, s-a pedepsit să stea mută între oameni și să care piatră pentru Sucevița.

O bătrână din sat va adăuga încă un lucru: că, venindu-i sfârșitul, Necunoscuta a cerut să fie înmormântată în gropniță, printre ctitori. Că i s-ar fi împlinit dorința, dar neștiind nimeni cum o chema, nu s-a scris nimic pe lăspede mormântului și, deci, Necunoscută a

Se mai întâmplă însă ca unii să spună că pe vodă Ieremia l-ar fi mâniat așa de tare pretenția acelei femei de a fi socotită printre ctitori, încât a poruncit călăului să-i taie capul. Foarte îndurerat, un meșter din mănăstire, poate chiar meșterul Eli Ilarion, ar fi luat capul sculptat de Ieronim în piatră neagră și, fără să întrebe pe ctitori, l-a așezat în boldul contrafortului, unde se află și azi.

Deci, belșug de amestec între legendă și istorie. Bănuim însă că, în mânia lor neagră și tâmpă, călugărul Damian și meșterul Sofronie au fost aceia care au pătruns în chilia din turn și au stricat cu toporul, toată fresca lui Ieronim. Cică spărgând cu muchia și răzăluind zidul cu tăiușul, urlau ca smintiții, prefăcându-se într-un fel de furioși ai Domnului: - Na!... Na!... Pieriți voi ochi vrăjiți!... Și voi țâțe nerușinat dezgolite!... Și voi coapse rotunde și diavolește ispititoare!.,.

Din Eva de pe stinca argintie și din Agar rătăcită în pustiu n-a mai rămas decât moloz și colb, risipit în vânt.

Cronica scrie că, vestea mișeleștii ucideri a lui Mihai Viteazul, acolo, pe Câmpia Turdei, întâmplată chiar în ziua prăbușirii lui Ieronim, i-a veselit pe Movilești.

Dar scurtă le-a fost bucuria; pe Simion l-au înfrânt Radu vodă Șerban și Buzeștii, la Teiușani, iar hanul tătar, care-l susținuse cu hoarda lui, nevrând să piardă răsplata, l-a legat sub pânțele calului și l-a dus așa, ca prizonier, până la Silistra, unde l-a ținut zălog, până s-a îndurat frate-su, Ieremia, să-l răscumpere, cu mult aur; iar în 1606 a murit Ieremia, probabil de trai prea îmbelșugat. În Scaunul domniei a urcat Simion, cel de atâtea ori înfrânt și ocărit. Slab, obosit, bolnav, Simion a domnit... adicătelea a moțait în Scaunul domnesc un an și trei luni. După moartea lui s-a încins o aprigă și nelegiuită luptă pentru putere între urmașii lui Ieremia și ai lui Simion. Adică între Elisabeta și Margareta, fiecare cu fiii lor, sprijinite de o tabără sau de alta dintre boieri, de leși, de tătari sau de turci. Scrie Neculce, că după moartea soțului, „venit-au doamna (Elisabeta) cu ginerii ei din Țara Leșească și-au luat acea avere toată (ascunsă în beciurile tainice din Sucevița), de s-au dus cu dânsa de au făcut oaste în Țara Leșească și au venit în Moldova”... Astfel, tot aurul adăpostit în tainițele Casei domnești, zidită de Eli Ilarion la Sucevița, s-a risipit în lupta pentru putere cu cumnata Margareta, impunând, când una, când cealaltă pe minorii Mihai, Alexandru și Constantin. Asemenea sfadă și luptă pentru tron mult rău au căsunat Moldovei. Frumoasa și ambițioasa doamnă Elisabeta, protectoarea lui Ieronim, n-a avut parte de hodină în liniștea și pacea ctitoriei de la Sucevița, cum își dorise. Miron Costin povestește că marele vizir Skender pașa, aflându-se cu armia în Moldova, a atras-o în cortul său, a necinstit-o și-a luat-o roabă. Din căruța care o ducea spre Țarigrad, a strigat cu deznădejde: „Boieri, rușinatu-m-au păgânul!” Și-a tăiat, în grabă și cu mare durere, părul și-

a rugat să fie dus la Sucevița și ascuns în globul de sub policantrul cel mare din naos. Toți coconii și domnițele Movilă, zugrăviți în tabloul votiv de la Sucevița, au sfârșit în nenorociri: unii fost-au turciți cu de-a sila, unele au ajuns cadâne. De aceea, privind tabloul ctitorilor și admirându-le frumusețea, cineva le-a zis: „voievozii blăstămați ai Moldovei”. Oricum, adevărul e că niciunul n-a apucat să suie „Scara Sinaitului” până la fușteiul oel de sus. Și poate nimeni, nici când, n-o va putea urca. Deși mulți doresc, năzuiesc, râvnesc, fără hodină, eroic, să atingă Desăvârșirea.

De la Ieremia și Simion Movilă s-au păstrat la Sucevița acele acopereminte de mormânt din catifea brodate cu aur, adevărate portrete executate cu acul, capodopere ale broderiei artistice.

Acu, dacă întrebați de ce fresca exterioară a rămas neterminată, călugărițele spun că meșterul a căzut de pe schelă și-a murit, de tânăr; iar după dânsul nu s-a mai aflat nimeni vrednic să ducă lucrarea până la capăt. A căzut, povestește legenda, pentru că an uneltit meșterii invidioși sau pentru că, în fața doamnei Elisabeta a cutezat să spună, răspicat, că poate și vrea să facă o frescă și mai frumoasă.

Dar, peste toate cele spuse de istorie și de legendă, domnia ta, călătorule, dacă dorești a rămâne un moment singur, numai cu ctitoria Movileștilor, ostenește-te și u-rcă scara la drumul străjii, așază-te pe pragul ușii turnului din spre sud-vest, unde zic eu că a fost chilia lui Ieronim și a Teodorei sale, acea Necunoscută, căreia eu am cercat să-i dau un nume și chiar două. Și dacă te așezi, gândește la destinul acestei femei, cu sufletul numai dragoste, precum crinul e numai miroznă. Pentru că cu mai cred că, înainte de a părăsi Sucevița, și Necunoscuta-Teodora-Dorina s-a așezat pe acest prag, să mai privească încă o dată fresca, această carte neterminată, această doină cu „noduri1”, acest vis al lui Ieronim. Și privind „Cinul” și „Arborele lui Ieseu”,

„Acatisul” și filosofii, „Pocrovul” și uciderile de la muntele Sinai, va fi jelit:... „De ce n-am avut brațe lungi și moi să-l prind pe Ieronim al meu să nu se lovească de pământ și de piatră? De ce n-am avut aripi, ca sutele de îngeri pe care i-a zugrăvit el, ca să-l înalț iar pe schelă?... M-ai zugrăvit ca sfântă, deși nu-s decât o biată becisnică femeie. Te-am lăsat să te prăbușești în fața Sibiiei, frumoasă ca o împărăteasă... Cum de n-am înnebunit când te-am aflat strivit, schimonosit de durere, precum chipurile din „Scara Sinaitului „De ce n-am avut putere să te smulg neființei? Ne-am iubit cu arderea cea de pe urmă. Oare fierbintea, dulcea, curată și înțeleaptă noastră dragoste să fi fost o greșală? O zădărnice? Atunci ce-i Drept, Adevărat, Bine, Frumos și De-apururea?”

Rău îmi pare că niciun cronicar n-a povestit sfârșitul Teodorei. Ar fi putut scrie că, după ce l-a înmormântat pe Ieronim în țințirumul biseriței vechi, a dăruit prisecarului bivolițele și a vrut să plece iar în lume. Dar episcopul Anastasie Crimca, în amintirea lui Ieronim, a luat-o la moșia sa Dragomirna; o bătrână a îngrijit-o până și-a născut pruncul. Apoi l-a crescut singură, l-a învățat carte și, sub privegherea lui Gligorie, a deprins meșteșugul zugrăvirii. A și ajuns pictor de vază în vremea lui Vasile Lupu.

Teodora îl întâlnește pe Ieronim pe stânca argintie, îl văzuse schițând tablouri și pregătind culori, lucrase alături de dânsul la tencuit și zugrăvit. Trăise, odată cu dânsul, izbânzile minunilor din frescele Suceviței și mult se bucurase. Dar, mai ales, mult, necuvântat de mult îl iubise.

Când starețul Mitrofan s-a plâns doamnei Elisabeta și mitropolitului Gheorghe Movilă că Sofronie și călugărul Damian au distrus, cu toporul, fresca din turnul unde fusese chilia lui Ieronim și a Teodorei sale, au poruncit să fie alungați și zugrăvirea s-o continue Gligorie, după schițele lui Ieronim. A început fresca pridvorașului dinspre miazăzi, dar n-a terminat-o. Moartea lui Ieremia Movilă, sfada blăstămată între cele două cumnate și doamne - Elisabeta

și Margareta -, nestatornicia domniilor movilești, surghiunurile ori robiile în harem au făcut ca Sucevița să rămână o simfonie neterminată.

Meșterul Ion era foarte supărat că i s-a luat lucrarea; a încercat de mai multe ori să-l convingă pe stareț și pe mitropolit că tânărul zugrav a fost trăsnetit. Dar prea mulți îl bănuiau pe Sofronie de răzbunare, hrănită cu invidia din cugetul meșterului Ion, cum se hrănește corbul din miasma stârvurilor lăsate de lup. Și Teodora, văzând sălbăticia cu care au distrus fresca din chilie, a înțeles că pe Ieronim nu l-a doborât de pe schelă nici vântul, nici trăsnetul.

Deci, iubite, călătorule, meditănd acolo, pe pragul ușii scunde din turnul de sud-vest, privește, cu luare aminte, toată zidirea Suceviței. Privește-o în zori și-n amurg, în amiază cu soare puternic și-n miez de noapte stăpânit de lună. Privește ctitoria asta poruncită de niște oameni ambițioși, dornici de mărire și faimă. Privește formele arhitectonice și admiră-le proporțiile, armonia, frumusețea. Privește fresca asemenea unui veșmânt de purpură, aur, smaragd și azurit. Și privind, pătrunde-te de mirifica lor bucurie, tristețe și frumusețe. Așa vei înțelege că, în fapt, este o parte din propria noastră bucurie, durere și frumusețe. Căci unul de ai noștri a potrivit, armonic, toate proporțiile să ne incinte ochiul, a descifrat și combinat culorile, ca să tălmăcească zbuciumarea neostoită a vieții.

Iar dacă ai mai poposit și pe la surorile Suceviței: Putna, Arbore, Rișca, Moldovița, Humor, Voroneț, prefiră-ți în gând imaginile și adună-le într-un buchet, ca pe niște flori, minunate flori izvodite din sufletul străbunilor.

Cu tâmpla răzimată de ușorul de piatră de care, presupun eu, de atâtea ori și-o fi răzemat-o și Necunoscuta, ia-ți răgazul de a pritoci și cele scrise aici, numai din dorința de a te ajuta să înțelegi și să simți mai adânc dramele, tragediile, viața, istoria închisă, pentru totdeauna, între zidurile acestea, pentru care o femeie, sub osândă, a cărat mii de bucăți de piatră, iar un tânăr artist a împodobit-o cu

mii de chipuri, în cele mai armonioase și mai strălucitoare culori.

Ca și ctitoriile surori, Sucevița nu-i numai o zidire din piatră, var, cărămidă și culori, ci este, mai ales, un cântec smuls din suflet și răsădit în umbra brazilor din obcini, să trăiască de-apururea.

Un cântec fermecător înălțat de minți înțelepte și inimi simțitoare pentru mințile și inimile noastre și a tuturor celor de ieri, de azi și de mâine. Un cântec vibrant, drag, nespus de drag tuturor, chiar dacă nu-i sfârșit. Sau poate tocmai de aceea i se vede, i se aude, i se simte vraja, nestinsă, de atunci până acum și până în veac de veac.

CUPRINS

Câteva întâmplări neobișnuite și ceva despre cei cu care vom drumetri de-a lungul acestor pagini 5 Când au mers meșterii la Curtea domnească 40 Greu se fac ipsosurile, culorile și se macină pietrele; dar mai ales greu primesc oamenii a fi oameni 66 Aici aflați despre alte necazuri ale lui Ieronim 115 A început marea bătălie întru desăvârșire 162 O întâmplare a sfâșiat vâlul tainei 133 Unde prisăcarul umblă cu povești și pilde vechi 213 Necunoscuta ajută zugerăvirea unei povești 248 Se întâmplă o neașteptată vizită a doamnei Elisabeta 274

Aci aflăm cine-i de fapt Necunoscuta 294 O vară cu viitori răsturnătoare 308 Bucuriile cântă și tristețile jelesc 334 Se vede ce se întâmplă în sufletul meșterilor când zugerăvesc „Judecata din urmă” 385 De unde se vede că trupul femeii iubite psalm frumuseții și sfințeniei este 402

În care se află despre schimbări de gânduri, despre stâlpnici și despre multe altele 485 „Scara Sinaitului” urcă la cer ori prăbușește în iad? 459

... Și a venit o furtună cu grindină și fulgere... 488 Post scriptum 5ÂJ5

Tehnoredactor f MUI AI^cAR CIO G

Bal

Povestea Necunoscutei este, de fapt, istoria zugrăvirii Suceviței. Este simbolul jertfei întru scăpărarea luminii care l-a călăuzit pe Ieronim, în truda de a făptui o mare Frumusețe. Sucevița nu-i numai «cîntecul de lebedă» al unui stil artistic, moștenit de la Ștefan vodă cel Mare, ci-i și cea mai înaltă operă de artă și cea mai vibrantă, mai patetică pledoarie pentru Claritate și Frumusețe în artă și în viață. E o simfonie neterminată, dar tocmai de aceea încă și mai dragă.

